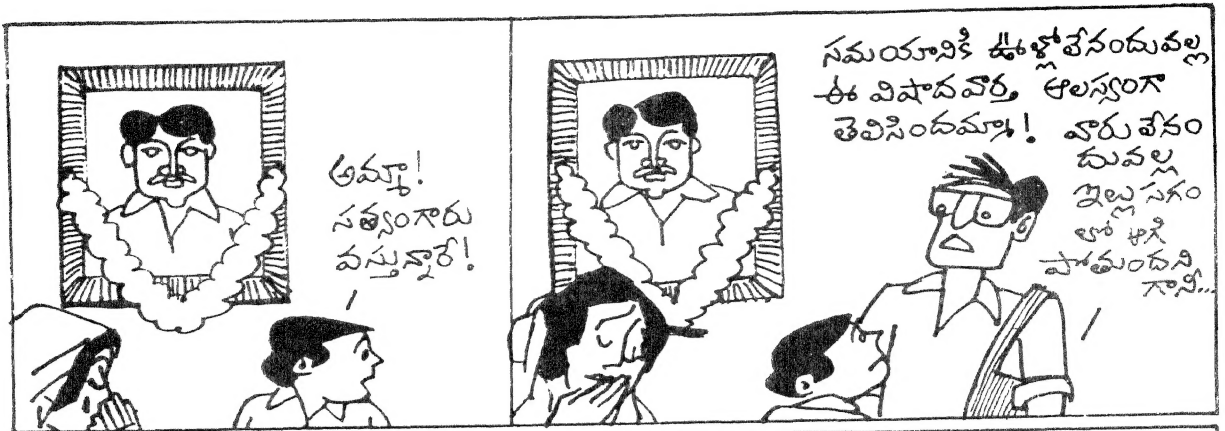

సాహిత్య
మాస పత్రిక

పిబ్రవరి
1986

ఈ సర్టిఫికేట్లు కొన్నవారు వివరాలకు :
 చల్లగా ఉండే పది సంవత్సరాలలో మీ పాదుపు మూడు రెట్లు పెరుగుతుంది 500 రూ. నుంచి 5000 రూ. పాదుపు వరకు సర్టిఫికేట్లు కొనుక్కోవచ్చు.

మీ దగ్గరలో నున్న పోస్టాఫీసు, మీ జిల్లా కలెక్టరు కార్యాలయంలోని స్పెషల్ లాస్ట్ డ్రా, మీ దగ్గరలో నున్న జాతీయ పాదుపు చారి ఏదెట్టు, మీ జిల్లాలోని పౌరుష పతక అధికారి-ఏరిలో పరిశీలనా సంప్రదించండి.

కమిషనర్
 స్కూల్ శేరిలింగంపల్లి
 H. No. 3.6.237/2
 హిమాయత్ నగర్
 హైదరాబాదు, 29

జాతీయ పాదుపు సంస్థ

పాదుపు నెర్చుకో మందర-ఇర్చుకెందుకు తొందర

శ్రీరస్తు - శ్రీ తిరుమలమందిర వరశాఖ్యానము,

తీర్థాటా వెలుగుడుతుంది

తిరుమల విత్తము

తిరుమల విత్తము తీర్థాటా వెలుగుడుతుంది

'దైవజ్ఞునివైమణి' శ్రీ విడవర్తి చినకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి,

'కాషాప్రదీప' శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి నిర్దాని సోదరులచే గుణించబడినది.

ఆంధ్ర పత్రికా కార్యాలయము

ప్రతి 1-6 రూ. 5-00

గాంధీ నగరం, విజయవాడ - 3.

బిషిర్‌వాగ్, హైదరాబాద్-29

భారతి సాహిత్య మాసపత్రిక

సంస్థాపకుడు
కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు

సంపాదకుడు
శివలెంక శంభుప్రసాద్
(1938-1972)

విషయానుక్రమణిక

ముఖచిత్రం : బేటి సునిత చౌదరి

నాట్యకాళంలో మరో తార.... సునిత చౌదరి	- శ్రీకొత్త కమలాకరం 3
విమలాచిత్రము తైన్యమతాపలంబునదా?....	- శ్రీకొత్త మహారాజులు 4
దశావతార వచనములు	- పద్మ విశాఖ 5
దశన కవిత వాక్యలయ	- శ్రీమతి పై. కామేశ్వరి 6
నిజాయితీ	- కామవర్ణి 9
చెంగప్ప	- శ్రీ గంట రామలింగం10
కవి వారసత్వం	- నిఖిలేశ్వరి	.. 12
సహగమనం (సరియల్)	- శ్రీ మధురాంతకం సతేంద్ర14
టెలక్ కవితల్లో విశ్వసనీయత - విశ్వ జనిత	- శ్రీ సామంతుల19
జలప్రగోపము	- శ్రీ పద్మవర్ణి రాఘవరాజు20
పూల మనసులు	- శ్రీ జననాథుల కొండ రామకృష్ణ	
	- శ్రీ మహావైకరణమూర్తి21
సారంగధర నాటకం - చిత్రాల చక్రవర్తి	- శ్రీ జి. పరిపూర్ణ25
గోరొబనల చిత్రం	- శ్రీ రంభ సామరాజు29
యుక్తలలో ప్రాణాయామ ప్రక్రియ	- డా. కొంపూరు చల రాఘవాచార్య32
తూర్పు విరుసత్వం దిలకపె	- జననాథుల33
సేమిథలు (సరియల్)	- చిత్రార34
రాత్రి	- శిఖామణి38
శృంగార కురుక్షేత్రము	- కన్నడమూలం : డా. జి. వి. పుట్టప్ప	
(గచ్చి వద్యాత్మక నాటకము)	- తెలిగంపూ : శ్రీ కంకరగంట రంగారావులు40
కవిత: నవలలో....	- శ్రీ జి. శివారావు, శ్రీ జి. అశోకులు52
నిన్నె	- శ్రీ కామరాజు పాపయ్యశాస్త్రి57
ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో "కమెజిస్టు"		
కవిత -శ్రీరంగం నారాయణరావు	- శ్రీ బి. డి. ప్రసాదరావు58
మెట్టెల్లమర మంబరం	- శ్రీ జిచ్చాపురపు రామచంద్రం61
జీవితం	- శ్రీ సత్యవతి దిలకపె63
జూరంత వెలుగు	- శ్రీ ఆదర్శాల పి. వి. సత్యనారాయణ67
మధుర తెలుగు మాండలికం	- శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణ శర్మ68
రానేస్తం రా	- వాసిధ71
కలగూర గంప72
గ్రంథ విమర్శలు77

స్వవిషయం

భారతి అట్ట మీద నర్తకిమణులు, నర్తకులు, సంగీత విద్వాంసులు, రచయితలు, రచయిత్రులు, కవయిత్రులు, కవులు మొదలయిన వారి బొమ్మలు వెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాము కాని వీటి సేకరణ అంత తేలిక కాదని తెలుస్తోంది! బొమ్మలు తీసేవారి సహకారంతో, వాటిని గురించి రాసేవారి సహకారంతో భారతి ముఖచిత్రాలు కూడా తెలుగువారి సంస్కృతిని ప్రతిబింబించగలవని ఆశిస్తున్నాము.

చిన్న నవలల పోటీకి చాలా నవలలే వచ్చాయి. వీలయినంత త్వరలో పోటీ ఫలితాలు ప్రకటించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాము. చిన్న నవలలకి, పెద్ద కథలకి ఎక్కువ తేడా లేదని కొందరి అభిప్రాయం. మాసపత్రిక కనుక భారతిలో ప్రతినెలా ఒక చక్కటి కథ లేదా నవలని వెయ్యటానికి వీలు కలుగుతుందని అనిపిస్తోంది.

భారతి 1985 డిసెంబరు సంచికని కీ. శే. నిడుదవోలు వెంకటరావుగారి సంస్కరణ సంచికగా వెలువరించినందుకు పాఠకులు తమ హర్షాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ మాకు రాసారు. గతంలో చెప్పినట్లుగానే త్వరలోనే మరికొందరు ప్రముఖుల సంస్కరణ సంచికలని వెలువరించటానికి ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాము.

సుప్రసిద్ధ కన్నడ రచయిత డాక్టర్ కె. వి. పుట్టప్ప రాసిన శృంగార కురుక్షేత్రం నాటకం తెలుగు అనువాదాన్ని ఈ సంచికలో ప్రచురించాము. వీలవెంబడి వారి రచనలు మరికొన్నిటిని వేద్దామనుకుంటున్నాము.

పైసంచికలో నే!

శ్రీ జిచ్చాపురపు రామచంద్రం

సృష్టి

సీరియల్ నవల :

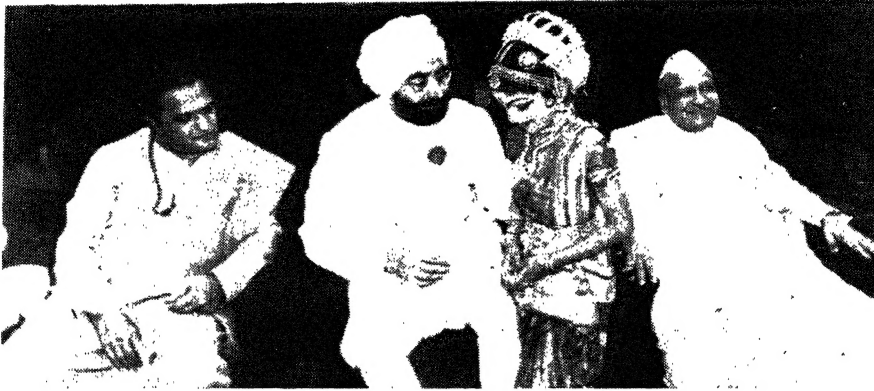
ప్రారంభం!

విడి పత్రిక వెల : నాలుగు రూపాయలు

నాగేశ్వరరావు ఎన్. డి. ప్రయోగ లిమిటెడ్ తరఫున ముద్రాపకుడు. ప్రచురణకర్త : శివలెంక నాథాశ్రమము

ముద్రణ : ఆంధ్రపత్రికప్రెస్, గాంధీనగరం, విజయవాడ-3; సంపాదకుడు : శివలెంక నాథాశ్రమము

నాట్యాకాశంలో మరో తార సునీతచౌదరి

రాష్ట్రపతి శ్రీ జైల్సింగ్ గౌరవార్థం ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు హైదరాబాద్ పబ్లిక్ గార్డెన్స్‌లో ఇచ్చిన విందు సందర్భంగా నృత్యప్రదర్శన చేసిన చి|| సునీతచౌదరిని అభినందించి ఆటోగ్రాఫ్‌తో ఉన్న వందరూపాయల నోటును అందచేసిన రాష్ట్రపతి శ్రీ జైల్సింగ్, ఆప్పటి గవర్నరు శ్రీ శంకర్‌దయాళ్ శర్మ, ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు.

ఎందరో నృత్య కళాకారులను తీర్చిదిద్ది, ఆంధ్ర కళా వైభవాన్ని లోకానికి చాటుతున్న “భరతకళాప్రపూర్ణ” డాక్టర్ నటరాజ రామకృష్ణ శిష్యురాలుబేటి సునీతచౌదరి.

తూర్పుగోదావరిజిల్లా రామచంద్రాపురానికి చెందిన శ్రీ రెడ్డి కృష్ణానంద చౌదరి మేనకోడలైన చి|| సునీత. ఆం చిన్న వయస్సులోనే ఆంధ్రనాట్యాన్ని ఆభ్యసిస్తూ రామచంద్రాపురం, రాజమండ్రి, హైదరాబాదు, విజయవాడ, విశాఖ పట్నం, మద్రాసు వంటి పట్టణాలలో ప్రదర్శనలిచ్చి, “అసాధారణ ప్రజ్ఞావంతురాలు” గా, “బాల మేధావి”గా ప్రశంసలందుకుంది.

రాష్ట్రపతి శ్రీ జైల్సింగ్ గౌరవార్థం ముఖ్యమంత్రి హైదరాబాద్‌లో ఇచ్చిన విందు సందర్భంగా నృత్య ప్రదర్శనచేసి, రాష్ట్రపతినుండి ఆయన ఆటోగ్రాఫ్‌తో ఉన్న వందరూపాయల నోటును చి|| సునీత అందుకుని ప్రశంసలు పొందింది. సునీత నృత్య ప్రదర్శనను చూచి ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు తమ ఆశీస్సులు తెలియచేస్తూ వ్రాసిన ఉత్తరంలో ఇలా పేర్కొన్నారు. “నీవు లయబద్ధ పదగతులతో నర్తించి, ప్రేక్షకులను సమ్మోహితులను గావింపావు. ఆనంద పరవశులను చేశావు. అనంతకాలంకోసం వివిధ నృత్య కళారీతుల నశ్యమింది, ఆత్మస్మృత శిఖరాంశు ఆదిరోపించి, నాట్య కళాకారిణివై వర్ణిల్లాంని మనసారా ఆశీర్వదిస్తున్నాను. “చిరంజీవ, సుఖీభవ”- ఆశీస్సులతో ఎన్. టి. రామారావు.

నృత్యప్రదర్శనల సందర్భంలో కేవలం ఎనిమిదిసంవత్సరాల వయస్సున్న చి|| సునీత హుందాగా, చిరుమందహాసంతో రంగప్రవేశం చేస్తూనే ప్రేక్షకులను సమ్మోహితులను చేస్తున్నది. చక్కని రూపలాహర్యం, సున్నిత బావలను సుస్పష్టంగా వ్యక్తంచేయగల నేర్పు, లయ తప్పని అడుగులు ప్రేక్షకులను ముగ్ధుల్ని కాచిస్తున్నాయి.

ఆలయ సంప్రదాయ రీతిలో అయిదుమూతల గలతో నడిచే “పుష్పాంజలి” నృత్యాన్ని, 72 మూతల గతితో లయప్రధానంగా సాగే కాళి సాంప్రదాయ నృత్యమైన “వినాయక కౌతం నర్తనాన్ని, భావ ప్రకటనసూ- పాద విన్యాసానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యమున్న “శ్రీశైల మల్లికార్జున స్తుతి”ని చి|| సునీత మనోహరంగా ప్రదర్శిస్తున్నది. “దళాపకారా”లను వయస్సుకు మించిన పరిణతిలో కడురమ్యంగా ప్రదర్శించడం చి|| సునీత ప్రత్యేకత. “నవజనార్దన పారిజాతం”లో సత్యభామ హావభావాలను ప్రదర్శించడంలో ఈ చిన్నారి పరిణతి సాధించి “పెద్దవారికి ఏమూతం తీసిపోని రీతిలో అభినయిస్తున్నది.

“చిరంజీవి సునీత ఒక మంచి నర్తకిగా తయారై, ఆంధ్ర నాట్యాన్ని పలుప్రాంతాలలో ప్రదర్శించి, తనకూ, తనకి నాట్యం నేర్పించినవారికీ మంచి పేరు తీసుకురాగలదనడంలో ఏమూతం సందేహం లేదని” ఆమె గురువుగారైన డా|| నటరాజ రామకృష్ణ తమ అభిప్రాయం వ్యక్తంచేశారు.

శ్రీ కొత్త కమలాకరం

విమలాదిత్యుడు జైనమతావలంబకుడా?

తెలుగునాట తొలి కావ్యావిద్వాంసాని కారకత్తై, తెలుగువారి సాంస్కృతిక చరిత్రలో ప్రముఖ స్థానములంకరించిన పాఠకులు వేంగీరాజుకన్యలు. తెలుగు వారి సాహిత్య పరిధులను విస్తృతపరచి తెలుగు భాషకు కావ్యగౌరవ, సభాగౌరవాలనందించటంలో వీరు చూపిన శ్రద్ధాశక్తులు గణనీయమైనవి. క్రీ.శ. ఏడవ శతాబ్ది తొలిదశలో ప్రారంభమైన వీరి పాలన ఎన్నో ఒడిదుడుకుల నడిగమించి పన్నెండవ శతాబ్దివరకూ కొనసాగింది. మతపరంగా అనేక వైవిధ్యాలున్నప్పటికీ, మతసామరస్యస్థితి ఏ మాత్రపుటటులం లేకపోయినప్పటికీ, ప్రముఖంగా వీరు శైవమతాభిమానులు. తెలుగునాట ప్రసిద్ధ శైవక్షేత్రాలైన పంచారామాలు వీరి నిర్మితాలే అని ప్రతీతి. కాని తొలిదశలో మల్లవిష్ణువర్ధనుని భార్యయైన అయ్యణ మహాదేవివంటి కొందరు కృష్ణాతీరంలో నెడుంచి చనతివంటి జై నటనయల్ని నిర్మించి ప్రోత్సహించటం నాటికొక ఉజ్జ్వలంగా వెలుగుతున్న జై న ప్రభావాన్ని చాటుతుంది.1 సమకాలీన కాలంలో తెలంగాణా ప్రాంతం జై నానిదీ పూర్తి ప్రోత్సాహమిచ్చి, ఆదరించి యాచర్యక్షణ దేశంలో అగ్రగామిగా నిల్చింది.

కాని యీ చరిత్రయుల చివరిదశలో ఈ జై నమతం ఎంతవరకు ప్రోత్సహించబడిందో చెప్పటానికి ఆధారాలు తక్కువ. ఈ దశలో ఉత్తరాంధ్రలో జై న ప్రభావం చాలవరకూ నశించింది. అయినప్పటికీ రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రియైన విమలాదిత్యుడు జై నమతాన్ని స్వీకరించాడని రామత్రిలోని త్రికాలయోగి సిద్ధాంత దేవర శాసనం ఆధారంగా శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య², శ్రీ రాజరాజవెంకట కృష్ణారావు³ మున్నగు పరిశోధకులు గుర్తించటం, వారి అభిప్రాయాన్నే నేటికీ అంగీకరించటం అందరెరిగిన విషయమే. కాని చాస్తానాటి ఆ శాసనంలో 'పేర్కొనబడిన విమలాదిత్యుడు, రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రియైన విమలాదిత్యుడా అనేది పరిశీలించదగిన అంశము.

వేంగీరాజుకన్య చంకంలో మొదట కక్తిచర్య తరువాత క్రీ.శ. 1011 లో అతని సోదరుడైన యీ విమలాదిత్యుడు సింహాసనమెక్కించిన క్రీ.శ. 1018 చర్య పాలించటం జరిగింది. ఈ వంశస్థులు సర్వప్రధానునిద్దంగా ధరించే సర్వ లోకాశ్రయ, విష్ణువర్ధన విరుదలకు తోడుగా యాతరు సమస్త ధువనాశ్రయ, విరుదాంశభీమ, ముమ్మడిభీమ భూపమహేంద్ర, రాజమారాజ మున్నగు విరు దుల్ని ధరించారు. మొదటి రాజరాజుతోపని పుత్రయైన పుండరీకాచ, తెలుగు చోడ రాజుమారయైన మేళమదేవి, యాతని భార్యలు. అనేక అస్తవ్యస్త పరిస్థితులన్న ఆనాటి రాజకీయ సంఘర్షణలో యాతని పాలన నిశ్శేఖరమే జరిగి నట్లు భావించవచ్చు. కొన్ని పరిస్థితుల్లో యాతడు దాయాదులచే రాజధానినుండి తరిమివేయబడినట్లును, తలదాచుకొనుటకై తాలూకాలరముగా తన దాచమరదయైన మొదటి రాజేంద్రచోళుని శరణుకొచ్చి చోళ రాజ్యమునకు పారిపోయినట్లును కూడ భావింపబడుతోంది. రణస్థి పూడి శాసనం సవిస్తరంగా విమలాదిత్యుడు వేంగిని తిరిగి ఏ విధంగా స్వాధీనపరచుకొన్నాడో వివరిస్తుంది.⁴

వేంగీరాజుకన్యలో విమలాదిత్యుని ముందు వెనుకలలో ఏ ఒక్కరునూ జై నమతాన్ని స్వీకరించలేదు. విమలాదిత్యుని శాసనాలైన రణస్థి పూడి, సిరిపోడి పూడి⁵వంటి శాసనాల్లో ఎక్కడా యాతని జై నమతస్వీకృత ప్రస్తావనే లేదు. పైగా అవి యాతడు సహాయకర్త భక్తుడని తెలుపుతున్నాయి. ద్రవిడ దేశమున తిరువైయ్యూరులోని పంచనాదేశ్వర శివునిదీ యాతడు కానుకలు సమర్పించెననుట కూడ గుర్తించబడిన చారిత్రక అంశమే. అన్నింటికన్న విశేషంగా యీ చాకు క్కుల కులవైచమనదగు బ్రాహ్మణుల బీమేశ్వరునివంటి దైవం లేనేలేదని

ఘనంగా ప్రస్తుతించిన శాసనం కూడ మరేఏయికాక యాతని రణస్థి పూడి శాసనమేనని మరుచుకొన్నాడు. ఈతని దానశాసనములైన నను బ్రాహ్మణులు, కొండిన్య గోత్రజాతులైన పజ్జయ ప్రెగ్గడకును, బాదవ మల్లనకును సమర్పించ బడినవి. వీనిలో ఏ సందర్భమునను యాతని జై నమతాదరణ సూచించబడలేదు. వీనినిబట్టి తెలుచున్నదేమనగా శైవమతాభిమానులైన చాళుక్య వంశీయుడైన యీ విమలాదిత్యుడు, శైవులైన (జై నమును అనలు సహించని) చోళుల సహాయ సంపత్తిపై పూర్తిగా ఆధారపడి రాజ్యపాలన చేయుచున్న ఆనాటి అస్తవ్యస్త రాజకీయముతో అపై దివమైన జై నమును స్వీకరించుట కాదు సరికదా, ఆదరించె ననుటకు కూడ ఆధారము లేదు.

కాని వేంగీ చాళుక్య చరిత్రపై పరిశోధనలు సల్పిన పండితులందరూను విమలాదిత్యుడు తన చివరి దినములలో జై నమును స్వీకరించి యుండునని భావించుచున్నారు, విమలాదిత్యుని శాసనములు కాని, అతని పరిశీలించబడిన యితర చివరములు కాని విషయమునా యీ విషయమును బలపరుచుట లేదు. ఈ సందర్భమున పై పరిశోధకులు తమ వాదమున కాధారముగా తీసుకొనిన రామ తీర్థ కన్నడ శాసనాన్ని⁶ కొట్టిగా పరిశీలించవలసి వుంది. గమనించండి—

1. సర్వస్థి [1] సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజ రాజమారాజాండ ముమ్మడి భీమన గురుగళో
2. శ్రీమత్ దేశిగజాచార్యుడు సర్వ రాజభూతితరుం మధ్యాహ్న సుఖిక్ష—
3. శ్రీ త్రికాళయాగ్ని సిద్ధాంతదేవర 1వనా. విమలాదిత్యనగురుగళు
4. శ్రీ త్రికాళయాగ్ని మునింద్రర్ శ్రమ మతిమజ్జిన [భక్తిముఖమితం] శ్రీరామ పుండ మంబునిసిదర్.
- 5.
6. (వాక్యములు శిలించినవి)
- 7.

దీనినిబట్టి దేశిగజాచార్యుడు, సర్వరాజభూతితుడు అయిన త్రికాలయోగి సిద్ధాంతదేవుడు శ్రీరామకొండలో విడిదియుండెననియు, అతడు సర్వలోకాశ్రయ, విష్ణువర్ధన, రాజమారాజ, ముమ్మడిభీమ యిత్యాది విరుదములు వహించిన విమలాదిత్యుని గురువనియు సూచించబడుచున్నది.

పై శాసనమున పేర్కొనబడిన విమలాదిత్యుని రాజరాజ నరేంద్రుని తండ్రి యైన విమలాదిత్యునిగా గుర్తించవలెనా అనునది ఒక ముఖ్యమైన ప్రశ్న. రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి జై నమతావలంబకుడను విషయము యితరాధారముల వలన రూపి అయినప్పటికూని, పై శాసనము విమలాదిత్యుని (రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి) కాలమునకు చెందినదే అని నిర్ధారించబడినప్పటికూ గాని, చాళుక్య వంశము లలో తత్కాలమున మరే విమలాదిత్యుడులేని సందర్భమున కాని నిరాశూటముగా పై విమలాదిత్యుని రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రిగా గుర్తించగలం. కాని పై విషయములన్నింటికీ వ్యతిరేకపుటాధారములకూడ వున్న కారణంగా నిర్ణయంగా యీ శాసనంలోని విమలాదిత్యుని రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రిగా చెప్పబూనటం ఖరపాటే అవుతుంది.

1) విమలాదిత్యుని శాసనాలలో కాని, తదనంతరుల శాసనాల్లో కాని, సాహిత్యాధారాల్లో కాని పేర్కొనబడిన కారణంగా అతడు జై నాన్ని స్వీకరింప లేదనే విషయం సుస్పష్టం. అంతేకాక ఆనాటి రాజకీయ రంగంలో కేవలం చోళ

దశావతార పద్యములు

(స గం థి పృ త్ర మ)

వేదచోరు సోము జంపి వేద విద్య లేర్పడన్
అదిలో మనోజ్ఞ బుద్ధియాత్మ బోధ భాస్వతున్.
మేదురంబుగా జలంగ మించినావు శక్తితో
అది దేవమత్స్య వేషనాత్మ నెంతు భక్తితోన్.

మంద రాద్రి ధారివై నమగ్ర మింద్ర కార్యమున్.
నుందరంబుగా ఘటించి శుద్ధమౌని చిత్తమున్
కందళింప జేసితయ్య ఖండితారికవృషా
వందనంబు నీకు దేవవంది తార్తినాశకా!

కాంచనాక్షముష్ణ రశ్మి కాంతి నొక్క కంటితో
జించి చీకటుల్ హరించి చిద్విలాస తారతో
ముంచితయ్య భూమికాంతమోమునెంతో జలగాన్
కాంచుమా! కిరింద్రపేష! కమ్మగామమున్ విభో!

ప్రాణముల్ సురారి గుండెపట్టిజీల్చిగోళతో
మానమున్ విదిల్చి బెర్కిచిందు చుండ నేత్రముల్
దానితో సురేంద్ర హృద్గతార్తి బంధమూడగా
బూనితొర నారసింహ పూజ్య పాదమొక్కెదన్.

మూడుపాదముల్ నమత్వమొప్ప మూడులోకముల్
కూడదీని ఆనురీయ గౌరవమ్మువమ్ముగాన్
నాడు దేవతాళి పొంగ నాటితయ్య జ్ఞానమున్
ఈడులేదు చాచునేక యీశగాన నీ కేటుల్!

అర్జునీన భుజాబలంబు నార్చి కూర్చి దుర్జయున్
అర్జవంబు మోహ భావ మాత్మ వేర్చి బ్రహ్మవై
అర్జితంబు ధర్మిపైన యాశపిడి త్యాగివై
అర్జితేందుకీర్తి! రేణు కాత్మజా! నమస్కృతుల్.

సహాయంతో మనుగడ సాగించుచున్న విమలాదిత్యుడు కై వాన్ని విడచి, కై వాన్ని స్వీకరించే అపకాళాలు బహు తక్కువ.

2) ఈ రామతీర్థ కన్నడ కావనం రూఢిగ రాజరాజనరేంద్రుని కాలానిదే అని చెప్పలేం. అసలు కావనంలో యిది ఏసంవత్సరముతో యాయబడినదో తెలుప బడలేదు. లిపినిబట్టి సేవెలు పండితుని పరిగణన ప్రకారము¹ యిది క్రీ॥శ॥ పన్నెండవ శతాబ్దికి చెందుతుంది. కనుక యిది ఆ విమలాదిత్యుని అర్చాపీఠ కాలానికి సంబంధించిన అంశం.

3) విమలాదిత్య నామాన్ని దరించిన చాళుక్యులు అర్చాపీఠ వంశాల్లో యికా వుండటాన్ని బట్టి విడిగా రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి యైన విమలా దిత్యుడే యిచ్చటి తిక్కాయోగి సిద్ధాంతదేవుని శిష్యుడని అంగీకరించవలసిన అవసరం లేదు. ఈ ప్రాంతంలోనే క్రీ॥శ॥ పన్నెండవ శతాబ్దిలో జననాథపుర చాళుక్య వంశంలో సత్యాశ్రయిని ద్వితీయవత్సరానికి ఒక విమలాదిత్యుడు పేర్కొనబడ్డాడు.²

వాక్య కృత్సు తుండుప్పద్ధి భారదక్షుడౌ ప్రభన్
ఐక్య భావసోదరుండు అత్యుదారమిత్రుడున్
జోక్యభావవర్జితుండు చోరరాక్షసాంశుకున్
శక్యమేనుతింప! పూజ్య జానకీ పతిన్ సదా.

భూమి భారవారణంబు బూనిజేసెపూజ్యతన్
భూమినింపె నద్భుతంబు ముద్దు బాల చెప్పలన్
భూమి జుల్ నృకర్మ బంధముర్వి నేర్చియోగివై
స్వామి! చక్రధారి కృష్ణ! సాగిలంగమొక్కితిన్

భారతంబెకాదు సర్వ భారప్పద్ధి నంతటన్
భూరినద్దుబాలినింపె భారతంపు వెల్లునాన్
భారతీయ రత్న భూతు బంధ వర్జితున్ మహా
సూరి బుద్ధదేవు బుణ్యశ్లోకుభక్తి మొక్కితిన్

పాదవే మనంబ భక్తి పారవశ్య మొప్పగన్
చూడవేమనుండు కల్పిత భక్తిర రాజితో
కూడు నీరువినవినేత్మ గౌరవంబు మించుచున్
తోడు నీడు భాగ్య దాత! దుష్టహంత మొక్కెదన్

భగవాన్ శ్రీ వాసిష్ఠ కావ్య కంఠ గణపతి మునింద్రుల
దశావతార గీతమునకు, తెలుగుసేత, గణపతి మునిపూత్రి

పప్పు విశాలాక్షి

(కావ్య కంఠులవారి నలభై తొమ్మిదవ వర్ణంతి నందర్ప
ముగా రచించిన ఇతి వృత్తమా.

—చనుక రామతీర్థ కావనంలోని అన్నవ్షమైన అంశాన్నిబట్టి అందు పేర్కొనబడిన విమలాదిత్యుని, రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రియయిన విమలా దిత్యునిగా గుర్తింపబూనటం సహేతుకం కాదని తెలుస్తోంది.

అధోజ్ఞాపికలు :-

1. సి. పి. నె. 9 ఆప్ 1918-17
2. ది యాస్టరన్ చాళుక్యాన్ ఆప్ వేంగి, పే. 218
3. హిస్టరీ ఆఫ్ ది యాస్టరన్ చాళుక్యాన్ ఆప్ వేంగి, పే. 309.
4. ఇ. ఐ. వాయ్యాం 6, పే. 247.
5. భారతి, డిసెంబరు 1971, పే. 29.
6. యస్.ఐ.ఐ. వాయ్యాం 9, నెం, 408; ఎ.ఇర్.ఇ. నెం. 831 ఆప్ 1917.
7. ఎ. ఆర్. ఇ. నెం. 372 ఆప్ 1905.
భారతి, జనవరి, 1984, పే. 20.

వచనకవిత - వాక్యలయ

కవి హృదయగత భావస్పందనని పరితకు అందించడమే కవితా ధర్మం. కవిత పాఠకుడికి మధ్య వారధి కవిత. కవితలో భావస్పందనని అందించే ఈ సామర్థ్యం ఎలా వచ్చిందో పరిశీలించడమే వాక్యలయాధ్యయన పరమార్థం. కవితలో వాక్యాల ఆకృతికి, వాటి గతికి, అవి బోధించే అర్థానికి, స్ఫురించేసే భావానికి ఉన్న సంబంధాన్ని విశ్లేషించి చూడటమే వాక్యలయాధ్యయనం చేసే పని.

కవిత ప్రధానంగా మూడు రూపాల్లో కనిపిస్తుంది. పద్య గేయ వచన కవితా రూపాల్లో పద్యకవితలో భావబోధ ఎలా జరుగుతోందో విశ్లేషించడానికి శ్రీ హరిబంధ మాధవశర్మగారి 'చందోబింబం'లో అనుశీలనా మార్గాలు ఏర్పడ్డాయి. తిక్కన ఉద్యోగపర్వం ఆధారంగా శ్రీ పి.ఎల్.ఎన్. ప్రసాదుగారు చేసిన వాక్యలయను గురించిన పరిశోధన¹ మాధవశర్మగారి మార్గాన్నే అనుసరించింది. పదకవితలో లయాత్మకత రసానుభవానికి ఎలా దోహదం చేస్తోందో కుమారి టి.వి. నాగరాజుగారి పరిశోధనా వ్యాసం వివరించింది.² 'రామదాసు కీర్తనలు - స్వర లయవిన్యాసం సాహిత్య రసపోషణం' అన్న ఈ వ్యాసంతోని అనుసరించి సూత్రాలనే గేయ సాహిత్యానికి కూడా చర్చించ చేయవచ్చు.

భగవంతుడి విశ్వరూప సందర్శనలలా రోజురోజుకు కొమ్ములు పెమ్మలు వేస్తూ, ఖండిత ఖండికకూ వైవిధ్యాన్ని, సవనవోన్నేష సౌందర్యాన్ని సంతరించుకుంటూ ఇదమితమైన ఏ ఆస్వయ సూత్రానికి అందక వచనకవిత మనసుకేగాని ఘాటకందని అనుభవంలా నిలచి ఉంది.

వచనకవితకి జీవలక్షణం సహజవాక్యలయ :

అర్థవంతమైన ప్రతి వాక్యం లయబద్ధంగానే ఉంటుంది. అలా లేనపుడు అది తన ధర్మాన్నే కోల్పోతుంది. 'అతిపరివయాదవజ్ఞా' అన్నట్లు నిత్య చ్యవ హారంలో ఉండే వాక్య గమన సౌందర్యాన్ని ఎవరూ గమనించరు. కవిత్యం నిత్య చ్యవహారంతోనే విలక్షణమైనది' ఈ భేదాన్ని గుర్తించిన పాశ్చాత్యులు "స్పీచ్, లిత్, చెస్ రిత్మ్" అంటూ గమన భేదాన్ని చెప్పారు. రెండవది మొదటిదానికి ఎంత దగ్గరగా ఉంటే అంత మనోహరంగా ఉంటుందని వారు అభిప్రాయ పడ్డారు. సెకానికి ఏ భాగంలోనైనా కవితారచన ఈ ప్రాధమిక సూత్రంపైనే ఆధారపడి ఉంది. కవితలో లయ సాంద్రమైన కవి అనుభూతిని మోసుకుని వస్తుంది. సాంద్రతరమైన అనుభూతి సాంద్రతరమైన గమనంతోనే వెలువడుతుంది. అది సాధారణ వాక్యగతికి సన్నిహితంగానో, అనుకరణగానో ఉన్నప్పుడు దాని అందం ఇనుముడిస్తుంది.

వాక్యంలో సామాన్యంగా భాసించే గతికాక కవితలో విలక్షణంగా భాసించే వాక్యగతినే వాక్యలయ అనడం జరుగుతోంది.

వచన కవితకు ఒకపట్ల దీర్ఘ పతాచి 'పిడిలు రాగాల-దజన్'కు ఇంకొక రూపా శ్రీశ్రీ 'కవి హృదయంలో రాగాలపన ఎట్టితిగలుగా సాగితే అదే గీతానికి ఆకారం నిర్ణయించాలి' అంటూ వచనకవితలో వాక్యగతిని కవిహృదయ స్పందనయే రూపు దిద్దుతుందని చెప్పాడు. ఈ విధంగా కవి హృదయ స్పందన వాక్యానికి తెచ్చే విలక్షణమైన గతే సహజ వాక్యలయ. సహజసిద్ధమైన లయ వచన కవితా లక్షణమని శ్రీయుతులు కుందుర్తి ఆంజనేయలు,³ టి.ఎల్. కాలారావు

గాడ్కర్ కూడా ప్రతిపాదించారు. ఈ సహజలయలో కవి ప్రయత్నం తక్కువ. నియమబద్ధ కృత్యాలలేవీ లేని స్వచ్ఛమైన స్పష్టమైన స్పందన అభివ్యక్తి వచన కవితకి ప్రాణప్రదమైన లక్షణం. ఈ విధమైన లయను 'సహజ వాక్యలయ' అని ఈ వ్యాసంలో పేర్కొంటున్నాను.

సహజంగా నిరాదంబరంగా ఉండే వాక్యలయను విశ్లేషించే విధానాలను శ్రీశ్రీ సుమారు యాభై సంవత్సరాల క్రితమే ఇలా సూచించారు. "వచన గీతానికి ప్రాణప్రదమైన లక్షణం గమన వైవిధ్యం. ఇది సంభాషణలోని యాసలూ, కాకులూ ఉచ్చారణ విశేషాలమీద ఆధారపడి వుంటుంది. శైలికి ితికి సంబంధించిన సమస్యలన్నీ దీనినుండి బయలుదేరతాయి. ఒక్కొక్క కవి తన సామర్థ్యంతో ఒక్కొక్క ప్రత్యేక సుఖం ప్రదర్శిస్తాడు"⁴

సహజ వాక్యలయను విశ్లేషించి విశేషాలను తెలుసుకోగలిగితే ఆయాకవుల కవితాశైలిని కనుగొనవచ్చు. గమన వైవిధ్యానికి ధావగతికి ఉన్న అవినాభావ సంబంధాన్ని కనుగొన్నప్పుడు కవి హృదయస్పందన భౌతికరూపం దాల్చి పాఠకుడికి అందుతున్న తీరును తెలుసుకోగలుగుతాము.

వాక్యలయ - వైవిధ్యం :-

వచనకవితకి ప్రాధమిక లక్షణం సహజ వాక్యలయ. అయితే భావసాంద్రతనుబట్టి, శీఘ్రదశబట్టి కవి దాన్ని అలంకృతమో, ఉద్దీప్తమో చేస్తాడు. ఈ రెండు లక్షణాలూ ఈషణ్ణాత్రమైనా ఉన్నప్పుడే కవిత 'కవిత' అవుతుంది. ఈ దృష్టిలో పరిశీలిస్తే వాక్యలయ ప్రధానంగా మూడువిధాలుగా కనిపిస్తుంది. 1. సహజ వాక్యలయ 2. అలంకృత వాక్యలయ 3. ఉద్దీప్త వాక్యలయ.

లయ వాక్యంలో రూపుచాలుస్తుంది. సహజసిద్ధంగా నిర్మితమైన వాక్యంలో లయ సహజంగా ఉంటుంది. దాని ఉనికిని గుర్తించమందానే పాఠకుడు ఆ లయానుభవాన్ని పొందవచ్చు. వాక్యంలో ప్రవహించే ఈ స్తవలయనే చక్కతం చేసే ప్రయత్నం దానికి అలంకారాన్ని ఉద్దీప్తతని కలిగిస్తుంది. అలంకృత వాక్యంలో లయ అలంకృతమవుతుంది. ఉద్దీప్తవాక్యంలో లయ ఉద్దీప్తమవుతుంది

నీటిని అనేక గొట్టాలద్వారా క్రమబద్ధంగా చిమ్మే యంత్రం వుంది. ఆ నీటిధారలోక పద్మంగా రూపుదాల్చి ప్రవహిస్తున్నవి. వివిధ పద్మాల కాంతులను ఆయా ధారలపై క్రమబద్ధంగా ప్రసరింపజేస్తే ఆ పద్మంలోని వివిధ పత్రాలు వివిధ పద్మాలతో ప్రకాశించి కొత్త అందాన్ని పొందుతుంది. కవితలో అలంకృత వాక్యలయ చేసేపని ఈ విధంగా కాంతిని ప్రసరింప చేయటమే. అంతర్గతమూ పద్మం వుంది. చర్లంపల్ల అది అలంకృతం అయి స్పష్టమయింది. అలాగే వాక్యంలోని గతి చర్ల విన్యాసంతో అలంకృతమై స్పష్టమవుతుంది.

జలప్రవాహగతికి ఒక వింత అందాన్ని కల్పించి ప్రస్ఫుటం చేయడానికి దారిలో మెట్లు నిర్మించినట్లు వాక్యగతిలో ఖండ, చతుర్ద సాది గతుల్ని కల్పించి ఉద్దీప్తం చేస్తాడు కవి. ఇలాగు ఉద్దీప్తం చేసే కవితలో ఉండేది ఉద్దీప్త వాక్యలయ. ఇది తాళగతికి ఒదిగి సంగీతానికి దగ్గరగా ఉంటుంది.

ప్రధానంగా సహజ వాక్యలయ వచన కవితలోను అలంకృత వాక్యలయ పద్యకవితలోను, ఉద్దీప్త వాక్యలయ గేయకవితలోను కనిపిస్తుంది. అయితే

త్యలు దేన్నైతే 'రైమ్'కు ప్రధాన దర్శం అన్నారో ఈ వ్యాసంలోని 'ప్రాస' పదానికి కూడా అదే ప్రధాన దర్శం.

క్రియలు అంత్యంలో ఉన్న ప్రాసని క్రియాంత్యప్రాస అనీ, అసమాపక క్రియలు అంత్యంలో ఉన్న ప్రాసని అసమాపక క్రియాంత్యప్రాస అనీ అనడం సమంజసం. వచన కవితల్లో అంత్యప్రాస క్రమంగానే ఉండాలని లేదు. అది ఒక పాదం విడిచి మరో పాదంతోగాని, మళ్ళీ అందులో సామ్యంతో భేదంతో అనంత విధాలుగా గానీ ఉండవచ్చు. పాదాల అంత్యంలో ఖండిత మొత్తంమీద గాని, ఒకోవోటగానీ ఏదో ఒక విధమైన సామ్యం ఉన్నప్పుడు దాన్ని అంత్యప్రాస రిందనే చేర్చవచ్చును. అసమాపక క్రియలు ఆరు విధాలు. అయితే వ్యావహారిక భాష ప్రచురంగా ఉన్న వచన కవితల్లో శ్రేష్ఠత క్షార్పక ప్రాసలు మూత్రం ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి. ఈయీ క్రియలు పాదం అంత్యంలో ప్రాసలుగా వచ్చి నప్పుడు క్రియాంత్య ప్రాస అనీ, వాక్యం అంతటా వ్యాపించి ఉన్నప్పుడు క్రియా ప్రాస, అసమాపక క్రియాప్రాస అని అనువచ్చు.

అలంకరణ ఎప్పుడూ ప్రయత్నపూర్వకంగానే చేయడం జరుగుతుంది. కాని ఔషధలోని నుడికారంలో ఎన్నో శబ్ద విన్యాసాలు సహజంగానే అలంకార ప్రాయాలుగా తోస్తాయి. అయితే ఇది బుద్ధిపూర్వకంగా జరిగిన అలంకరణ కాదు. అందువల్ల అలంకృత వాక్యాలను ప్రధానంగా స్థూలంగా ప్రయర్శించుకొన వాక్యాలయ, అప్రయత్నాలంకృత వాక్యాలయ అని విభజించవచ్చు.

పాశ్చాత్యులు కవితలో లయను మూడు అంతస్థులలో పరిశీలించారు. "రెగ్యులర్ మేష్ లయిక్ రయిన్ ఎండ్ పాల్ ఇన్ డిస్ట్రి ఆఫ్ సెన్సెంస్ సౌండ్ కాన్స్టిట్యూట్స్ డి ప్రయమరీ రిత్మ్ ఆఫ్ పొయెట్రీ". ఇది మనంచెప్పే సహజ వాక్యాలయ. వాక్యంలో ఉండే గతి బావానికి పోషకంగా ఉండటమే వీరనే ప్రయమరీ రిత్మ్ పాదాంత్యాలని గుర్తించే పద్ధతిని సెకండరీ రిత్మ్ అన్నారు. దీనిలో 'రైమ్' ప్రధానపాత్ర వహిస్తుంది. వీరనే టెర్సియరీ రిత్మ్ కూడా 'రైమ్'కి సంబంధించినదే. ఇది పద్యపద్యంతంగా ఉన్న పాదాల క్రమవిన్యా సాన్ని గుర్తిస్తుంది. అయితే వీరు చెప్పే ప్రయమరీ రిత్మ్ సహజ వాక్యాలయ లోను, సెకండరీ. టెర్సియరీ రిత్మ్లు నిర్మాణాలంకృత వాక్యాలయలోను అంతర్భ వింది పోతాయి. అయితే ఈ దృక్పథం అందించిన స్ఫూర్తిలో వాక్యాలయలోని అలంకరణను మూడు అంతస్థులలో పరిశీలించడం జరుగుతుంది. 1. వర్ణ విన్యాసం 2. వాక్యవిన్యాసం 3. పద్యవిన్యాసం.

ఖండకావ్యం ఏక విషయమై రాసిన పద్యాల సమాహారం. అందువలన ఖండకావ్యాలలో కనిపిస్తున్న వివిధఖండాలు 'పద్యం' అనేపేరుతో ఈ వ్యాసంలో పేర్కొంటారు. 'వచనపద్యం' గురించి చర్చను సాగించిన శ్రీ చేకురి రామా రావుగారు, సంపత్కుమారగారు వచన పద్యం గురించి ఈ విధంగానే భావించినట్లు తోస్తోంది. ఇంగ్లీషులో 'స్టాంజా' అనే పదానికి పర్యాయంగా ఈ వ్యాసంలో 'పద్యం' అనే పదం వాడుతున్నారు.

వర్ణవిన్యాసం వాక్యవిన్యాసాన్ని, వాక్యవిన్యాసం పద్యవిన్యాసాన్ని పద్య విన్యాసం నిర్మాణ శిల్పాన్ని క్రమంగా వ్యక్తం చేస్తాయి. ఇవే వాక్యంలోను, కావ్యఖండిలోను ఉన్న భావగతిని వ్యంజింప చేస్తాయి. అలంకృత వాక్యాలయను అధ్యయనం చేసే సందర్భంలో ఈ మూడు అంతస్థులలోను లయవిన్యాసం భావ పోషణకు ఎలా తోడ్పడుతున్నదో పరిశీలించవచ్చు. తద్వారా శబ్దాలంకరణం, నిర్మాణాలంకరణం అనే ప్రధానమైన అలంకరణలను పరిశీలించటమే కాక ఆ రెంటి పరస్పర సంబంధాలను గూడా పరిశీలించవలసివస్తుంది. ఎందువల్లనంటే కావ్యఖండిలో సౌందర్యం ఎప్పుడూ సమాహార స్వరూపమే. అందువల్లనే నిర్మాణాలంకరణకి సంబంధించిన అధ్యయనంలో శబ్దాలంకరణ, నిర్మాణాలంకరణకి సంబంధించిన అధ్యయనంలో నిర్మాణాలంకరణ చోటు చేసుకుంటాయి.

అచ్చయంత్రం రావడం వల్ల వచ్చిన సౌలభ్యాలు వచనకవితా పరిణామంలో కొంత పాత్రని నిర్వహించాయి. పాశ్చాత్యులు ఈ అవకాశాన్ని బాగా

ఉపయోగించుకొని 'దృశ్యలయ' వచన కవితలో ప్రవేశపెట్టారు. కవి చెప్పే భావానికి అనుగుణమైన ఆకృతిలో అచ్చు వేయడం ద్వారా ఇది సౌభ్యమయింది. తెలుగు ప్రాంగణంలోనూ ఇలాంటి వైచిత్రీ విన్యాసాల ప్రయత్నం కొంత జరిగింది. ఒకవిధంగా చెప్పాలంటే ఇది షీజులబంధ యుగపు చిత్రకవిత్యం వంటి రచనా చమత్కారాల విన్యాసం. ఇది చమత్కారాన్ని కలిగించినంతగా అనుభూతిని అందించలేదు. అందువలన ఈ విధమైన రూపాలంకరణ గురించిన చర్చకు వాక్యలయధ్యయనంలో తావు లేదు.

ఉద్దిష్ట వాక్యాలయ :-

తాళగతి విన్యాసానికి ఒడిగి నడిచే వాక్యగతే ఉద్దిష్ట వాక్యాలయ. వచన కవితకి ప్రధానమైన లక్షణం నియమమైన గతి ఉండకపోవటమే. గేయకవితకి తిన్నగా రూపొందిన కవితారూపమే వచన కవిత. అక్కడక్కడ గతిబద్ధమైన గమనం తోచినా వచన కవితలో వీనిపాత్ర తక్కువే. అయినా గేయకవితా సంప్రదాయం నుండి వచ్చిన కవుల కవితలో ఉద్దిష్ట వాక్యాలయ ఆధిపత్యం కొట్ట వచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది.

వాక్యాలయ - వచన కవులశైలి :-

వచనకవులు చాలామంది పద్య గేయ కవితా ప్రక్రియలలో చేయి, తిరిగిన వారవడంవల్ల సాంప్రదాయక సాహిత్య భూమికనుండి వచ్చిన వారవడంవల్ల 'అయా ప్రక్రియల ప్రభావం వారి కవితలపై ఉంటుంది. అందుకు నిదర్శనంగా అక్కడక్కడ గేయకవితలపై పోషకల పద్యపాదాల తునకలూ దొర్లుతుంటాయి. ఏ కవిపై ఏ కవితా ప్రక్రియ ప్రభావం ఎంతగా ఉందో పరిశీలించినప్పుడు ఆ కవి శైలిని నిర్ణయించడం సాధ్యం అవుతుంది. ఈ వాక్యాలయల పరస్పర సమ్మేళనంలో వచనకవుల శైలిని ప్రధానంగా ఏడు రకాలుగా విభజించవచ్చు.

1. అలంకృత వాక్యాలయకి ఉద్దిష్టవాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచన కవుల శైలి.

ఉదా :- శ్రీశ్రీ; బై రాగి

2. ఉద్దిష్టవాక్యాలయకి అలంకృత వాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచనకవుల శైలి.

ఉదా :- సి.నా.రె, గంగినేని

3. అలంకృత వాక్యాలయకి సహజ వాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచనకవుల శైలి.

ఉదా :- తిలక్, గోపాలచక్రవర్తి, ఆరుద్ర

4. సహజ వాక్యాలయకి అలంకృత వాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచనకవుల శైలి.

ఉదా :- చేతనావర్తకవులు; శేషన్

5. సహజ వాక్యాలయకి ఉద్దిష్ట వాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచన కవుల శైలి.

ఉదా :- గద్దర్, వంగపండు ప్రసాదరావు

6. ఉద్దిష్ట వాక్యాలయకి సహజ వాక్యాలయను పోషకంగా వాడుకునే వచన కవుల శైలి.

ఉదా :- సుబ్బారావు పాణిగ్రాహి, శివుడు.

7. సహజ వాగ్మయి ప్రధానంగా ఉండి అలంకృత ఉద్దిష్ట వాక్యాలయలు నామమాత్రంగా ఉండే వచన కవుల శైలి.

ఉదా :- కాళోజీ, కుందురి, శిలాపిర్రాజు.

చవనకవిత్వలో వాక్యలయోధ్యయనం - ప్రయోజనాలు :-

అనంత వైవిధ్యం కలదై నా వచన కవిత్వ కూడా భాషపరంగానీ ఏదో ఒక గతిని అభివృద్ధి చెందినది. అందువలన గతికి భాషపరివర్తన ఉన్న అనుబంధాన్ని విశ్లేషించే ఏ సూత్రమైనా చవన కవిత్వ అన్వయించడానికి అనువైన విశ్లేషణ సూత్రంగా రూపొందుతుంది. ఈ విధమైన అనుశీలన సూత్రాలు ఏర్పరచి వాటితో ఏ వచనకవిత్వమైనా అనుశీలించవచ్చు. అనువర్తిత విమర్శకు ఈ అధ్యయనం ఎంతో తోడ్పడుతుంది. ఈ సూత్రాలన్నీ అన్ని కావ్యఖండికలకూ అన్వయింపబడాలని నియమం లేదు. ఏదో కొన్ని సూత్రాల కలయిక ఏదో ఒక గతిని తెలియజేస్తుండవచ్చు. ఎందువల్లనంటే చవన కవిత్వ ఖండకావ్య ప్రక్రియ మీద ఆధారపడి ఉంది. ఏ ఖండికకు ఆ ఖండికే తనదైన అభివ్యక్తి దోహదమే, తనదైన వాతావరణాన్ని సృష్టించుకొని ఉంటుంది. అందువలన ఈ అధ్యయనంలో చెప్పేవన్నీ సాపేక్ష అనుశీలన సూత్రాలు.

ఇలా అన్నంత మాత్రాన ఈ అధ్యయనంలో శాస్త్రీయ దృక్పథం కొరవడినట్లు భావించరాదు. వీటన్నింటిని పూసలలో దారంలాగా కలిపే మౌలిక దృక్పథం ఒకటి ఉంది. భాషగతికి వాక్యగతికి అవినాభావ బంధం ఉన్నది. అనే మౌలిక సూత్రపు పునాదిపైనే ఈ అనుశీలన సూత్రాలు నిర్మింపబడుతున్నాయి.

ఏ కవి అయినా చిరకాలం నిలిచేది తన ఆత్మీయతా ముద్రతోనే. దాన్నే శైలి అంటారు. ఒక కవి శైలి రూపొందడంలో అతని ఉద్యమ ప్రవృత్తి ప్రయోగ ప్రవృత్తి, వ్యక్తిగత సంస్కార ముద్రల కలయిక తోడ్పడుతుంది. వాక్యలయ అధ్యయనం వల్ల కవి శైలి నిరూపితమవుతుంది. శైలినిబట్టి అతని ఉద్యమ ప్రయోగ ప్రవృత్తులను నిరూపించవచ్చు. కవి శైలి నిరూపణమే ఏ ఉత్తమ విమర్శకైనా అంతిమ లక్ష్యం. వివిధ భాషావర్ణంలో ఒక కవి ఏ విధంగా సృష్టించాడో ఏ వాచిక ద్వారా, ఏ గతిద్వారా తన వాగ్విత్తిని ప్రవహింపజేశాడో వాక్యలయోధ్యయనం నిరూపిస్తుంది. ఒక కవికి పాతకలోకంలో ఎందుకు ఆదరణ కలిగిందో, కవితాప్రపంచంలో అతని స్థానం ఏమిటో సహేతుకంగా నిరూపించి చూపుతుంది. ఇవి వాక్యలయను వచన కవిత్వలో అధ్యయనం చేయడం వల్ల కలిగే ప్రయోజనాలు.

మూ చి క లు :-

1. ఉద్యోగపర్యము-వాక్యలయ పి.ఎల్.ఎన్. ప్రసాద్, ఎం. ఫిల్ పరిశోధనా వ్యాసం.(అముద్రితం), ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం 1981,
2. రామదాసు క్రితనలు - స్వరలయవిన్యాసం; సాహిత్య రసపోషణం; టి.వి; నాగరంజని, ఎం. పిల్. పరిశోధనా వ్యాసం(అముద్రితం), హైదరాబాదు. కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయం 1982.
3. అధునిక కవిత్వంలో ఇటీవలి పోకడలు; అధునిక కవుల అత్యవిమర్శ(వాక్య) కుదుర్చి వచన కవిత్వ-వివిధ కవుల పద్యాలు దృక్పథాలు
4. తెలుగులో వచన కవిత్వ. కాంతారావు టి.ఎల్.(వాక్య) భారతి 1989 నవంబరు పేజీ 80/81
5. నేటి తెలుగు కవిత్వ; కొత్తపోకడలు శ్రీశ్రీ(వాక్య) భారతి 1989 ఏప్రిల్.
6. ఇక్కడ 'స్వరం' అంటే 'అచ్చు' అనే అర్థంకాదు. స్వరస్థాయి అంటే 'పిచ్' ఇది ఉచ్చారణలో మాత్రమే స్ఫురిస్తుంది.
7. ది ప్రెస్సిస్విత్ ఆఫ్ ఇంగ్లీష్ మేటర్ పు.7 ఎగర్వన్ స్మిత్, ఆక్స్ఫర్డ్ యూనివర్సిటీ ప్రెస్, హాంప్రీ మిల్ పర్ 1928. □

నిజాయత్

కాలువశ్రీ

మా ఎండి పోయిన దొక్కలు
గోలిపాతర బతుకులు
మురికి మురికి జీవితాలు
కవితా వస్తువులుగా తీసుకొని
బ్రహ్మాండంగా వర్ణిస్తావు.

మాగడు కంటికి తిండి
గొడ్డుకారం అన్నం
దుర్బంధం ప్రక్కన నివాసాలు
కథలుగా మలుస్తూ
దయనీయంగా రాస్తావు.

మా తూట్లు పడ్డ గుడిసెలు
ఇంట్లోని చిప్పా కడు ముంతలు
దుర్బర దారిద్ర్యం
వస్తువులుగా గైకొని
కండ్లకు కట్టేలా లిఖిస్తావు.

మేం మాట్లాడే యాసా
మా మాండలిక భాషా
ముద్దుముద్దుగా రాసి
కవీ, రచయితా అనిపించుకుంటావు
బహుమతుల నందుకుంటావు
సన్మానాలను సైతం పొందుతావు.

సర్వ సౌఖ్యాల ననుభవిస్తూ
కార్యశ్రో విహరిస్తూ
పేదరికం గూర్చి రాస్తున్నందుకు
నిన్ను దిశ్చేపించడం లేదు
మాలాగే నిన్నుండ మనటమూ లేదు.

కాని కేవలం
ధనార్జన కోసమో
పేరు ప్రఖ్యాతుల కొరకే
ఆత్మవంచన చేసుకుంటూ
నిజాయతీని వదులుకొని రాయడం
పడుపు వృత్తి కన్నా నీచమంటున్నాము.

మీపై నిజమైన సానుభూతి వుంటేనే
మా సమస్యలకు చిల్లినేనే
హృదయ పూర్వక పరిష్కారాన్నాశీస్తేనే
మా గురించి ప్రస్తావించ మంటున్నాము.

లేదా

ఏ భూత ప్రేత సమస్యలనో తీసుకొని
ప్రేమ విరహాలను వర్ణిస్తూ
సస్పెన్స్ థ్రిల్లర్లలో మునిగి తేలుతూ
మసాలాలు జోడించి
బండ్ల కొరిదీ వండేసుమే
మా కథలంతర మసలే లేదు.

తెలుగు సంగీతం

“ముసలాయన నిన్ను రమ్మన్నాడు....”

బయట ఎండలోకి చూస్తూ నుంచుని ఉన్న రావు ఈ మాటలు విని ఇంచుమించు ఉలిక్కి పడ్డాడు. ఇటు తిరిగి సమాధానం ఇవ్వబోయాడు. గదిలో దీపాలు వేసి ఉన్నప్పటికీ వెలుగు తీవ్రతలో మార్పు రావడంతో కళ్లు చీకట్లు కమ్మిపట్టాయింది. తనతో మాట్లాడిన అతను అప్పటికే వెళ్ళిపోతున్నాడు. “చిదంబరం!” అని అతన్ని పిలువబోయాడు. మాట పెగలలేదు. ఒకళ్ళిద్దరు టయపు చేసుకుంటున్నారు. ఇంకొక వ్యక్తి కలం చేతిలో పట్టుకుని తన వయిపే శూన్యంగా చూస్తున్నాడు. మిగిలిన కుర్చీలు ఖాళీగా ఉన్నాయి.

రావు చేతిమీది గదియారంలో ఇంకా రెండు గంటలు కాలేదు. “ముస

లాయన” సాధారణంగా తనని ఈ వేళలలో పిలవడు. ప్రత్యేకంగా ఏదయినా కారణం. ఉండేమో ఇప్పుడు రమ్మనటానికీ, అనుకుంటూ అతను లిఫ్ట్ వయిపుకి నడిచాడు.

“ఏమిటి సార్ ఇవాళ ఇంత త్వరగా పయికి వెళుతున్నారు?” అని పంకరించాడు. లిఫ్ట్ నడిపే దీక్షితులు. రావు రోజూ రెండున్నర తరువాతనే ‘ముసలాయన’ని చూడటానికి వెడతాడని దీక్షితులికి తెలుసు.

“అవును దీక్షితుయీ, అయ్యగారు ఇవాళ కునుకు తీస్తున్నట్లు లేదు.” అన్నాడు రావు. లిఫ్ట్ తలుపులు మూసుకుంటూ ఉండే, దానిలోపల ఉక్కగా ఉంది. వేడెక్కిన నూనెవాసన వాళ్ళ తంమీద తిరిగే ఫాన్ వల్ల మరింత ఎక్కువ అయినట్లు అనిపించింది అతనికి.

“మీ ఫ్లోర్ వచ్చేసింది సార్...” అని దీక్షితులు అనటంతో రావు ఆలోచనలోనుంచి తేరుకున్నాడు.

దేకు రంగు తలుపుమీద “మేనేజింగ్ డయిరెక్టర్” అన్న ఇంగ్లీషు అక్షరాల మీద ఉన్న పేరు తీసివేసి ‘ముసలాయన’ అని ఇంగ్లీషులోనే రాస్తే ఎలాగ ఉంటుందో, అనుకున్నాడు తను చాలా సార్లు. దీనిని గురించి చెప్పకుని నవ్వుకున్నారు కూడా తనతో పనిచేసేవారు. మేనేజింగ్ డయిరెక్టర్ అసలు గదిలోకి వెళ్ళాలంటే ముందు ఒక చిన్నదానిని చాటాలి. ఆ చిన్నగదిలోనే తను కూర్చుంటాడు. ‘ముసలాయన’ గది తలుపుకి ఉన్న చిన్న రిటికీలోనుంచి తొంగి

చూశాడు. ఆయనతో వేరే ఎవరూ లేరు. లోపల చాలా చల్లగా ఉంది. “ఎయిర్ కండిషనర్ ఉందే మాత్రం వణుకు పుట్టే అంత చల్లగా పెట్టకోవాలా? అని ఎవరయినా అంటే ‘ముసలాయన’ పళ్ల కనపడేట్లు చిరునవ్వు నవ్వేవాడు.

“పిలిచారుట...” రావు బల్లికి ఇవతల పక్క నుంచుని తనలో తను మాట్లాడుతున్నంత వెయ్యడిగా అడిగాడు. ‘ముసలాయన’ సమాధానం చెప్పకుండా ఏవో కాగితాలు చదువుకుంటూ ఉండిపోయాడు. అతను బాగా ఎర్రటి మనిషి; మొహం అంతా నన్నటి ముడతలు; జుట్టు తెల్లగా వెరిసిపోయి ఉండేది.

కొన్ని షజాలపాటు ఇద్దరూ మాట్లాడలేదు. రావు తన ప్రశ్నని మళ్ళీ వెయ్యటోయి ఉరుకున్నాడు. చివరకి ‘ముసలాయన’ తల ఎత్తి చూశాడు. అతని కళ్ళు రావుకి ఎప్పుడూ నీరు కారుతున్నట్లు కనిపించేవి. ఇంకా కొన్ని షజాలు గడిచాయి.

“చెంగప్ప సరే నన్నాడా?” ఈ సారి ముసలాయనే మాట్లాడాడు.

రావుకి ఒళ్ళు రుణ్ణునన్నట్లయింది. అతను వెంటనే సమాధానం ఇవ్వక పోయేటప్పటికి ‘ముసలాయన’ ప్రశ్నార్థకంగా కనుబొమ్మలు కొంచెంగా పయికి ఎత్తి చూశాడు.

“సరే అనక ఏమీ చెయ్యగలండా?” అని గొణుగుకుంటున్నట్లు జవాబు చెప్పాడు రావు. ఎలాగో ధైర్యంచేసి ముసలాయన ముఖంలోకి చూశాడు. అతని పళ్ళు తెల్లగా మెరుస్తున్నాయి. నవ్వుతున్నట్లు పెదమల్లి విడమరచి ఉంటుంటే అతని అలవాడే కాని నవ్వు వెనక హాస్యం అనేది ఏమీ లేదని రావుకి బాగా తెలుసు. ముసలాయన బల్లిమీది పెన్సిల్ ని ఒకదానిని తీసి దానితో వెయ్యడిగా తనముందు పయి పళ్ళు వరుసమీద కొట్టుకోవటం ప్రారంభించాడు. కట్టుడు పళ్ళ కాబట్టి అంత సమంగా చక్కగా ఉన్నాయి, అన్న ఆలోచన రావు మనస్సులో మెదిలి మాయం అయింది.

“సాయంత్రంలోపల మళ్ళీ కలుసుకుని పని పూర్తి చేసేస్తాను...”

“సరే, మూడు గంటల లోపల మనం మీటింగ్ కి వెళ్ళాలి కదా! తర్వాత వెళ్ళు చెంగప్ప దగ్గరికి.” అన్నాడు ముసలాయన తన ముందు ఉన్న కాగితాలని సద్దుతూ.

“అరగంటలో సిద్ధంగా ఉంటాను” అని రావు ఆ గదిలోనుంచి బయట పడ్డాడు. తన కుర్చీలో కాసేపు కూర్చుంటా ముసుకున్నాడు. ముందు కాంటీనీకి డెలిఫోనుచేసి ఏదయినా తెప్పించుకోవచ్చు కాని రిండికి వెడితేనే బాగా ఉంటుందని మళ్ళీ అనిపించింది. కొంత సేపటికా ముసలాయనకి దూరంగా ఉండే మంచిదనుకున్నాడు.

బయట కారిడార్ లో అప్పుడేవచ్చి కుర్చీలో కూర్చోబోతున్న ఎదెండరు నేడూ నుంచుని “ఇందాకటినుంచి మీకోసం అడుగుతున్నాడు అయన...” అన్నాడు.

రావు అవునన్నట్లు తలాడించి లిఫ్ట్ చయిపుకి నడిచి వెళ్ళిపోయాడు. లిఫ్ట్ ఆపరేటర్ “కాంటీనీకేకదా?” అన్న ప్రశ్నకి కూడా మాటలలో సమాధానం చెప్పకుండా తల వంకించాడు.

కాంటీనీలో బాగా ఖాళీగా ఉన్న చోటు చూసుకుని అక్కడికి తిసుకు వెళ్ళాడు తన కాఫీని. తనలాంటి వాళ్ళకోసం కొంచెం ఎక్కువ ప్రత్యేకం చేసినప్పటికీ కాఫీ తియ్యగా కొద్దిగా మందవాసన ఏదో వేస్తోంది. ఇక్కడినుంచి చెంగప్పకి ఫోన్ చేసి మాట్లాడవచ్చు. ఇంతలో ముసలాయన చెయ్యకుండా ఉండాలి, అంటే. అతనికి ఇది సాధారణంగా ఒక చిన్న కుసుకు తీసే వేళ. కాని ఏమిచేస్తాడో చెప్పటం కష్టం అనుకున్నాడు రావు. తాగుతున్న కాఫీని మధ్యలోనే వదిలివేసి ఫోన్ దగ్గరికి వెళ్ళాడు. కాంటీనీ అధికారి అతని ఉద్దేశాన్ని కనిపెట్టి తనవద్ద డెలిఫోన్ ని కొంచెం ముందుకి తోశాడు.

చెంగప్ప దొరకలేదు. ‘ఫరవాలేదు’ అనుకున్నాడు రావు. డెలిఫోను చేసి నందుకు డబ్బులు ఏమీ పుచ్చుకోలేదు కాంటీనీ మనిషి. కొంచెంసేపు ఆగి. తన గదిలోనుంచి డెలిఫోనుచేసి చూడవచ్చుననుకుంటూ రావు తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. మనసులో వ్యాకులం మాత్రం వాన ముసురులాగ అలుముకునే ఉంది. రావుని చూడగానే అదెండరు “మీకోసం అడుగుతున్నాడు అయ్యోగారు...” అన్నాడు.

“పది నిమిషాలు ముందే బయలుదేరుదాము. ద్రయిచరుతో చెప్పి!” రావు గదిలోకి వెళ్ళేప్పటికి నుంచునే ఉన్నాడు ముసలాయన. నిద్రపోలేదన్న మాట. ‘మేయరునే ఉండి ఏమీ చేశాడో...’ రావు ఆందోళన ఎక్కువ అయింది.

“అలాగే,” అంటూ రిందకి ఇంటర్ కామ్ లో చెప్పటానికి ఉద్యక్తుడయ్యాడు.

కారులోకూడా ఎయిర్ కండిషన్ ఉంది. రిటికీల అద్దాలన్నీ కొద్దిగా రంగుచి కావటంతో లోపల ఆసలే ఎండ తెలియటంలేదు. బస్సుల చప్పుళ్ళూ, వాహనాల హోర్న్ లూ సన్నగా వినపడుతున్నాయి. రావు ద్రయిచరు పక్కన కూర్చుంటే ముసలాయన ఒక్కడూ వెనక సీటులో ద్రయిచరు వెనక కూర్చున్నాడు.

“టూపిక్ ఎక్కువగానే వుంది,” అన్నాడు రావు కొంచెంగా వెనక్కి తిరిగి. ముసలాయన ముఖావంగా అతని వయిపు చూసి “అవును” అన్నాడు.

నడుస్తున్న కారు హఠాత్తుగా ఒక కుదుపుతో ఆగిపోయింది. ముందు బస్సువాడు ‘సడన్ బ్రేక్’ వేశాడని నసిగాడు ద్రయిచరు. ఆ బస్సు దట్టంగా పొగ వదులుతోంది. ఎలాగయినా దానిని దాటివెళ్ళమని ద్రయిచరుతో రావు అన్నాడు.

“కష్టం! ఈ పయిపు ఎదురుగా చాలా బిళ్ల వస్తున్నాయి. ముసలాయన అన్న ఈమాటలుచిని రావు అతనివంత చూశాడు. ముసలాయన తనచేతిగడియారం చూసుకుంటున్నాడు “మన మీటింగ్ కి వెళ్ళేముందు క్లబ్బులో ఒక నిమిషం ఆగాలి.

“క్లబ్బులోనా?” అనాలోచితంగా అడిగాడు రావు. అతని ఈ ప్రశ్నకి సమాధానం రాలేదు. ఏమీ మాట్లాడాలో తెలియక రావు తన దృష్టిని ముందుకి మళ్ళించాడు. “చెంగప్పగారు క్లబ్బులో ఉంటారు సార్...” అని చాలా నెమ్మదిగా రహస్యం చెప్పినట్లు చెప్పాడు ద్రయిచరు. అతని మాటలు వెనక సీటులో వినపడి ఉండవు అనుకున్నాడు రావు. ఈ ఆలోచన వస్తూ వుండగానే అతని కలచరపాటు మరింత ఎక్కువయింది.

వాళ్ళ కారు వెనకాల వాహనాల హోర్న్ లు ఒక్కసారిగా మోగటం మొదలు పెట్టాయి. ద్రయిచరు అన్నట్టంగా ఏదో అంటూ బస్సుని తప్పించి ముందుకి వెళ్ళటానికి అతిప్రయాసతో స్టీరింగ్ వీల్ ని తిప్పటంచూసి “శ్వాగత...” అని మందలించాడు రావు. కారు ఎడమవయిపున కూర్చుని ఉన్న అతనికి అవతల వయిపు బిళ్ళ రావటం అంత బాగా కనపడటంలేదు. ద్రయిచరు తమ కారు హోర్న్ ని అదేపనిగా వేస్తూముందుకి వెళ్ళిపోతున్నాడు. బస్సు ఎందుకి ఆగిపోయిందో అప్పుడు తెలిసింది రావుకి. దాని ముందు ఒక లారీ నిలబడి వుంది. దాని తాలూకు మనిషి బస్సు ద్రయిచరుతో చేతులు ఊపుతూ ఏదో చెబుతున్నాడు. రావు ఆ దృశ్యాన్ని ఒక్క షణం చూసి ముందుకి దృష్టి సారించాడు. ఎదురుగుండా ఇంకొక లారీ వస్తోంది. అది ముందుకి వచ్చేలోపలే లారీని కూడా దాటి వెళ్ళిపోవటానికి వేగం పెంచించాడు తమ ద్రయిచరు. వెనక సీటునుంచి ముసలాయన, ముందునుంచి రావు కంగారుగా పాచరీకలు చేశారు. ద్రయిచరు ప్రయత్నం ఫలించలేదు. లారీ, కారు-రెండింటి బ్రేకులు కూడా పడ్డాయి కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. చెంగప్ప సంగతి ఏమిటి? అన్న ఆలోచన మెరిసినట్లయింది రావుకి. ఇందుమించు అదే షణం వాహనాలు రెండూ ఢీ కొన్నాయి.

రావు తను ఒక ఆసుపత్రి మంచంమీద పడుకుని ఉన్నానని గ్రహించాడు. నెమ్మదిగా చేతులు కదిలించి చూశాడు. ఆ తర్వాత కాళ్ళు కొంచెం మడిచి నేరగా చావుకున్నాడు. ఎముకలు ఏవీ విరిగినట్లు లేవు. నందేహిస్తూనే తం తడిమి చూసుకున్నాడు. కట్టు కట్టి ఉంది.

“తెలివి వచ్చిందన్న మాట!

మంచిది...” అప్పుడే తలుపు తెరిచి లోపలికి వస్తున్న అతను అన్నాడు. అద్దాంకి ప్రేములేని కళ్ళతోడు, మోకాళ్ళదాకా వచ్చే తెల్లకంటు వేసుకుని పొట్టిగా ఉన్నాడు. బట్టతం నున్నగా మెరుస్తోంది. రాక్షసు వెనకే వచ్చిన వ్యక్తి ముఖం రావుకి బాగా పరచితమయినదే.

“ఎమ్మల్ని తీసుకు వెళ్ళటానికి ఈయన వచ్చాడు. మీ ఆపీసు వాళ్ళ పంపాడు...” అని చెప్పుకుపోతూ రాక్షసు మంచం దగ్గరికి వచ్చి రావుని పట్టిఉంచటం ప్రారంభించాడు. “ఎముకలేవీ విరగలేదు. తంకి చిన్న డెబ్బతగిలిం దంటే—కారు విండ్ స్క్రీన్ కొట్టుకొని స్పృహ తప్పింది. అదృష్టవశాత్తు ఇంకేమీ కాలేదు...”

రావు చూపులు రాక్షసుని దాటి వెనుక నుంచుని ఉన్న వ్యక్తి మొహంమీద నిలిచాయి, అతను పెదవి విరిచి తం కొద్దిగా, అర్థంగా ఆడించాడు.

“మీరు లేచి నుంచోవచ్చు. కావాలిస్తే వెళ్ళిపోవచ్చుకూడా... ద్రయివర్ణ కూడా... పెద్ద డెబ్బలేమీ తగలలేదు. కానీ మీ మేనేజింగ్ డయిరెక్టరు మాత్రం...” అని ఆగిపోయాడు రాక్షసు.

లాంకి అంత గట్టిగా కొట్టుకోలేదు కారు. ముసలాయన గుండె ఆగి పోయాడుట...! ఈ మాటలు అంటున్నప్పుడు రావు తోటి ఉద్యోగి మురి కవళకలు మారలేదు.

*

*

*

ఇంటి ఆవరణలో జనం గుమిగూడి ఉన్నారు. కాల్ల వచ్చి వెడుతున్నాయి. రావు ముందు ముసలాయన ఇంటికే వెళ్ళాంన్నాడు. అతన్ని తీసుకురావటానికి వచ్చిన వ్యక్తి అభ్యంతరం చెప్పలేదు. నడిచినప్పుడు తం కొంచెం తిరుగు తున్నట్లు అనిపించింది. కానీ రావు ఎవరి చేయూతా లేకుండానే కారు ఎక్కి దిగి గలిగాడు. దారిలో యిద్దరూ పిచ్చపాడి కొంచెం మాట్లాడుకున్నారు.

“ముసలాయన తమ్ముడే వస్తాడనుకుంటున్నారు...” రావుని తీసుకు వెడుతున్న అతను అన్నాడు. హాల్లోకి వెళ్ళమని ఎవరో చెబితే ఇంటివయపు నడిచాడు ఇద్దరూ.

“అడుగో చెంగప్ప వెళ్ళిపోతున్నాడు!” రావు అటు చూశాడు. నల్ల రంగు ఓటికి అద్దాలు ఉన్న కారు ఒకటి పోర్టికోలోనుంచి బయటికి వస్తోంది. ముందు గాజు ఓటిమీద వెల్లురుపడి మెరుస్తోంది. కానీ లోపం ద్రయివర్ణ మాత్రం అన్నదాకా కనిపిస్తున్నాడు. వెనక సీటులో వున్నవాళ్ళ అసలే కనిపించ దిందేదు.

తనతో వస్తున్న వ్యక్తి మలుపు తిరిగి, “అది చెంగప్ప కారుని కూడా నాకు తెలిదు.” అన్నాడు రావు. “లోపం మనుష్యులే కనిపించలేదు!”

“చెంగప్ప కారు, ఊరే చెంగప్ప ఎక్కి వెడుతున్న కారు అని మూర్రేమి అర్థం...” అని చిరునవ్వుతో సమాధానం చెబుతూ అతను తనని పలకరించిన వారితో వివరితోనో మాట్లాడటానికి కొంచెం వక్కాణి వెళ్ళాడు.

“త్యరగా వెడదాము. ఇంకొంచెంసేపటిలో బయలుదేరుతారుట...” వెళ్ళిన వాడు మళ్ళీ రావు దగ్గరికి వచ్చేవాడు.

హాలులో అగ్రవక్తల పొగతో వుప్పుల వాసనలు కలిసిపోయి ఉన్నాయి. శవాన్ని గదిమధ్యలో పడుకోబెట్టారు. ముసలాయన భార్య వక్కాణి కూర్చుని ఉంది. తం వంతుకుని ఉండటంచేత వెక్కిళ్ళతో కదిలే వంటిదిబట్టి ఆమె ఏడుస్తోందని గ్రహించాడు రావు. ఆమె వక్కాణి ముగిశిన్న ఆడవారు ఏదో

కవి వారసత్వం నిఖిలేశ్వరి

కవికాక్షరాల

నిఖిలేశ్వరమైన అనంతక

ధనానికేం తెలుసు?

పాలకుల దురాత్మలకేం తెలుసు?

అహంభావంతో చిగిరిగెకవిత్వం

నిలువలు పలువలుగా—

శభలలే కలురరాయశకే అంతిం!

కానుకొప్పు ప్రపంచమంతా

వొటిపోయిందనే

ధూర్జటేలాపవలకేం తెలుసు—

ప్రతి మహాన్నతమైన కవికేళార్యం

మరికొందరు వుండనేవున్నారు

అతర్వాత వచ్చేతరాల వెంటడి

ఇంకెందరో వుండుకూనే వుంటారు!

చెవుతున్నారు. రావు రాకని గమనించిన ఒకావిధ వంగి వృద్ధరాలి చెబితో ఏదో చెప్పింది. అవిధ తలఎత్తి రావు వయపు చూసింది. ఉబ్బిపోయి ఉన్న మొహం మీద కన్నీటి చారలు కట్టి ఉన్నాయి. రావు నమస్కారం పెట్టాడు. కానీ ఆమె చూపులో గుర్తింపు ఏదీ కనపడలేదు. కొన్ని క్షణాలు అక్కడే నుంచుని రావు వరంధాలోకి వచ్చేవాడు.

“మీకూ డెబ్బ తగిలి ఆసుపత్రిలో ఉండిపోయాడు కానీ లేకపోతే ఈ పని అంతా మీకే తగిలేది!” వరంధాలో అతనితో మాట్లాడటానికి చుట్టూ చేరిన వారిలో ఒకరు అన్నారు.

“ఇప్పుడయినా ఏమి చెయ్యాలో తోచటం లేదు...” అన్నాడు రావు ఆ వ్యక్తితో.

“ముసలాయన తమ్ముడు రాగానే అంతా తెలుస్తుందిలేదీ!” ఈ సమాధానం రావుతో నన్నటి కలవరాన్ని లేపేసింది. చెంగప్పని ‘తమ్ముడు’ కలుసుకుంటే....

“కారులో బయలుదేరాడుట. ఈపాటికి ఇక్కడికి వచ్చేసి ఉండాల్సి.” రావుతో మాట్లాడుతున్న ఆయన రిస్టువాది చూసుకుంటూ అన్నాడు.

‘ఇంతలో తను వెళ్ళి చెంగప్పని కలుసుకోవచ్చు’ అనుకున్నాడు రావు. ఇంట్లో ఎక్కడో తెలిపేసు మోగింది. దానిని తియ్యటానికి వెళ్ళిన మనిషి కాబోలు వచ్చి రావుతో అన్నాడు “చిన్న అయ్యగారు మీకోసం ఫోన్ చేశారు. మిమ్మల్ని వెంటనే ఆపీసుకి రమ్మన్నారు!”

“ఇక్కడికి రాకుండా ఆపీసుకే ముందు వెళ్ళారన్నమాట తమ్ముడు గారు...” అంతకిముందు రావుగాతీ మాట్లాడిన వ్యక్తి అన్నాడు.

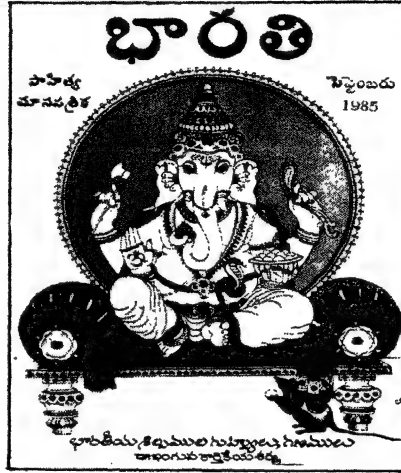
రావులో అందోళన బాగా ఎక్కువ అయిపోయింది. ఎవరికి ఏమీ చెప్ప తుండా తెలిపేసే దగ్గరికి వేగంగా నడిచి వెళ్ళిపోయాడు.

“చెంగప్పగారు లేరండీ! మీ మేనేజింగ్ డయిరెక్టర్ ఆపీసుకే వెళ్ళాడు...”

రావు తెలిపేసే రిసీవరుని పెట్టేసి నెమ్మదిగా బయటికి నడిచి వెళ్ళాడు. □

ఆదా చేయండి రు. 11లు!

పోస్టుద్వారా
భారతి
తెప్పించుకోండి!

ఆఫీసెట్
ముద్రణలో
భారతి!

భారతి సంవత్సర చందా (పోస్టు ద్వారా రు. 51/-లు) ఒకేసారి చెల్లించే వారికి రు. 11/-ల 'ముద్రా' వుంటుంది.

అంటే మీరు కేవలం రు. 40/-లు చెల్లిస్తే ప్రతినెలా భారతి పోస్టు ద్వారా మీ ఇంటికే అందుతుంది.

చందా పైకమును ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగరం, విజయవాడ-3కి మనియార్డరు లేదా డిమాండు డ్రాఫ్టు ద్వారా పంపుతూ ఈ దిగువ కూపను జతవర్చుకోరుతాము.

నేను 'భారతి' మాసపత్రికకు చందాదారునిగా చేరదలుచుకున్నాను
చందా పైకము రు. 40/- డి.డి. / ఎం. ఓ. ద్వారా పంపుతున్నాను.

పేరు: _____

చిరు: _____

చందాదారుని సంతకం

ప్రహంగమనం

Rao -

మధురంతకం ప్రేమం

(గత సంచిక తరువాయి)

9

ఆ రోజు—

చాలా రోజుల తరువాత సూర్యోదయాన్ని చూసింది మానస.

యికా నిద్రపోతున్న సగరవాసులవైపు ఆకాశం కల్లెర్రజేసి చూస్తోంది,

కార్యరేషన్ రోకాయి మిమ్మీ ప్యాసు చేస్తోంది.

మాస్టింగ్ వాక్ చేస్తున్న ముసలివాళ్ళు, రన్నింగ్ ప్రాక్టీసు చేస్తున్న కుర్రాళ్ళు, స్లిప్ పోతున్న రోడ్డును తట్టతట్టి రేపుతున్నారు.

పాంపాకి కేకతో మెంకుల తెచ్చుకున్న అన్నపూర్ణ మిక్స్-టర్కరిన్ని స్ట్రాపై కెక్కించి, కూతురిపడక బాణిగా కనిపించడంతో వెతుక్కుంటూ మేడపైకిచ్చి చూసింది.

“యిక్కణంత తొందరగా నిద్రలేచేశావేమిట అమ్మాయీ!” అంటూ ప్రశ్నించింది విస్తుపడిపోతూ.

బ్రష్ తో తల దువ్వుకుంటూనే, మానస వెనక్కు తిరిగి చూసింది.

“అదేమిటా నవ్వులావో అప్పుడే ముఖం కడుక్కునేశావన్నమాట!—”

“ముఖం కడుక్కోకడమే కాదు - స్నానంగూడా చేసేశాను—రం స్నానం—”

“యీ రోజేమింది నీకు? నిన్నంతా ముక్కుతూ మూలుగుతూ ఉన్నావు గదా! యంత పొద్దున్నే లేచి స్నానమెందుకు చేశావు? పోనీ నీళ్ళయినా కాదు కున్నావా?” ఆమె కంగారుపడసాగింది.

“అయిదున్నరనుంచి టాప్ తో నీళ్ళాసున్నాయి. వుదయాన్నే వచ్చే నీళ్ళు, గోరువెచ్చగా యెంత ఫ్రెష్ గా వుంటాయో తెలుసో అమ్మా నీకు—”

చాలా రోజుల తరువాత మానస ముఖంలో చిరునవ్వు కనిపించింది.

అయితే ఆనందించడానికీ బదులుగా, అన్నపూర్ణ మరింతగా ఆందోళన పడసాగింది. “చన్నిళ్ళతో తలస్నానం చేశావా? యిదేం పోయేకాంమే నీకు? యేమిటి అహుయిత్యం పనులు—” అంటూ కేకలేయసాగింది.

“అబ్బబ్బా, ఉదయాన్నే అలా సైరన్ లా గొంతు విందుకుని అరుస్తూ వెండుకు ముందు కిందికి వెళ్ళాం పద! వేడిగా కాఫీ తాగితేగానీ నీకు కోపం తగ్గదు.”

తల్లికంటే ముందుగా మానసే కిందికి పచ్చేసింది.

పంటగదిలోకి వెళ్ళి కాఫీ కాఫీ కలిపింది.

“అలా కళ్ళయినా అర్చకుండా చూస్తున్నావేమిటి? వింతగా కనిపిస్తున్నా నేను?” కాఫీగ్లాసు అందిస్తూ ప్రశ్నించింది.

“చిన్నప్పటినుంచీ నువ్వు యెప్పటికప్పుడు వింతగానే కనిపిస్తూ వచ్చావు. కానీ యివ్వాలెందుకో మరీ విచిత్రంగా కనిపిస్తున్నావు—” అంది ఆమె.

“ముఖం వేలాడేసుకుని కూచున్నానని కంప్లయింటు చేసేదానివి గదా! యీ రోజునుంచీ నవ్వుతూ కనిపించాలని అనుకున్నాను. నేను నవ్వుతుంటే నీకేమో విడ్డూరంగా కనిపిస్తోంది—”

“.....”

భాగీగ్లాసు డ్రైనింగ్ టేబుల్ పైన ఉంచుతూ “కొంచెం త్వరగా దీపెను తయారు కావాలి. ఈ రోజు చాలా పెద్ద ప్రిగ్రాముంది...” అంది మానస.

“యేమిటది?” మరోసారి విస్తుపోతూ అడిగింది అన్నపూర్ణ.

“ఓసారి పూరు తిరిగి రావాలి. నువ్వేమీ కంగారుపడవలసిన అవసరం లేదులే! మా ప్రాంతాన్ని కలుసుకోవాలి. చాలా రోజులయింది గదా మానస— ఆందుకని...”

తన గదిలోకొచ్చి దినపత్రిక తిరగేస్తూ కూర్చోంది మానస.

కిడికిలోంచి నీరెండ పడుతోంది.

వీధిలో కూరగాయల వాడి కేకలు వినిపిస్తున్నాయి.

హెడ్ లైన్స్ చూసిన తరువాత, దినపత్రికను కింద పడేసి, కుర్చీలోనే ఛేరగింబడిపోయింది మానస.

నిన్నటి రాత్రి దొంగతనంగా వేసుకున్న రెండో సిద్ధమాత్ర బుగ్గలోంచి ఆరోచనల్ని తరిమి కొట్టినట్టుంది. ఇంకా తల బారంగా వుంది.

మానస కళ్ళు మూసుకొంది.

'హృదయంలో శూన్యం... మానవజన్మలో ఒంటరితనం...యెంత బిగ్గరగా పీడినా ప్రతిదన్న సైతం వినిపించని పరిస్థితి...యేడుస్తూ యీ లోకంలోకి పూడిపడక మునుపెక్కడున్నాన్నేను, యే నిశిరాతిరి ప్రవాహంలోంచి కొట్టుకొచ్చా సీవలికి! యే దుర్దమరజ్జాల పొదలమాటున దారితోచక కూలబడ్డాను! వాక చీకట్లోంచి మరో చీకట్లోకి...వాక అరణ్యంలోంచి మరో అరణ్యంలోకి... యెక్కడికి...యెంత దూరం...యెంత కాలం...'

మానస వినుగ్గా గోడ గడియారంకేసి చూసింది.

ప్రతిజ్ఞాన్ని నెమ్మది నెమ్మదిగా నమిలి మింగుతూ, పెద్దముల్ల భుక్తి యానంతో భారంగా నడక సాగిస్తోంది.

మానస వంటగదివై వుకు నడిచింది.

"అయిదు నిమిషాలు...యెనిమిది గంటలు కొట్టక మునుపే దీపెను పెట్టేస్తాను..." అంది అన్నపూర్ణ.

తన గదికి వెళ్ళి, బట్టలు మార్చుకుని వచ్చింది మానస.

స్టేటులో యిద్దరి పొగలు కక్కుతూ కనిపించాయి.

దీపెను తింటూ వుండగా "యేమిటో విశేషం యివ్వాలి యింత త్వరగా దీపెను తింటున్నావు?" అంటూ పలకరించాడు సాగర్, బ్రష్ పైకి పేస్తూ వేసుకుంటూ.

మానస సమాధానం చెప్పలేదు.

"యెవరో స్నేహితురాలిని కలుసుకోవాలిట." అంటూ అన్నపూర్ణ సమాధానం చెప్పింది.

"యెక్కడ కలుసుకోవాలి..."

"కాస్మిపాగితే, నేను కాలేజీకి వెళ్తూ వెళ్తూ నిన్ను ట్రాప్ చేసి వెళ్తాను..."

ఓసారి తం పైకెత్తి చూసి, తిరిగి మౌనంగా వుండిపోయింది మానస.

ఆమె దోరణి అతనికర్థం కాలేదు.

తాను బాత్ రూమ్ లోకి వెళ్ళిపోయాడు.

దీపెను ముగిసిన తరువాత, హేండ్ బాగ్ నోసారి సవరించుకుని "మరి నేను బయల్దేరుతాను" అంది మానస.

"మీ అన్నయ్య ట్రాప్ చేస్తానన్నాడు గదా!" అంటూ ప్రశ్నించింది అన్నపూర్ణ.

"మరేమీ పరవాలేదులే! వంటిగా వెళ్ళడం నాకూ చేతనాను. అన్నింటికీ తోడు కావల్సిన అవసరం లేదు..."

మానస యింటి బయటికొచ్చేసింది.

బస్ స్టాపు దగ్గర ఆపవడే జనం గుమికూడిపోయారు.

రైలింగ్ నానుకుని నిల్చింది.

ఎదురుగా కాంపౌండు వాల్ పైన సినిమాపోస్టర్లు బిల్టంపాపుల ప్రకటనయీ స్రక్కస్రక్కనే కొయ్య తీరిపోయి వున్నాయి.

మార్నింగ్ పోలీస్ నూరురోజుల పండుగ జరుపుకున్నానని ఫోజు. కొడుకున్న పౌరాణిక చిత్రానికి పక్కనే నిలువెత్తు 'యే' లోంచి తొంగిచూస్తున్న క్లబ్ దాస్సుల చిత్రం...

'చూస్తే సతీసావిత్రయినా చూడాలి. లేకపోతే శృంగార రాత్రులయినా చూడాలి' అనేది హరిణి.

'హరిణి!...యెన్నాళ్ళ తరువాత జ్ఞాపకం వచ్చింది...' అనుకొంది మానస. 'తానూ, హరిణి కాలేజీకి కలిసే వెళ్ళేవాళ్ళు! అదే బస్టాండులో హౌసు

బస్సుకోసం గంటల తరబడి నిలబడి కలుగలేక వెళ్ళుకునేవాళ్ళు. కాలేజీకెళ్ళే కాలనీ కుర్రాళ్ళూ, అమ్మాయిలూ అక్కడే గుమికూడి పోయేవాళ్ళు...అమ్మాయిల దృష్టి లోకి రావడం కోసం పిచ్చి పిచ్చి వేషాలు వేసే అబ్బాయిలూ, అబ్బాయిలవైపు దొంగచూపులు చూసే అమ్మాయిలూ - యెంత సరదాగా గడిచేవా రోజులు! బిగ్గరగా నిట్టూర్చింది మానస.

'యెంతో అమాయకురాలిగా కనిపించే హరిణి: అలాంటివని చేస్తుందని ఎవరనుకున్నారూ తనకు తానుగా ప్రేమలేఖ వ్రాసి, అతడి చేతి కందించినదన్న విషయం - అవిడే చెబుతూనే విన్నప్పుడు తానెంత ఆశ్చర్య పడిపోయిందని! అతడి పేరేమిటో యేమిటో!...గుర్తు లేదు...యెప్పుడూ ట్రీమ్ గా కనిపిస్తూ వున్నాడని 'ప్రిన్స్' అని పిలిచేవాళ్ళు...అసలు పేరు జ్ఞాపకం లేదుగానీ, నిక్ నేమ్ మాత్రం గుర్తుండిపోయింది. ఆ ప్రిన్స్ గారు హిరో పోజుపెట్టి - నువ్వు నిజంగా ప్రేమించి వుంటే, నీ స్నేహితురాలిని పరిచయం చేయమని అడిగాడట! భవ

దగ్గరికొచ్చి, ఆ మాట చెప్పి బోరుమని యేద్యేసింది హరిణి. ఆ ప్రిన్స్ గారు వాడికాపేరు సరిపోదు - వాడిని విలన్ అని పిలవాలి - వారు ఆ పిల్ల రాసిన ఉత్తరాన్ని తన మిత్ర బృందానికంటా చూపెట్టి రాద్ధాంతం చేసేశారు. హరిణి తం పైకెత్తుకుని తిరగలేకపోయింది. చివరకు కాలేజీ మానేసి యింట్లోనే కూర్చోండి. తనవృద్ధినుంచి అన్నయ్య స్కూలులో తీసుకెళ్ళి కాలేజీ దగ్గర డ్రాఫ్ట్ చేసి పైకెత్తువారు. ఆ ప్రిన్స్ గారు - కాదు, ఆ విలన్ గారు - తన కాలేజీ చుట్టూ పరదక్షిణలు చేసేవాడు. ఓసారి యేదో కడవ తన చేతి కందివ్వబోతుంటే చాచి తెంపకాయనాకడ పగిలాడింది తాను... అప్పటినుంచి గర్భం పెంచుకుని తన వెనకే పాలో అవుతూ వుండేవారు. వారు నిన్ను ప్రిన్సిస్సునానని చాటిండు కుంటున్నాడు. - అని కొందరు స్నేహితురాళ్ళ చెప్పేవాళ్ళు. - వాడి మొహం! మా అన్నయ్యతో చేలితే సున్నంలోకి యెముకలు దొరకవు - అంటూ నవ్వేసేది తాను... హరిణి కాలేజీ మానేయడానికి కారణభూతుడయిన ఆతర్ఫీ తలుచుకుంటే, వాళ్ళంతా తేళ్ళు జెర్మియా పాకిస్టుగా అనిపిస్తుంది తనకు... అయినా పిచ్చి హరిణి! నీకు ప్రేమించే హత్యకర్తనుండి యీసడింతున్నే అమ్మాయిని వేదిస్తూ వెంటాడే దుర్మార్గుడు అమర ప్రేమితుడు... వారు మీరో... కానీ నువ్వు... పిచ్చి హరిణి...

బస్సుల్ని నిల్పండి.

మానస బస్సుల్ని యెక్కడ మునుపే బస్సు కదిలేసింది.

బాకీను కనిపించలేదు.

యువకుడొకడు పైకి లేచి, "మీరు కూచోండి, నేను నిలుచుంటాను." అన్నాడు ఉదారంగా.

"నో... థాంక్స్..." మానస ముఖం ముడుచుకుని, ముందుకెళ్ళి మరో బోటు నిల్పింది.

దబల్ సీటర్లో కూచున్న గృహిణి, వాళ్ళానికి రెండువైపులా 'మాచారు' అన్న మాటని మరచిపోకుండా అమరుస్తోంది.

మరోవైపున కూచున్న నడిమయస్ వ్యక్తి తన రాజకీయ పరిజ్ఞానాన్ని ప్రకటించుకుంటున్నాడు.

పరిగెడుతున్న బస్సు కిటికీలోంచి నగరం సైతం పరిగెడుతున్నట్టుగానే కనిపిస్తోంది.

బస్సు మొక్కువడితే కోసమన్నట్టుగా రెండు మూడు స్టాపులలో ఆగి నట్టుగా ఆగి, ప్రయాణం కొనసాగించింది.

అరగంట ప్రయాణం తరువాత కండ్లెత్త 'రింగ్ రోడ్డు' అంటూ కేక వేశాడు.

మానస గబగబా గేటు దగ్గరికొచ్చి నిల్పింది.

బస్సాగగానే దిగేసింది.

తానెక్కడ దిగానో తెలుసుకోవడం కోసం వోసారి చుట్టూ తిరిగి చూసింది.

పడిపోయిన పగిలిన గోడతో 'బిల్డింగ్ పార్క్' కనిపించింది.

పార్కు ప్రక్కన వరుసగా ఏవేవో అంకళ్ళ... అటువక్కా వాక అటో మొబయిల్ ఫాఫ్... దానితోవైపున పెద్ద సినిమా థియేటరు...

'యీ పార్క్ గనుక లేకపోతే తానీ ప్రదేశాన్ని గుర్తుపట్టడం సాధ్యమయ్యేది గాదు. యిటవైపు అంకళ్ళును వుండేవి కావు. సినిమా కెళ్ళారంటే టౌను బస్సుల్లాగ్న వుండేది. అప్పుడేది నగరానికి శివారు... యిప్పుడు హార్ట్ అఫ్ ది టౌను... పదిహేనేళ్ళలో యెంత మార్పు!...

రైలింజనుకంటే యేం తీసిపోయానో చూపెట్టమని నవాబు చేస్తూ బస్సు వెళ్ళిపోయింది.

రోడ్డుపైన రకరకాల వాహనాలు అటూ యటూ పరుగులు తీస్తున్నాయి.

మానస ట్రాఫిక్ తగ్గేవరకూ వేచి చూసిన తరువాత రోడ్డు లాగ్స్ చేసి, పార్కు గోడ వెంటనే నడవసాగింది.

'అయ్యయ్యా! పార్కిలా నాశనమై పోయిందేమిటి! ఒకప్పుడెంత అందంగా వుండేది! నందవరంలా కనిపించేది! సిమెంటు బెంచీలు ఏరిగి పోయాయి. యెటు చూసినా పిచ్చి మొక్కలు... వృక్షాల కొమ్మలన్నీ విరిగి పోయాయి... పూయల బల్ల దగ్గర రెండు స్తంభాలు మాత్రమే కనిపిస్తున్నాయి. గొలుసులు గూడా లేవు. స్కూలు వదిలిపెడితే బాలు, యింటి లోపలికి వున్నకాల నంటి విసిరిపారేసి, పార్కులోకి పరిగెత్తుకొచ్చేసేది తాను. యెందరు స్నేహితులు! చిన్న - బాబీ - రామూ - సుబ్బీ - వూయర వూగడం కోసం నేనంటే వేసని కినులాడుకునేవాళ్ళ అందరూ... జారుడుబల్లల సైతం విరిగిపోయింది... ఎట్లా పెరిగిపోతున్నావు. యింకా యీ అటలేమిటి నీకు... అంటూ కేకలేస్తూ వుండేది అమ్మ! ఒకనాడు అమ్మ సరసరి పార్కుకే వచ్చేసింది! చెవి మెలేసి యింటికి లాక్కెళ్ళిపోయింది! మగపిల్లలతో స్నేహం చేయడానికి నువ్వెంతా చిన్నపిల్లవి కావు... పదేళ్ళయినా నిండలేదు... తానప్పుడే పెద్దదయిపోయిందా... యేమో! అవేలినుంచి పార్కులో ఆరుకునే పిల్లలవైపు అమాయగా చూడడం తప్పితే యెప్పుడూ లోపలికడుగు పెట్టలేదు...'

పార్కు వెనకవైపుకొచ్చిన తరువాత, యెదురుగా కనిపిస్తున్న యిళ్ళ వరుసకేసి చూసింది మానస.

'యీ వీధి సైతం గుర్తు పట్టలేనంతగా మారిపోయింది. చిన్నప్పకు, కొద్ది సంవత్సరాలకాలం యిక్కడే వున్నామని అనుకుంటే అక్కర్లేం కలుగుతోంది. అసలంతకూ తమ యిల్లెక్కడ... అప్పుడు నాన్న గుమాస్తా మృతమే! యేదో స్క్రీము సహాయంతో యిక్కడో యిల్లు దొరికింది. టూ రూమ్ లైఫ్ క్వార్టర్స్ కొత్త యిల్లు కట్టుకున్న తరువాత దీన్నేమరికో అమ్మేశారు.

మానస చిట్టచివరికెలాగో తమ యింటిని గుర్తుపట్టగలిగింది. ముందున్న వరండానంటా పడగొట్టి, రీమోడలింగ్ చేసిపారేశారు. యిల్లు రోడ్డు పక్కనే వుండటం చేత, ముందో గదిని కట్టించుకుని, అక్కడో ఫ్యాన్సీఫాఫ్ పెట్టుకున్నారు.

షాపులోకెళ్ళి నిల్పింది మానస.

అద్దాల తలుపులున్న షోకేసుల్నిండా యేవేవో వస్తువులు నద్దుకుని కూర్చుని వున్నాయి.

గుమ్మం దగ్గరి బెంటిఫైన రకరకాల సైజులోని సీసాలు తమ తమ సంపదల్ని ప్రదర్శించుకుంటున్నాయి.

యెరల్ని తగిలించుకున్న కాలాల్లా, పై కప్పునుంచి కాస్మెటిక్స్ పాకెట్ల దొంతరలు వ్రేలాడుతున్నాయి.

కాఫీబాక్కు దగ్గర కూర్చున్న స్థూలకాయుడు "యేం కావాలి?" అంటూ ప్రశ్నించాడు.

దోర కచ్చెనుతోంచి గృహంతర్వాగంలోకి చూపులు సారిస్తున్న మానస ఉలిక్కిపడింది.

సమాచారం కోసం కాస్మెట్ తికమక పడిపోయిన తరువాత, "మరి... మరి... నాకు... జాన్సన్ బేబీ పౌడర్..." అంటూ షోకేసులకేసి దృష్టిని మరల్చింది.

"ప్లాక్ లేదండీ..." అన్నాడతను.

"హెయిర్ పిన్లున్నాయా?"

అతడు మైచీ చేచి, హెయిర్ పెన్స్ కోసం వెతకసాగాడు.

'వొకప్పుడిది తమ యిల్లు...తన బాల్యానికంటా అలంబనగా నిలిచిన యిల్లు...అన్నయ్యా, తానూ యిక్కడే పుట్టాడు. యీ యింటిని గురించి అనుభూతులు ఇంకా తనని వదలిపెట్టలేదు. ఆ రోజుల్ని అమ్మ గూడా యింకా తలుచుకుంటూనే వుంటుంది. మొదటిసారి కడుపుతోన్నప్పుడు తనకు కూతురు కావాలని అమ్మ కోరుకోవడం! కానీ నాన్న మాత్రం కొడుకు కావాలని అనుకున్నా రట! అమ్మ తన కోరికను వెల్లడించినప్పుడు నాన్న విస్తుపోయా రట! జ్యేష్ఠ సంతానం కొడుకే కావాలని యెవరయినా అనుకుంటాడు, నీలా విచిత్రమైన ఆశల్ని పెట్టుకోరవ్వరా...అంటూ నాన్న చీకాకు పడ్డారట! రెండోసారియినా తన కోరిక తీరినందుకు తానెంత ఆనందపడిపోయానో ఆమె యింకా చెబుతూ వుంటుంది...'

షాపువాలా హెయిర్ పెన్స్ పెట్టెను తీసుకొచ్చి మానస ముందుందాడు.

పసిపాపగా తాను జోగాడిన యిల్లు...తాను తప్పకుండా వేసిన స్థలం-గోడను పట్టుకుని బుడి బుడి నడకలు నడచిన చోటు-స్నేహితులతో కలసి దాగుడుమూతలాడుకున్న చోటు-అన్నట్లు లోపలి హాల్లో తలుపుల వెనక చిన్న దీగుడొకటి వుండాలి-తానక్కడే దాక్కంటూ వుండేదెప్పుడూ'

"యేదీ కావాలంటే" షాపతను విసుక్కుంటున్నాడు.

మానస వూదా రంగు పిన్నలనూ, అయిదు రూపాయల నోటునీ అతడి ముందుంచింది.

చిల్లర డబ్బులతోబాటు పిన్నుల్ని హాండ్ బాగులోకి గిరవాటు బెట్టి, బయటకు నడచింది.

స్రైలుపైన కుర్రాడొకడు రాకెట్టులా దూసుకొచ్చి, అంగడిముందు ఆగాడు. మానసను డీకొట్టినంత పనిచేసిన తరువాత 'సాకి' నొకదాన్ని ప్రసారం చేసి, అంగడిలో తెళ్ళిపోయాడు.

కాస్సేపు యింటికేసి చూస్తూనే నిలబడిపోయింది మానస.

నాలుగయిదుగులకోసారి వెనుదిరిగి చూస్తూ నడవసాగింది.

'యదే వరదాలో నాన్న స్రైలుండేదొకప్పుడు. అన్నయ్య సైతం సైకిల్ కిక్ రయ్యనుని తిరిగేవాడు. తానూ నేర్చుకోవాలని మారాం చేసింది. అన్నయ్యే నేర్పాడు. పంజాబీ డ్రస్సు తొడుక్కుని, స్రైలు తొక్కుతూ, కాలనీ వీధుల్లో జోరిగలా గింగిరాలు తిరుగుతూ వున్నప్పుడు, అందరూ ముక్కున వేలేసుకునేవాళ్ళ! కొత్త యింటికీ వెళ్ళిపోయిన తరువాత హైస్కూలు దూరమయి పోయింది. వుమెన్స్ సైకిల్ కొనుక్కుని, స్కూలు కెళ్ళానని తాను మారాం చేసింది-ఆడపిల్ల లేక్కడయినా సైకిల్ తొక్కుతారా? అన్నాడు అన్నయ్య. వొద్దమ్మా! అసలే హెవీ ట్రాఫిక్! నీ చేతగాదు-అన్నాడు నాన్న. బుద్ధిగా రిక్లాతో వెళ్ళిరా! యిష్టం లేకపోతే టౌను బస్సుందనే వుంది-అది అమ్మ ఆర్డరు- టౌను బస్సే తనకు శరణ్యమయింది.'

మానస నాలుగురోడ్ల కూడలిలో ఆగిపోయింది.

'తానెటువైపు కెళ్ళాలి? యింతకూ తానెందుకు బయల్దేరింది? యెవరిని కలవాలి?

"అటో కావాలా మేడమ్?"

మానస ఆటో డ్రయివరుకేసి చూడనయినా చూడలేదు. వెనకసీట్లోకెక్కి కూర్చుంది.

"మేడమ్?"

"వుమెన్స్ కాలేజీ."

"యే వుమెన్సు కాలేజీ."

"శారదా వుమెన్స్ డిగ్రీ కాలేజీ."

ఆటో డ్రయివరు గేరును గుయ్యమనిపించాడు.

హార్నిక్స్ చాంపియన్ లా ఆటో పరిగెత్తసాగింది.

యే రోజుకారోజు కొత్తగా కనిపించే నగరం-యెప్పుడొకప్పుడు నిత్యనూతనంగా కనిపించే వీధులు - ప్రతిరోజూ పండుగేనంటున్న అంగళ్ళు - పోరాటమే సహజ ప్రవృత్తిని చాటుతూ పరుగులు తీసే జనసమూహం.

పసుపురంగు భవనమొకటి వెనక్కిళ్ళిపోయింది.

'యదేమిటి? తన హైస్కూలు బిల్డింగు సైతం కొత్త అవతారానైతిన్నట్టు కనిపిస్తోంది...ఆనాటి జింకొప్పిల్ల పెద్దమయ్యా యీ ప్రతి యేదాడీ తరగతిలో ఫస్టు మార్కులు తెచ్చుకున్నందుకు ప్రయిజులందుకున్న వోషనేర్ ఆడిటోరియమ్ సైతం కనిపించడం లేదు. జహాజ్ దాన్ని యిండోర్ ఆడిటోరియమ్ గా మార్చి పారేశారేమో! తనకు ఫస్టు మార్కు-లోచ్చినప్పుడల్లా క్లాసుటీచర్ల హిగుడుతూ వుండేవాళ్ళు. తన ఆస్థినంతా యెవరో దోచుకెళ్ళిపోయినట్టుగా రమేష్ యేడ్చే వాడు...రమేష్!...రమేష్ ను తలచుకున్నప్పుడల్లా అతడి చెంపల్ని వాయిచిన సందర్భమే గుర్తుకొస్తుంది తనకు...తరగతిలో ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చెప్పక పోతే చెంపబెల్లులు వేయించడం మేడమ్ అలవాటు. ఒకనాడు రమేష్ చెంపల్ని వాయిచాల్సివ పని తనకప్పగించింది ఆమె. తటపటాయస్తూ నిల్చున్నందుకు తనకు సైతం అక్షింతలు పడ్డాయి. జవాబు చెప్పలేక పోవడంకంటే, తనచేత లెంపకాయలు తినడమే అతడి కవమానకరంగా తోచినట్టుంది. రమేష్ ఆ రోజు సాయంకాలం చరకూ యేడుస్తూనే తిరిగాడు-ఆడపిల్లలచేత లెంపకాయలు తింటే గానీ బుద్ధి రాదు మీకు-అంటూ మేడమ్ కేకలేస్తూనే వుండేది. అతనేమయి పోయాడు? ఇంజనీరింగ్ చేస్తున్నట్టు యెవరో చెప్పారు. తనకంటే తక్కువ మార్కులు తెచ్చుకున్న ప్యర్టీ...ఇంజనీరయిపోయి వుంటాడు. తానేమో, చదువు కెగనామం పెట్టేసింది. పంటింటి కంటితమై పోయింది' మానస మరోసారి నిట్టూర్చింది. 'ఎసెస్సీ ముగిసిన వెంటనే తనకూ ఇంజనీరింగ్ చదవాలని అనిపించింది. ఆడపిల్లలేమిటి? ఇంజనీరింగ్ చదవడమేమిటి? అన్నాడు అన్నయ్య. లేకపోతే, తాను సైతం యెంచక్కా ఇంజనీరయిపోయి వుండేది...'

ఆటో వుమెన్స్ కాలేజీ దగ్గరకొచ్చి ఆగిన సంగతి ఆమె గుర్తించనే లేదు.

"ఫోర్ సెవెన్టీఫైవ్ మాడమ్" అంటున్నాడు డ్రయివరు.

హాండ్ బాగ్ లోపీ అయిదు రూపాయలనోటు తీసి అతడికిచ్చింది,

ఆటో దిగి, కాలేజీలోకి నడచింది.

BANNU*

మెయిన్ బిల్డింగ్ ముందున్న లాన్‌నిండా అమ్మాయిలు గుంపులు గుంపులుగా కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు.

వరండానిండా వాకరే సందడి.

తరగతి గదుల్లో టెచ్చరట్లు గొంతు చించుకుంటున్నారు.

లాప్‌టోప్ పరీక్షనాళికల్ని చేతబట్టుకున్న విద్యార్థినులు బయటి ప్రపంచాన్ని మరచిపోయినట్టుగా కనిపిస్తున్నారు.

కాలేజీ భవనాన్నండా వాకసారి ప్రదక్షిణం చేసేకాక మానస క్యాంటీన్‌లో కెళ్ళి కూచుండి.

టీ కెటిల్ ముందు కూర్చున్న ముసలావిడ కప్పల్ని అమర్చుకుంటోంది.

కాఫీ దాక్కు దగ్గర నిల్చున్న అమ్మాయి యేదో లెక్క వేసుకుంటోంది.

అరవతివైపు డేబులు చుట్టూ వుట్టిలు వేసుకుని కూర్చున్న అమ్మాయిలు గుంపు ఇద్దరిపోయేలా కేరింతలు కొడుతోంది.

'యెందుకొచ్చానిక్కడికి నేను? యెడని కలవడం కోసం? యే అనుభవాలన్నీ వెతుక్కోవడం కోసం? యే అనుభూతుల్ని సెమరువేసుకోవడం కోసం? ఇల్లు పంజరంలా కనిపించడంతో, బయటకెళ్ళాలని తోచినట్టుంది... ఇల్లు చిన్న పంజరం... ప్రపంచం పెద్ద పంజరం... తేడా అంతే కదా! భవిష్యత్తును గురించి ఆలోచించడానికి భయపడుతున్నప్పుడు, గతంలోని తొంగిచూడాలన్న కోరిక వుడుగుండేమో! యెక్కడికి పలాయనం? జీవితమే భూతంలా తయారైనప్పుడు ఎక్కడ తలదాచుకోవాలి?'

కాలేజీ గంట మ్రోగింది.

క్యాంటీనులోని అమ్మాయిలు విలవిల మంటూ వెళ్ళిపోయారు.

మరో గుంపు రోపలి కడుగు పెట్టింది.

"హలో మానసా!"

'తనను పలకరించే వాడెవ్వరున్నారక్కడ?'

"వాచ్ యే సర్ప్రైజ్! యెప్పుడొచ్చావు? మళ్ళీ కాలేజీలో చేరదలచు కున్నావా యేమిటి కొంచెంపిసి!"

మానస చిరునవ్వు నవ్వుదానికి ప్రయత్నించింది.

"కబుర్లు తరువాత... ముందు టీ రాగాలి... ఇంగ్లీషుమాడమ్ షేక్స్‌పియర్ ఏడుపునంతా నెత్తిపైన దిమ్మరించిందితరచూ... డామ్ బోర్..."

రానే వెళ్ళి రెండు కప్పుల టీ పట్టుకొచ్చింది.

"ఇప్పుడు చెప్పు... యేమిటి విశేషాలు..."

"నువ్వొకా డిగ్రీ పూర్తి చేయలేదా జలజా?"

"చేస్తానన్న నమ్మకం గూడా లేదు." జలజ నవ్వేసింది - సీతు తెలుసు గదా!—నాకే చదువు మొదటినుంచి వాయిదాపడింది. ఇంట్లో చూచుంటూనే అమ్మ నాన్నా ఒప్పుకోరు. ఇంద్రశ్రీడియర్ పూర్తి చేయడానికే నాలుగేళ్ళు పట్టింది నాకు. ఇక్కడ యింట్లో డిగ్రీని సిద్ధం చేయడానికి వైద్యకొచ్చి పడ్డాను. రెండు సంవత్సరాలకూ కలిసి ఇంకా ఎనిమిది పేపర్లు మిగిలిపోయి వున్నాయి..."

ఖాళీ టీ కప్పును డేబులుపైన వుంచుతూ "చెప్పవోయ్ యేమిటి విశేషాలు? వెళ్ళి తరువాత మాకు డిన్నర్‌నిస్తానని యెగ్గొట్టేశావు. పోనీలే యీ సంగతి చెప్పు— వంటిరిగా వద్దావా, మీ ఆయన్ని వెంటబెట్టుకొచ్చావా?" అంటూ అడిగింది

"మావారు—ఆయన—"

"రాతేదా? పోనీలే! యేమయినా విశేషముందా? డిన్నరు లాంటిదిచేస్తే అవకాశం..."

"మన కాలేజీ విశేషాలేమిటో చెప్పు—" మానస విసుగ్గా అడ్డు తగిలింది.

"కాలేజీలో విశేషాలు? యేముంటాయి? వాకరే విశేషం - డామ్ రోజీన్—"

"మేడమ్స్ అందరూ బాగున్నారా?"

"వాళ్ళకేం దివ్యంగా వున్నారు. స్టూడెంట్లు ప్రాణాలే పోతున్నాయి—"

"మన మీనాక్షి మేడమ్ ఎలా వున్నారు?"

"యెవరూ, ఆ తెలుగు లెక్కరరా? ఆమెకొకటే బాధ— పెళ్ళి కాలేదు. పాతం చెబుతూ చెబుతూ, సమయం దొరికినప్పుడల్లా మగవాళ్ళని తిట్టడం మొదలుపెడుతుంది. తన బాధే ప్రపంచం బాధని ఆమె ఉద్దేశ్యం. చయనులో వున్నప్పుడే పెళ్ళి చేసుకోవాలి గానీ, ఇప్పుడు మగవాళ్ళని తిడితే లాభమేముంటుంది? చూస్తూ చూస్తూ ముసలావిడని యెడరు చేసుకుంటారు చెప్పు..."

"పాపం. ముప్పయి అయిదేళ్ళయినా సిండ్లివుండదు. ఆమెను ముసలావిడంటున్నామేమిటి నువ్వు..."

"కాకపోతే పదహారేళ్ళ బాలాశుమారని అనమంటావా చెప్పు—" జలజ జాకే వేసిపట్టుగా నవ్వేసింది.

"మరి సులీల మేడమ్ సంగతి—" మానస టాపిక్ మార్చడానికి ప్రయత్నించింది.

"ఆమెడికల్‌రకం బాధ - ఆమెగారేమో యీ వూళ్ళో ఉద్యోగం చేయాలి. వాళ్ళాయగారేమో ఆ వూళ్ళో ఉద్యోగం చేయాలి. యీమధ్య ఆయనగారక్కడ వాకమ్మాయిని రెండో పెళ్ళి చేసుకున్నారు! ఈమె గారిక్కడ యేడుస్తూ కూర్చున్నారు"

"ముదటి భార్య బ్రతికుందగానే ఇంకో పెళ్ళా? ఆయనే యీమెను వదిలి పెట్టేశాడా..."

"అదేమీ లేదు. మహారాజుగారికి ఇద్దరు భార్యలు - యీమెగారేమో పట్టుపురాణి. అక్కడ ముద్దులభార్య..."

"మేడమ్‌గారు కోర్టుకెక్కే..."

"ఈమెకంత దైర్యమే వుంటే ఆయనెందుకీలా చేస్తాడు? పూర్తిగా తనని మరచిపోకుండా వారానికొకరోజుయినా యీ వూరికొస్తే చాలునని ఆమె మొరబెట్టుకుంటూ వుంటుందట! - అన్నట్టు నుకుమారి మేడమ్ సంగతి తెలిసిందా నీకు..."

"యేం జరిగింది?"

"గడచిన ఆగస్టు నెలలో ఆమె పెళ్ళి చేసుకుంది..."

"నిజంగా!?" మానస ఆశ్చర్య పడిపోయింది.

"పచ్చి నిజం - యెవర్ని మారేజ్ చేసుకుందో తెలుసా? అయనగారు రిటయర్డ్ ఇంజనీరు - పొద్దున్నే వాంగ్‌స్టిక్ చేతబట్టుకుని, భార్యని వెంటబెట్టుకుని, కాలేజీ గేటుదాకా వస్తాడాయన. ఆయనగారి మొదటి భార్య చనిపోయి నాలుగేళ్ళయిందట! - అన్నట్టు ఆయన పెద్దమ్మాయి మెడిసన్ చేస్తోందట!..."

"మారం—" బాణం దెబ్బతిన్న పక్షిలా విలవిలలాడిపోయింది మానస.

"యేమిటి, ఆ అమ్మాయి మెడిసన్ చదవడమా?" జలజ బిగ్గరగా నవ్వు సాగింది.

(64 వ పేజీ చూడండి.)

లక్ష్మీ కవిత్యంలో విశ్వసనీయత- విశ్వజనీనత

దారిగొంగుధరలిక్ కదిగా కీర్తి శేషుడై, మొన్న జూరై ఒకదో తేటి పండ్లొమ్మిదేగియింది. అతని కవితల్లో విశ్వసనీయత, విశ్వజనీనత ఓత్సాహంగా పాఠకుల గుండెల్లోకి చిచ్చింది.

ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధకాలంలో బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదులు మన దేశాన్ని కృతకశామంతో ముంచెత్తారు. దానికి తోటి జరిపింపులుగా దిండులు ప్రజలు గురి కాబడ్డారు. మూడేళ్ళకాలంలో పరింక్షల మండి ఆహుతి కాబడ్డారు. ఆ మహా శామం యుద్ధాధ్వరత దేశాన్ని అతలాకుతలం చేసింది. సహృదయ రచయిత లెండన్ లో కదిలింది. భారతీయ భాషలన్నిటిలోను ఎందలాది గొప్పరచనలు వెలువడ్డాయి.

ఆ మనసూ పరిస్థితిని చిత్రిస్తూ లిలక్-భూలోకం అనే కవిత అప్పడే రచించి నవ్యసాహిత్య పరిశ్రమలోకి ప్రతిభతో ప్రవేశించాడు.

“అస్తిభూల పంచరాలు
ఆర్తరావ మందిరాలు...
దారిబొడుగు జనశవాలు
జారిపడే చేయికాలు
ఏ లోకం తల్లి యిది ?
పంగడే శామం యిది...”

అంటూ దయనీయ హృదయాక్రోశాన్ని అక్షరబద్ధం చేశాడు. ఆ దారుణ పరిస్థితుల యశాద్ధం-కనుమరుగై పోయినా, ఆ రచిత పాఠక హృదయాన్ని ద్రవంప చేస్తుంది.

1956లో లిలక్ రచించిన గీతాలలో రెండింటి ప్రస్తావించుకోదలిస్తే మొదట దర్శనమిచ్చేది ‘ప్రకటన’. ప్రథమ ప్రపంచయుద్ధం గడిచి గతవశముందే సామ్రాజ్యవాదులు ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధానికి ప్రయత్నాలు పతకాలా ప్రారంభించారు. ఇరవై రెండేళ్ళలాగే గడిచాయి. స్పెయిన్ లో ప్రజాస్వామికంగా ఎన్నుకోబడిన ప్రభుత్వాన్ని కూడోయడానికి ప్రాంతో, పాసిస్టు ముస్సోలిని శరణు జొచ్చారు. అంతర్వ్యుద్ధం ప్రారంభమైంది. ప్రపంచ ప్రఖ్యాత కవులు, రచయితలు స్పెయిన్ లో ప్రజాస్వామ్యాన్ని కాపాడటానికి స్వయంగా సమర రంగంలోని కురికారు. చివరికడే ద్వితీయ ప్రపంచయుద్ధానికి తెరపెట్టింది. కోట్లాది ప్రజలు నివాతులయ్యారు. 1945 మేలో బెర్లిన్ పతనంతోపాటు, జపాను నగ రాల్చై అమెరికా ఓం చెత్తగా ప్రవేశించిన అటంభాంబుల ప్రళయం కోడలగా ఆ మహానాగమం ముగిసింది.

తదాదీ సామ్రాజ్యవాదులు తగాదాలు పెడుతూనే ఉన్నారు. పిల్లన మేరీలు జరుపుతూనే వున్నారు. ఆటం హైడ్రోజన్ బాంబులను పెంచి ఆయుధ గారాలు నెలకొల్పుతున్నారు. అవకాశం దొరికిన ప్రతిచోటా తలదాచు మారణ యుద్ధాలు జరుపుతూనే ఉన్నారు. కొరియాలో, వియత్నాంలో, మలయాలో, ఔటానాలో యుద్ధాహూతులు పన్ని భూమిని రక్తపానం చేస్తున్నారు. ఆ సందర్భంలో రచించబడినది ‘ప్రకటన’. మూడవ ప్రపంచ యుద్ధం కనక వస్త్రే-ఇక చరిత్రలు రాయనక్కరలేదు. ఇంక రాజ్యాలు పాలించనక్కరలేదు. అణుబాంబు యుగాంతాన్ని సమీపిస్తుంది. ఆ ముహూర్తం త్వరలోనే వస్తున్నది!” అంటూ లిలక్ రాగల మహా విపత్తును గురించి ఆ కవితలో హెచ్చరిస్తాడు.

ఇంక భయంకరస్థితి అసన్నమవుతుండగా, తామే కారకులైన ఈ ప్రళ

యంకర మహాయుధాలు విజృంభిస్తూండగా విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు తమకేమీ పట్ట నట్లు నిర్దిష్టంవుతున్నారు. “నాగరికత వైరోలు పలుస్తున్నారు. మనుష్యభక్షకులు నేడు చంకలు కొట్టుకుంటున్నారు.” అంటూ ఆ అమానుషస్థితిని వర్ణిస్తాడు. “మన జాతిని మనం కాపాడు కోవాలంటే-ఒకట మాత్రం...వెదిచి తీసుకురండి పరాలి అయిన చృక్షిని-వేరు దారిలేదు. కదలండి నై అని!” అంటూ లిలక్ ప్రళయ సాగుతుంది.

ఆ చూరైన చృక్షి-అపారవృథా తరంగిణివైన సయనాచలాలలో, అనందం జాలువారే స్నిగ్ధరహస్య పరమశాలతో! వాసిందే కాంతిదేవి! “అపె తెల్లని పాపురాను నరవాగా ఎగిగేస్తుంది. చల్లనికల్లి, చక్కనికల్లి, ఆమెవీరు కాంతి!” అంటూ రాధారంధంలో తప్పు చూచి అయిన చృక్షిపేరు వెల్లడిచేయడు.

అదే సుందర్యం రచించిన రెండో రచిత ఆర్తగీతి! విపాద స్మృతులలో దినాలు కీకంగా సాగుతున్న విషమసందర్భ! విధి తమస్సులు చూసిన దిండుల రుతి!” దిగులుగురుగా భయపెడుతోంది. అట్ట విడద నమయంలో కవి ఏం పాడగండు? ముంటున్న ఎలా బ్రతుక రుచిగండు? దేశాన్ని ఏమని కీర్తించ గండు?...అలా ప్రారంభమవుతుంది ఆర్తగీతి!

లిల్ల సంబంధ పరిస్థితుల్లో ఒక చమత్కారం గోచరిస్తుంది. మొదటి పద్యంలో కవి తనదేశాన్ని గురించి పాతననని రాసున్న వైశిష్టితిని స్థాపిస్తాడు. తద్వారా జాతి విషాదాన్ని భర్తించినట్టేస్తాడు.

రెండో పద్యంలో రాను నిరసించే-ఉదాత్త సురభిశాత శయ్యా సజ్జికాలు, రసస్థావిరాలు, చిత్ర లిల్ల కవిరా ప్రసక్తులు, తత్త్వసూత్రనాదోక్తులు, సుందర వహుకమష్ట పరిరంభాలు, గత కారిత్రక యశః కలాపాలు, బహుళ వీరావేశ గాథా సహస్రాలు వంటి రమణీయోదాత్త విషయాలన్ని ఎదురైనా తన హృదయాన్ని అవన్నీ ఆకర్షించలేక పోతున్నాయి. తన విషణ్ణ హృదయాన్ని సమాశ్వాసించ చేయలేకున్నాయి. బనా అవన్నీ మహాత్మ్యహర్ష పద్యాలే! ఆ సంగతి చెప్పక చెప్పడానికే సమాన సౌందర్యాన్ని, ప్రదర్శిస్తాడు కవి. స్వరూప స్వభావాలతో వాటికిగల సౌందర్యాన్ని ఏకదేశంగా భర్తించినట్టేస్తాడు.

వాటి ఆకర్షణశక్తి గొప్పదే కాని-విపాద స్మృతిగా మిగిలిన తన హృది రసించలేక పోతోంది. దానికి కారణం ముందు పద్యంలో వివరిస్తాడు...నేడు కవి కన్నీరుగా మిగిలిన గీతిక; సిగ్గుతో రెండుగా చీలిన వెదురుజొంగు. అంతరాంతరాల వరకూ దగ్గమై మిగిలిన బూడిద, బనా తనకు బాధ్యతలున్నాయి. పైన దైవము నకు, క్రింద మానవునకు జవాబుదారీగా నిలవలసినవాడు. తన శిరస్సు రసాతల మనే అధోలోకానికి ఒంగిపోయింది!

కవని అవమానంతో దుఃఖంతో మూర్ఛిల్ల చేసిన సన్నివేశాలా బోరెడు! అవి తన రసహృదయాన్ని గాయపరిచాయి! వాటిని నాల్గవ పద్యంలో వివరిస్తాడు. తాను చూసిన దృశ్యాల ద్వారా విధి తనపై ఎన్నో కత్తులు దూసింది. కత్తి వాదరం నుంచి నెత్తురు కారుతోంది. దైవ్యమూ, భీతి గుండెల్లో మిగిలింది.

“నేను చూశాను నిజంగా ఆకలితో అల్లాడి

మర్రిచెట్టు క్రింద మరణించిన ముసలివాణ్ణి.....

నేను చూశాను నిజంగా నిరర్థక పద్య వంతెన క్రింద

నిండు చూరాలు ప్రసవించి మూర్ఛిల్లిన దృశ్యాన్ని.....

ఇంద్ర గోపము

శ్రీ పెన్మెత్త రాజుంరాజు

అత్త బంమున బాపేంద్రియార్థములకు
లోగి పోవక మానవ లోకమందు
సంచరించిన ఆ బోధనత్వ పగిది
వరలు ఓ యింద్ర గోపమా ! ఆరిగె దెటుకు.

సంజ కెంజాయ నింగిలో జారువేళ
వెల్లి విరిసెడు చెంగల్ల విరుల కాంతి
మిసిమి కన్నుల మృదులమో మేనియందు
పొంది యున్నావు నీ పూర్వ పుణ్యమేము.

స్నిగ్ధ సుకుమార బాహుశేష విభవ
పూర్ణుడై యుండి వాగ్మయ భూములందు
సహజ సాహిత్యరస విహసను వరించు
సుకుచి పొలిచి కావ్య వస్తువపు నీవు.

మృగ శిరాపూర్ణ కాల సమ్యేకనముం
చదల నరిగెడు మేము గర్వనల కులికి
లలిత గతి నెల్లదిక్కులు పులకరించ
బయటపడినావె : ధరణి గర్వమున నుండి

గడవిపోయిన నై దాసు కాలమందు
తరణి కిరణాగ్ని చేత సంతప్తమైన
పుడమి కడుపున కటకటా ! ఉడికి యుడికి
గడపినామ్మ గతి కష్టకాల మెల్ల :

ఇంత సుకుమారి వెట్టు లత్యంత కష్ట
కుధరమును దాటి శాద్వాలాంకుర భూమి
గుడ్డలిని శ్రవ్యనట్లుగా గుల్లచేయ
పాటు పడెదవు సతము నిస్సార్థ పరత.

నీ వినుతన సుకుమార నిరుపమాన
సుందరా దర్శనయ భవ్య జీవితమును
ధారవోయుచు నీశ్వరోద్ధానముకు
దోహదము చేయుదువె : నిరుత్సాహ పడక.

స్పష్టియందున్న కోట్లాది జీవులందు
మనుడనని విజృంభింప గాని; నేడు
నీవు సరిపెడు నిస్సార్థ సేవ కలరి
పలుకు చుంటిని విగత గర్వమున వినుము.

భూతదయ మానవ్యపేమ బూది గలపి
మారణాస్త్రాల తోడ ఓగ్గుండలమున
పలుకుబడి నెల్లుకొన మేము ప్రాకులాడు
తీరు వినినంత నీ యెడ నీరు కాదె :

నేను చూశాను నిజంగా తల్లిచేత తండ్రిచేత తిండిచేత
ఏడుస్తూ ముంజేతుల కన్నులు తుడుకుంటూ,
మురికికాల్వ ప్రక్కనే నిద్రించిన మూడేళ్ళ పసిబాబుణ్ణి.....
నేను చూశాను నిజంగా పిల్లలను గంజికాచి పోసి
తాను నిరాహార్యై ధడ్ల బాష్పాతులిత నయనుడై
అపీనుకు వచ్చిన పృథ్విని, పూను వీరన్నని.....
నేను చూశాను నిజంగా యుగ్ర గ్రస్త భార్య ఇర బతకదని
డాక్టర్ చెప్పినపుడు ప్రచండ వాతూని పశాటవై
గజగజ జణజిపోయిన అరక్త అశక్త గుమాస్తాని
అయిదారుగురు పిల్లలు గలవాణ్ణి.....”

పైన కవి చెప్పిన అయిదూ సామాజిక వాస్తవికతగల పంచముఖాలు
జీడన విషాదాలను ప్రదర్శించే పదచిత్రాలు. ఆ పదచిత్రాలు పాఠకుని హృది
యంలో చెరగక నిలుస్తాయి. సదా స్వీయ ఆలోచనలకు అవరోధం కలిగిస్తాయి.
ఈ జీడన దైన్యాలకు పరిష్కార మేమిటని నిలదీసి ప్రశ్నిస్తాయి. మానవ హృదయ
రసభావాలను మేలుకొల్పుతూ కర్తవ్యాల సన్నేహింప చేస్తాయి.

భావం ఎంత గొప్పదైనా దానంతట అదే ఉత్తమ కవిక కానేరదు.
సామాజికమైనామోదించిన స్వరూపంలో దానిని అభివ్యక్తం చేసినపుడే అది కవిత్వ
మవుతుంది. స్వరూపంలోగల అంతస్సాయువులే భావచిత్రాలను పట్టి ఉంచేసే పద
చిత్రాలు. ఉత్తమాభివ్యక్తి ఉత్తమ కవిత్వంగా దీపిస్తుంది. భావం ప్రాణము,
సంచరణం రేను. కాని అది సుందర శరీరంతో అంతర్లీనమైనపుడే దాని విలువా,
శక్తిని; వెలుగు, చలనమూను; ఉత్త గాలిలోనిలిచే ప్రాణం దయ్యం చంటిదే;
భావాభివ్యక్తికి ఉత్తనే ప్రాణి శబ్దస్వరూపం శబదవ్యక్తిమై విసర్జనయమవుతుంది.

ఆధునిక రచనలలో ఐచ్ఛికంగా తానంగీకరించినా, అంగీకరించకపోయినా
బాహ్య వాస్తవికతను గర్భస్థం చేసుకోక తప్పదు. కవి దర్శించిన సామాజిక
బాహ్య వాస్తవికత నుంచే భావచిత్రాలు పదచిత్రాలు ఎన్నుకుంటాడు. మధ్య
యుగాలలోని సర్వభావజాలమూ మరాణికి దైవ చింతనకి నిబద్ధితమైంది. సర్వ
కళాస్వరూపాలూ వాటికే అంశమయ్యాయి. ఆధునిక యుగంలో మతానికుండే
సర్వశక్తి మంతమైన ప్రభావాన్ని రాజకీయాలు స్వీకరించాయి. కనుకనే ఆధునిక
కళలకు రాజకీయ స్వర్గ జీవంబలమై పోయింది.

సమస్త వస్తు సంకీర్ణంగా ఉన్నలోక వృత్తం నుంచి తన అభివ్యక్తికి
దీప్తి నిచ్చే పదచిత్రాలను కవి దర్శనం ఎన్నుకుంటుంది. తన హృదయాన్ని
ఆకర్షించి పడేపడే ఆపి ఆలోచింపజేసి సంవేదనలనే కవి చిత్రశుద్ధితో వ్యక్తపరు
స్తాడు. అట్టే సహృదయాలకు విశ్వసనీయంగా భాసిస్తాయి. అసక్తి ప్రదంగా
రూపొందుతాయి.

లోక వృత్తానుశీలనం నుంచి, సామాజిక దృష్టినుంచి తన్ను తాను కేటా
యించుకొన్న కవి విశ్వజనీనతను విశ్వసనీయంగా పలుకలేడు. “కేవలం పాద
తొడిగ చింతనతో కాలక్షేపం చేస్తాడు. అవాస్తవిక భావుకుడై మిగిలిపోతాడు.
అలాకాక తిలక్ ఆర్తగీతి వంటి అనంభావ రచనలద్వారా సహృదయ హృదయా
వాసం చేస్తాడు. సామాజిక వాస్తవిక దర్శనం “ఇది ఏ నాగరికతకు ఫలశ్రుతి :
ఏ విజ్ఞాన ప్రకర్షన ప్రకృతి : ఏ బుద్ధదేవుడి జన్మభూమి : గర్వస్మృతి?” అంటూ
క్షేణార్జవమై హెచ్చిస్తాడు !

చరమాన లోకసంక్షోభం బుద్ధదేవుడు జన్మించిన భూమికే కాక, జీనస్
జన్మించిన భూమికి అవమానకరమే ! అందుకే కవి ధర్మానుసారం లింక చిత్ర
శుద్ధితో హెచ్చరిస్తాడు. నిర్విరోధంగా సాగుతున్న దుర్వ్యవస్థను ఆపి తీరాలని
ధ్వనిస్తాడు.

ప్రేమమగ్గులు

శ్రీ జననామి
కరుణారామశాస్త్రి.
స్వార్థదేవర
రవికుమార

Bali

అరుగు మీదనే కుర్చోబోతుండగా ఇంటి వసమనిషి లచ్చి దొడ్డి వాటిలివైపు వెళ్తు కనిపించింది.

'ఏంటే లచ్చి! వంతెన దగ్గరనుంచి ఏవో కేకలు వినిపిస్తున్నాయి. ఏమిటా హడావుడి?' అడిగాడు.

లచ్చి ఒక షణుం తటపటాయించింది. 'అదాండీ...' అంటూ నాన్పింది.

'అదేనే! ఏమిటా గోల?' గద్దించారు కోటయ్యగారు.

అదేనండి...మన ఎంకన్నండి...

'ఓసినీ దుంపతెగ! ఏమైందే వెంకన్నకి? చికాకు. అదుర్దా కలిసి పోయాయి కోటయ్యగారి మాటల్లో.'

'మరేంలేదండి. ఆ ఎంకన్నండి...మనింటోనే' దొంగతనం చేశారండి'

'ఏంటే నువ్వు మాట్లాడేది? వెంకన్న మనింట్లో దొంగతనం చేశారా? ఎవడే నీకు చెప్పింది? సంజవేక అబద్ధపు కూతలు కూస్తావా?'

'అబద్ధం కాదండి దొరగారూ నిజమేనండి. ఎంకన్న దొంగతనం చేస్తే పెదబాబుగారు పట్టుకున్నారుండి. అడికి బాగానే బుద్ధి సెపుతున్నారైంది.'

కోటయ్యగారు నుదురు చిట్టింది 'వెంకన్న దొంగతనం చేశారా? పెదబాబు పట్టుకున్నారా?' అని ఆశ్చర్యపడి పైపంచి చల్లైవాటుగా వెనుకొని దావిడిలోకి వెళ్ళి చేతికర్ర తీసుకొని మీసం సవరించుకొంటూ వంతెన దగ్గరకు బయలు

కోటయ్యగారు వంతెన దగ్గరకు చేరుకోగానే 'దొరగారాస్తున్నారు, దొరగా కొస్తున్నారు.' అంటూ ఆక్కడ ముగిన జనం పక్కకు తప్పుకున్నారు. వాళ్ళు తప్పుకోగానే ఆ వంతెన పక్కనున్న వేపచెట్టుకు పెదరక్కెలు విరిచి కట్టివేయబడ్డ

సాయంసంద్యా సమయం. పగలంతా నగం ప్రపంచాన్ని పర్యవేక్షించిన సూర్యుడు అనంతపుత్రితో అసహనంతో చదివడిగా ఈ భూభాగాన్ని దాటుకొంటూ రెండవ నగం ప్రపంచంవైపు పరుగులుతీస్తున్నాడు. అసలు తనరంటూ ఒక రంగే లేని ఆకాశం రకరకాల రంగులను వులుముకొంటోంది. వాటన్నిదీని తుడిపేస్తూ నల్లని చీకటి క్రమంగా వ్యాపిస్తోంది. పేదవానిజీవితంలో మైలురాళ్ళులా ఆకాశంలో ఒకటి రెండు చుక్కలు కనబడి కనబడనట్లున్నాయి.

అప్పుడే తూర్పు పొలం నుంచి ఇంటికి చేరిన కోటయ్యగారు కాళ్ళు కడుక్కొని అలవాటు ప్రకారం బయటి అరుగు మీదకు చేరేసరికి వీధివిచరకు అల్లంత దూరంలో పడమరగా ఉన్న వంతెన దగ్గర ఏవో అలజడి జరుగుతున్నట్లు పసి రట్టారు. ఈ వేపమృదు వంతెన దగ్గర గొడవేమిటో అని ఆలోచిస్తూ వెంకన్న కోసం దావిడిపైపు చూచారు. దావిట్లో ఎవరూ ఉన్నట్లు అనిపించలేదు. 'వెంకన్నా' అని పిలిచారు పెద్దగా. జవాబు లేదు. దావిడి దొడ్డి తలుపులు బార్లా తీసే ఉన్నాయి. లోపలికి వెళ్ళి చూచారు. వెంకన్నగారి ఇంకో పోలేరుగాని లేరు. కొన్ని గొడ్డదగ్గర మేత సర్దనేలేదు. కోటయ్యగారికి ఎటు తోచక చికాకేసి మళ్ళి వచ్చి

వెంకన్న, ఆయాసపడకుండా మాటలు చూచుతూ చేతిలో బాటకడిన వేపకెత్తంతో పెదబాబు కన్పించారు కోటయ్యగారికి. ఆయన ఇంకా దగ్గరగా వెళ్లి వెంకన్న ముఖంలోకి చూడగానే అప్పటిదాకా బక్కర్ల అహంకారాలు చేసిన అమానుష హింసను సహనంతా బాపంతో తట్టుకొన్న వెంకన్న తలవంచుకొని 'నేను దుర్మార్గుణ్ణి దొరగానూ మీ యింటోనే దొంగతనం చేశాను' అంటూ ఏడ్చాడు. ఆది పశ్చాత్తాపంతో వచ్చే ఏడుపు, కాదని, తరతరాల బడుగువర్గాల వేదనార్థ వ మోష అని కోటయ్యగారు గ్రహించారు.

పెదబాబు ఏదో మాట్లాడటోయి తండ్రి కళ్ళ కెంపుల్ని చూచి ఆగి పోయాడు.

'ముందా కట్టాడదీయండి' కోటయ్యగారి మాట సింహగర్జనే అయింది.

వెంకన్న కట్టు విప్పబడ్డాయి. 'నాకోరా వెంకన్నా' అంటూ ఇంటివెపు దారికితూర కోటయ్యగారు. వెంకన్న ఆయన ననుసరించాడు. వాళ్ళద్వారినీ పెద బాబునూ చూస్తూ ఆ గుంపులో ఎవరో పళ్ళు పటపట కొరికారు.

వేడమీద గదిలో పందిరి మంచంమీద బానిసవట్టు వేసుకొని కూర్చున్నార కోటయ్యగారు. ఆ గదిలోనే వాకిలి కానుకొని లోపలి పక్కన కూర్చున్నాడు వెంకన్న. కోటయ్యగారికి, వెంకన్నకు ఒకే ఈరు వుంటుంది. దాదాపు నంబై సంతకర్తలనుంచి ఇద్దరూ కలిసి పెరిసిన అన్నదమ్ములకన్న ఆత్మీయులై ఉంటున్నారు. అయితే వాళ్ళ అంతస్థులు వేరు. కానీ అంతఃకరణాలు ఒకటే. వెంకన్న తన ఇంట్లో దొంగతనం చేయలేదని, చేయలేదని కోటయ్యగారికి తెలుసు. అయితే ఆ మాట వెంకన్న నోటివిలానిది కోటయ్యగారింతో ఓపికపట్ట ఎంతో వాత్సల్యంతో ఎన్నోవిధాల అడిగి చూచాడు. ఎన్నిసార్లడిగినా "దొర గారూ! నా బుద్ధి గడ్డి తిండి. నేనే దొంగతనం చేశాను" అన్నమాట తప్ప వేరే మాట రావటంలేదు వెంకన్న నోటినుంచి. తను ఇన్నాళ్ళు చూచిన వెంకన్న వేరు ఈనాటి వెంకన్న వేరు అని అర్థమైపోయింది కోటయ్యగారికి. అతనిచేత నిజం చెప్పించేందుకు ఒకే ఒక మార్గం కన్పించింది వారికి.

"అయితే నీ మాట నీడిగాని నిజం చెప్పవచ్చుమాట. నంబై సంపన్న రాలుగా నువ్వు నేను ఎట్లా బ్రతికామో మనిద్దరికీ తెలుసు. మనిద్దరి మధ్య వున్న ప్రేమ, అభిమానం, వాత్సల్యం యీనాటికీ తెగతెంపులు చేసుకున్నావన్నమాట. అందుకే తెగించి నా యింట్లో దొంగతనం చేశానని అంటున్నావు. నా మీద గౌరవం అభిమానం వంపుకొని నా యింట్లోనే దొంగతనం చేయటానికీ నీకు ప్రాణం ఒప్పించేమో కాని వెంకన్నా! ఆ దొంగతనం నిజంగా నువ్వే చేశావంటే నేనింక ప్రాణాలతో ఉండలేనురా. చూడు! నా గుండె బద్దలైపోతోంది. నా మెదడులో నరాలు తెగిపోతున్నాయి. నేనీ అవమానాన్ని భరించలేను. పోతున్నానని వెంకన్నా! పోతున్నాను. నిన్నేకాదు యీ లోకాన్నే విడిచిపెట్టి పోతున్నాను" అవేశంగా మంచంమీద కూర్చొని కిగుంతు అంటున్నార కోటయ్యగారు. ఆయన ముఖం నెత్తురు గడ్డలా మారింది. శరీరం ఆయన స్వాధీనాన్ని తప్పిపోతున్నట్లని పిందింది వెంకన్నకు. ఆయన కళ్ళు మూతలు పడుతున్నాయి మనిషి ఊగిపో తున్నాడు. పెదాలు నిశబ్దంగా కదులుతున్నాయి.

ఆయన పరిస్థితిని చూచిన వెంకన్నకు కాళ్ళ చల్లబడ్డాయి. ఇంకేముంది. దొరగారు చనిపోతున్నాడనకొన్నాడు. ఒక్క ఉదుటున లేచివెళ్ళి కోటయ్యగారి భజాలు పట్టుకొని "దొరగారూ! దొరగారూ! నిజం చెప్తున్నానండి. నేను దొంగ తనం చేయలేదండి. నేను దొంగను కానండి బాబూ! విమ్మల్ని చూస్తే నాకు బయం పుడతందండి. మాట్లాడండి బాబూ! మాట్లాడండి." అంటూ మనిషిని కింపు తున్నాడు. కన్నీళ్ళు కారుస్తున్నాడు. "నేను దొంగను కాదండి. మాట్లాడండి బాబూ!" దుఃఖాన్ని, ఎక్కిళ్ళను అపుకంటూ "పదే ఫదే అంటున్నాడు వెంకన్న.

80 సెకండ్ల కాలం గడిచిపోయింది.

'ఏమంటున్నావు వెంకన్నా! నువ్వు దొంగతనం చేయలేదా?' మెల్లగా మాట్లాడారు కోటయ్యగారు.

'నిజం దొరగారూ! నేను దొంగతనం చేయలేదు'

'బాబు వెంకన్నా! నాకా మాట చాలు' కళ్ళు తెరచి లేచి వెంకన్న భుజం మీద చేయివేసి అతన్ని కూర్చోబెట్టి తనూ కుప్పీలో కూర్చున్నార కోటయ్య గారు.

కాలం భారంగా నడుస్తోంది.

'నాకు తెలుసు వెంకన్నా! ఇది నీ పనికాదని. ఏదో దారిన వెళ్ళవలసింది నీ నెత్తిన పడిందని...అయితే నిజాన్ని ఇంతగా నా దగ్గర కూడ దాచాల్సిన అవసరం ఏమొచ్చింది?

'వచ్చింది బాబూ. నా ప్రాణం మీదకు వచ్చింది. అందుకే అబద్ధ మాటాను. విమ్మల్ని బాధపెట్టాను'

'చెయ్యని దొంగతనం నీ ప్రాణం మీదకొచ్చిందా?'

'అవును బాబూ! దొంగతనం నే చెయ్యకపోయినా చేశానని ఒప్పుకోపోతే నా శవాన్ని కూడ దొరకనియనన్నాడు పెదబాబు. ఈ వయస్సొచ్చాక ప్రాణానికి భయపడే పనిలేదు. కానీ...' దుఃఖం అపుకోలేకపోయాడు వెంకన్న మాట పెరిగిపోలేదు.

కొంచెం తెప్పరిల్లిన తర్వాత 'కానీ...నా కొడుకే బతికుంటే యీ అబద్ధం ఆడేవాణ్ణి కాదు. ఇవాళ నే లేకపోతే ఆడపిల్లలు, పెళ్ళాం దిక్కులేవోళ్ళా తారు. అందుకే ఆ నేరం నెత్తినేసుకున్నాను బాబూ!' అన్నాడు వెంకన్న.

కొన్ని షణ్ణాలు మౌనం రాజ్యం చేసింది. తర్వాత కోటయ్యగారి అన్నాడు.

'జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. నిన్నంటుకొనే వాడుండడు. నేను హామీ ఇస్తున్నాను. ఒకవేళ నిన్ను శవాన్ని చేయాలని ఇంకా ఎవడైనా ప్రయత్నం చేస్తే వాడే నీకన్నా ముందుగా శవమయ్యేలా నేను చూస్తాను. నువ్వేం భయపడ వద్దు. నిబ్బరంగా ఉండు. అసలు ఇదంతా జరిగిన తీరు చెప్పు'

వెంకన్న మాట్లాడలేదు. తలవంచుకొని మౌనంగా ఉండిపోయాడు.

'చెప్పు వెంకన్నా! అసలేం జరిగిందో చెప్పు' ఎంతో అనునయంగా అడి గారు కోటయ్యగారు.

'ఏం చెప్పనుంటారు!' అని నిట్టూర్చి 'మన పెదబాబుగారి నడత కొన్నాళ్ళనుంచి బాగుంటుందండి' ఉపోద్ఘాతంగా అన్నాడు వెంకన్న.

'అవును. వాడు ఒక ఉంపుడుగ కైతే కులుకుతున్నాడు'

'దాని పేరండి...'

'సరస్వతి. దానికి ఉత్తరపు వీధిలో ఉన్న ఇల్లు మీద బాగుచేయించి పెట్టాడు. ఆ సంగతులన్నీ నాకు తెలుసుకాని అసలు విషయం చెప్పు.'

'బాబూ! యీ సంగతులన్నీ మీకు తెలిశాక నేనేమీ దాయగూడదు. జరి గింది జరిగినట్లు చెప్తాను.

సాయంత్రం రాబిట్లో గొడ్డకి మేత సద్దుతున్నాను. అప్పుడే పెదబాబు గారొచ్చి 'ఎంకన్నా! నీ పనయ్యాక యీ పైకే సరస్వతి కిచ్చిరా!' అని నా చేతిలో రెండు వంద కాయితాలు పెట్టారు. బాబుగారు చెప్పినట్లే నా పనయ్యాక ఆ అమ్మ ఇంటికెళ్ళాను. నేనెట్లెసరికి ఆమె బంగారపు గాజులు తొడుక్కుని చూసు తుంటోంది. నేరెద్ది దబ్బిచ్చానండి. అప్పుడంది గదా! 'ఎంకన్నా గాజులు బావు న్నాయా! సంపాదించాను చూడు' అని చూడమని తీసి నా చేతికిచ్చిందండి. నేను చూచి 'బాగున్నయ్యండి. ఎక్కడ సంపాదించారేంటి' అన్నాను. 'మీ దొరగారి కోడలి దగ్గర్నుంచి తెప్పించానురా' అని దీమాగా అందండి. 'ఎట్లా

తెప్పిచ్చారేమిటి' అనడిగాను. దానికామె నవ్వి నేనిచ్చిన ధబ్బు చూపించి 'యీ ధబ్బెట్టా తెప్పించానో అపీ అట్లాగే తెప్పించారు. యీ ధబ్బిచ్చి పంపివాయనే అపీ ఇచ్చి పంపాడు' అందరిది.

ఆ మాట యినేసరికి నాకు ఒల్లు మండిపోయి 'ఎంతకీ తెగించావు. వారి ఆదోక్త ఇవి పోయాయనుకొని గోతరుతున్నారు. నేను ఇవి తీసుకెళ్ళి వాణికి అప్పచెప్పాను' అని చెప్పి ఆమె ఎన్ని కేటలు పెట్టినా యినిపించుకోకుండా మనింటికొచ్చేవానండి. నాకన్నా ముందే అవిధ ఎవరితో కలుగు చేసిందోపురి నేనందిగడవ తక్కుతుంటే పెదబాబు నాకెదురొచ్చి నన్ను చావిట్లోకి రమ్మనమని చెప్పి తీసుకెళ్ళి కొట్టారు. నా దగ్గర్నుంచి ఆ గాజులు లాక్తుని బొడ్డోనుంది కత్తి తీసి చూపించి 'యీ గాజులు మనింటోనుంది నువ్వు దొంగతనం చేసి తీసుకొచ్చావని ఒప్పుకోకపోతే ఇదిగో యీ కత్తితో నీ ఊపిరి తీస్తా' నన్నారండి. సరస్వతి 'పేరుగాని, తన పేరుగాని యీ దొంగతనంతో ముడిపెడితే' చంపుతానని కత్తి పైకెత్తారండి. అప్పుడు పెదబాబును చూస్తే నిజంగా చంపుతాడేమోనని బయటే మేసి నా కోడలు పిల్లలు గుర్తొచ్చి 'అట్లాగే బాబూ! ఆ దొంగతనం నేనే చేశానని ఒప్పుకుంటాను' అన్నానండి. అంతే. 'పెదబాబుగారు పెద్దగా కేకలేసి నన్ను చేయి పట్టుకొని బయటకు లాక్కెళ్ళి పంపెన దగ్గర చెట్టుకు కప్పేసి అందర్లోను నన్ను దొంగను చేశారండి. ఆ అవమానంతో చావాల్సిందే గాని, అదుగో ఆ మగడిక్కులేని పిల్లల్ని చూచి బతికున్నానండి.' బాపురుమన్నాడు వెంకన్న ముఖానికి పై గుడ్డను అడ్డం పెట్టుకొని.

భూతదయ అత్యున్నతమైంది, పవిత్రమైంది. దానికి తరతమ భేదాలు కాని కలిమిలేముల దృష్ట్యాపాలుగాని ఉండవు. మానవతా ఆస్తి త్యాగానికి అదే ఆధార భూతం. అదిలేని మానవత పాశవతే. చంద్రదేవయానికి చంద్రకాంతలిలు ద్రవింబినట్లు అసాధారణ దయనీయ సంఘటనలకు మానవత కొందరి హృదయా లో పొంగి పొరలుతుంటుంది. ఆ దయాహృదయాలే ధర్మసంస్థాపన కారార భూతారాధాయి.

వెంకన్న రోదన కోటయ్యగారి హృదయంలో దయాసముద్రాలను పొంగించింది, అవి ఆయన కళ్ళగుండా బయటకు ప్రవహించాయి. కొంచెం తేరు కన్నాక వెంకన్న చేతులు పట్టుకొంటూ అన్నార్లు కోటయ్యగారు.

'నీకు జరిగిన అన్యాయం నాకు తెలియకుండా జరిగింది. ఇప్పుడు అంతా తెలిసింది. ఇక నీకు భయంలేదు. ఆకారణ దొర్లన్యాయి అపరాధ మూల్యాలను తప్పకుండా చెల్లిస్తాయి. పెదబాబుతో నేను మాట్లాడుతాను. నువ్వు ఇంటికి వెళ్ళు.'

వెంకన్నను సొగనంపి పెదబాబుకు కలుగు చేశాడు కోటయ్యగారు.

* * *

మేడమీద గది గుమ్మం చేరగానే తన ఉనికిని తెలియజేస్తూ చిన్నగా గొంతు సవరించుకున్నాడు పెదబాబు. పట్టెమంచం మీద నడుం వాల్చిన కోటయ్యగారు ఆ అలిడికి లేచి పెదబాబు నుద్దేశించి 'కూర్చో' అని చెప్పాడు. పెదబాబు కుప్పిలో కూర్చున్నాక 'గాజుల దొంగతనం ఎవరు చేశారురా' అంటూ సొమ్మంగానే అడిగారు కోటయ్యగారు.

'వెంకన్నే'

'అతడు చేయలేదని ఋజువైతే'

పెదబాబు మాట్లాడలేదు.

'చూడు పెదబాబూ! గదిలో అరమరలో పెట్టిన నీ భార్య గాజులు వెంకన్న దొంగతనం చేశాడని నువ్వు ఆరోపిస్తే అది నిలబడదురా! మనలో ఒకడుగా ఏనాటినుంచో మనింట్లో తిరుగుతున్న వెంకన్న బుర్రలో దొంగబుద్ధి వుంటే మనం యీనాడు యీ స్థితిలో ఉండేవాళ్ళం కాదు. నీకు తెలియదు.

వెంకన్న దేవుడులాంటివాడు. అతన్ని మందరంలో కూర్చోబెట్టి పూజచేసినా అతని ఋణం మనం తీర్చుకోలేము. ఈనాటి మన యీ భాగ్యసౌదానికి అతడు పునాదిరాయి. అతడి అమాయకత్వం, విశ్వాసం వలన మన మీనాడీ ఐశ్వర్య జీవితాలను వెళ్ళబుచ్చగలుగుతున్నాం. యీ ఐశ్వర్యం ధాని బావతు అహంభావం, దొర్లన్యం మనకి రక్షా కవచాలని అనుకోంటే అది కేవలం బ్రహ్మ అవుతుంది, అవి మన వినాశానికి హేతువులు...నిజానికి నువ్వు ఇవాళ అవమానించింది వెంకన్నను కాదురా...నన్ను...నన్నేరా...'

'నాన్నగారూ' దిగ్భ్రాంతిగా అన్నాడు పెదబాబు.

'అవునా! ఆ అవమానం నాకే. అయినా అసలు విషయం నీకు తెలియదు. తెలిస్తే వెంకన్నలిలా అవమానించి ఉండవు. నలభై సంవత్సరాలనాడు మన ఆస్తి కేవలం రెండేకరాలే. దాంతోపాటు మరొక నాలుగేకరాల పొలం కౌలుకు తీసుకొని సంసారాన్ని నెట్టుకు వస్తున్నాం. అప్పటికి నాకింకా పెళ్ళి కాలేదు. అప్పుడు కూడ యీ వెంకన్న మనింట్లోనే పని పాటలు చేస్తుండేవాడు. వెంకన్నకు తల్లి, తండ్రి చిన్నప్పడే చనిపోయారు. అతడి బాబాయి వెంకన్నను పోషించలేక మనింట్లో పనికి పెట్టాడు. మనింట్లోనే తిని, మనింటిదగ్గరే పడుకొంటూ మనలో ఒకడుగా ఉండేవాడు. ఒక వేసవికాలం పొలాల మట్టిదిబ్బు తవ్వకున్నాం నేను, వెంకన్న. ఆ రోజు సాయంత్రం మొత్తం పసంతా వెంకన్నమీదే పెట్టి నేను ముందే ఇంటికి వచ్చేశాను ఒంట్లో బాగుండక. ఆ రోజు రాత్రి బండిని ఇంటికి తీసుకువచ్చి అందులోనుంచి రెండు ఇత్తడి పెట్టెలు దింది ఇంటిలో పెట్టాడు వెంకన్న. ఇవెక్కుడిపని అడిగితే మట్టిదిబ్బులో దొరికాయని చెప్పాడు. అంతే. అంతకుమించి ఆ రోజునుంచి ఈ రోజు వరకు ఆ పెట్టెల విషయం ప్రస్తావించనేలేదు వెంకన్న. ఆ రాత్రి మేము పెట్టెలు తెరిచి చూచాము.

వాటితోనుంచి అద్భుతవేదన లేచింది మాతో కరచాలనం చేసినట్లయింది. అందులోని బంగారు నగలు, ముత్యాలు, పగడాలు చూచాక, ఆ విషయం చాల జాగ్రత్తగా చాలి, ఏమూత్రం బయట పడనీయకుండా జాగ్రత్తపడి ఆ ఏడే ఆ ఊరి పొలం ఆమ్మేసి ఇదిగో ఈ ఊరు చచ్చి పడ్డాయి. అమాయకుడు, విశ్వాస పాత్రుడు అయిన వెంకన్నను కూడ మాతో తీసుకొచ్చాం. ఇక్కడికి వచ్చాకే మా ఇద్దరికీ కూడ పెళ్ళిళ్ళయ్యాయి. వెంకన్నచేసిన ఆ సహాయానికి కృతజ్ఞతగా ఎన్నోసార్లు నేనతనికి సహాయం చేస్తానని చెప్పినా అతడు అంగీకరించలేదు. 'ఈ జన్మకి యీపాటి బతుకు చాలు బాబూ! నాకంటూ ఆస్తి పాస్తులేర్పాటు చేస్తే మీకూ నాకూ ఎడమోతుంది, అది నాకీట్టం లేదు.' అంటుండేవాడు. నేనొకా అతడిని ఆ బ్రతుకులోనే ఉంచినందుకు విచారస్తూ ఉంటే ఇవాళ నువ్వు చేసిన పనికి నేనేనే చేయాలో చెప్పు. మనలో మానవత్వం ఉందా? మానవులమని చెప్పు కొనేదానికి మనకి హక్కుందా? చెప్పరా! చెప్పు నీ స్వార్థం కోసం, నీ ప్రయాజనం కోసం, నీ పరువు కోసం, అమాయకుడైన వెంకన్ననే శపంగా చేస్తావో... తర్వాత నన్నే శపంగా చూస్తావో...నీ యివ్వం కోటయ్యగారి గొంతు గద్దడిక మైంది.

పెదబాబు ముఖంలో కత్తివేటుకు నెత్తురుదుక్క లేదు. మౌనంగా ఆ గది నుండి బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

* * *

ఇంకా తూరుపు తెలవారలేదు. సొట్టపడిన ముఖంతో నట్టనడి ఆకాశాన బహుశాస్త్రమి చంద్రుడు వెలవెలబోతూ తరపి వెన్నెలను ప్రసరిస్తున్నాడు. ప్రత్యూష పవనాలు మందగమనంతో సంచరిస్తున్నాయి. ఆ పిల్లగాలుల లాడికి నిద్రలేచిన కోటయ్యగారు అంపాటు ప్రకారం కాలక్రమాల తీర్పుకొని నోటిలో ముఖంపుల్లతో చేతిలో ఇత్తడి నీడెంబుతో ఇంటి బయటి అరుగు మీదకు వచ్చి చెంబు దానిమీద పెట్టి చావిడివైపు చూచారు. రోజు అంపాటు చొప్పున చావిడి

లోని గొడ్లను బయట కట్టేస్తున్నారు వెంకన్న. కోటయ్యగారు చాచిట్లోకి వెళ్తున్న వెంకన్నను పిలిచారు. చేసే పని ఆపేసి దగ్గరగా వచ్చాడు వెంకన్న.

‘చూడు వెంకన్న! నువ్వు యీ రోజునుంచి నౌకరూగా నా దగ్గర చాలీ చేయనక్కరలేదు. యీరోజే నీ పేదమీద నాలుగెకరాల మాగాణి తూమి దస్తా వేజు వ్రాసుంది రిజిస్టరు చేయించదలచుకొన్నాను. దాంతోపాటు పదిమేల రూపాయలు బ్యాంకులో నీ పేర జమ కడతాను. ఆ రెండింటి వచ్చే రాజ్‌గిరిలో నువ్వు రోజులు వెళ్ళబుచ్చుకో. యీసారి మాత్రం నా మాటకు అడ్డు చెప్పవద్దు... మధ్యాహ్నం నాకొకసారి కనిపించు.’ తన నిర్ణయాన్ని చెప్పి తేలికపడ్డ మనుషుతో అరుగుమీదకు చేరారు కోటయ్యగారు.

వెంకన్న స్థాణువులా నిలబడిపోయాడు కాసేపు.

ఖోజనం పూర్తి చేసుకొని గొడుగు తీసుకొని వెంకన్న కోసం ఎదురు చూస్తూ ఇంటిపసారాలోని చాలు కుప్పిలో కూర్చున్నాడు కోటయ్యగారు. కొద్ది సేవడికి వెంకన్న, అతడి భార్య వచ్చి ఎదురుగా నిల్చున్నారు.

‘ఇద్దరూ వస్తున్నారా! మంచిపని చేశారు. బయర్లేదామా’

వెంకన్న ఏమి మాట్లాడలేదు; అతడి భార్య మాత్రం ‘మా గురించి మీ కింత శ్రమ ఎందుకు దొరగారూ! మేమే ఊరించి వెళ్తున్నాం’ అంది.

అదిరిపడ్డారు కోటయ్యగారు.

‘ఊరించి వెళ్తున్నారా? ఏం ఏమయింది మళ్ళీ ఎవరై నా...’

‘అదేంలేదు బాబూ! మీకు మా చాకిరితో పనిలేదని మీరన్నాక ఈ ఊళ్ళో సూకికెవరితో పనుండి మీకు చాకిరి చేసిన ఈ చేతుల్లో ఈ ఊళ్ళోనే ఇంజిరికి చేయలేం. అందుకే ఊరించిపో...’ వెంకన్న భార్య ఇంకేదో చెప్పబోయింది.

కోటయ్యగారి గుండెల్లో బాబు ‘పేలికట్టుయింది. మనిషి ఉక్కిరిబిక్కిరై పోయాడు. ‘చాల్లె ఆపు’ అని బిగ్గరగా అరిచారు.

తర్వాత మెల్లగా ‘మీకు ఊళ్ళో పొలమిస్తానంటే ఊరించి వెళ్తానంటారేం’ అన్నారు.

‘ఇన్నాళ్ళు మీ అండన బలికాం. ఆ అండ మాకు లేకపోయాక పొలాలు పుట్టిలు ఏం చేసుకోను దొరగారూ!’ వినయంగా అంది వెంకన్న భార్య.

‘ఏం వెంకన్న! నువ్వేమంటావ్’

‘నా మాటా అదేనండి. ఈ ఇరుకుల్ని మీ దగ్గరే తెల్లారేసింది’

కోటయ్యగారు సంప్రభమాశ్చర్యాలతో మునిగిపోయారు. ఇంతటి అట్టి యత, ప్రేమ, విశ్వాసం, నిస్వార్థం నిండిన పిళ్ళ హృదయాలు హరిమందిరాలు. హరిజనులని గాంధీగారు పిళ్ళకి పెట్టిన పేరు ఎంతో సార్థకమైనది. శ్రమైకజీవన సౌందర్యానికి సాక్షాత్ప్రతిరూపాలు పిళ్ళ. నిష్కలంక హృదయాలకు నిలువెత్తు ప్రతిబింబాలు పిళ్ళ. వాగధర్మాల విదదీయలేని పారశ్రీ పరమేశ్వరులకు ప్రత్యక్ష స్యరూపాలు పిళ్ళ. కోటయ్యగారి హృదయం వాళ్ళ వ్యక్తిత్వానికి సాక్షాంగ ప్రమాణం చేసింది. ఆయన తనకు తెలియకుండానే చేతులెత్తి వాళ్ళకు నమస్కారం చేశాడు.

‘ఏం సెలవిచ్చారు బాబూ!’ వెంకన్న మెల్లగా గొణిగారు.

కోటయ్యగారు తేదకొని ఇలా అన్నారు ‘ఏమంటాను వెంకన్న! శివపార్వతిలు నా ఇంటిలో ఉంటానంటే కాదంటానా!’

‘మీరుండమన్నారు. అంతే చాలు బాబూ’ వెంకన్న. అతడి భార్య కళ్ళల్లో గోటిపాలు వెలిగాయి.

ఆ ఊళ్ళో కోటయ్యగారిని ద్వేషించేవాళ్ళు లేరుగాని పెదబాబుకు మాత్రం చెప్పకోదగినంత వైరివర్గం వుంది. ఒక హరిజనుడిని అగ్రనర్థాంబాడు చెట్టుకు కట్టి కొట్టారనే విషయం రావడంతో విచారణకై తగిన అధికార యంత్రాంగం ఆ ఊరు చేరుకొంది. నిజానికి తనను కొద్దినట్లు ప్రభుత్వానికి ఫిర్యాదు చేసినట్లు వెంకన్నకు తెలియనే తెలియదు. ఫిర్యాదు చేసిన తరువాత

చేసినవాళ్ళు వెంకన్న ఇంటికి వచ్చి ఎంతో హితబోధ చేశారు. అతనికి అన్యాయం జరిగిందంటూ మొనరి కన్నీరు కార్చారు. పెత్తందారీ వర్గంమీద కారాణ మిరియాలు నూరారు. ఎన్నో రాజకీయసిద్ధాంతాలు వర్ణిచేసారు. ఇవేమీ వెంకన్నను ప్రభావితం చేయలేకపోయాయి.

విచారణకు వచ్చిన ప్రభుత్వోద్యోగులు వెంకన్నను పిలిపించి జరిగిన విషయం చెప్పమన్నారు.

‘ఏం జరిగింది బాబూ! ఇక్కడ ఏ దుర్భాగం జరగలేదు. ఎవరి ప్రాణాలు పోలేదు. జరిగిందేంటంటే రైతుకి పాలేర్చి మధ్య చిన్న ఓచులాట అంతే! అంత కన్న ఏం లేదు. అది మేము మేము సద్భక్తానేదే. దానికి మీ అవసరం లేదు.’

ఎన్నివిధాల అడిగినా అదే సమాధానం చెప్పారు వెంకన్న ఫిర్యాదు చేసిన వాళ్ళ నిరాశచెవి వెంకన్ననే తూలిమాట్లాడారు. విచారణకు వచ్చినవాళ్ళ తిరిగి వెళ్లారు చేసేదేమీలేర.

ఆ సాయంత్రం వెంకన్నను మేడమీదకు పిలిపించారు కోటయ్యగారు.

‘ఏం వెంకన్న! తప్ప చేసినవాడికి శిక్ష పడకుండా చేశామేమిటి? తప్పుడు వాజ్మాలం ఇచ్చావేంటి? ఆశ్చర్యంగా అడిగారు కోటయ్యగారు.

‘నేను నిజం చెప్పే ఏమవుతో, నాచేత నిజం చెప్పించి మీ కుటుంబాన్ని ఏం చేయించాలనుకుంటున్నారో నాకు తెలిసింది బాబూ! అన్నం పెట్టిన చేతిని నరికేవాడు కాదు బాబూ వెంకన్న. పెదబాబుని నా చేత్తో పెంచాను. నా రెండో బిడ్డలాగా చూచుకున్నాను. అరిదీ నా కొడుకడి ఒకే ఈడు బాబూ! నాకున్న కొడుకు ఎలాగూ పోయాడు. ఇక ఈ బాబును కూడ దూరం చేసుకోనా? నా మూలంగా నా బిడ్డనే జైలుకి ఫంపించనా? నేనట్లా చేస్తానని మీరెట్లా అనుకున్నారు బాబూ! అయినా ఆ ముంద మాటలు యిని నన్నిట్లా చేశాడు గాని పెదబాబుకి మాత్రం నేనంటే ఎంతిదో మీకు తెలియదా?’

పై పంచెతో కళ్ళెత్తుకున్నారు వెంకన్న.

వెంకన్న మాటలు కోటయ్యగారి హృదయాన్ని ఏం చేశాయోగాని ‘పెద బాబూ’ అని పెద్దగా కేకేశారు కోటయ్యగారు.

ఆ కేకకి వెంకన్న అదిరిపోయాడు.

పెదబాబు పరుగున మేడమీదికొచ్చాడు.

‘కేసేమయిందిరా’ కోటయ్యగారి మాటలు కదం తొక్కాయి.

‘వెంకన్న దయవల్ల ఒడ్డున పడ్డాను నాన్నగారూ!’

‘అయితే వెంకన్న...’

‘నిజంగా నా పొలిటి దేవుడు. నేనే బుద్ధి గడ్డితిని...’

‘నిజంగానా! నువ్వు నీ తప్పు ఒప్పుకొంటున్నావా! సంతోషం! చాల సంతోషం. అయితే ఒక పని చెయ్యి’ కొడుకు ముఖంలోకి చూస్తూ అన్నారు కోటయ్యగారు.

ఆయనలో ఇందాకటి ఉద్వేగం కొంత తగింది. ఎమిటన్నట్లు తన ముఖం లోకి చూస్తున్న పెదబాబుకు వెంకన్నను చూపిస్తూ ‘నీకు శమాభిషి పెట్టినందుకు ఈ దేవుడి కాళ్ళమీద పడి కృతజ్ఞత తెలుపుకో’ అన్నారు.

పెదబాబు వంగి వెంకన్న కాళ్ళందుకోబోయాడు. వెంకన్న దూరంగా జరిగి పెదబాబును పట్టుకొని మనిద్దరికి నిజంగా యీ దొరగారే దేవుడు. అరి కాళ్ళకే రజ్జం పెడదాం’ అన్నారు.

ఆ మాటకు కోటయ్యగారు తనను తాను సంభావించుకో లేకపోయాడు గబగబ వచ్చి వెంకన్నను కౌగిలించుకున్నాడు.

వాళ్ళద్దరినీ ఆ విధంగా చూచిన మేడమీది కుడింలోని చేమంతులు గులాబీలు ఒక్కసారిగా కమ్మలావితో ఆ ప్రదేశాన్నంతా గుబాళింపజేశాయి. □

సారంగధర నాటకం - దీక్షితుల ధృక్పథం

కవి అత్యంత కావ్యంలో ప్రతిబింబిస్తుందనేది ప్రాకృతిక పండిత సమ్మతం. ఉత్పన్న కళాస్వరూపమైన కావ్యముఖంగా కవి, లోకాని రసానందంతో పాటు సందేశాన్ని, ఉపదేశాన్ని లేక సమస్య పరిష్కారాలతో నవ్య మార్గాన్ని చూపించడమో, ప్రబోధించడమో సామాన్యంగా జరుగుతుంది. వీటి వల్ల కావ్యంలో కవి తానెంత ఆలోచిక జగత్తు సృష్టిస్తున్నప్పటికీ అందు తన అత్యంత దోహదంతో కాక తప్పదు. పై లక్షణాలు చింతా దీక్షితులుగారి రచనల్లో పుష్కలంగా ఉన్నా వాటిల్లో అగ్రశ్రేణికి చెందింది సారంగధర నాటకం.

“సారంగధర” చరిత్ర కల్పితమని చెప్పడానికి సందేహించక్కర్లేదు. ఈ కథకు కావ్యరంగం అటు రాజమహేంద్రవరం నుంచి ఇటు రాయదుర్గం వరకూ వ్యాపించింది. ఈ సారంగధర చరిత్ర పుట్టిననుంచి అటు గ్రంథస్థమైన శ్రవ్య దృశ్య కావ్యాలలోనేగాక, లక్షణ గ్రంథాల్లోనూ, శతకాల్లోనూ, ఇటు సజీవప్రజ్ఞా వాఙ్మయమైన ప్రజల పాటల్లోనూ, పదాల్లోనూ, ముచ్చటల్లోనూ మిక్కిలి తోట చేసుకుంది, అంతేగాక సినిమాల్లోకి కూడా ఎక్కిన సన్నివేశాలు లేకపోలేదు. మన సంప్రదాయ విరుద్ధమైన సన్నివేశం ఈ విధంగా కూడా లోకంలో జరిగిందా? అనే ఆశ్చర్యం వల్ల, కథలో ఉండే పటుత్వంవల్ల ఇది మిక్కిలిగా ప్రజలను ఆకర్షించి ఉండవచ్చు. ఇది పుట్టిననుంచి సామాన్య జనులచే ఆకర్షించబడటమే కాదు, కవులను కూడా కవ్వించింది. ఈ(ఒకే) విషయంపై కవులనేకులు శ్రవ్య, (ద్విపద పద్య) దృశ్య (యక్షగానాలు, నాటకాలు, నాటికలు) కావ్యాలు నేటికీ రాస్తూ ఉండడం విశేషం. అసలు తెలుగు సాహిత్యంలో ఒకే ఇతివృత్తాన్ని తీసు కొని (చిన్న చిన్న మార్పులు చేసినా) కావ్యాలు రాయడానికి అలంబనగా నిలిచిన దాంట్లో బహుళ ఇదే అగ్రస్థానం వహించిందని చెప్పవచ్చు. దీనిమూలంగా తెలుగు సాహిత్యానికి అలంకారమైన సాహిత్య సృష్టి కూడా జరిగిందని చెప్ప వచ్చు.

ఇంతగా కవులను, పండిత పామర జనులను ఆకర్షించిన ఈ ‘సారంగధర చరిత్ర’ పుట్టుఫూర్తితరాల గురించి సంక్షిప్తంగా మనకు ఆధారాలు దొరికినంత వరకు తెలుసుకోవడం అవసరం.

ఈ సారంగధర చరిత్ర ఎలా పుట్టిన, ఎక్కడ పుట్టిన ఇది మిక్కిలి పరాకాష్ఠా పొంది రుచించింది. ‘చేమకూర పాకంలోనే’ అని చెప్పవచ్చు. ఈ చేమకూర వెంకటకవిగారి ‘సారంగధర చరిత్ర’కు ఆధారం గౌరన నవనాధ చరిత్రం (15 వ శతాబ్ది పూర్వభాగం). ఈ చరిత్రలో ‘సారంగధరుని కథ’ మీసనాధుని దేశాలనం అనే ఘట్టంలో ఉంది. నవనాధ చరిత్ర ద్విపద కావ్యం. గౌరన తన నవనాధ చరిత్రకు మూలం శ్రీ గిరి కవి కృతపద్యకావ్యమని స్పష్టంగా చెప్పాడు. ఇది నేడు మన కలకత్తం. గౌరన శ్రీ గిరి పద్యకావ్యాన్ని ద్విపదలో రాయగా ఆ ద్విపదను వేంకటకవి పద్యాల్లో రాశాడు! వేంకటకవి పద్యాలను బాబాల శంభుదాసు, కూచిమంచి తిమ్మకవి మరల ద్విపదలో రాశారు. పద్యాలను ద్విపదల్లోనికి, ద్విపదలను పద్యాల్లోనికి మార్చి రాయడం ఆనాడు ప్రజలంగా ఉంది.

గౌరన కృతిలో ఈ కథ జరిగిన స్థలం మాళవదేశంలోని మాంధాతపుర మనీ, ఆ పురానికి అధిపతి రాజమహేంద్రుడని ఉంది. క్రీ.శ.1560 ప్రాంతంలో దోనేరు కోనేరు కవి రచించిన ‘బాలభాగవతమ’నే ద్విపద కావ్యంలో విమలా

దిత్యునకు భానుమతికి రాజరాజనరేంద్రుడు జన్మించాడని, ఆ రాజరాజనరేంద్రుడు రాజమహేంద్రవరమనే పేరుతో రాజధానిని కట్టించి, వేంగిదేశాన్ని పాలించాడని చెప్పబడింది. అంతేగాక అతని పెద్ద కొడుకైన సారంగధరుడు శాంతమూర్తిని ఇతడు పినతల్లివల్ల కలిగిన అపదనుంచి గడ్డిక్కి చొరంగి అనే సిద్ధుడెనాడని చిత్రాంగి సారంగధరులను ప్రస్తావించడం జరిగింది.

‘ఆ రాజమణికార్యుడగు పెద్ద కొడుకు
సారంగధరు డతిశాంతుడై యుండి
అసక్తి చినతల్లియైన చిత్రాంగి
చేసిన యాపదఁ జెప్పెరఁ గడవి

కాబట్టి సారంగధరుని కథ అతని నాటికే రాజమహేంద్రవరానికి వచ్చిందని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు.

వెంకటకవి మాళవదేశాన్ని అలాగే ఉంచి మాంధాతపురాన్ని రాజ మహేంద్రంగానూ. రాజమహేంద్రుని రాజరాజనరేంద్రునిగానూ మార్చాడు. ఆ రాజనరేంద్రునకు రాజరాజనరేంద్రుడు, రాజరాజ అనే పెద్ద కూడా ఉన్నాయని చెప్పాడు (1-5). అంతేగాక వేటకు. వెన్నెన రాజరాజనరేంద్రుడు చిత్రాంగిమీద విరహంతో నగరానికి తిరిగి వోవాలనుకుంటాడు.

‘అక్కట యేమి సేయుదుఁ రయంబున నిప్పుడె పోదునంటి నా
మిక్కిలి దూరదేశము! సమీపమే! మాళవ భూమి మందలం
జెక్కడ! దండకావన మిజెక్కడ!

అని అనుకున్నట్లు రాశాడు. వెంకటకవి భావంలోనూ, రాజనరేంద్రుడు మాళవదేశపు రాజే, ఆ రాజమహేంద్రమూ మాళవదేశంలోనిదే. ఆంధ్రదేశం లోది కాదు. రాజనరేంద్రుని మీద, రాజమహేంద్రం మీద తనకు ఉండే అభిమానం వల్ల ఆ విధంగా చేర్చి ఉండవచ్చు.

వెంకటకవి తరువాత వచ్చిన సారంగధర చరిత్రలలో మాంధాత నగ రంతో మాళవదేశం కూడా మాయమైపోయింది. బాబాల శంభుదాసు, కూచిమంచి తిమ్మకవి కూడా రాజనరేంద్రునిపై మరింత అభిమానంతోనేమో సారంగధరుని కథ రాజమహేంద్రవరంలోనే జరిగినట్లు స్పష్టంగా రాశారు.

“ఎట్లయిననేమి సారంగధరుని కథ మాళవదేశమున మాంధాతపురమున పుట్టి, అంచెలమీద ఆంధ్రదేశమునకు దిగి రాజమహేంద్రమున ఇరవుకొన్నది. అంతలో అగినదా! దేశములో పలుతావులకు ప్రాకినది. రాజమహేంద్రవరములో వలెనే, చిత్రాంగి మేడలు సారంగధరుని మెట్టలు కూడా వెలసినవి”... ఎవరెన్ని మార్పులు చేసి వ్రాసినను సారంగధరుని కథ రాజమహేంద్రవరములో జరిగిన దనుట మాత్రము సత్యము కాదు.”

ఈ సారంగధర చరిత్రను తీసుకొని అధునికంగా నాటకాలు రాసిన వారు న్నారు. దీనినే తీసుకొని క్రీ.శ. 1885 ప్రాంతంలో కీ. శే. ధర్మవరంవారు ‘విషాద సారంగధర నాటకము’ను రచించారు. ఇందులో చిత్రాంగిని ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఏకైక ప్రేమమూర్తిగా చిత్రించి, ఆమె ప్రయత్నం విఫలం కావడంతో మిక్కిలి పతనమూర్తిగా కూడా చిత్రించారు. (ఇది తెలుగు సాహిత్యంలో తొలి విషాదాంత నాటక మవడం విశేషం) ఈ నాటకం దృశ్యకావ్యంగా జనులను

మిక్కిలి ఆకర్షించిందని కాని “యిప్పుడు దోషజ్ఞుల హస్తముల కెక్కనుండించుచున్నదని” దర్శించువారు పీఠికాముఖంగా తమ శంకను వ్యక్తం చేయడంవల్ల చప్పటికే సారంగధర చరిత్రపై చిన్న చిన్న అనుమానాలు, విమర్శలు బయలుదేరుతున్నట్లు మనకు స్పష్టమవుతుంది.

తరువాత ఆంధ్రాభిమాని అయిన శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ‘రాజరాజు’ (పు-78) అనే నాటకంలో ‘రాజరాజు చిత్రాంగిని వివాహ ముదం’ వల్ల భారతం నన్నయ రాయడం మానేశాడని! నన్నయ గొప్పతనాన్ని విశద పర్చి రాజరాజును గోదావరిలో కలిపేశారు.

గౌరవ నవనాథ చరిత్రలోను, చేమకూర సారంగధర చరిత్రలోనూ చిత్రాంగిని భోగకాంతగనూ, శంభుదాసు, తిమ్మకవి ఆమెను రాజరాజునరేంద్రుని రెండవ భార్యగానూ పేర్కొన్నారు. ఇంతవరకు ‘సారంగధర చరిత్ర’ కావ్యాల పేరుతో చారిత్రక వురుషుడైన రాజరాజునరేంద్రునిపై, అతని కుటుంబ సభ్యుల పైన ఎటువంటి సంబంధం లేకుండా ముడిపెట్టి చెప్పబడిన విషయాలు.

చారిత్రక వురుషుడు కదా రాజరాజు! అతనికి రాజమహేంద్రవరమే రాజధాని. అతని భార్య పేరు అమ్మంగదేవి. అతని కుమారుని పేరు రాజేంద్ర చోళదేవుడు. ఈ విధంగా చరిత్ర చెప్పేటందుగా పై కథను తీసుకొచ్చి భారత రచనకు ఎంతో ప్రేరణనిచ్చి తెలుగు సాహిత్యానికి శ్రీకారం చుట్టిన జేసిన రాజరాజు నరేంద్రుడును అతని కుటుంబ సభ్యులకు ముడిపెట్టి కావ్యాలు రాయడం చాల దురదృష్టకర విషయం. ఇవి మన రచయితల చారిత్రక జ్ఞానలేశమో! రాజరాజు నరేంద్రునిపై అమితాభిమానమో! కథలో ఉండే ఆశ్చర్యకర సన్నివేశమో! కాని దీని నారాధంగా ఎన్నో రచనలు పుట్టాయి. ఇవి ఆంధ్ర భారత కృతి భద్రత చేసిన మర్యాద ఏమీ లేదు సరికదా. మిక్కిలి అన్యాయం చేస్తున్నాయని చెప్పక తప్పదు.

“కళ్యాకూరి నారాయణరావుగారు చిత్రామృదయమనే తమ నాటిక అవతారికలో ఇవ్విధ చరిత్రా ఈ సారంగధర నాటిక ఇతివృత్తం రాజరాజునకు చెందింది కాదని తేల్చి, సారంగధరునకు, రాజరాజుకు, చిత్రాంగికి కళంకంలేని కీర్తిగా రెప్పగారించారు.”² సారంగధర నాటకాన్నిటిలోనూ ఇది మనోజ్ఞంగా ఉందని చెప్పవచ్చు. చిత్రాంగి సారంగధరులకు వివాహం చేసినవారు నారాయణ రావుకొక్కరే. ఇది ఆ రోజుల్లో (1909) చాల సాహసమైన పని.

చలంగారు గూడా ఇందుమించుగా అదే విధానము ననుసరించి చిత్రాంగీ సారంగధరులు తొలుకనే ప్రేయసి ప్రేయినియు, వారిని కాదని అధికార మదమున రాజరాజు చిత్రాంగిని వివాహ ముదెనని, నిరూపించి అట్టి బలవంతపు వివాహములు దేశములో జరుగుచున్నవనియు, వాని పర్యవసానము, చిత్రాంగి సారంగధరుల గాథవలెనే. విషాదాంతమనియు చలంగారు చిత్రాంగిలో నిరూపించారు.”³

ఇలా అదివరకుండే సారంగధర ఇతివృత్తాన్ని నవ్యదృక్పథంతో-కళంకం లేని విధంగా మార్పులు చేయడం జరిగింది. వీటిని పండితులు, విమర్శకులనేకులు దుయ్యబట్టారు.

దీక్షితులుగారు పై విషయాలన్నింటినీ దృష్టిలో పెట్టుకొని పై కావ్యాల మూలంగా తెలుగు సాహిత్య సృష్టి, రసానందం అటుంచి తెలుగు రాజైన రాజు రాజునరేంద్రునకు, అతని కుటుంబానికి జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని, కవులు చేస్తున్న అపరాధాన్ని చమత్కారంగా ‘సారంగధర నాటకం’(భారతి, 1984) అనే పేరుతో కంగంతురంగా తెలియజేశారు.

అసలీ నాటకం ఎత్తుగడే చేరు. ఈ నాటక రూపకల్పనకాస్తదమైన ఆయన భావనకు మనం శ్లాపింపవలసి ఉంది. కవి తానై నాటికలో పాత్ర కావడం బహుళ చారిత్రక నాటికల్లోనూ ఇదే మొదటిసారిమో! కవి తానై పాత్ర కావడం వల్ల కవుల తరపున వ్యంగ్య ‘చకలా’ పురుషుని రాజరాజు

నిరేంద్రునితో వారి కుటుంబ సభ్యులతో కూడా ముఖాముఖీ సంభాషించడానికి వీలుపడిందనవచ్చు. అందువల్ల కవి ప్రచాన్ని ప్రత్యక్షంగా నిండించడంనా

1. దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి(పరిష్కర్త)-సారంగధర చరిత్ర (చేమకూర) పు.ల 81-2.

2. గొత్తపాటి వెంకట సుబ్బయ్య - చలం, పు, 520

3. పి.యస్.ఆర్. అప్పారావు - తెలుగు నాటక విశాసము, పు. 370 వ్యంగ్యంగా మందలించడం ఈ నాటికవల్ల జరిగిందనవచ్చు. ఎలాంటి నాటకమైనా, నాటిక అయినా ప్రతి సంభాషణ, ప్రతి మాట అసక్తిదాయకంగా వుండి పాఠకుని చదివించేవి చాలా అరుదు. ఈ నాటిక చదవడం ప్రారంభించిన నుంచి చివరిదాకా పాఠకుని ఉత్కంఠతో చదివిస్తుంది. నాటికా నిర్మాణానికి ఇంతకంటే మించిన సమస్యగాని, అద్భుత సన్నివేశగాని, సంభాషణా చతుర్యంగాని, వాతావరణ కల్పనగాని లేవనే విధంగా నాటికా నిర్మాణం చేసి, నాటికాకర్త తాను చెప్పదలచిన విషయానికీ ఆధిక ప్రాధాన్యతనిస్తూ, తన భావనను నవ్య దృక్పథంపై సారించడంతోపాటు రాసున్న నాటక కర్తలకు నవ్యమార్గాన్ని(సందేశం) చూపారు.

ఈ నాటికకు రంగప్రదేశం చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన గోదావరి ఒడ్డున ఉండే రాజమహేంద్రవరం. రాజరాజు నరేంద్రుని భవనాలు, నివాసగృహాలు చెప్పబడ్డాయి. ఇలా మొదటి రంగంలో కథ నడుపుతూ, రెండవరంగంనుంచి నాటిక పరిసమాప్తమయ్యే రకకు రంగప్రదేశం నాటికాకర్త గృహమవడం విశేషం. ఇదే ఇందులో వుండే అద్భుతం.

నాటిక మొదటి రంగం తన గృహంలో చిత్రపటాలను పరికిస్తున్న రాజరాజు పాత్రతో ప్రారంభమవుతుంది.

రాజరాజు చిత్రాంగిపై తనకుండే మోహం సరియైనదో కాదో నిర్ణయించుకోవడానికి దోలాంధోళిత మనస్కుడవుతాడు. తుదకు ఆ కోరిక సమంజసమైందని తనలో తాను నిర్ణయించుకొని, తన అభిప్రాయాన్ని కుమారుడైన సారంగధరుని విలిపించి తెలియజేస్తాడు. సారంగధరుడు తండ్రి ఆజ్ఞను శిరసావహించి ఒప్పుకుంటాడు. ఆ తరువాత పెద్ద భార్య రత్నాంగి అభిప్రాయం కూడా ఈ విషయంలో కనుగొని రమ్మని కుమారుని పంపుతాడు.

ఈలోగా రాజుగారు దక్షిణ భవనంలో ఉండే చిత్రాంగి అభిప్రాయాన్ని కనుగొనడానికి వెళ్తాడు. చిత్రాంగి రాజరాజు రాక చూచి, పువ్వుల పళ్ళెం చేతో పట్టి, సిగ్గు, దీడియం, అయిష్టత ముప్పిరిగొనగా ఆదో విధంగా నిలబడింది. కాబోపు చిన్నరాణిగారికి షేమయూ అని రాజు ఆమెను షేమ సమాచారాలతో సందోధిస్తూ, మా కుమారరత్నం మా అభిప్రాయంతో ఏకీభవించాడు, దేవేరిగారి అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకోవడానికి వచ్చానంటాడు. అంతేగాక తన సర్వస్వం నీ వశం చేశాననీ, నీ సమ్మతి నా వశం చెయ్యమని అంటాడు. ‘సిరిరామేశ్వరాశ్చే ముగ్ధుడు మాత్రం కాను నేను’ అంటూ రాజరాజుకు పక్కెంలోని పువ్వులు సమర్పించి స్వాగతం పలికింది చిత్రాంగి. దాంతో “మంగళసూత్రధారణమునకు గళము సవరించుకో. వెళ్ళి వస్తూ చిక్కరాణిగారూ!” అంటూ రాజు మిక్కిలి ఉత్సాహంతో వెళ్ళిపోతాడు. ఆ తరువాత ‘రాజుకు మంగళసూత్రము కట్టుటకు గళము ఇస్తూ, యువరాజుకు దేహమూ, హృదయమూ’ అనే చిత్రాంగి మాటలు సారంగధరునిపై ఆమెకుండే ప్రేమను స్పష్టం చేస్తుంది. ఎలాగైతేనే. నయానోన్ భయాన్నో రాజరాజు చిత్రాంగి సమ్మతిని పొందాడు.

ఆ తరువాత ఉత్తర భవన ఉద్యానవనంలో ఉన్న రత్నాంగి అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకోవడానికి రాజరాజు వెళతాడు. ఆమె మిక్కిలి చిగ్గరిగా వుండి రాజుగారికి హితవు దోషించడానికై కొన్ని సిద్ధివార్తలు, ఆధునయ వార్తలు చెప్పడానికి ప్రయత్నించింది. అది అంచా చెన్న రాజు చికిగి ‘దా సంతతియునకు యువరాజుగా మన చువారతము నమసి ఉన్నది.

చిర్రాంగి ఇష్టమన్నది. దేవిగారి సమృతి కూడా ఆసన్నము. కాబట్టి దేవిగారు ఎట్టి అభ్యంతరమూ చెప్పకూడదు.' అని పెద్ద రాచి ముందరి వాళ్ళకు బంధం వేశాడు. అప్పుడు రత్నాంగి మరల అతని బుద్ధిని, ధ్యానిని, సీతిని గుర్తుకు తెచ్చి శ్లాఘిస్తూ; అలాంటి మీకెందుకీ దుర్బుద్ధి కలిగిందని అంటుంది. దీనివల్ల మన మనం పేరు ప్రతిష్ఠలకు తీరని కళంకమేర్పడుతుందని ఎలాగైనా ఈ సంతకం విడవండి మహారాజా! అని వేడుకొంటుంది రత్నాంగి. పై విధంగా రత్నాంగి మాట్లాడుతుండగా రాజరాజు ఏమి సమాధానం చెబుతాడా అని ఆతురతతో ఎదురు చూస్తుంటాం. కాని దీనితో మొదటి రంగం పూర్తి అవుతుంది.

ఇక రెండో రంగంలో ఏమి చెబుతాడో నాటికాకర్త. అని ఆసక్తితో ఉంటాం. మొదటి రంగం నడుస్తున్నంతవరకు ఇతను కూడా ఒక బ్రహ్మాండమైన 'సారంగధర నాటకం' రాస్తాడేమో అని ఉత్సాహం కలుగుతుంది. కాని మనకే కాదు కవి కూడా. ఈహించని విధంగా రెండోరంగం నుంచి పూర్వ కథాగతీ పూర్తిగా మారిపోతుంది. అలా మొదటిరంగం ముగించబోతుండగా గుర్తు తెలియని ఒక ముసలి వ్యక్తి ప్రాపించి రాజుల చేపభూషణాదులతో హతాత్తుగా వచ్చి మన నాటకకర్త (రాస్తున్న) కలాన్ని పట్టుకొన్నాడు. అతడు ఎలా వచ్చాడో అని గది నాలుగు వైపులు చూశాడు. దిక్కు తోచలేదు. అంతకుతోడు అప్పుడు అర్ధరాత్రి సమయం కావడంవల్ల నాటకకర్త మరింత ఆశ్చర్యంతోనూ భయంతోనూ అతన్ని చూచి, అతడు రాజరాజునని చెప్పగా తెలుసుకొన్నాడు. అయితే మీరు నా కంఠంలోనుంచి దిగిరా, ఈ కాగితంలోనుంచి లేచిరా! ఎట్లా వచ్చారీకొడికి నేను సృష్టించిన నాటకపాత్రలకి దేహమూ, ప్రాణమూ వచ్చినవా? అంటూ రాజును ఆశ్చర్యంతో అడుగుతాడు. ఇక ఇక్కడ (రెండవ రంగం) నుంచి నాటిక అంతా నాటికాకర్త గృహంలోనే జరుగుతుంది. కవితో రాజరాజు అతని కుటుంబసభ్యులు ప్రత్యక్షంగా సంభాషించడంవల్ల పాత్రలను మరింత ఉత్సాహంతోపాటు ఆశ్చర్యచకితుల్ని కూడా చేస్తుంది. మొదటి రంగం ఆరంభం నుంచి చివరికా మనం ఆసక్తితో చదువుతాం. రెండవ రంగంనుండి నాటిక చివరవరకు సన్నివేశాలు, పాత్రల సంభాషణలు ఆతురతతో, ఆసక్తితో, ఉత్సాహంతో మనల్ని చదివిస్తాయి. ఈ రెండు మూడు రంగాలలో ఆనాటివరకు వెలువడిన సారంగధర చరిత్రల (క్రమ్య, దృశ్య, కావ్యాల్లో ఆయా పాత్రలపై ఉండే అభిప్రాయాల్ని, లోకంలో ఉండే అభిరుచుల్ని, కావ్యకర్తలు చేస్తున్న అన్యాయాల్ని రాజరాజుగారి కుటుంబ సభ్యులు ఒక్కొక్కరితో ముఖాముఖిగా చర్చిస్తాడు మన నాటకకర్త. ఈ చర్చ అత్యంత మనోజ్ఞం. చమత్కార సహితం. సారంగధర చరిత్రలు రాసిన, రాస్తున్న, రాయబోవు కవిపుంగవులకు వ్యంగ్య సందేశభరితం. వాటిని పరిశీలిద్దాం.

రెండోరంగంలో మొట్టమొదట రాజరాజుతో కవి సంభాషణ చమత్కారంగా ప్రారంభమవుతుంది. రాజరాజు అక్కడకు రావడమే చాల ఆశ్చర్యంగా ఉందని కవి అనగా 'వెయ్యి సంవత్సరాల క్రితం వున్న రాజులను లావువచ్చి నీ యిష్టం వచ్చినట్లు ఆడించడంలో ఆశ్చర్యం లేదు...దేశకాలాని జయించి నట్లు ఈహించుకొంటున్నారా కాబోలు మీ కాలపువాళ్ళు?' అంటాడు రాజు. రాజు అడిగిన ప్రశ్నలన్నింటికీ, కవుల స్వరూప స్వభావాలు గురించి, వారి సహజ లక్షణాల గురించి, కృతుల నిర్మాణం చేయడంలో వారి స్వేచ్ఛ గురించి, కావ్యాల ఔన్నత్యాల గురించి, కవుల తరపున చక్కగా చమత్కారంగా సమాధానం చెబుతాడు నాటకకర్త. అసలు ఇలాంటి కావ్యాలు రాయడంలో ప్రయోజనమేమిటని రాజరాజు మన కవిపై మరల ప్రశ్నల వర్షం కురిపించగా 'మహారాజా మీ ప్రశ్నలకు నేను సమాధానం చెప్పలేను. ఈ కాలపు నాగరికమునూ, ఆచారములూ నేనొక్కడనే జవాబుదారీ అనుకున్నారా? నారూ, మీరూ కాలంలో వెయ్యి సంవత్సరములు అంతరమున్నది...మీ చరిత్ర నాటకంగా ఎందరెందరు కవులు వ్రాశారు. యక్షగానాలు వ్రాయలేదా! పాటలు వ్రాయలేదా! కావ్యాలు వ్రాయలేదా! పదములు కట్టలేదా! నేటికీ మీకు నేను దొరికావా దండించి అడగ

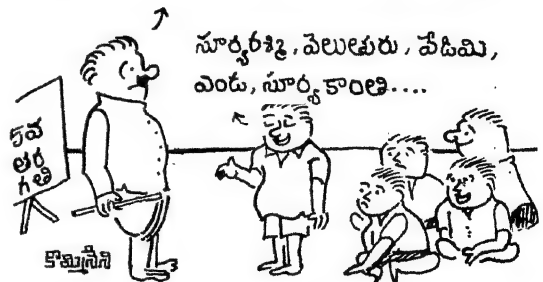
దానికి!' అంటూ సమాధానం చెబుతాడు.

ఆ తరువాత రాజరాజు సమాధాన మిచ్చిన మాటలు సారంగధర చరిత్ర కల్పించి రాసిన కవులకు గుండెల్లో సూదిపోట్లు లాంటివి. 'అయితే నీవు వ్రాసే కథ చరిత్రే - నిజముగా జరిగిన చరిత్రే అంటావా? రాజమహేంద్రవరంలోనే జరిగిందంటావా? అంద్ర సామ్రాజ్యమేరిన రాజు వట్టి దొర్నాగృధుని నమ్ముతావా? అతనికి ఒక రాణి నంటకట్టి, ఆ రాణికి వ్యభిచార మంటకట్టుతావా? నీ పూర్వీకులను, నీ వంశస్థులను....తెలుగురాజు అనేనా అభిమానం లేదా?' అని రాజు అనగా ఇది ఎప్పుడో వృద్ధ సంతదయలోని కథ కాబట్టి నన్ను దండించడం బాబు అని వేడుకుంటాడు మన కవి, దీనితో రెండవ రంగం పూర్తవుతుంది,

ఇక మూడవ రంగంలో రాజరాజు అదృశ్యం కాకుండా ఒక ప్రక్కకు పక్కాలో కూర్చుంటాడు. నాటకకర్త తంయెత్తి చూసేసరికి సారంగధరుడూ, చిత్రాంగీ, రత్నాంగీ, సేవకులూ, చేదీలు అందరూ నవ్వుకొంటూ నిలబడ్డారు. మన నాటకకర్త చుట్టూ. ఇంకా ఏమి బాధపెడతారో అని భయం పట్టుకొన్నదట

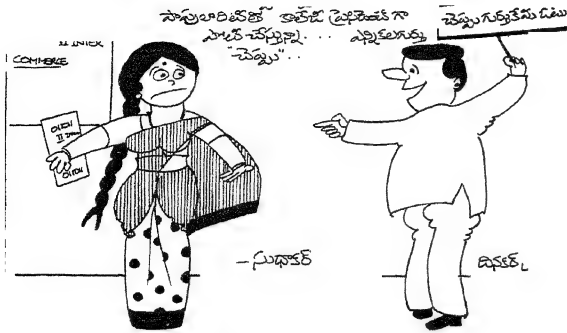
కవిగారికి నమస్కారం చేస్తూ సారంగధరుడు ముందుకు వస్తాడు. 'నా నాటకం విషాదాంతం చెయ్యాంనుకొండి; కాళ్ళూ చేతులు మళ్ళీ మొలిచిపట్టున్నవే సీకు'—అని ఆశ్చర్యపోతూ అంటాడు నాటికాకర్త. విషాదాంతం అంటే ఏమిటని, ఇది దేశవిద రూపకాల్లో ఉందా? అని గద్దించి సారంగధరుడు అడిగితే ఆ గొడవనా నాకు తెలియదు ఇది 'ద్రామా' అన్నాడు కవి. అనగా ఇది భారతీయాలంకారికులు చెప్పిన రూపక లక్షణం కాదని, ఇది ఇంగ్లీషు సాహిత్య ప్రభావంవల్ల వచ్చిందని 'ద్రామా' అనే పదంవల్ల తెలుస్తుంది. ఈ విషయమై సారంగధరుడు, కవి, అలంకార శాస్త్రం గురించి, దాన్ని కవులు అనుసరిస్తున్న తీరుతెన్నులు గురించి విమర్శనాత్మకంగా చర్చించుకుంటారు. చివరిగా మన కవిగారు(వీసీగి) తాను అలంకార శాస్త్రాంగిని చదవవలసిన అగత్యం లేదని ఖండితంగా చెప్పతాడు. అయితే నాటకం వ్రాయవలసిన అగత్యం కన్పిస్తోందా సీకు..... దీవంగతులైన అట్టివాళ్ళను నీ చేతి ిలువొమ్మలుగా త్రిప్పవలసిన అగత్యం కన్పిస్తోందా సీకు? దేశ మర్యాదలూ, కాలమర్యాదలూ, భాషమర్యాదలూ, కావ్య మర్యాదలూ - ఏమి పాటించకుండా కాకిదాసు పదవికి అళింపవలసిన అగత్యం కన్పిస్తోందా సీకు...రాజులూ, రాణీలూ లోకువయ్యారా సీకు...నీ మనోదౌర్బల్యము నీ నాటకపాత్రలైన రాజులకి. దేవుళ్ళకి ఎందుకా?పిస్తావు? అంటూ సారంగధరుడు కావ్యనిర్మాణంలో కనీస మర్యాదలు పాటించని కవులు తమ కుటుంబానికి చేస్తున్న అన్యాయాన్ని ప్రత్యక్షంగా తర్కించాడు. అసలు ఈ నాటకాని కంతటికీ నీవే కారణమని చిత్రాంగి మాటలు రిక్కురుమనుకుండా చిల్లిస్తే కథ ఇంతవరకూ వచ్చేది కాదని సారంగధరుని చమత్కరిస్తాడు కవి. ఉచితానుచితాలు తెలియనివారితో ఇక నే వాదించను, కాలం ఎంత మారిందీ, అని

చెట్లు పెరగడానికి ఏమేం కావాల్సి గావో?!

సూర్యుడి, వెలుతురు, వేడిమి, ఎండు, సూర్యకాంతి....

కవ ఆర్ గతి
కొత్తగిరి

అక్కర్లేపోతూ సారంగధరుడు ప్రక్కను తప్పుకుంటాడు.

ఆ తరువాత రచ్చాంగి కవిగారిని వేడుకున్న తీరు చక్క-
ఉంది. “అనుభవంపక్కలనైన రాణివాని సభలకు - ఎక్కించకు
నాయనా! సారంగధరుడితోనం ఎప్పుడో ఒక్కమాటు విచారించాను. దుఃఖించాను-
వాస్తవమే. మీ రవుల ధర్మమా అంటూ నాకు ఈ దుఃఖానికి అంతం చెబుండా
వుంది. ప్రతి ఊళ్లోనూ, ప్రతివాళ్ళు ఎదుటా... ఏదీవుడం నాయమేనా మీరు-
నిజం ఏడుకొద్దామన్న ఇందరా నాటకం అంటాడు కవి. ఆ దుఃఖాన్ని నాకు తీరి
పోయాయని, ఇప్పుడు మేమందా తేమంగా ఉన్నాం. మమ్మల్ని విడిచిపెట్టి
ఇంకేదైనా వ్రాసుకోండి నాయనా.....” అంటూ రచ్చాంగి రసయంత్ర మంద
లింపెట్టుగా వేడుకోంటుంది.

ఆ తరువాత చిత్రాంగి కవిగారితో మాట్లాడడానికి ముందుకు వచ్చింది.
చిత్రాంగి మిక్కిలి ఆస్పాయతతో కవిగారిని సందేహిస్తూ తాను కూడా నీ భర్త
కార్యలాంబి మనుష్యుడెగను చెందినదాననే సుమా! అని హెచ్చరిస్తుంది, నాట
కంలో పాత్రలు చిత్రించేటప్పుడు బంధుత్వాబంధుత్వాలు తెలిసి చిత్రించడం చాం
కప్తమని అంటాడు. అయితే ఇంతకీ నీ అభిప్రాయంలో నేను వారశ్రీనా:
రాణివా: అని అడుగుతుంది. కావ్యంలో వారశ్రీవి, నాటకాల్లో రాణివి అంటాడు
కవి. అదెట్లా అని చిత్రాంగి అడుగగా అది కవి ఇష్టమని వక్షాణించి వెలుతాడు
నాటకకర్త. “అయితే కవి యిష్టానిబట్టి పురుషులు స్త్రీలుగాను, స్త్రీలు పురుషులు
గాను, కులస్త్రీలు కులబలుగాను, కులబలు, కులస్త్రీలు గాను ఎలాగ
బడితే అలాగ మారవచ్చు నన్నమాట!” అనే చిత్రాంగి మాటలు
‘నిరంతరతా: కవయ:’ అనేదానిని గొడలిపెట్టుకుంటుంది. అయితే ఇది చారిత్రిక
నాటకమేలా అయిందని చిత్రాంగి అడుగగా ‘కవి ఉపజ్ఞను బట్టి దాని వెన్నుంటి
రాచలనిని ప్రతిభను బట్టి కథ మారతుంది.’ అంటాడు కవి. అర్థంలేని మాటలు
అట్టే ఉపయోగించకు నాయనా! అంటూ సున్నితంగా కవిలోకానికి నొక్కి. చెప్ప
తుంది చిత్రాంగి. ఎవరేమనుకున్నా నాకేమి అభ్యంతరం లేదు అంటాడు కవి.
నాటకం రాయవద్దంటే అభ్యంతరమా అంటుంది చిత్రాంగి. అయితే అప్పుడు కవి
‘బాబోయ్, నేను నాటకం వ్రాయను, మీ నాటకం అసలే వ్రాయను రాసిందానికి
ఇదిగో లెంపలు వాయింతుకొంటున్నాను. వెళ్ళండి మీరంతా వెళ్ళండి...”

ఇక్కడ నాటకకర్త తాను ఈ కథను రాయనని - లెంపలేసుకోవడం కాదు,
అంతవరకు కావ్యంగా రాసిన కవులకు కళ్ళు తెరిపించి సున్నితంగా లెంపలు
వారి చేతితో వారికే వేయించారనవచ్చు.

పైన వచ్చిన నాలుగు పాత్రల్లో రాజరాజు తన పరువు ప్రతిష్ఠను రసా
త్మక కావ్యాల పేరిట మంటగలుపుతున్న దానిని గురించి, సంభాషించగా,
సారంగధరుడు తన్ను విషాదాంత నాయకుడిగా నాటకకర్తలు చిత్రించే తీరు
తెన్నులను సంభాషించాడు. రచ్చాంగి తన కుటుంబ గౌరవ మర్యాదలని దెబ్బ
తీసే ఈ కథను ఇకముందు రాయవద్దని వేడుకోంటుంది. ఇక చిత్రాంగి తనను

రాణిగా, వేళ్ళగా చిత్రించడం బాగులేదని, నీతి నియమాలబట్టి, ధర్మాలబట్టి,
అర్థవంతంగా చిత్రించమని హెచ్చరిస్తుంది. ఇలా ఈ పాత్రలు వ్యక్తిగతంగా
ఈ నాటికలో తాము పొందుతున్న శాశ్వతాపకీర్తుల గురించి వక్షాణించి చెప్పే ఇక
ముందు ఇలాంటి నాటకాలు రాయవద్దని వేడుకుంటాయి.

రాజరాజు అతని కుటుంబ సభ్యులు అదృశ్యులు కాగా, అక్కడ ఉండే
సేవకుడు, చేటికా నవ్వుతూ కవిగారికి దండాలు పెడుతూ అంతసేపు వద్దన్న
వారి కథను మానేసి, తమ కథను తమ పేర్ల మీదుగా ‘లీలాసుందరీయ’మనే
పేరుతో చక్కని నాటకంగాని, తోలుబొమ్మలనాటకంగాని వీడినాటకంగాని రాయమని
వేడుకుంటారు. అలా వేడుకోంటూ సేవకుడూ, చేటికా గారిలో కరిగిపోగా మన కవి
గారు తన కృత్రిలో నిద్దరోతూ కలవరింతలతో మిగిలిపోయి, మనకు ఆశ్చర్యం.
మిగుల్పుతారు. చివరిగా సారంగధర నాటకం అసలు రాయనని, లీలాసుందరీయం
రాస్తే రాస్తానని నిశ్చయించుకుంటాడు కవి. ఇంతటితో నాటిక పూర్తవుతుంది. ఈ
లీలాసుందరీయమనేది రాజుల ప్రణయానికి బిన్నమైన సామాన్య ప్రేమికుల
ప్రేమకు అసలు సినరైస్ ప్రతిభాపం. ఇది నవ్య దృశ్యవర్ణంలో సాగింది.

ఈ నాటిక ఎత్తుగడ ఎంత రమ్యంగా ఉంటుందో, మధ్యలో చెడవ
రంగం కథ మలుపు అంత అద్భుతంగా ఉండి, చివరిపరకు మనల్ని చదివిస్తూ,
చివరి ముగింపు కూడా ఎంతో చక్కగా చేశారు నాటికకర్త. నాటిక కుండవలసిన
లక్షణాలన్నీ పుష్టంగా ఇందులో ఉన్నాయి. కాని ‘సారంగధర చరిత్ర’ రచనల-
నేపథ్యం తెలిస్తే తప్ప దీనిని వినిగాని, చదివిగాని ఇందులో చమత్కారాలు-
చలోత్తులు మొదలయిన స్వారస్యాలు కొంతవరకయినా అర్థం చేసుకుని ఆనం
దించడం కష్టం,

అయితే ఈ నాటిక ఆద్యంతం చదివిన తరువాత ‘సారంగధర చరిత్ర’
నాటకంగా చూడడం, చదవడం మాట చేపుడెరుగు, కాని నాటకంగా గాని,
కావ్యంగాని రచించడానికి ఏ కవిపుంగవుడు పూనుకోదనటం నిర్వివాదం.

సామాన్యంగా చారిత్రిక కావ్యాలవల్ల దేశభక్తి ప్రేరేపితమవుతుండగా
ఈ ‘సారంగధర చరిత్ర’వల్ల రాజరాజుపై చిన్నచూపు, హేయభావం కలుగు
తుంది. ఇలాంటి రాజులు ఏవీన దేశమా ఇది అనిపిస్తుంది. రాజరాజుపై ఇలాంటి
అచ్ఛాదనని తొలగించడానికి ఈ నాటికద్వారా దీక్షితులుగా ప్రయత్నించి కృత
కృత్యులయ్యార, త్రాతందర్బులుగా, లోకానికి మేలు చేశారుతున్న కవులు,
కావ్య కళామార్గంలో ఒక చారిత్రిక పురుషునిపై, చారిత్రిక సత్యాన్ని విస్మరించి
వేస్తున్న తప్పుడుగురుల తీరుతెన్నులను, సున్నితమైన వ్యంగ్యదోరణితో విమర్శ
చేసే విధానంలో ఇతనికితనే సాటిమో! ఈ నాటికలో ఏ కవీని నిందించలేదు.
వ్యంగ్య మందలించు తప్ప. ఇదే ఇతని వ్యక్తిత్వానికి ముచ్చతునక.

ఉపజీవితా గ్రంథాలు

చలం.	వెంకటసుబ్బయ్య గొట్టెపాటి
చిత్రాంగి.	చలం, జి.వి. విజయవాడ; దేశీ ప్రచురణ ప్రెస్; 1957.
చిత్రాత్మకదయము.	నారాయణరావు, కాళహస్తి
తెలుగు నాటక వికాసము.	అప్పారావు పి.యస్.ఆర్. యు.జి.సి అండ్ ఆంధ్ర గవర్నమెంటు ప్రచురణ
విషాద సారంగధర నాటకము.	కృష్ణమాచార్యులు, ధర్మచరం. బళ్ళారి: డి.కె.కె. ఆచార్యులు బ్రదర్స్; 1928.
సారంగధర చరిత్ర.	వెంకటకవి, చేమకూరి; పిచ్చయ్యశాస్త్రి దేవాల(పరిషత్తు) హైదరాబాదు. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య ఆకాదమి; 1967. □

గోరొజునం చిలక! ఓంధి సోమరాజు

త్రువును నాకు తెలుసు. చిలకతల్లి వీధిలోకి వెళ్ళాలంటే చాలు ఎంతగానో ముస్తాజౌతుంది. ఆదాళ్ళంటే చాలు వీధిలోని వాళ్ళంతా ఆత్రంగా చూస్తారుగా... ఈ వేళప్పుడు జిద్దు మొగమేసుకొని వీధిలో ఎలా తిరుగుతుంది? మొగాన్ని మార్చాలి. చీర మార్చాలి. నప్పని జ్ఞాపకం ఒలిచి నప్పేది దరించాలి. తగ్గా జోడు కాలికి చెవికి తొడగాలి. ఐంగారమూ, చ్చజాం నగలతో వాళ్ళు మెర్సిపోవాలి. సూదిముక్కుతో సొందర్యాన్ని పీల్చి హమ్మయ్య అనుకోవాలి.

చిలకతల్లి సింగారించుకొని ఎదురించి కూనలమ్మతో చీరలు కొనేందుకు చకచకా బయలుదేరింది.

ఈ కొట్టు కాదు ఆ కొట్టు కాదు అనుకుంటూ కాళ్ళు పిక్కేచాక తిరిగి తిరిగి ఓ కొట్టులో పంకాగాలి క్రింద ఇద్దరూ చిలిచిబిడ్డారు. హ్యాండ్ కర్నిఫ్ తో మొగమూ కంఠమూ అద్దకుంటూ ఆ సుఖానికి కొట్టు స్వంతమైనట్లు చుట్టూ చూసి హమ్మయ్య అనుకున్నారు.

కొనేది చిలకతల్లి కాబట్టి, 'ఇంతకన్నా మంచివి లేవూ...మంచివి లేవూ...' అంటూ విసుగెత్తి పోతూన్న సేల్సుబాయ్ని గమనిస్తూనే గమనించ

నటు సోగ్గా నవ్వుతూ అతని విసుగును తుడిచేస్తున్నట్టు తమాషాగా చూసింది.

అలా ఆ యువకుణ్ణి ఆహ్లాద పరుస్తూనే 'మరోటి చూపండి...మరోటి' అంటూ 'ఇంతకన్నా ఖరీదైనవి లేవూ...లేవూ...' అంటూనే వుంది చిలక.

కూనలమ్మ, 'య్యంక రండి. ఇక్కడ మనకు నచ్చేవి ఉండవ...' అంది. విసుగు ఆమెనో మొట్టికాయ మొట్టి వుంటుంది.

'ఉండకక్కయ్యారూ...చాలా మంచివి ఖరీదైనవి ఈ షాపులో వుంటాయి...' అంది చిలక తల్లి.

చిలకతల్లి అసలు పేరు రామచిలక. రామ ఎగిరిపోయి చిలక మిగిలి పోగా తచ్చి; చూ చిలకతల్లి ఏదీ...ఏదీ...' అని నిత్యం, షజీ షజం ఆ పిల్లను వెదుక్కోవడం అది చూసిన పిల్లలంతా 'చిలకతల్లి...చిలకతల్లి...' అని

గొల్లన గోల చేస్తూ అరిచేవారు. పిలిచేవారు. 'ఏది పిల్లలు పెట్టిన పేరు... ఇదే బాగుంది ఇదే బాగుంది అనుకున్నారు ఆ తల్లి తండ్రి. అంచాత చిలకతల్లి పేరు మంచిదే... అలాగని ఏదైనా ఓ చిలకకు ఈమెగారే తల్లి అనిగాని ఈమె ఉత్తి ముసలి చిలక అని కాని అనుకోకండి. చిలక తల్లి ఎప్పుడూ బంగారు చిలకే. ఆమెకు ముసలితనం రాదు.

విసుగెత్తిపొయిన ఆ కొట్టు కుర్రాడు, 'ఉండండి... నిన్ననే వచ్చాయి ఇంకా పార్కులు విప్పలేదు. వస్తానంటూ...' తోసికీ వెళ్ళిపోయాడు. చిలకవైపు చూస్తూ ఆ పొంకం మా గొప్పగా ఉంది...' అనుకుంటూ.

"తోనీకీ మేమూ రావోచ్చా..." అంది చిలక. అతను విననట్లే వెళ్ళి పోయాడు. ఓ ఆరగంటలో సందెడు చీరలతో వచ్చాడు. పిపాస్టు, జాకెట్టు, టెల్లెస్టు, టెలికాడ్లు కళ్ళు జీగేత్తుమనిపించేవి తెచ్చాడు. ఖరీదులు మా గొప్పగా వున్నాయి. గొప్ప చిలకతల్లికి గొప్ప చీరలు!

"ఇంత అలస్యంగా వచ్చామేమిటి అయినాండి ఆడపడుచుల్ని యింతసేపు కూర్చోబెట్టాల్సి అంటూనే జవాబు తెడుచు చూడకుండ, ఇవి బాగున్నాయి కదండి... ఖరీదు కొంచెం ఎక్కువేమోనండి..." అంది కూనలమ్మతో... 'ఈ చీర చూడండి... అనగానే—కూనలమ్మ 'చాల బాగుందండి... మీ చాయకు ఈడుజోడుగా—వుండి' కూనలమ్మ తమాషాగా నవ్వింది.

మరి తప్పదు కదా—చిలక కొనేసింది. ఈరోగా కూల్డిడింకులు దయ

'గొప్ప ఖరీదు—గొప్ప చీర—తను గొప్పమనిషి. అదే తను గొప్ప చిలక! అన్నీ గొప్ప గొప్ప—కాని యింటికి వచ్చాక, 'పప్పులో కాలేజావ్ చిలకా' అంది. పక్కంటి మనోహరి. ఉన్నమాటే అంది.

'ఈ సేల్సు కుర్రాళ్ళు తక్కువ ధరల చీరలకి ఎక్కువ ధరల చీటీలు తగిలింది' విసుగెత్తిపొయి ఉన్నవారి మొహాన కొద్దారు. అదే వాళ్ళు 'టెక్నిక్' అంది. చిలకను మిన్నలు పడ్డవోటికి విసిరేసింది.

'పెారం—పెారం' అనుకుంది చిలక. పాపం కూనలమ్మను తిట్టుకుంది. మళ్ళీ ఆ పాపుడా దగ్గరకు వెళ్ళి దీన్ని 'నువ్వో కట్టుకో' అని విసరలేక పోయింది. నావూర!

అప్పుడు మరీ చిన్నది. కాని ఇప్పుడు బాగ ఎదిగింది. ఎలాంటిలాంటి వారిని నోటా కొట్టించగలదు. మంత్రాలు కాగానే అఖండమైన తెలివితేటలు తన్నుకొచ్చినట్లు, డబ్బూ, డ్రా విరగబడిపోతే యిద్ది అన్నీ అవగాహనై పోతాయి. ఇది చిలక థీరీ.

ఒడుదుడుకులు లేకుండ ఆమె భర్త ఆకాశం అందుకు అంచెలం చిలుగా ఎదిగి పోయాడు. ఓ పబ్లిక్ లిమిటెడ్ కంపెనీలో పెద్ద ఆఫీసరై పోయాడు. నెలకు ఐదు వేల రూపాయలు. కారు, ఇల్లు, వి.సి.ఆర్ టి.వి. ప్రిజ్ సరేసరి. ఎ.సి గదులు మనోహరమైన పడక మంచాలు, ఫోమ్ బెడ్లు—గొప్ప సంచలనం సృష్టించే అదునాతన చిత్రాలతో ఆ యిల్లు ఆర్డీపీఎల్ వుంది. మనోహరమైన గార్డెన్ కాలు వెయ్యిబుద్ధి పుట్టని పచ్చనిలానూ, అహ్లాదం అమృతం త్రాగినట్లుంది. ఇద్దరే ఇద్దరు పిల్లలు. అబ్బాయి. అమ్మాయి, ఆరు—ఏడేళ్ళు. అందం చిగురేసినట్లుంటారు.

చిలకతల్లిలో ఎగోయిజం రోజురోజుకూ జాస్తే అయిపోతుంది. తన ముందు అందర్నీ తక్కువ చేసేస్తే తప్ప ఆమెకు ఊపిరాడదు. అప్పుడే ఆమెకు సుఖపాపా! సిజానికీ సంసార సుఖమొక్కచే మనుషులకు ప్రశాంతత నివ్వదు. అంతకన్న స్వర్గం చాలవాటితో ఉంది. వాటిని స్వంతం చేసుకొని, సుఖాన్ని సుఖంతో తేల్చి సుఖంగా, సుఖం కోసం సుఖమై పోవాలి! ఎంచక్కని ఆశ! ఇదే—ఇదే—ఆమె జీవితార్థం! వెంపల్లాట!

'అమ్మా—మా అమ్మాయి— పెద్దమద్యయిందండి—ఏదో నాకేటి తోనడం నేడు. సేతిలో సిల్లిగవ్వనేడు' అంటూ నిలిచింది దాసి అప్పలకొండ.

'అలాగచే—శుభకార్యం గొప్పగా జరిపిండు. ఇంద...' అంటూ మెరిసే

రోజువుద్ద బీరువా తీసి వేయి రూపాయలు, తళ తళ మెరిసిపోయే సరికొత్త వంద రూపాయల నోట్లు పది అప్పలకొండ చేతిలో పెట్టింది. అప్పలకొండకు కళ్ళు బైర్లు కమ్మాయి. ఇంత అనందాన్ని సామాన్యులు భరించడం కష్టం కదా...

'మాతల్లె—మాతల్లె—మా సిలకమ్మగారు గొప్ప మద్ది—తమరినాటో' అంటే నోకంలో కట్టలే ఉండేవి కావు, రెండువందలు సొలుతల్లి అంత డబ్బు నానేటి సేనుకోను. మా తాగుబోతోడు యిల్లు కల్లం సేసేలాడు. ఆడితో పడ లేను. 'న్ను రక్షింపు తల్లి' అంది.

చిలక కుతకుత వుడికి పోయింది. ఒక దాసిని తనలోని దాతృత్వపు లక్షణాన్ని యింతగా కాలరాచి వేయడం తను సహించలేదు. 'అబ్బులను అందలం ఎక్కించగూడదు. ఛీ—నీ ముఖం చూపించకు—పో—యిక్కడ నుంచి. ఇంకెప్పుడూ యిటు రాకు' అంది చిలక. ఆవేశంతో 'పెదవి చలిస్తూ వుండగా ఎరుపెక్కిన కళ్ళతో మరో గదికొకీ వెళ్ళిపోయింది.

అసలు అప్పలకొండ ఆ రెండోందూ అప్పుగా ఆడగాలనుకొంది. ఈ మాట ఆమె నోటిజారి ఉన్నట్లయితే, అక్కడే కక్కడే చిలకతల్లి, అప్పలకొండ ప్రాణాలు తోడేసి వుండేది.

"అదరాన్ని చవిచూడలేని అంగాజనం!" చిలక గుండెనిండా ఇదే మాట రెండు రోజులు త్రాచుపాములా బుసలు కొట్టింది. వారం రోజుల వరకు ఆమె తేరుకోలేదు.

ఓసారి రీడర్స్ డైజెస్ట్కు చందాకట్టి ఓ స్నేహితురాలికి 'ఈ సంవత్సర మంతా నీకు ప్రేగా వస్తుంది. స్వీకరించు' అంటూ ఆమె రాసిన ఉత్తరానికి జవాబుగా ఆ స్నేహితురాలు, "నేను ఆ మేగజైను పేసేను. నీ తీయని మనసుకు నా చిరునవ్వులు." అంది.

"రాణాయి..." అనుకుంది చిలక!

ఆ పిల్లి చిరునవ్వులు చిలకకు ముళ్ళపొదలు!

పాపం!

కో ఆఫ్ డెక్స్ ఎ.సి. షోరూమ్లోంచి వస్తూ భర్త డబ్బు చెల్లించేందుకు క్యూ వున్న కౌంటర్ ముందు ఆగవలసి వచ్చింది. అక్కడే షో పేసేలా నేల చూపులు చూస్తూ 'నిలిచి ఉండలేక తమ ఎ.సి కారువద్ద డిక్రీ చిత్తలా ఆను కొని, బిల్లు పేకెట్లో వచ్చే భర్త ఆగమనం కోసం కొంచెసీలా నిలిచి ఎదురు చూస్తూ వుంది.

అప్పుడే ప్రముఖ రచయితగారి భార్య గుమ్మడిదం దుర్గాబాయమ్మగారి అంతటి సౌజన్యంతో నిండైన కుంకుమరేఖతో సాదాచీర, సాదాజాకెట్లు, ఉత్త గాజు గాజులు, హవాలు చెప్పలు, ఆమె పేరు దుర్గాబాయమ్మే అటు వస్తూంది.

చిలకకు ఆమె తెలుసు. కదలి కదలని కదలికతో చేతులెత్తకుండానే, 'నమస్కారం పిన్నిగారూ ... చాన్నాళ్ళకు...' అంది. తనకూ మర్యాద తెలుసన్నట్లు!

దుర్గాబాయమ్మగారిని మునుపు చిలక అక్కయ్యగారూ అనేది. ఇప్పు డాచిడ మొగంలో ముసలితనం ఏదో కనిపించి ఉంటుంది. అంచాత పిన్నిగారూ—అంది. అక్కయ్యను పిన్నిగా మార్చగల కల్తీ చిలకకు ఉంది. ఆమె మనసు

పెరుగుతున్న పయనుతో మనసు పెరగక పోవడం అందే ఇదే...

"ఓ... బాగున్నావా" అంది దుర్గాబాయమ్మ. ఆ తల్లి పదం చెవికి పడగానే చిలక తల్లిడిల్లిపోయింది. ఆ పదం అందే ఆమెకు వికారం.

'ఏదోనండి. ఏం బాగు. మీ అల్లుడుగారు నెలపు అయిదువేలు తెస్తూ న్నారా—ఏమిటో ఎందుకూ చాలటం లేదు. వేలకీ వేలు గుడ్డలకీ, చెప్పులకీ గుట్టకాయస్వాహా అయిపోతున్నాయి' అంది. 'అంత సచ్చ చెప్పలు తోడిగావే

మునుపటి—” అనుకుంది మనసులో. నిండుగా ఉల్లాసమయింది.

దుర్గాబాయమ్మగారు చిలకను పైకి డిండి చూసింది. లాపిగా ఆ కారునూ చూసింది. సందులు మోసుకొస్తున్న ఆమె భర్తనూ చూసింది. మెల్లగా ‘అవును తల్లీ—ఎంత చచ్చినా అలాగే వుంది మాకూ—అదవేలు పైగానే వస్తున్నాయి. నెంకేలే—ఈ మాత్రం దానికే అంత గర్వమెందుకో—చిన్న నంది కూడ ఆయన ముట్టడు. కూరగాయలు తేవడం ఎప్పుడో మరచిపోయారు. ఇహ డబ్బు సంగతి. ఎంత చచ్చినా ఏ సొత్తు జో సొత్తే. అజా పజా ఉండడం లేదు అంది.

‘ఏమిటి అదవేలా? ఇప్పుడేం చేస్తున్నారు మీ వారు? చిలక తలపిండ్లు బై పోయింది. ఆమె చెవులు చిగురొకటి మూటలు విన్నాయి. డిక్కిరి చేసిన దర్జా కదలిపోయింది. బీటలు వారింది.

‘అబ్బే—ఏమీ లేదు. ఎప్పుడీలాగే ఆయనను రెండువేలే. మా అబ్బాయికి కోడలకు మూడు వేరొస్తున్నాయి. మా చిన్నాడికి ఈ మధ్యే వెయ్యి దాటిస్తున్నారు.’ అంది. దుర్గాబాయమ్మ.

చిలకతల్లి కనుగుడ్డు పేలిపోయాయి. అప్పుడే ఎందుకో దెబ్బపేరి రూపాయల చక్రాల గాజుదెవు చూసుకుంది. మీ మొహా మెట్టుకుని ఎన్నేళ్ళకైనా కొనగలరా అనాలనుకుంది. గట్టిగా అరచానీ అనుకుంది. కాని ఆ డబ్బు సరియైన డబ్బు కాదే—దుర్గాబాయమ్మ తిన్నదైంది కాదు. మళ్ళీ మరోటి అంటిస్తుంది. పూర్వం రాణీలను చూచిన వారు లేరు. వాళ్ళను కొట్టి పిళ్ళను కొట్టి వారి రాజా భర్తలు వారి కాళ్ళముందు చక్ర వైచార్యాలు రాసులు పోసేవారు. వాళ్ళకే శిక్షయో లేదు. ప్రతి కవికి, దాస్యాన్నడే పిల్లకి లక్షలు లక్షలు కుమ్మరించేవారు. వాళ్ళను గొప్ప దర్బాత్తులని ప్రజలు మరీ మరీ పొగడేవారు.

ఇవాళ ఆ రాణీలను మించిన జీవితాన్నే అనుభవిస్తున్నా పైకి అలా కనిపించగూడదు. ఎత్తెజ్జవాళ్ళు, ఇనకమటాళ్ళు వాళ్ళు పీడకలల్లా ఎదురొచ్చారు. ఛీ—వెదర బతుకు—వెదర దేశం—

చిలక చితాకు పడిపోయింది. ఆమె మనసు పూర్తిగా కుళ్ళిపోయింది. మగడు ఏ కమీషనరాఫ్ పోలీస్ అయితే దుర్గాబాయమ్మను చితగొట్టించేస్తే. అప్పటికి కాని ఆమె కని తీరేది కాదు. ఆనలు ఈ పని చేయడానికే మగడు ఓ పోలీస్ నా చాలు కదా!

దుర్గాబాయమ్మగారివైపు చూసి, పొరపాటునో పాత అలవాటుచొప్పునో, ‘అక్కయ్యగారూ త్వరగా కొనుక్కొ—చెయ్యండి. మా ఇల్లు చూద్దరుగాని. రావుగారు చిమ్ముల్ని ఇంటి దగ్గర పంపుతారు’ అంది.

దుర్గాబాయమ్మ, ‘నాకు కొంచెం పని వుంది’ అంది.

‘అది కాదు—మళ్ళీ ఎప్పుడు కలుస్తామో—ఏమో—నా రిక్వెస్ట్ తోసెయ్యండి. ప్లీజ్—’ అంది.

దుర్గాబాయమ్మ బెట్టు చేసే రకం కాదు. సరే అంటూ కొట్లోకి వెళ్ళి పేకెట్ తో తిరిగి వచ్చింది.

కారు డ్రైవర్ ముందు యింటికి చేరింది. ముందుసీట్లో భర్త పక్క కూర్చున్న చిలక, దారిలో పిన్నిగారూ—ఈ కాసిన్ని పేకెట్లూ తెచ్చుకోలేమా—అని కుర్రాణ్ణి తీసుకెళ్ళారు. బై పెచ్చు వెనకాల కూచోని మా కబుర్లు వాడు వినడం నాకు కిట్టదు’ అంది.

దుర్గాబాయమ్మ ఆ పేకెట్ల ప్రక్క ఆ కుర్రాడు కూర్చున్న స్థానంలోనే కూర్చుంది. ఈ చిలకతో రావడం నాడే బుద్ధి తక్కువ’ అనుకుంది.

అప్పటికే వారి యింటిముందు గేటు తెరచుకొని లోపల ఇనకమటాళ్ళు ఇనసెక్యూర్ల, బి.టి.ఓలు చూడబడిగా రావు కోసం ఎదురు చూస్తున్నట్లు కూర్చున్నారు. రావు గుండెలాగి పోయాయి.

‘సారీ రావుగారూ—ఒక్కసారి మీరు యింట్లోకి రావాలి. ఇదిగో ఇదిగో

సెర్వ్ వారెంట్.’ అన్నారు

చిలక ‘ఎవరు పిళ్ళంతా—’ అంది. గుండెల్లో ఏవో ప్రేలుకు. ‘యము లాళ్ళు—’ అన్నారు భర్త మెల్లగా.

‘నేనీ రిజాలో వెళ్ళిపోవాను.’ రిజాను పిలిచింది దుర్గాబాయమ్మ. ఈ పరిస్థితిలో, నేను వుండడం అంత మంచిది కాదు’ అంది.

‘ఈ గాజులు ప్రస్తుతానికి మీ యింట్లో వుంచండి. మమ్మల్ని కాపాడండి.’ పాపం చిలక ప్రాధేయపడింది.

‘రేపు ఈ బాధ నా కైనా తప్పదుగా—నీ చెంగున ముడేసిసి బొడ్డులో దోపెయ్’ అంటూ వెళ్ళిపోయింది దుర్గాబాయమ్మ.

గదిలో ఆసీనరు, ‘ఎప్పుడు కొన్నారు ఈ గాజులు?’ అన్నారు.

చిలక నిబ్బరంగా, తెలివిగా ‘కొనడమేమిటండి. నాకు చాలమంది ఫ్రెండ్స్ ఉన్నారు. వాళ్ళకు నేనంటే ఎంతో యిష్టం. వాళ్ళలో ఒకరు నిన్ననే వీటిని ప్రెజెంట్ చేశారు అంది.

కట్టాల్లోంచి తప్పించుకోడానికి నైతికమయిన విలువలు డబ్బునోళ్ల తెప్పుడూ అడ్డు రావు!

ఆమె భర్త చాల తెలివైనవాడు కదా—చిన్న కాగితం ముక్క కూడ అదే—రహస్యాలు బయటపెట్టివే—వాది ఆచూకీ దొరకనివ్వలేదు. ఆసీనర్లు అంతా గాలింది మొగమొగాలు చూసుకున్నారు.

విసుగ్గా సారీ చెప్తూ వెళ్ళిపోయారు.

“మమ్మల్ని నేనే రక్షించాను. చూశారా—అలా ఫ్రెండ్స్ వాటిని యిచ్చారని ఆనక తప్పలేదు. క్షమించండి—అన్నట్లు గోరోజనం చిలక గాజుల భర్త వైపు చూసింది. కాని అప్పుడూ మనసులో మొగమూ, ఆ మొగంలో మనసూ లేవు! ‘దుర్గాబాయమ్మను చూడటం చావుదెబ్బలు కొట్టారీ ఉ—’ అనుకుంది. □

తెల్లమచ్చలు

కొత్త పరిశోధన! తెల్లమచ్చలు, ఇతర చర్మవ్యాధులు వున్నవాళ్ళు బాధపడనవసరం లేదు. అట్టివాటి వివరాలు ఇంగ్లీషులో తెలిపి రెండు చిన్నసీసాల మందు వుబిలింగా పొందండి మా మందు వాడడ మీరు ప్రారంభించగానే మీ తెల్లమచ్చలు మాయమవడ ప్రారంభమగును బాలామంది ఈ విధమైన నివారణ పొందారు. మీరూ ప్రయత్నించి లాభం పొందండి. ఆర్డరులు, అనుభవం వున్న వైద్యునిద్వారా చికిత్స పొందండి

తెల్లవెంట్రుకలు

పేర్ డెతో కాదు. మా ఆయుర్వేద సూత్రతో చిన్న వయస్సులో వెంట్రుకలు తెల్లపడడం ఆటంకపరచవును. మొదలునుండే నల్ల జుట్టు రావడం మొదలై. జుట్టుని తెల్లపడనియకుండా కాపాడును. ఈ సూత్ర కళ్ళకి, మెదడునకు లాభదాయకమైనది వేలమంది లాభం పొందారు. ఈ చికిత్సద్వారా మీకు ఫలితం దక్కనిచో మీ డబ్బు వాపస్ ఇవ్వబడును. ఒకసారి ప్రయత్నించండి ఒక చిన్నసీసా వెల రూ॥ 14/- మూడు సీసాల వెల రూ॥ 40/- మూడు సీసాలకి ఒకేసారి ఆర్డర్ యిస్తే ఒకసీసా ఉచితం.

Hind Ayurved Bhavan (B.H. 3)
P.O. Karti Sarai (GAYA) India.

ఋక్కు-లతో ప్రాణాయామ ప్రక్రియ

వేదమంత్రములకు అతి భౌతికము, అతి దైవికము. ఆధ్యాత్మికము-అయిన మూఢభావములు చెప్పవలయునని భావ్యకారం సిద్ధాంతము. ఆ దృష్టితో మంత్రములను పరిశీలించినపుడు, మనకు ఎన్నెన్నో రహస్యములు మంత్రములకు గలవని తోచును. ఋగ్వేద మంత్రములు పెక్కులు పంచభూతముల ప్రాశస్త్యమును వర్ణించుచు వాటివలన మానవులు పొందవలసిన అతి భౌతికాధ్యాత్మిక స్వతులను ప్రశంసించుచున్నవి: దిగువ మంత్రమును చూడుడు—

“త న్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం,
త న్మాతా పృథివీ, త త్పితా ద్యౌః...”

—ఋ 1-89-4

“వాయువు మాకు బొవడమై సుఖము నిచ్చుచు వీరుగాక! అట్లే తల్లియైన భూదేవియు బొవడమై సుఖకరముగూరక. తండ్రివంటిదైన ఆకాశముకూడ బొవడమువలె మాకు సుఖమును కూర్చుగాక” అని పై మంత్ర వాక్యముల భావము. ఇందు ప్రకృతిలోని భూతమలైన భూమ్యాకాశములు, వాయువు బొవడమువలె సుఖకరములు అగుగాక అని ప్రార్థించబడినది.

దీప్త ముగా ఆరోపించినచో, భూమ్యాకాశములను, గాలిని మానవులు ఎట్లు ఉపయోగించుకొనెనో ఈ మంత్రమున సూచించబడినది. వాటిని బొవడమువలె ఉపయోగించుకొన్నచో అవి రోగములను హరించి మానవుని ఆరోగ్యవంతుని, బలవంతుని చేయునని సూచితమగుచున్నది. ప్రస్తుతము వాయువునుగూర్చి మాత్రమే మనము విచారించి చూతము.

పరిశుద్ధమైన గాలి శరీరమునకు అత్యవసరమని మానవులు తొలి నుండి యెరిగియే యున్నారు. నిర్మలమైన గాలిని పీల్చుటవలన ప్రాణాలు ఆరోగ్యవంతులగుచుననియు, మురికిగాలిని పీల్చుటవలన రోగగ్రస్తులగుచు రనియు సామాన్యులుకూడ ఎరిగియే యున్నారు. దీనినిబట్టి వాచరణ కాలు వ్యము పనికొరచిన తొలినుండియు మనమెరిగియేయున్నామన్నమాట! అయితే పై మంత్రమునకు “పరిశుద్ధమైనగాలి మాకు సుఖమునిచ్చుగాక అనెడి స్థూలమైన అతి భౌతికాధ్యాత్మికమునేకాక, ఆధ్యాత్మికాధ్యాత్మికమునకూడ భావించవలసియున్నది. వాయువు వెలుపల సంభరించుటయేకాక సరళప్రాణుల శరీరములందును ప్రాణవాస వ్యాసోదాస సమానములనెడి అయిదు విధములుగా సంభరించుచున్నది. ఈ అయిదింటిలోను గుండెలో సంచరించెడి ప్రాణవాయువు ముఖ్యమైనది. శరీరమున ఇట్టి ప్రాణవాయువు ఉన్నచో, మానవుడు జీవించుచున్నట్లు కాదు. ప్రాణములు పోయినచో వాటితోపాటు జీవుడుకూడ లేచిపోవుటచే శరీరమునకు మరణము సంభవించును.

“త న్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం”

అనెడి మంత్రవాక్యము శరీరములోని ప్రాణవాయువునుగూడ భేషజము (బొవడము)గా చేసికొమ్మని సూచించుచున్నది. అనగా ప్రాణవాయువును యోగాభ్యాసము చేత, దివ్యావదనుగా చేసికొని దీప్తకాలము జీవింపుమని మంత్రకారుని భావమన్నమాట. అయితే ఈ ఆధ్యాత్మికాధ్యాత్మికమును వాచ్యము చేయక అతి నిగూఢముగా దృఢగృహీతినే మంత్రము ప్రస్తావించినది.

రేచక, పూరక, కుంభక రూపమైన ప్రాణాయామ ప్రక్రియవలన మనుజుల ఆరోగ్యము చక్క-బడి రోగ నివృత్తి అగుటయేకాక, వారికి దీర్ఘాయువు.

కూడ సిద్ధించుటకు వీలున్నదని ఇటీవల-అనగా ఋగ్వేదానంతరము వెలువడిన ఆర్షవాఙ్మయమునకు చాటుచునే యున్నది. తనకు పై మంత్రము ప్రాణాయామ ప్రక్రియ గంభీర లతో సూచించినదన్నమాట. ఈ విషయమునే దశమ మండలములోని మరికొన్ని మంత్రములు విస్తరించుచున్నవి.

“వాత ఆ వాతు భేషజం,

శం భు, మయోభు, నో హృదే,

ప్ర ణ ఆ యూంషి చారిషత్...”

10-187-1

వాతః=వాయువు, నః=మాయెక్కు, హృదే=హృదయమునకు, భేషజం=బొవడమై, వాతు=వీరుగాక! ఇంకను, శంభు=రోగశమనము చేయునదై, మయోభు=సుఖపాతువై ఉపయోగక (ఇంచు) నః=మా యెక్కు. ఆ యూంషి=ఆయుస్సులను, ప్రచారిషత్=వృద్ధిపొందించుగాక.

వాయుదేవతాకమైన ఈ సూక్తములు మూడు మంత్రములకు ఆధ్యాత్మికాధ్యాత్మికమును విచారించినచో వీటిలో ప్రాణాయామ శబ్దమును వాడకుండగనే-దాని ప్రక్రియను సూచించినట్లు తెల్లమగుచున్నది.

ప్రథమ మండలములో “త న్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం”

అని అనగా, ఈ మంత్రము “వాత ఆవాతు భేషజం” [అనుటయేకాక, మా హృదయమునకు వాయువు భేషజమై రోగనివృత్తిని చేయుచు సుఖవంతమై ఆయుర్వృద్ధిని చేకూర్చుగాక, అన్నది. ఇట్లనుటచేత ఆయుర్వృద్ధిని చేకూర్చు శక్తి ప్రాణాయామమునకు కలదు. కావున, ఇందలి వాయు శబ్దమునకు హృదయమునకు ప్రాణమనియే అర్థము చెప్పకొనవలసియున్నది. నిమంటువు కూడ “హృదప్రాణః” గుండెలోని గాలిని ప్రాణమనియే పేర్కొన్నది. మంత్రమునందలి “శంభు” పదము కుభసౌఖ్యములను సూచించుటతోపాటు, యోగాభ్యాసమైన శంకరునిగూడ గంభీరముగా సూచించుచున్నది. ఇక ఈ ప్రాణాయామ ప్రక్రియచేత నిర్గుణదేవముగా ఆయుర్వృద్ధికాగలదని “ప్ర ణ ఆ యూంషి చారిషత్” అనెడి వాక్యము విశదీకరించుచున్నది. ఇంకను ఎవరైనను శంకించురేమో అని 2 వ మంత్రము ఏమనుచున్నదో పరికింపుడు:—

“ఉత వాత, పితాసి నః

ఉత బ్రాతో త న స్య ఖా

స నో జీవా తవే కృ ధి”

1-187-2

ఓ. వాయుదేవా! నీవు మాకు ఉత్పాదకుడవు (తండ్రివి) సోదరుడవు, కష్టసుఖములను పంచుకొనెడి మిత్రుడవుకూడ. ఇట్టి నీవు మాయెక్కు తీర్పుజీవితమునకు తోడ్పడుము. అనగా మాకు ప్రాణాయామ సిద్ధి కలుగజేసి దీర్ఘకాలము జీవించునట్లు చేయుమని భావము.

ఇంకను ప్రాణశక్తి యెంత గొప్పదో 3వ మంత్రము తెలుపుచున్నది.

“య దదో వాత, తే గృహే

అమృతస్య నిధి ర్రితః

తతో నో దేహి. జీవసే”

10-187-8

తూరుపు చిరునవ్వుల చిరంజీవి !

జన జ్వాల

సూర్యున్ని
పుట్టువుపై వ్రాసిన
గీతం !
రెక్కలోచ్చి, పెంచరిస్తూ
రోదిస్తుంది
ఆకాశం నుంచి
రాలిన
నక్షత్రం !
శ్రద్ధాంజలి ఘటిస్తుంది
మౌనం గా —
వనంజాల సంతోషాన్ని
చూచి చూడకముందే
పూచిన పూలు,
బలవంతంగా నలగి
కప్పిటి కథల్లో వాడి
రాలిపోతే,
దిక్కుతోచక, దిక్కు మొహంతో
రెక్కలు తెగి
గాలి
ఆగిపోతుంది
రెక్కలు తెగిన
గాలి, ఆగిపోతే
ఆగి పోవచ్చు
కానీ,
నేస్తాం!
ఇంకీ పోయిన పాల నుంచి
ఎగిరి పోయిన అక్షరాగ్రా ఆవిరిని.....ఈ
మనిషి ఊపిరిని ఎక్కడవి
వెతుక్కోమంటావు!

మరో ప్రపంచం లోనా ?
కాదు
ఇక్కడే
అదిగో
చీకటి గుండె చీల్చి
వెలుగు కెరటం
నముద్రం మీద గానం చేస్తుంది
చిలుకల పావురాల రెక్కల పట పటల
సంగీతంతో—
వసంతంలేదని సంతృప్తి
కోకిల పాడలేదని దుఃఖం
ఎందుకురా నీకు ఇంకా —
ఆ మనిషి ఊపిరి వేసిన చురకలు కే
కాదారా,
పడమట 'సంధ్య' పిచ్చిదై
తల విరబూసుకొని
విడుస్తుంది !
అంతే కాదు ' రా ' .
రోజూ
తూరుపున
చిరునవ్వుల కొత్త ఊపిరి కలాల
పూలు, పూసున్నవి —
రోజూ
తూరుపు చిరునవ్వుల చిరంజీవే
ఆ మనిషి

ఆ "మహా ప్రస్థావన " మహా ప్రవక్త
(15 జూన్ 84 మహాశివ ' శ్రీ శ్రీ ' ప్రథమ
వర్ధంతి సందర్భంగా)

హే వాత=ఓ వాయుదేవా! తే గృహే==నీ యింటిలో-అనగా
నీవద్ద ఆమృతస్య నిధి=ఆమృత నిధి అనగా, మరణ రాహిత్యమును ప్రసాదించు
నిశ్చేపము, హితః=స్థాపించబడియున్నది, తతః=ఆ ఆమృత నిధినుండి, వః=
మా యొక్క, జీవసే=జీవనార్థమై కొంత భాగమునిచ్చుని భావము.

ప్రాణాయామ సేవతులమగు మేము జగత్ప్రాణుడవైన నిన్ను యోగ
మార్గమున సంబంధించుచున్నాము. అట్టి మాయొక్క దీర్ఘాయుస్సుకోసమై నీ వద్ద
నున్న ఆమృత నిధినుండి కొంత మా కొనంగి మమ్మ దీర్ఘాయుస్సంపన్నులుగా
జేయుమని సారాంశము.

వెలుపల సంబంధించి వాయు మాతృమునకు దీర్ఘాయుర్భాగము

నొసంగెడి శక్తి యుండదు. అది శరీరాంతర్వర్తియైన ప్రాణవాయువునకు
మాత్రమే కలదు. ఆ ప్రాణమును యమించి దీర్ఘాయుస్సును పొందుమనుటయే
ఇందలి రహస్యము.

ఈ మూడు మంత్రములుగాడ వాయుశబ్దముచేత ప్రాణమును
సూచించుచున్నవనియు, ప్రాణాయామముతో దీర్ఘాయుస్సును యోగులకొసం
గెడి దివ్య శక్తి యున్నదనియు సూచితమగుచున్నదనుటలో ఎట్టి సందేహమును
లేదు. ఇట్టి ఆధ్యాత్మికార్థములు అనేకములు వేద మంత్రములను భావన చేసినచో
పొడకట్టగలవు. కనుక ప్రాణాయామ పరీక్షియ ఆరోగ్య పరిదమేగాక
అయు ర్వృద్ధి దాయకము కూడను!

సమీక్షలు

బిలాపర్

(గతసంచిక తరువాయి)

భక్తున తెల్లవారింది.

గానుగెద్దు బతుకులు గాడితో తిరగటం మొదలయింది. జీవన సమస్యల వలయాలను తప్పించుకోలేని బడుగువర్రాల అశల ద్వారం - చౌకదుకాణం - కూకతో నిండిపోతున్నది.

“సస్యశ్యామలాం...మాతరం...వందేమాతరం...” రేడియో గీతం తోకలా వినిపిస్తున్నది ఆ సందర్భంలో.

ఆకలి, అవేదన, ఆరాటం నింపుతున్న కళ్ళు ఆశగా ద్వారంవేపు చూస్తున్నాయి. నిస్సహాయ-అసహాయ-నిష్టార్థుల రూపంతో బయట పడుతున్నాయి.

ఆ రోజు ఎల్లా గడుస్తుందన్న ఆరాటం-రేపు ఏమవుతుందోనన్న ఆందోళన కూకలో ఎక్కడ చూసినా కొట్టవచ్చినట్టు కనిపిస్తున్నది. బియ్యం కోసం - రీర్స్ నాయిలు కోసం - పంచదార కోసం - పాలదబ్బాల కోసం - ఆసుపత్రి కోసం వుట్టడం కోసం - జతకడం కోసం - చావడం కోసం - అన్నిటికీ కూకలే. ఎద తెగని కష్టాల్లా దుర్భరమైన బతుకు బారాల్లా - కూక కూక కూక!

ఆకలిమందు - అవసరాలమందు దోషల్లా తలలు వంచుకొని నిస్సహాయంగా - నిస్సహాయతో - అలసిపోయి - చిరిగిపోయిన జీవితాల కూక!

ఆకాశమంత ఆకలి!

భూదేవతా కూక!

రేడియోలో కడుపు నిండిన గేయాలు లయబద్ధంగా రాగయుక్తంగా విని పిస్తూనే వున్నాయి.

ఎర్రటి ఎండ మాడ్చేస్తున్నా కూక అంతకంతకూ పెరిగిపోతూనే వున్నది.

ఒక్క నిమిషం ఒక యుగం అనిపించే ఆ ఎండలో గంటలు గంటలు గడచిపోతూనే వున్నాయి.

చౌకదుకాణానికన్న ఆకలి ఆరాటం వేరు.

పెయ్యవాడు పెయ్య కేటస్తుందే - చియ్యవాడు చియ్యకేడుస్తాడట.

పట్టుమని పడమంది సంచుల్లో బియ్యం పడ్డాయో లేదో గబాల్ని చౌక దుకాణం తలుపులు మూసుకున్నాయి.

ఆకలికందే క్రూరంగా - ఎండకంచె దారుణంగా ‘నో స్టాక్’ బోర్డు దర్శనమిచ్చింది.

కూక గుండెల్లో పిడుగులు పడటంపించింది. ఆందోళన రగులుతున్నది, ఆవేశం పుంజుకున్నది. ఉద్రేకం ఒక్కసారి భగ్గుమన్నది.

“అన్యాయం...అన్యాయం...” గొంతులు చీల్చుకొని వచ్చాయి కేకలు

“అక్రమం నశించాలి” గుండెల్లోంచి తన్నుకొని వచ్చింది ఆవేశం.

“దొంగనాయాలు...సరుకులు దాచేసి మొండిచెయ్యి చూపుతున్నావా!... పగలగొట్టండిరా కొట్టును...” ఆకలి- ఉద్రేకం పంజా విప్పింది.

తొక్కినలాట ప్రారంభమైంది. వరదలా ప్రారంభమై, సముద్రంలా విరుచుకు పడుతున్నార జనాలు.

“లాగండి యివతలికి”

“తన్నండి”

“యాడ్చండి నా కొడుకును”

కడుపుమంట అవుకోలేని జనాలు. కేకలు పెడుతున్నారు.

కాటాకుల చప్పళ్ళకు కుందేళ్ళ బెదిరినట్టు పావుకారు ఏమూత్రం బెదర లేదు. ఈ అరుపులు ఉట్టి మేక అరుపులని ఏనాడో గ్రహించాడు పావుకారు.

‘అమ్మ లప్పికొడుకులు...సగం సగం కోటా ఇస్తుంటేనే యిట్లు కొవ్వెక్కి-దుకాణం పగల గొట్టాలంటున్నరు...యిగ పూర్తిగ యిస్తే మమ్మల్ని బతక నిస్తరా...’ అనుకున్నాడు లోలోపల.

మీ తిక్క కుదిరిస్తానుండండి అనుకుంటూ ఫోన్ రింగ్ చేశాడు పావుకారు.

ప్రజల ఓట్లతో - ప్రజల కోసం ఎన్నికయిన ప్రజాప్రతినిధి ఫోన్ అందు కున్నారు.

“అంతవరకూ వచ్చిందా వ్యవహారం. నేస్తూసుకుంటాలే ... భయం లేదు...” అని మరోవేపు ఫోన్ కొట్టాడు ప్రజాసేవకుడు.

కాంతి భద్రతలను - చట్టాన్ని కాపాడే రక్షకభటులు యీ దౌర్జన్యాన్ని-బొమ్మిని - గురించిన సమాచారం ప్రజాప్రతినిధి ద్వారా అందుకొని ఆమె మేఘాలమీద చౌకడిపో చేరుకున్నారు.

రావడమే తరువాయి లాఠీలు పీరవిహారం చేశాయి. ప్రజల్లో అలజడి. తొక్కినలాట మొదలయింది. అందిన చోటునల్లా లాఠీలు ముద్దుపెట్టుకుంటున్నాయి. దెబ్బల తాకిడికి తట్టుకోలేక పరుగు లంకించు కున్నారు, పరుగెత్తబోయి పడిపోతున్నారు కొందరు. పడ్డవాంపింది తొక్కుకుంటూ పరుగెత్తుతున్నారు మరి కొందరు. పోలీసుల బూట్ల నాదాలు అందినవారి రక్తం రుచి చూస్తున్నాయి. లాఠీల కింద చిల్లీ బుర్రలు చిటపట శబ్దం చేస్తున్నాయి.

తమకు న్యాయంగా అందవలసిన ‘రేషన్’ యిప్పించకుండా బూట్లతో తొక్కుతూ లాఠీలతో హింసిస్తున్న పోలీసుల జాలుంకు ఎదురు తిరిగారు కొందరు. వారిలో కోపం కట్టలు తెంచుకున్నది. రక్తం పోచెత్తింది. ఆవేశంతో విరుచుకు పడ్డారు - రాళ్ళతో రప్పలతో. మీద నాట్యం చేస్తున్న లాఠీలను గుంజుకొని తాము ప్రయోగిస్తున్నారు.

జనం ఎదురుతిరగగానే పరిస్థితి చేయబాటుతున్నదన్న విషయం గ్రహించి

ఉగ్రనరసింహ మూర్ఖులయ్యారు పోలీసులు.

తుపాకులు ప్రళయభీకరంగా గర్జించాయి.

సూటి తప్పని తుపాకి గుండు రిజా కోటయ్య గుండెల్లోంచి దూసుకు పోయింది. గుండెల్లోంచి చిమ్మిన రక్తపు మడుగులో పడి గిలగిల తన్నుకుంటూ ఆకలి ఆరాటం ఆందోళన లేని లోకాల కెళ్ళిపోయాడు రిజా కోటయ్య.

పబ్లిగా - నడిరోడ్డుమీద చట్టబద్ధమైన హత్య!

అందుకు ఏమాత్రం విచారం లేదు చట్టరక్షకులకు. పైపెద్దు కాంతి భద్రతలను కాపాడమంటే యిదేనని వారి ప్రగాఢ విశ్వాసం. తమ విద్యుక్త ధర్మాన్ని నిర్వర్తించినందుకు కించిత గర్వపడ్డార కూడా.

జనం పిట్టల్లా చెల్లాచెదరై పోయారు.

ఆచారిగోపాలం ఆ దృశ్యాన్ని కళ్ళప్పగించి నిశ్చేష్టితులై చూశారే తప్ప ఎవరూ పెదవి విప్పే సాహసం చెయ్యలేదు.

కొన్ని పోస్ట్ మాత్రం అదుర్దాగా మోగి తమలో తాము ఏవో గుసగుస లాడుకొని గుట్టుచప్పదు కాకుండా నోరు మూసుకున్నాయి.

పట్టణంలోని ప్రముఖ అధికార అనధికార వాహనాలన్నీ పచ్చాయి.. జరిగిందానికి విచారం వెలిబుచ్చాయి. సానుభూతి చూపాయి. మొసలికన్నీరు కార్చాయి, ఇది అన్యాయం అని ఖండించాయి, దౌర్జన్యం అని గొంతు చించుకు న్నాయి. స్వామం జరిగేట్టు చూస్తూ అని హామీ యిచ్చాయి. లోపాయికారంగా ఖాకీ గుడ్డలకూ తమకు ఎన్నెన్ని జన్మల అనుబంధమో వివరించి చెప్పి వాటి కొమ్ము కాశాయి.

పార్టీకోటి చొప్పున ఆర్థంట్టుగా సంతాపసభలు జరిపాయి. ఇది అధికార పక్షంవారు కావాలని చేయింట్లన దౌర్జన్యం అని దుమ్మెత్తి పోశాయి, చూస్తుండగా సమస్య రంగులు మారి రాజకీయ సమస్యగా రూపాంతరం చెందింది.

అన్ని పక్షాలవారు తీవ్రంగా ఆలోచించారు. పరిస్థితిని కూడికలు పెచ్చ వేతలు వేసి లాభదాయకంగా మార్చే విధానం కోసం అన్వేషించారు. అయిందానికి కానిదానికి అల్లరిచేసే స్వేచ్ఛలిస్తులెవరూ అని గాలించారు: వాళ్ళ గాలానికి విద్యా ర్థాలు చేపల్లా పడనే పడ్డారు.

చిన్న చిన్న పుడకలతో రగులుకుంటున్న మంట విద్యార్థుల ప్రవేశంతో రాజనాసురుని కావ్యమైంది.

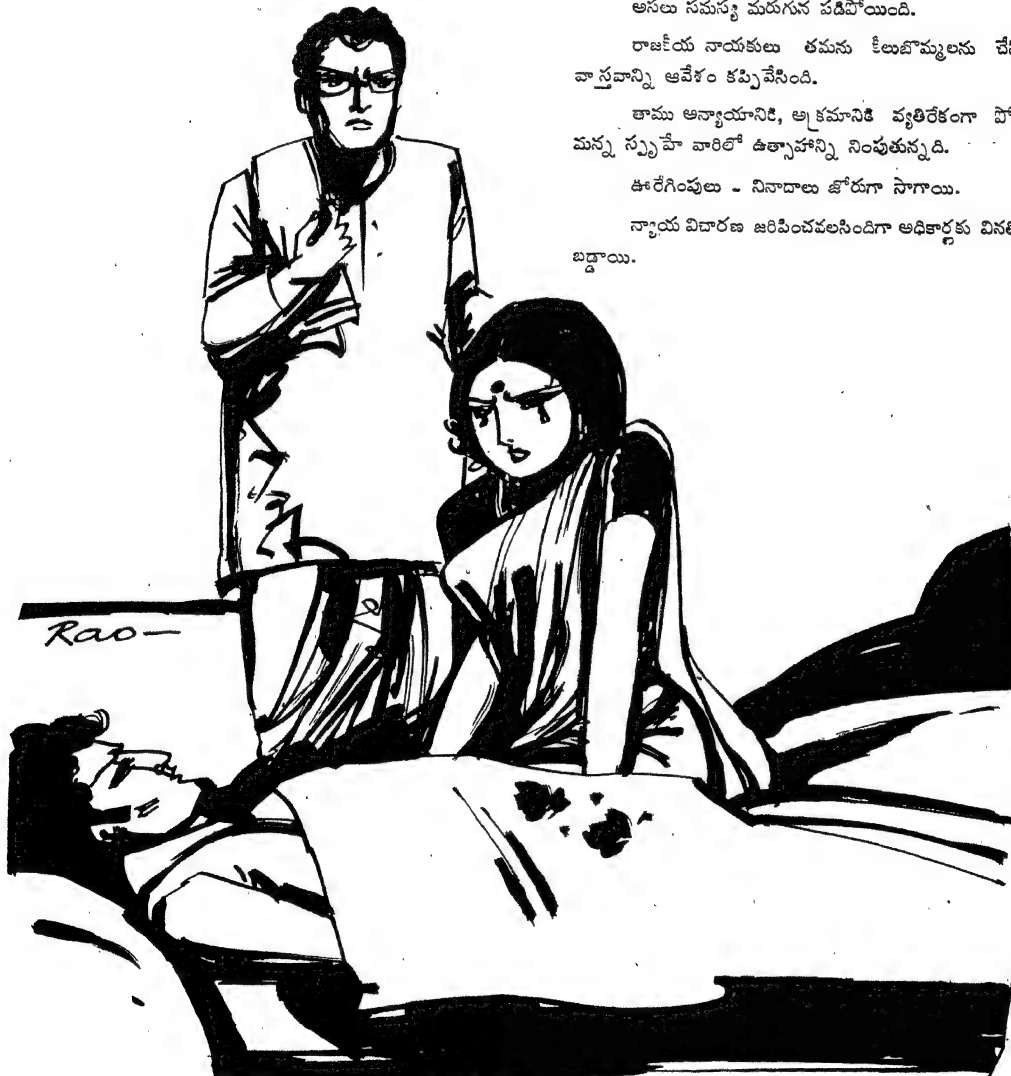
అసలు సమస్య మరుగున పడిపోయింది.

రాజకీయ నాయకులు తమను ఓలుబొమ్మలను చేసి అడిస్తున్నారన్న వాస్తవాన్ని ఆవేశం కప్పివేసింది.

తాము అన్యాయానికి, అక్రమానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటం సాగిస్తున్నా మన్న స్పృహ వారిలో ఉత్సాహాన్ని నింపుతున్నది.

ఈరేగింపులు - నినాదాలు జోరుగా సాగాయి.

స్వామి విచారణ జరిపించవలసిందిగా అధికార్లకు వినతిప్రత్రాలు సమర్పించ బడ్డాయి.

పిల్లకాకులకేం తెలుసు ఉండేలు దెబ్బ అనుకున్నాడు అదికాదు. విద్యార్థులను ఎగదోసిన వారిలో పోలీసులు కొమ్ము కాసేవారే ఎక్కువమంది అన్న విషయం ఒక్క అధికార్థకే తెలుసు.

మళ్ళీ లా ఆండ్ ఆర్డర్ గుర్తుకొచ్చింది పోలీసులకు.

తమకు వ్యతిరేకంగా ఊరేగింపులు తీయడానికి ఎవరికైనా ఎన్ని దమ్ములుండాలని పళ్ళు పటపట కొరికారు.

ఊరేగింపుమీద పడి విశృంఖలంగా లాఠీచార్జ్ చేశారు.

సింహాశీరాంలను రెచ్చగొట్టినట్లయింది. త్రాచుపామును తోక తొక్కినట్లయింది. మంటలలో పెల్లెలు పోసినట్లయింది.

పరిస్థితి యికా దిగజారిపోయింది.

కాలేజి మొత్తం కటాన కదిలింది.

“దొడ్డనయ్యం నశించాలి...జుబులం నశించాలి...జుబురస్తి నశించాలి” అనుకుంటూ బ్రహ్మాండమయిన ఊరేగింపు తీరూ విద్యార్థులు.

కనబడ్డ వస్తువుల్లా పరకూరామ ప్రీతి గావించారు.

దుకాణాలు, బస్సులు, పోస్టాఫీసులు, రైల్వేస్టేషను, కాలేజి - ఏదీ వారి ఆగ్రహ జ్వాలలనుండి తప్పించుకోలేకపోయింది.

ఆ దారుణ దహనకాండకు పూరంతా గజగజ వణికి పోయింది. పౌర జీవితం స్తంభింపిపోయింది. ఎక్కడ చూచినా శిథిలాలే. ఎక్కడ చూచినా విషాద చాయలే.

కాలేజి నిరవధికంగా మాతపద్ధతి

ఆందోళన సహేతుకమైనదే కావచ్చు. కాని అనుభవం ఎంత చేదైనది! హోటళ్ళలో ధరలు పెరిగితే ఆందోళన. బస్సు ఛార్జీలు పెరిగితే ఆందోళన. సినిమా టిక్కెట్లు ధరలు పెరిగితే ఆందోళన. పిడుక్కు బియ్యానికి ఆందోళన. ఈ ఆందోళనల వల్ల ఎంత అమూల్యమైన సమయం వృధా అవుతున్నది!

ఏ ఆందోళనా లేకపోయినా క్లాసులు నడిచేది అంతంత మృతంగానే. విద్యార్థులు రాక కొన్ని క్లాసులు - వానపడితే కొన్ని క్లాసులు - తుమ్మితే దగ్గితే కొన్ని క్లాసులు నష్టపోతారు. ఇక పులిమీద పుట్టలా యీ ఆందోళనలు, విద్యా సంపత్సరమంతా యిట్లా గడిచి సెలవులు పూర్తికాక - చదువుకుండుకు సమయం లేక పరీక్షలప్పుడు మరో తరహా ఆందోళన...

యువతరమా! నీవు కన్ను తెరవకపోతే జరిగే నష్టాన్ని జీవితంలో పూరించుకోలేవు...అనుకుంటూ నిట్టూర్పుడు ప్రకాశం మాస్టారు.

* * *

రవి బాగా కోలుకోవడంతో ఆసుపత్రినుండి డిశ్చార్జి అయ్యాడు.

ఉల్లాసంగా రోటీన్ జీవితంలో పడ్డాడు.

కాదమీద వెల్లెకిలా పడుకొని పుస్తకం తెరిచాడు. నార్మన్ బెత్మాన్ జీవిత చరిత్ర అది. అందులోని సంఘటనలు రవినీ ఆశ్చర్య చరిత్రుల్ని చేస్తున్నాయి.

మెడిసిన్, లా, టీచింగ్, జర్నలిజం - ప్రతి వృత్తి వ్యాపారంగా మారుతున్న రోజుల్లో నార్మన్ బెత్మాన్ లాంటి నిస్వార్థ డాక్టర్ - పేదల పాలిటి పెన్నిధి - ప్రపంచ పీడిత జనాశీ ఆకాశోతి - ఒకరున్నారంటే ఎవరికైనా ఆశ్చర్యం కలగక మానదు కదా!

పడుచు రక్తం-రక్తంతో అణువణువునా అమృతయ భావాల ప్రవహిస్తున్న రవినీ నార్మన్ బెత్మాన్ సహజంగానే ఆధార్వలైవం అయ్యాడు. డా॥ బెత్మాన్ సేవాగుణం, త్యాగనిరతికి మనసులోనే జోహార్లర్పించాడు రవి.

పక్కనే వున్న మేజాబల్లకు చెరోవేపు కూర్చొని చంద్రం, రామవ దెప్పు పుస్తకాలతో కుస్తీ పడుతున్నారు. మ్యాటర్ను షీర్డించుకోలేక బుర్ర కీర్లు మంటున్నా గత్యంతరం లేక పుస్తకాలు అట్లాగే చేతిలో ధరించారు.

ఉద్యోగం రావాలంటే అన్నిటికంటే ముందు డిగ్రీ ఉండాలి! డిగ్రీ రావాలంటే మెదడులో చెల్లా చెదారం అంతా నింపేయాలి. చచ్చి చెడి నానా అగ చాట్లా పడి డిగ్రీ కొట్టేసినా - ఉద్యోగం గ్యారంటీ లేదు. మరి ఉద్యోగం లేదానికి డిగ్రీ ఎందుకురా అనుకుంటే ఆ డిగ్రీ కూడా రాదు. రాకపోతే ఎలా - చదవాల్సి చదవాల్సి - పట్టువిడవని విక్రమార్కులలా - ఆలోచనలను కట్టిపెట్టి మళ్ళీ పుస్తకాల్లోకి దూరిపోవడం - ఉష్ట్యపథుల్లా.

మిత్రుల అపస్థకు జాలిపడుతూ తన పుస్తకంలో గాఢంగా మునిగి పోయాడు రవి.

బలవంతపు బ్రాహ్మణ్యంలా వున్న ఆ చదువు యిక భరించలేకపోయాడు చంద్రం.

“ఒరేయ్ రామవా! ఇది విన్నావా?” అన్నాడు ఏదో విషయానికి నాంది పలుకుతూ.

రామవ కూడా ఎప్పుడెప్పుడు పుస్తకం నుండి విముక్తి పొందుదామా అని కాచుకూచున్నాడు. చంద్రం పలకరింపు అమృతపు చిలకరింపులా తోచి పుస్తకాన్ని దేబులు మీదికి గిరాటు వేశాడు. సిగరెట్టు వెలిగించి గుండెలనిండా దమ్ము లాగి “ఏంటీనా” అన్నాడు రిలీఫ్ గా.

“ఆసుపత్రిలో చికిత్స పొందుతున్న నక్కలైట్ నాయకుడు కావాలా వున్న కానిస్టేబుల్ ను కాల్చి చంపి పరారయ్యాడట...” అన్నాడు చంద్రం.

“అవునవును.నేను కూడా విన్నాను ఆ వార్త.”

“అందుకు డాక్టర్ల సహకారం కూడా వుందని పోలీసులు అనుమానిస్తున్నారట”

ఆ మాటలు విన్న రవి గట్టిగా నిట్టూర్చి పుస్తకం మూశాడు.

“వాళ్ళకు తమ నీడల మీద కూడా అనుమానమే లేదా” అన్నాడు రవి తానూ చర్చలో పాల్గొంటూ.

“రియల్స్...హా డేర్ హి యీజ్! అబ్బారి సీతారామరాజు పీరోచిత చర్యలు వినడమేగాని మనం చూశ్చుడు. ఇది మన కాలంలోనే జరిగిన గొప్ప సాహస కృత్యం!” ప్రశంసాపూర్వకంగా అన్నాడు చంద్రం.

హీరోవర్షిష్...రివోల్వింగ్ నేపథ్...యీ ఏజ్ గ్రూపుకు ఎంత సహజమైనదో ఆరోచిస్తున్నాడు రవి. పుస్తకాలు తప్ప మరో ప్రపంచం ఎరగడు చంద్రం. అట్లాంటివాడ్ని కూడా యీ సంఘటన కదిలించిందంటే - ఏ మనిషి సహజంగా మునీశ్వరుడు కాడు. తగిన శిక్షణ యిస్తే ప్రతి విద్యార్థి ఒక భగత్ సింగ్ ఒక అబ్బారి సీతారామరాజు అయి తీరుతాడు అనిపించింది రవీకి.

రవి ఆరోచనలకు అంతరాయం కలిపిస్తూ ఏదో మోటారువాహనం వచ్చిన శబ్దం వినిపించింది.

హాస్టల్ రెండో అంతస్తులో వున్న రవి గబగబా బాల్కనీలోకి వచ్చి చూశాడు.

పోలీసు వ్యాస హాస్టల్ ఆవరణలో అగి వుంది.

సాయుధులైన పోలీసులు బుల్లెట్లలా హాస్టల్లోకి దూసుకుపోయారు.

ఒక కారణం లేదు. ఒక విచారణ లేదు. మాటా మంటి ఏదీ లేకుండానే కనబడ్డ విద్యార్థులల్లా లాఠీలతో బాదడం మొదలెట్టారు. తుపాకీ మడిమలతో కొడుతున్నారు. రింద పడ్డవారిని బూటకా కాళ్ళతో తన్నుతున్నారు.

హూత్రగా జరుగుతున్న యీ దాడికి దిగ్బ్రాంతి చెందారు విద్యార్థులు. భయంతో కకావికల్లై పారిపోతున్నారు. దయనీయంగా అర్థనాథులు చేస్తున్నారు. విద్యార్థులు మొత్తుకుంటున్న కొద్దీ పోలీసులు హుషారు పుంజుకుంటున్నారు. బండ్ల బూతులు తిట్టుకుంటూ వీరవిహారం చేస్తున్నారు.

పోలీసులు నిష్కారణంగా - అమానుషంగా జరుపుతున్న ఈ దమన కాండను సహించలేకపోయాడు రవి.

గబగబా లిండికి దిగివచ్చి “ఏంటి సార్ యీ అన్యాయం” అంటూ ఎస్.ఐ ని అడిగాడు కోపంగా.

ఎస్.ఐ ఓసారి రవి వేపు చూశాడు.

మేకను పులి చూసినట్టుందా చూపు.

“అన్యాయం అంటే ఏంటివో?” అంటూ రవి మొహం మీద బలంగా గుద్దాడు ఎస్సై.

రవి మొహంమీద నెత్తురు పేరుకుంది.

“నిష్కారణంగా ఎందుకు సార్ మమ్మల్ని కొడతారు” దెబ్బ తగిలిన బాగాన్ని నిమరుకుంటూ అన్నాడు రవి.

“కాబోలా-సాలా...కారణం కావాలన్నా?” మళ్ళీ ఓసారి గుద్దాడు ఎస్.ఐ.

రవి యిక నిగహించుకో లేకపోయాడు.

“మిస్టర్ ఎస్సై! పవర్ చేతిలో వుందని మృగంలా ప్రవర్తించకు. పట్టం నీ చేతుల్లో వుందని యిష్టం వచ్చినట్టు కొడితే పూర్కొంటే తెలుసా” నిప్పులు కక్కుతూ అన్నాడు రవి.

“అచ్చా సాలా! నాకే రూపు నేర్పుతవ్ వే! ఎన్ని గుల్లెల్రా నీకు. అయితే నువ్వేనగ్గుమాట ఈ గ్యాంగుగుతు లీడర్వి...పకడకో అందచాలో సాలేకు...” పళ్ళు పటపట కొరుకుతూ అన్నాడు ఎస్సై.

కానిస్టేబుల్లు రవిని వ్యాన్లోకి తోసివేసి తలుపు మూశారు.

“హాస్టల్లో కూచాని గర్లమ్మల సొమ్ము తినుకుంటూ విప్లవం గిప్లవం అంటూ బేమాటాఫ్ చూతలు చూస్తూనే బేటా? కానిస్టేబులును చంపి ఆసుపత్రి నుండి తప్పించుకున్న మీ నాయకుడ్ని చూపించకపోతే మీ చర్యలు వొలిచి ఎండెస్తా సంతో! ఏం చూస్తున్నరు తమాషా...ఇంకో నలుగురైదుగురు పోర గాంధీలు లోపలెయ్యండి...” ఉరిమాడు ఎస్.ఐ.

అందిన మరో నలుగురైదుగురు విద్యార్థుల్ని వ్యాన్ ఎక్కించారు పోలీసులు. వ్యాన్ కదిలిపోయింది.

అడ్డంగులసేపు హాస్టల్ అంతా భయంతో బిగుసుకుపోయింది. వ్యాన్ వెళ్ళగానే వెముడిగా వూపిరి పీల్చుకున్నాడు విద్యార్థులు. కాని వారి మొహాల్లో యికా భయాల నిదలు తారాడుతూనే వున్నాయి. ఆందోళన అందరినీ కుది పేస్తూనే వున్నది.

పోలీసులు హాస్టల్ విద్యార్థుల్ని పట్టుకు పోయారన్న వార్త వూరంతా గుప్పడున్నది.

విద్యార్థుల తల్లిదండ్రులు లవోడివోమని మొత్తుకుంటూ స్థానిక రాజకీయ నాయకుల శరణు వేడుకున్నాడు.

చిద్విలాసంగా నవ్వి అభయమిచ్చారు రాజకీయ నాయకులు.

వెంటనే ఫోన్లు రింగయ్యాయి.

కాని అది ఫోన్ శక్తికి మించిన పని అని తెలుసుకునేందుకు ఆట్రేసేపు

పట్టలేదు.

నాయకుల మొహాలు వెలవెల బోయాయి.

వాళ్ళ మొహాలను చూచిన తల్లిదండ్రులకు దిక్కు తోచలేదు.

“ఇంటరాగేషన్ అయ్యేవరకూ ఎవరినీ విడిచిపెట్టాద్దని ప్రైనుండి స్ట్రీట్టు యిన సడన్స్ వున్నాయి...” పోలీసు వర్గాలనుండి వచ్చిన సమాచారం అది.

‘ఇంటరాగేషన్’ అనే పదం ఎంత భయంకరమైనదో దాని వెనక ఎంతటి రాక్షసత్వం-ఎంతటి క్రూరత్వం దాగివుందో అనుభవానికి మాత్రమే తెలిసేది!

తల్లిదండ్రులు పోలీసు స్టేషనుకు చేరుకునేరోజులై యింటరాగేషన్ మొదలయింది.

మనిషిని అమిత దాడులుగా హింసించేందుకు యమచూతలకు ఒకవేళ శిక్షణ కావలసి వస్తే - దాన్ని అజలీలాగా నిర్వహించగల సమర్థులు మన పోలీసులు.

గోళ్ళువచ్చి పిన్నులలో గుచ్చడం-ఓళ్ళు ఓళ్ళు విరగొట్టడం - అరచేతుల మీద బూట్ల నాడాలతో రక్తం కాలేట్టు కౌక్కడం - గాయాలు కనిపించమందా ఒళ్ళు చూసేం చెయ్యడంలాంటి విద్యలన్నీ విద్యార్థుల మీద ప్రయోగించబడ్డాయి.

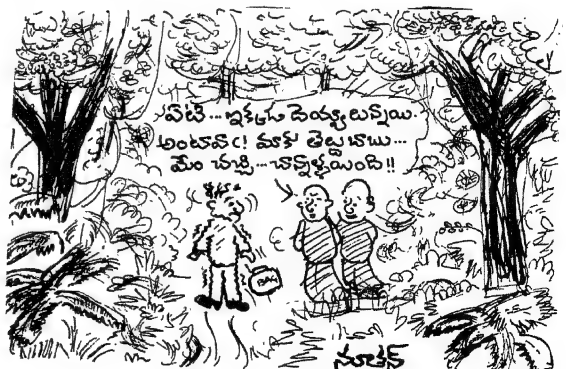
ఒకవేళ దయతలచి వాళ్ళను చదిలిపెట్టినా ఎందుకూ పనికొరకుందా చేయడం ఇంటరాగేషన్ ముఖ్యద్దేశం.

‘బాధపెట్టే ఏ చర్యకానీ - చిత్రహింసలు పెట్టడంగానీ, రాక్షసత్వంతో వ్యవహరించడం, అనాగరికంగా బాధించడం మానవత్వపు విలువలకే కళంకం. ఏ దేశం కూడా ఇటువంటి దమనకాండ తను పొరులపై జరగమందా చర్య తీసుకోవాలి. ప్రభుత్వాలు తమ పరిధిలో మానవ విలువలుకాపాడాలి...” అని ఐక్య రాజ్య సమితి జనరల్ అసెంబ్లీ చేసిన తీర్మానం గుర్తుకొచ్చిన రవి - జీవన్మరణ పరిస్థితిలో కూడా నవ్వుకుందా వుండలేకపోయాడు. పొరులు-మానవత్వం-విలువలు-ఎంతటి హాస్యాస్పదమైనాయి ఆ మాటలు అనుకున్నాడు.

గుండెలు బాదుకుంటూ విలపించే తల్లిదండ్రులు విలపిస్తూనే వున్నారు. చదివప్పుడు కాకుండా విద్యార్థుల్ని అక్కడ్నించి తరలించనే తరలించారు.

అక్కడ మరో ‘కోటా’ వేసి యింతో పోలీసు స్టేషన్లకు తీసుకెళ్ళారు... అక్కడ్నించి మరోచోటికి...యింతోచోటికి తరలించబడుతూనే వున్నారు.

కాళ్ళకు బలపం కట్టుకొని, కళ్ళలో వత్తులు వేసుకొని, పువ్వులు దుఃఖం దిగమింగుతూ - గుండెల్లో గూడు కట్టిన గుబులుతో తిరిగి తిరిగి విసిగి వేసారి పోయిన తల్లిదండ్రులకు యిక తమ పిల్లలు కనిపిస్తారన్న ఆశ ఏ కోశానా మిగలేదు. తిండి తిప్పులు మాని అల గోడు బాలగోడుగా ఏడుస్తూ వెర్రిగా ఎదురు తెన్నులు చూస్తున్నారు-అశశు వూరిగా చంపుకోవడం యిష్టంలేక.

'ఋమ్మం ఆడవుల్లో పోలీసులతో జరిపిన ఎదురు కాల్పుల్లో ఐదుగురు ఉగ్రవాదులు మరణించారు. వారివద్ద మారణాయుధాలు - ఉగ్రవాద సాహిత్యం చిందినట్టు పోలీసుల వర్గాల టోగ్గట్ట' అన్న వార్తలో మరణించిన విద్యార్థుల పేర్లు యివ్వబడ్డాయి.

ఆ వార్త తెలుసుకున్న విద్యార్థుల తలదండ్రులు కుప్పకూలిపోయారు. పచ్చని జీవితాలను కూల్చిన ఆ వార్త - బతుకుటాశలను కాపెసిన ఆ వార్త వాళ్ళకు చిమ్మచీకట్లనే మిగిల్పింది.

అశనిపాతంలాంటి ఆ వార్త పూరంతదీని కుదిపివేసింది.

శవాంశు చూడటానికి పూరు పూరంతా కదిలింది.

అంతవరకు తమ కళ్ళముందే హుషారుగా - ఉల్లాసంగా కేరింతలు కొడుతూ ఆడుతూ పాడుతూ తిరిగిన పిల్లలు - ఎర్రటి రక్తపు చారికలతో విక్రతంగా పొడుచుకొచ్చిన కనుగడ్డతో బుల్లెట్లు చీల్చిన గాయాలతో భయంకరంగా - నిర్దీపంగా మారిపోయినవారిని చూచి కంటతడిబెట్టని వారు లేరు.

ఎంతో గొప్ప ఆదర్శాలతో రూపుకట్టిన చైతన్యమూర్తుల్ని ఆ స్థితిలో చూస్తున్న రేవతి కళ్ళల్లోంచి రక్తాశ్రువులు స్రవిస్తున్నాయి...

తన ఆశలు, ఆశయాలు, ప్రేమ-తన కలయా-తన సర్వస్వం-నిర్దీపంగా ఎర్రటి నెత్తుడి మడుగులో...

ఇంతేనా-ఒకే బాటలో-ఒకే నమ్మకంతో-ఒకే ప్రాణంగా-నడుస్తాం అని ఎన్ని బాసలు చేసుకున్నారో తాము...అవన్నీ ఎండమావులేనా, రవి యిక లేడు అన్న వాస్తవం తన జీవితంలో ఎంత కూన్యాన్ని నింపుతున్నది. ఎంత వెలుగును కలిగిస్తున్నది:

"మిగిలిన యీ చిమ్మచీకట్లలో గమ్యంలేని బాటసారిని ఈ శరీరంలో యింతెవరికోసం ప్రాణాలు నిలుపుకోను రమ్మి!" అంటూ రెండు చేతుల్లో మొహాన్ని కప్పకొని కుళ్ళి కుళ్ళి ఏడుస్తున్నది రేవతి.

రెండు చేతులు చల్లగా ఆమె భుజాలమీద పడ్డాయి. తలెత్తి చూసింది రేవతి. కన్నీళ్ళతో తనను ఓదార్చు చూస్తున్న ప్రకాశం చూస్తారు.

"మాస్తారూ...! మీ శిష్యుడు...మీతో నిరంతరం వాదించే శిష్యుడు... ఉద్యమమే వూపిరిగా బతికిన శిష్యుడు-నేను నమ్ముకున్న మీ ప్రియశిష్యుడు... ఇక లేడు మాస్తారు..." టోడుమంది రేవతి.

ఆమెను ఓదార్చేందుకు మాటలు కరువయ్యాయి మాస్తారుకు.

అతని మనసులో తుపాను-హోరు-నుడిగుండాలు-

ఎన్కౌంటర్ల పేర్లతో ఎంతమంది విద్యార్థులు యిట్లా చట్టబద్ధంగా హత్య చేయబడుతున్నారో...! అన్నెండు పున్నెండు తెలియని ఎందరు అమాయకులు యీ జ్వాలల్లో శలభాల్లా మాడిపోతున్నారో...అలోచించేదెవరు? ఈ రక్తపాతాన్ని ఆపేదెవరు? యీ మారణహోమంలో విద్యార్థులు సమిధలుగా ఆహుతి కాకుండా ఆపేదెవరు? విద్యార్థులు బలిపశువులు కాకుండా ఆపవలసిన బాధ్యత ఎవరిది? ఈ ప్రశ్నలు సమాధానాలు లేకుండా యిట్లా మిగిలిపోవలసిందేనా? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానాలను ఉగ్రదేశంలో కాక - ఉన్మాదంలో కాక - ప్రకాంతంగా నిషాన్ని కంగా అలోచించే సమయం ఎప్పుడయినా వస్తుందా?

అలోచించినకొద్దీ గొలుసుల్లా పుట్టుకొస్తున్న యీ ప్రశ్నలు ప్రకాశం మాస్టారి గుండెల్ని టూట్లు పొడుస్తున్నాయి.

(ఇంకా వుంది)

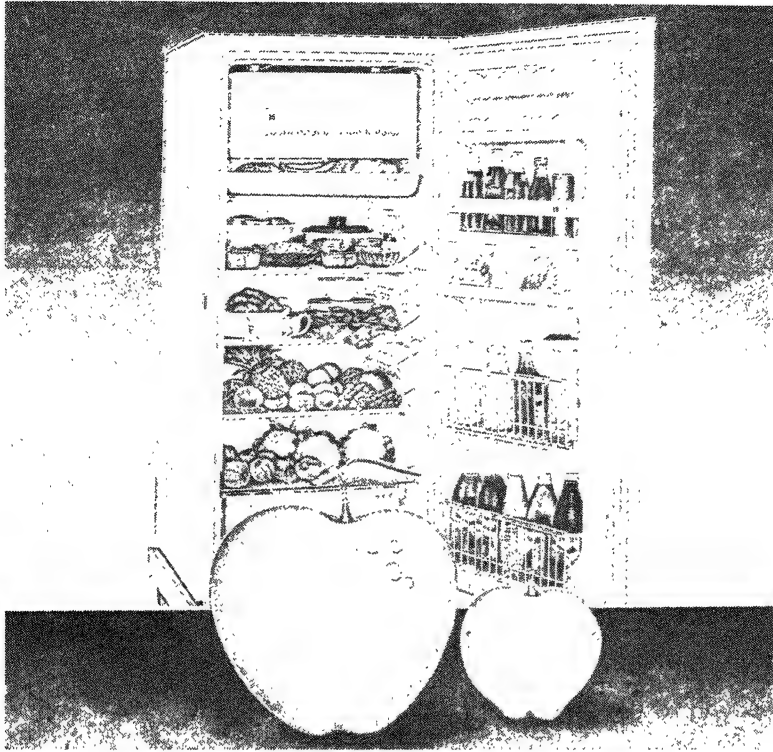
రా

శిఖామణి

ఘనీ భవించిన
గాటుంపు చీకటి
తపోవనములో
స్తంభించిన
స్వాప్నిక జగత్తులో
ధ్యేయంలేని
సాధనలో
చిగురు జొంపములశయ్య
అపశయ్యయై
అనంత శయ్యయై
హృదయాంతరాళం
అగ్నిగుండంలా
భగ భగ మండుతూ
పతనం నుండి పతనానికి
అనలం నుండి అనలానికి
అనిలం నుండి ఝుంఝూ నిలానికి
పయనిస్తూ
నిర్వి కల్ప నిశ్చల
సమాధిలో నున్న నన్ను
జలతరంగిణి సంగీతంలా
నీ ప్రేమ
నీ గొంతు వీడని పాట

తుపాను నాటి తెరటుంలా
నన్ను నిలుపునా తడిపి
కదిపి కుదిపి పిండి
తనువు అబువబువునా నిండి
చేతనుణ్ణి జీవనోన్ముఖుణ్ణి చేసాయి
నే దర్శించిన
నీ నేత్రాలలో
మేఘానికి మేఘానికి మధ్య
నరిహద్దు రేఖను గీస్తూ
మెరసిన శత సహస్ర
విద్యుల్లతల కాంతులు
నిన్ను కలసిన
ఆ మధురక్షణ
నీ సుందర దరహానమూ
అక్షరాల్లో వొదగని
నీ అమృతపు వలుకుల సోయగమూ
ఇప్పుడు నాది అనుకోడానికి
నా దగరేంలేకుండా చేశాయి
అదేనేను చూసిన చివరి రాత్రి
అప్పుటి నుండి నాకు
చీకటి అంటేనే తెలియదు
(అల్లిగాండర్ పుష్పిన్ కవితకు స్వేచ్ఛానువాదం !)

రిప్రిజెంటర్లను ఒక పద్ధతిలో తయారుకాలేదు

**జపాన్ సాంకేటిక పరిశ్రమం
వల్లనే ఆల్టిన్లు
ప్రత్యేకమైన ప్రత్యేకత
పొందుతుంది.**

సాటిలేని విరళత నేవ. మేటిలేని
పనితీరు. నిశ్చలమైన, నిశ్చలమైన
సమర్థత.

అనే కొత్త ఆల్టిన్ 2000
ఎస్.ఎల్. సిరీస్ రిప్రిజెంటర్లు
మీ కోసం. జపాన్ వారి సాంకేతిక
పరిశ్రమం మరియు గ్యారంటీతో
లభిస్తున్నాయి.

హిటాచి వారి లై సెన్సుతో తయారు
చేయబడిన కంప్రెస్సర్ సాఫీగా,
నిశ్చలంగా పనిచేస్తుంది.

అత్యుత్తమమైన రోల్ టాండ్ ఫ్రీజర్
అతి ఎక్కువ వల్లనాన్ని అతి
తక్కువ వ్యయంతో ఇస్తుంది.

ఆల్టిన్ 10 శాతం తక్కువ
విద్యుచ్ఛక్తి వినియోగిస్తుంది.
170 నుండి 250 వోల్ట్స్ విద్యుచ్ఛక్తికి
తగినట్లు తయారుచేయబడినది తనుక
వోల్టేజీ ఫ్రైబిలైజర్ ఉపయోగించ
సమర్థురలేదు.

స్వయంగా వీరు తోడివేసుకొనే పద్ధతి
ఉన్నందువలన డిప్రాస్టింగ్ మరియు
సులభం.

ఆల్టిన్ రిప్రిజెంటర్లు 85, 165.

300 లీటర్స్ సింగిల్ డోర్

మోడల్ నోను, మరియు 165,

300, 380 లీటర్స్ డబుల్ డోర్

మోడల్ నోను, లభిస్తున్నాయి.

వివిధ రకాల్లో, సైజుల్లో, మీ ఎంపికకోసం.

మీకు జీవితాంతం అతి త్వరితమైన

నేవ. దేశమంతటా ఉన్న ఆల్టిన్

డిలర్ల ద్వారా లభిస్తుంది.

అందుకోసమే.....

అన్ని సమయాలకు ఆల్టిన్

ఆల్టిన్ ఏరియా సేల్స్ ఆఫీసులు ఈ దిగువ స్థలాలలో ఉన్నాయి:

ఆహమ్మదాబాద్, బెంగళూరు, భోపాల్, భువనేశ్వర్, ఛోరాయి, కంకర్, చండీఘర్, ఢిల్లీ, ఎర్నాకులం, గోవా, మద్రాసు, మైసూరు, నాగపూర్, నూరపూర్, పూనా, విజయవాడ మరియు విశాఖపట్నం.

7 సంవత్సరాలు
గ్యారంటీ

హిటాచి

2000 ఎస్.ఎల్ రిప్రిజెంటర్లు

SL 3 SL 4 SL 5 SL 6

హిటాచి వారి నుండి తైసెన్స్ పొందేనది

HITACHI

శృంగారకుండలము

(అభ్యుదయము)

కల్పములం: డా॥ కె.వి.పుట్టపర్తి

తెలిగింపు : గంకరగిరి రంగారావులు

పీఠిక

[ఇది ఒక ప్రతీకాత్మకమైన సృష్టి, యుద్ధపు దురంతత అన్యాయము, క్రౌర్యము, వినాశము, అవివేకము, దుర్బంధ్యు విధి, సర్వ విఫలత, సంస్కృతి చావు-దీనికి ప్రతీకలు. ఒక్కొక్క యుద్ధముకూడ ప్రారంభమగునపుడు అది యుద్ధమునే తుదముట్టించు అగత్యయొక్క చిట్టచివరి అనివార్య సంకటముని చాటుదుము. అన్యాయమంతయు తొలగిపోయి న్యాయస్థాపన మగునని భావించుము. కలిపోయి కృతయుగము ప్రారంభమగునని. కాని : మరల! విశేషతలై సామాన్యుల ఆచూకీ. సంస్కృతి, నాగరకత, ప్రగతి-అన్నియు శృణాన దుద్రుని తనువునకు భస్మలేపనమగును. సరి, పునఃసృష్టి యొక్క ప్రారంభము, నాటకారంభము : విశ్వలీల సాగిపోవును.]

పాత్రలు

కృష్ణుడు
రుద్రుడు
దర్మరాజు
భీముడు
అరునుడు

గీర్వాణుడు
నీలాక్షుడు
చాణూరుడు
ముసులిది
కలి

కౌరవేంద్రుని సేవకులు

సహదేవుడు
కుంతి
ద్రౌపది
తల్లి
పిల్లవాడు
కొరవుడు (దుర్యోధనుడు)
ధృతరాష్ట్రుడు
విదురుడు
సంజయుడు
అశ్వత్థామ
గాంధారి
భానుమతి

ద్యావరుడు
పితృదేవతలు
బంధువులు, పరివారజనము, సైనికులు
సఖిజనులు
ఇత్యాది జనులు

శృణవ కురుక్షేత్రము

దృశ్యము - I

(పరువెనిమిది దినములు రణతోలాహముతో నిండి విడికృతమైన మహాభారత సంగ్రామము సంపూర్ణముగా తువముట్టిన దినపు ఘోర విషణ్ణరాత్రి. అదివరకును రణరంగమై ఉండిన కురుక్షేత్రము నాడు ఫిదబ శృణవమైనది. సువిశాలమైన ఆ రణరంగములో కారువీరట్లు ప్రమ్మకొన్నది. కోటానుకోట్ల యోధుల శవములును, అసంఖ్యాకములైన గజయరగరభాదలును పవ్వలు కుప్పలై, ముద్దలు ముద్దలై అస్తవ్యస్తముగా ఆ విశాలమైన రణరంగమునిండ పడియున్నవి. మృతినెందుడున్నవారును, షరగాత్రులును మూలగుడున్నారు.

విభావదీ గర్వమునుండి వెదలిన ఆ రోదన ధ్వని కురుక్షేత్రము సంతయు అవ రించినది. అయినను ఆ రోదన ధ్వనిని తినిత్రేన్ననట్లు ఏదియో ఒక మృత్యు మోనము ఆ రుద్రప్రదేశమున నడయాడుచున్నది. గడ్డకట్టినట్లున్న ఆ చీకటిలో, ఆ విస్తారమైన కురుక్షేత్రములో, వేసవవేలు అన్నష్టాకృతులును, అరమునుగు వేసుకొని చలించుచున్న మనుష్యవృక్షులును, చేత దివ్యెలు పెట్టుకొని ఏమిటో వెదకుచున్నట్లు అచ్చటచ్చట చలించుచున్నవి. వారందరును భారతయుద్ధమున మదిసినవారి బంధువులు; తల్లిదండ్రులు, అన్నదమ్ములు, అక్కసెల్లెండ్రు, భార్యలు. బిడ్డలు ముసలివారు. కొరవపొందవ పక్షములవారు ఆనాడు శృశానమున భేదములేక తపతప బంధువుల, ఇష్టల దేహములను వెదకుచున్నారు. ఎట కను గొన్నను దుఃఖమయమైన రౌద్రదృశ్యము. ఆరోజుసాయంకాలము భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధము ముగిసినది! కౌరవేంద్రుడు తొడలు విరిగి, తలపగిలి ద్వైపాయన సరోవరతీరములో మూలుగుచు ఇంకను బ్రతికియే ఉన్నాడు. అదే రాత్రి ద్వాపర యుగము పూర్తియై కలియుగము ప్రారంభమగును. ఆ నాటికి ద్వాపరయుగపు సర్వోత్కృష్ట సంస్కృతియంతయు నాశమై శృశాన కురుక్షేత్రముగా పరిణ మించినది. ఆ రంగ మధ్యమున పీరుడైనను దుఃఖముఖముద్రతో క్రుంగిపోయిన యుగపురుషుడు ద్వాపరుడు చింతాక్రాంతడై అడుగులో అడుగువేసికొనుచు ప్రవేశించును. ఎత్తైన మనిషి: పీరవ్యక్తి, రాజనైభవ విహ్వములన్నియు అరనితో కనబడుచున్నవి. తలమీద ఒక రీతిమున్నది. ఒరలో చేర్చిన కత్తియొకడే నడుమున వ్రేలాడుచున్నది. అతనిని చూసినంతనే ఏదో ఒక గౌరవభావము కలుగును. ముఖవిహ్వములు విపజ్జముగా నున్నను అది అల్పాత్ముని అధీరతా భిన్నత కాదు; అవిశ్రాంత పరాక్రమ సంపన్నుడైన మహాపురుషుని పరాభవ నిర్భరతయొక్క సుమదైర్యభావము. యుగపురుషుడు ద్వాపరుడు ప్రవేశించి, వేడివేడిగా నిట్టూర్చును; చుట్టును చూచును; కన్నీరు కార్చును. కడపటిసారిగా నిట్టూర్చి, తనకుతానే చెప్పుకొనును.)

ద్వాపరుడు : ఇదేమిటి భారత కురుక్షేత్ర మీ దినము
 మాగవోయిన వల్లకాటి చలె ఉన్నయిది :
 నిర్బలును నేను వినుచున్న రణకాహళుల
 దశదిశల పొడుచు చప్పుడు లేదు. సరభనపు
 పీరాట్టహాసముల కాకుపుల భీషణ
 ధ్వనిలేదు. కనలి పోరకుల భటుల ఖడ్గముల
 సంఘటనారవములేదు. అతిరథవరుల
 కలకల నినాదములతో కూడి పరతెంచు
 దాపపాణుల హెరళింతినీ టంకార
 నిర్భోషమెదట చలె నేడు : నిప్పులు గ్రగక్కు
 మంత్రితాన్త్రశస్త్రముల రూక్షదీధితి ఏదో
 మొగిలు తెరలను చీల్చి, ఎడతెగక నింగిలో
 ఎగురు చుండెడి బాణముల సోనవానలెది :
 గదపిచు గాలిలో అరులన్న పండుటా
 కుల గుంపులను త్రిప్పి పవనజుని వాణి ఎది :
 నిజవాహినీ వీరవరుల పోరాడగా
 పురికొల్పా ఆ సర్వతేతనుని హరికంఠ
 గర్జనమొచ్చోట అణగినది : గాంధీవ
 మ్రేమయ్యో : కురుదశపు పోగరుచెదలగ్గణులు
 మ్రోగు ఆ పాంచజన్యమ్రేద : బింకమున
 కుత్తుకలెత్తి నురుగులు క్రక్కు తురగతతి
 హేషారమ్ములను నేడెట్టి నీరవత
 మింగినది : తొండముల పైకెత్తి ముంచునకు
 పరుగెత్తు పెనునల్ల మేనుల గజమ్ముల వి
 క్రమ్ము ఈ చీకటుల కడలిలోన కరంగి

భారతి

పోయినవ : (కొంచెముసేపు చుట్టునుచూచి)
 నేటివరకును కురుక్షేత్రమ్ము
 నృపుల రణరంగమై యుండినది; ఈనాడు
 క్రతువునున్నట్టి పీనుగుపెంట యైనయిది !
 నిన్న ఇది వీరభటులూడు మైదానమ్ము;
 భూతములు నర్తించు వల్లకాడినాడు !
 కదనరంగములన విశాల శృశానములు
 కదనమో, హెరమారణకర్మ ! గెలుపన్న
 నేమి : విజితుల ఏడుపు; విజయ జన గర్వమ్ము !
 (చింతించును; కనులుమూసి, కనులు తెరచి, వేడిగా నిట్టూర్చి)
 నాదు పాలన చిట్టివరలో వీరాత్ము
 లెందరు మడిసినారు : శిష్యువా, మనసమే
 నా చరమసోపానమయ్యెనే : రక్తమున
 కాలకుగునట్లయ్యెనే నేల విడు ముందు !
 సమరు భీకరు లెంతమంది మడిసిరి : పుణ్య
 పురుషులెందరు దివికి చనిరి : యువకులెంత
 మంది ప్రాణమ్ములను బలిపెట్టిరి రణాన :
 ద్వాపరయుగదాత్ర పురుషులు : ఆచార్య
 భీష్ముండు, కర్ణుండు, ద్రోణు, దధిమన్యుండు
 మహిత వీరులు సర్వలాలంపు ట్టిల్లిలో.
 కాలి బలియన్నములు బూడిదగనై నారు
 కొరవ మహామహాదు శత్రువుల మోసమున
 చిక్కి తొడవిరిగి తన నేలపై పడినాడు !
 ఉక్కివపు పోరిలో మృతికలిగి కర్ణుని !
 బలియయ్యె నా ద్రోణుడా ధర్మజుడు పల్కి
 నట్టి ముగ్ధ సత్త్వమును నమ్మి ! (పైనికి చూచి, మనసులో)

దిగిరమ్ము,

దిగిరమ్ము, దిగిరమ్ము, దిగిరమ్ము చీకటి
 మిను మోటనుండి దిగిరా, కపపు, మనసమును
 కురుకులూర్చుని చరమ చురచస్త్ర కాంచ సహ
 యించ సేరక పశ్చిమాల్ని జూరిన సూర్య,
 నీచింక పుట్టుకుము ! నీ పసిడి రిరణాల
 ఈ భయభర దృశ్యమును తిరిగి ముట్టుకుము !
 ఇది కురుక్షేత్రమ్ము కాదు; పెన్నననమ్ము !

(రస చుట్టును హద్దులు లేక వ్యాపించిర పెనుమనసమును దెప్పవేయక
 చూచుచు ద్వాపరుడు అంతర్ముఖుడై నిలబడును. సుందర భద్రాకారుడైన కలి
 పురుషుడు ప్రవేశించి, చుట్టును చూచి దూరమున నిలుచున్న ద్వాపరదేవుని
 గుర్తించి మెల్లమెల్లగా అతని పద్మ పోవును. అతనికి కొంత దగ్గరగా నిలుచు
 కొని కొంతసేపు నిరీక్షించును. ద్వాపరుడేదియో ఆరోచనలతో నిమగ్నుడై ఐహా
 ప్రపంచమునే మరచిపోయి యున్నాడని తెలిసికొని గంభీరముగా అతనిని సందో
 ధించును)

కలి : ద్వాపరదేవ !

ద్వాపరుడు : (అనన్య చిత్తుడై తనకు తాను)
 ఎంత రౌద్ర, మ్రోంత హెరమ్ము, క్రూరమ్ము
 ఎంతటి విషాదమయమైనదీ దృశ్యమ్ము !
 దృష్టి ఆనెడిదాక ఎదట చూచిన అచట
 నాశమే నటియించె వికటాష్టహాసమున :
 కనుగొన్నకడ శిథిల స్వల్పరథముల రాశి;

ఎవట చూచిన ఆచట మృతదంతి సంతతులు;
దుండముల చెండాడు భూతముల బృందములు;
వీపు చర్యము చింపు గుంటనక్క గుంపు !—
నాయుగపు తుదియందె విలయమై నట్లుండె
(చింతా మగ్నుడై నిలుచును)

కలి : ఏదియో ఎదచీల్చి చింతలో మగ్నుండు
పిలిచినను నామాట వినబడదు. ద్వాపరం
దీట్లు చింతాకాంతుడై మైమరచి యుంటు
నేనెప్పుడును కాండలేదు—ద్వాపరదేవ :

ద్వాపరడు : (రెండడుగులు ముందుకువేసి తనకు తానే)
ఏమిటి చప్పుడులు : ఆ ద్రనాదము లేమి :
హానమే బారతో మెలమెల్ల నేడ్చునటు
లనిపించు గాఢాంధరాతియే వేడిగా
నిట్టార్చి మూర్ఛి నట్లుండె. చేతులు విరిగి
పడిపోయినట్టి, కాలులు విరిగి పడినట్టి,
పొట్టపగిలిన శిర్తములు ప్రక్కలై న, నూ
ర్లార్థ సైనికుల అస్వస్థ్యోహం రోదనము
యముని ఎడ వెదరించునట్లు మిన్నంచెడిని—
హా కారవేంద్ర ! హా భీష్మ ! హా హా ద్రోహ !
హా దివాకర తనయ ! (ఆలోచించుచు నిలుచుబడును)

కలి : (గట్టిగా) ద్వాపరదేవ !

ద్వాపరడు : (తిరిగిచూచి నిలబడిన చోటినుండి కదలక గంభీరముగా)
కలి మహాశయ !

కలి : ఏమిటిది : ఏమిటిది నీవు ఒక్కడవె
నిలిచి చింతామగ్నుడై నావు : పిలిచినను
వినబడదు ఏ పరధ్యానమున పలికెదవు :

ద్వాపరడు : (ఉబ్బొంగి వచ్చుచున్న దుఃఖము నాపుకొని దీర్ఘస్వరముతో)
కలిదేవ ! ద్వాపరడు కలిని ఈ మనసమున
ఎదురుకొనునట్లయ్యె ! రాజోవు యుగపురుషు
డవుచున్న నీకు ఈ పెను వల్లకాటిలో
పట్టాభిషేకమగునట్లయ్యె ఎన్నెన్నో
వింధకక్షమము గడించిన సంస్కృతి మహా
త్సుందరత తుట్టుతుదికిటు నాశమయ్యెనే !
నీకు నాకాల సౌమ్రాజ్యముకి నందిచ్చు
నమయాన ఏ గర్వమున ఏ మహాశ్రేష్ఠ
వస్తువును నాడుకృతి యనినను చూపింతు :
ఈ కురుక్షేత్ర శృగానము చూపనా :
మృతపీఠపరుల శవములను నీకిత్తునా :
శిథిల కనకరథాల మందలను చూపుచున
నీకే కురుంధర శ్రీ ఈయడరె : చెప్ప !

కలి : ద్వాపరదేవ ! నీ విధేయ ఉమ్మరిక
చెందెదవు : శాంతింపు. నీ విచ్చుదానినే
మోదమున కొని నేను నాకార్యము నొనర్చు
నీరోన లోపమేది : ధ్వజ స్పృహని పూర్తి
తన తనపులో చాల్చి కాపాడు నిత్యతయె
తిరిగి అహ్మత్తమగునట్లు దాని నొనర్చు
యుగపురుషుడగు సింహదంతు విహారము
చెందెదవు : రసపూర్ణ కూన్యమునుండి ఈ

విశ్వము పుట్టినది; అందె లీనముగును
అయిననేమయ్యె : వేరొక్క ఆకృతిచాల్చి
వేరొక్క కట్టడికి తలవంచి, వేరొక్క
కాలమున పొడనూపు. లీలయన్నదదెల్ల
పుట్టు గిట్టుటలందు కలదు అందులక
దెందులకు చింతింప : కలలోన కన్ననిది
నశియింప లేచి ఏడుపు తగున :

ద్వాపరడు : (వేడిగా నిట్టార్చి, కలిదగ్గరకేగి, భుజముమీద చేయివైచి)
కలిదేవ,

నేడు పోయినదెల్ల రేపుచున్న మరం :

కలి : బానేల సందియము :

ద్వాపరడు : (చుట్టును చేయిచాచి ప్రిప్తి రజరంగమున పడియున్న వీరులందరిని,
నిర్దేశించి).....ఈ వీరు లెల్లరును !

కలి : ఈ వీరు లెల్లరును !

ద్వాపరడు : చినువాక విదృఢగు

భీష్మ సంతటి బ్రహ్మచారులును :

కలి : (ఒక విధమగు మొండిదైర్ఘ్యముతో)
భీష్ములను

మించువారేతెలతు !

ద్వాపరడు : భీష్మచలె ప్రతినలను

తప్పని నరేంద్రులును :

కలి : దాని కిబ్బడి వారు
జనియింతు.

ద్వాపరడు : ద్రోణుపోల్ చాపగురు లేతెలతె :

కలి : (తిరస్కారముతోను, గర్వముతోను)
విలయములు కలిగించు పిడుగులనె నిర్మింతు,
గ్రహచంద్ర తారకల తిరిగెదరు; ఊచెదరు !

ద్వాపరడు : కర్జునంతటి దాత రేతెలతె :

కలి : రాకేమి !

ద్వాపరడు : బింకమున, ఖాతావ, కడిది దిట్ట తినాన,
అక్షయ్య పీర్వమున, వరమాంభీర్వమున,
బలిమిలో, మైలిలో, పెంపులో, పెరిమెలో
కొరవుని పోలిన మహామహలు వత్తురా :

కలి : అవునందుకేల సందియము :

ద్వాపరడు : ఈవు ధన్యుడవు !

చారి పాలించు సుకృతివి నీవె ధన్యుడవు !
అయినప్పటికిని, కలిదేవ, నీ యుగ నరులు
కుబ్జులన్నది శాస్త్ర సిద్ధమైనది కాదె :

కలి : (బింకముగా) కుబ్జులెనంతనే ఏమయ్యె : దీర్ఘతను
లగు వారి పూర్వకుల భుజము తెక్కిందరు కద :
అందుచే పూర్వయుగముల మానవులకన్న
ఉన్నతులు; సువిశాల దృష్టి బడసినవారు !
శతనగమున కన్న దాని శిఖరానగం
ధవళగిరి శృంగమే మహిమోన్నతముకాదె :—
చావులో క్రొత్తబ్రదుకడగినది; నాశనమున
నవసృష్టి పవళించె నూరుమాటలనేల :
చావె నవజీవనమునకు ఆధారము

నాశమే నవస్పృష్టి కుశ్మాహారణము

ద్వాపరడు : యుగములను కలియుగమే శ్రేష్ఠమని యందువా ?

కలి : శ్రేష్ఠమగునోకాదో అది నేనిపుడు చెప్ప
నున్నతోన్నతమందు దైర్యముగ నమ్మితిని
పూర్వపు యుగపుటనుభవపు పునాదులపైనే
భావికాలపు భవ్యభవనము నిర్మింతు

ద్వాపరడు : (హర్షముతో) నవయుగపు నవభక్తవర్తి, ఓ కలిదేవ,

నీకు మంగళమగుత ! నేడు నా పాలనము
తుదముట్టినది—ఇంక నే వెళ్ళి వచ్చెదను
కొరవేల్చుదును తుది ఉన్నత పీల్చక మున్నె
నేనతనిని మాటలాడగా వలయునని

చిరవాంఛకలదు : నా యుగమున అతడె నరుడు

తన ఛాత్రమున, తనదు శక్తితో, తన అతుల

దృఢతతో ఎటువంటి మహిత శక్తుండగునో

అన్న స్వత్వము నిలకు చూపించె!—నీకిదే

నా యీ కిరీటము నిచ్చెదను (కిరీటము పెట్టి)

ఇదె కొమ్ము

రాజకరవాల్ము ! (ఇచ్చును)

కలి : (నమ్మకముగా స్వీకరించి) అగ్రజా నీకిదే

మొగ్గెదను. నీ అనుభవము నాకు మేల్పాతి ?

(ఇద్దరును ఒకరినొకరు ప్రశంసనీయ దృష్టితో చూచుకొందురు.

తరువాత ద్వాపరడు చుట్టును తిరిగి శృణానము చూచి, నిట్టూర్చి

రెండడుగులు వెనుకకు వేయును. కలి ద్వాపరనే చూచుచు వెలుగు

చెందును)

కలి అన్న, ఎందుకు దుఃఖ : మేల ఈ నిట్టూర్పు :

ద్వాపరడు : (వెనుకకు త్రిప్పిన దృష్టిని ముందుకు త్రిప్పక విషాదముతో)

కనుమచలు, కలిదేవ :

కలి : ఏమిటి వెల్లురులు : చీకటియే వేనవేల

దివ్వెల హతాత్ముగా కన్నదో అనునట్లు

కనుచూపుమేరవరకన్ని చోట్లను కదలి

డిపించు చున్నయది దివిటిల పెనుగుంపు !

ద్వాపరడు : కనుమయ్య, ఇంకేమి కనియెదవు : కనుమయ్య

కలి : (విస్మితుడై) ఏమిటి రూపములు : కెంపుదివ్వెల మనక

కాంతితో అస్పష్టముగానున్న మానవుల

వేనవేల నీడలవి మెల్లగ చరించెడివి

ద్వాపరడు : (దుఃఖముతో) తెలియదా : కలిదేవ, తెలియదా : పొండవుల

కొరవుల పక్షమున పోరి మడిసిన వారి

ఇవ్వబంధువుల తమవారి పీనుగలను

వెదకుచును, తనపు చాల్చిన ప్రేతముల వోలె

నిట్టూర్చి, కన్నీరుకార్చి, తిరుగాడెదరు !

కలి : జనన మరణపు దుఃఖములు పిండుగట్టి ఈ

మనమున మెరవడిని వెళ్ళినటు కనపడును !

ద్వాపరడు : ఇదె పరాక్రమ ఖనుల రణముతోకాహంపు

ప్రతిఫలము ! కనుమిదె రజోన్మత్తులనట్టి

వీరుల పరాక్రమమునుండి వుట్టిన ఒలికి

ఇదె మహాభారతపు ఈ కురుక్షేత్రమున

వీరసంగ్రామమున, రోకప్రసన్నదా

విజయమున ఉదయమందిన పెద్ద పల్లకాడు !

శవముల కొటారు ! న క్తంచరుల పెనుపీడు !

(ఇద్దరును చూచుచు చూచుచు దూరమై కటిక చీకటిలో కరగిపోదురు)

దృశ్యము-2

(శృణాన కురుక్షేత్రపు మరియొక భాగము. దూరమున చీకటి

అంతరాళమున దివిటిల కదలింతులు, కొంత కొంత స్పష్టములైన మనుష్యాకృతుల

చలనములును కనపడుచును. ఆ వృత్తులు రానురాను సమీపింతురు. గీర్వాణుడు,

నీలాక్షుడు, చాణూరుడు—అను ముగ్గురు కింకరులు కాగడాం వెలుగులో అటనట

తిరుగుచు, పంగి పంగి చూచుచు, వెదకుచు వత్తురు. ఒక్కొక్కసారి తేడ్చు విరిగి

పడిన స్థలములలో పంగి, పొంచివచ్చి, పరిశీలించురు. ఒక్కొక్కసారి శవముమీద

పడిన శవములను త్రోసిత్రోసి చూతురు. ఒక్కొక్కసారి చెడిపోయిన ముఖ

మండలములను పరిశీలించురు. వారు కొరవేల్చున వెదకుచు వచ్చిన చారులు.

తమ స్వామిత్వేన పరిభవమును విని అతడుండు తావును కనుగొని సేవచేయుటకై

అతురతతో వచ్చినారు.)

గీర్వాణుడు : (దివిటిని కొంచెము పైతెత్తి) శృంగత్ర, జాగ్రత, చాణూర. ఇరు

లలో వేగముగ మునుముందు సదవకుము. రక్తవంకమునందు నిట్ట

నిలువుగ నిలిచినట్టి బాణపు కొనలదగియుండ వచ్చును. (చాణూరుడు

నిలబడును)

నీలాక్షుడు : గీర్వాణ, దివిటిని ఇటు పట్టు. మణిమకుట మస్తకపు వీరవరుడాక

డిదట పడియున్నవాడు. అక్కరిని మన ప్రభువునే పోలును.

చాణూరుడు : (పరుగిడివచ్చి) ఎక్కడ ? ఎక్కడ ?

ముగ్గురును కాగడాం వెలుగులో పంగి చూతురు.)

గీర్వాణుడు : నీలాక్ష, నీకేమి పిచ్చి వట్టినదా ? కంటిబడినట్టి స్రుతిశవము మన

ఒడయదని పదరెదవు !

చాణూరుడు : ఎలుగుబండిచూచి భయము చెందినవానికీ శిలయే యెలుగుబండి

యగునంట. అట్లే నీలాక్షునికీ అందరును చక్రవర్తులవోలె తోచెదరు.

నీలాక్షుడు : (దుఃఖముతో నిట్టూర్చి) అయ్యో, కొరవన్నపేంద్రుని కాంచపలెనను

అశ నాకున్నాడమె త్రించునట్లున్నది. (కన్నుల నీరునింది ఈ పీనుగుల

రాసులలో కురుపతి నెట్లు వెదకవలెనో నేనెలుగను. శవములను

త్రొక్కి త్రొక్కి శవభాదులగుచున్నాము.

చాణూరుడు : బాణపు మొనలను మెట్టిమెట్టివా అడుగులు జడ్డరితములైనవి. ఇదేమి

రణరంగమా ! పాడు పల్లకాడు !

నీలాక్షుడు : ఇందాక సమరరంగము నింతభయదమని నేనెలుగను. సమర

సమయమునకన్న సమరోపసంహారపుచీ శృణానమే భయంకరముగ

నున్నదికదా !

గీర్వాణుడు : సమరముతో సాగివచ్చు నాశపు గందరగోళము నేడు నా కవగాహన

యగుచున్నది. కట్టకడపటి కిట్టులగునని మొట్టమొదట ఎవరికి తెలి

యును ?

చాణూరుడు : సమరకళాకావీరులని నడిసన్న బిరుదుమగులను, వీరభటులను,

చాపగురువులను, ఇచ్చామరణులను, చిరజీవులను తన దశములతో

కలిగిన మన జనపతికి పరాజయము కలుగునని ఎవరు తలంచిరి ?

నీలాక్షుడు : ఎవరేమి చేయుదురు, విధి అల్లుపడినపుడు :

చాణూరుడు : ముందునడు, గీర్వాణ మన ప్రభువునకు కట్టకడ సేవనైనను చేసి

సంతృప్తి పడయదము.

గీర్వాణుడు : మన జనపతిని మించు మహిమాత్ము నింకొకని మహిమీద మనమింక

చూడగలమా ? దయాగణమునందకనిది సాటివచ్చెడు మేటి ఎవ్వరు

కలరు : అతనివలె అచ్చపు నెయ్యము పచరించు చక్రవర్తు

తెదరున్నారు చతుస్సముద్రముడ్రిత సర్వం సహామందమందు ?

సీరాఘడు : మనకాతడే తల్లియై యుండెను. అతడు మరణించిన పిదప మనమందరము తిరిపమెత్తుకొని తిను బిచ్చగాళ్ళము కదా ?

చాణూరుడు : హా తల్లి, ఎక్కడ మూలను ధూళిలో పడలింది పొరలుచున్నా దవు ? గీర్వాణా, మన ఒడయని హృదయమును తెలుపు ఒక మంచి కథ మీకు చెప్పెదను; వినుండి. ఒకరోజు నడిరేయి నేను రోగముతో బాధపడుచును, మూలుగుచును పానుపుపై పడలింది యుండిని. నా భార్య నా ప్రక్కను కూర్చొని కన్నీరు కార్చు చుండెను. నాకు తుది భుజియలు సమీపించి యుండినవి. ఆ సమయాన మా బిడారపు తలుపును ఎవరో త్రోసివేట్టుయినది. నా భార్య 'ఎవరు వారు ?' అని కూర్చున్న చోటినుండియే అడిగినది. అప్పుడు కరుణామృతముతో నిండి తొణికిసలాడు కంఠమొకటి 'నేను వచ్చి తిని, చాణూర, తలుపు దెరువుము' అన్నది. తెరువ, తోడెవ్వరును లేక ఒంటరిగా గూడవేషమున వచ్చిన కరుణల సార్వభౌముని కనుగొంటిని. పరమాత్ముని దర్శించిన భక్తునికీడల నాకు సగౌరవము మిక్కిలియై రోగము మేలయ్యెను ! కరుణల సార్వ భౌముడెక్కడ ? నేనెక్కడ ? అతడు నిక్కముగా మన యిష్ట దైవమే !

సీరాఘడు : జయమైననేమి ? పరాజయమైననేమి ? లేదననేమి ? పడిన నేమి ? నరకముననున్ననేమి ? నాకమున నున్ననేమి ? మన ప్రభువెప్పు డును మన ప్రేమింపు ప్రభువేకదా !

గీర్వాణుడు : అతని మతి; మనకు మతి. అతని గతి రండి. తల్లిని వెదకు దము

కింకరులు వెదకుచు పోయి ఇరులలో దూరమవుదురు. తల్లి యొకతె తన పిల్లవానిని రోడుగా తీసికొని ఏడ్చుచు వచ్చును. అమె భర్త మృతుడైన పాండవప్రభులొని ఒక భటుడు. ఆ రాత్రి పతి దేహమును వెదకుచు శృంగార కురుక్షేత్రమునకు వచ్చును)

పిల్లవాడు : అమ్మా, పీకచివో ఎక్కడికి పోవుచున్నావు ?

తల్లి : బాబూ, భూమికి నిద్రించి వెచ్చినవారి రుద్రభూమికి.

పిల్లవాడు : ఎంతదూరము ? ఆచెక్కడ ఉన్నది ?

తల్లి : దానినే వెదకుచున్నానురా, బాబూ'

పిల్లవాడు : అమ్మా, ఎవరితడు ?

తల్లి : ఎవరో నీచండి ముద్దులకుమారుని కన్నతల్లి, బాబూ, ఇతడు.

పిల్లవాడు : ఇక్కడెందుకు ఇట్లు పండుకొన్నాడు ? ఇతనికిల్ల లేదా ? అనాకుడా ?

తల్లి : బ్రదుకన నేమిదో తెలియని ఈ పసివానికి మరణపు పరిచయమును నేనెట్లానర్చెను! బాబూ, సమరరంగమునందే వీరులకు స్థలము లేదనుట ఎట్లు ? మృతుల సంఘమునందు, మృతుల స్నేహమునందు బ్రతుకుచున్న ఇతనిని అనాకుడని ఎట్లుందువు ? సమరవిలయాన్నికీ బ్రదుకు నాహుతి ఇచ్చిన ఇతడు దీర్ఘనిద్ర పోయినాడు. మరలలేవడు!

పిల్లవాడు : మరల పైకిలేవడా ?

తల్లి : పైకి లేచడు.

పిల్లవాడు : మరల మాట్లాడడా ?

తల్లి : లేదు.

పిల్లవాడు : నాచితే ఇతనికొక్క బాంకుడు కలదని తెలిపితివికదా ! ఆ వాలుని మరల ఎదకు హత్తుకుని సంతసించదా ?

తల్లి : (కోకమెక్కువై) లేదు, బాబూ, లేదు! ఇక నితడు అందమగు ఈ భూదేవి అంకమున సందరింపలేదు : కాళ్ళు పోయినవి ! ఇక ఇతని గొంతునుండి మానవులు మాట్లాడు తీయని మాటలు బయటికి ప్రవహింపవు; నాలుక తెగినది! ఇక నితని ఎదదలో సత్తిపేను, సుత వాత్సల్యము, బంధుమమత, కరణ, దయ, నయము—మొదలైన మానవీయ విశ్వ భావములతో ఒక్కటియైనను ఉదయించజాలదు! (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చుచు) ఇతడు నన్నులేదు! ఇతడేదన్ను లేడు! సుఖపడలేదు! దుఃఖపడను లేడు!—? బాబూ, మరణమౌనముకన్న కరము మేలుకదా బ్రదుకుగోడు?—బాబూ, ఇప్పటికొక అస్తిమాంస ముల గూడు ! చచ్చువాడు చెప్పలేని, ఉన్నవాడు చూడలేని, చన్న వారు తిరిగిరాని, చల్లకాడు ఇతని పీడు! ఇప్పటికనికీ పితృత్వములేదు; పతిత్వములేదు; బంధుత్వము లేదు; శతృత్వము లేదు ! ఇప్పటితడు దన్నయను కాడు; తమ్ముడును కాడు—

పిల్లవాడు : ఇంకేమైనాడమ్మా ?

తల్లి : (దుఃఖాతికయముతో) పినుగు! పట్టి పినుగు! పాడు చల్లకాటి పినుగు!

పిల్లవాడు : (కన్నీరు నింది) అమ్మా, మనము వెదకుచున్న నా తల్లియను ఇతనిచితే అయినాడేమి ?

తల్లి : (బాలుని కౌగిలించుకొని ఏడ్చుచు) అయ్యా, నా కంటి వెలుగా! బ్రదుకు మందితనము నిట్లు చూపుచున్న నీ అమాంతకముందు చావెంత కర్మకముగా కనిపించుచున్నదిరా!

(తల్లి వెక్కివెక్కి ఏడ్చు పిల్లవానిని పిలుచుకొని గోడుగోడుమని ఏడ్చుచు ఇరులలో కరిగిపోవును)

దృశ్యము-3

(అదే శృంగారపు మరియొక కావు. చీకటిలో వికారపు పిశాచములు రెండు భయపడుచు బిరబిర వచ్చును. వెనుకకు వెనుకకు చూచుచు తెప్పవన కేకవేయును)

మొ. పిశాచము : అక్కా, నా కింకను ఆ పాడు దుర్మోదనుడు అదెక్కడ గద త్రిప్పచు వచ్చునో అని భయము! మానవులు చంపుటకు మొదలు పెట్టినచో మాని మీరుదురు.

రెం.పిశాచము : చెల్లీ, విడువిడుము కల్లభయము! ఇంకెక్కడి దుర్యోధనుడు!
భీముని గదాఘాతముతో తొడలు విరిగి దైవపాయన సరోవర తీర
ములో పడినాడు.

మొ. పిశాచము : అజ్ఞేకావలయునో దుష్టునికీ!

రెం.పిశాచము : విధివిలాసముచే అప్రయవది; లేకున్న భీమునకదియే గతి పట్ట
చుండెడిది. నేనచ్చటనే ఉండి కంటిని వారి గదాయుద్ధమును. కౌరవు
దోడిపోయియు ఓడిపోలేదు; భీముడు గెలిచియు గెలువలేదు.

మొ.పిశాచము : (దూరముగా చూచి) అక్కా; ఇదేమి మానవుల పిశాచత్వము,
మన పిశాచత్వమునుకూడ జయించునట్లున్నది!

రెం.పిశాచము : నిక్కము; మన కౌగ్గింతయును నిలుచుటకు చోటులేదు. మాన
వుల మందయే మననమును ముట్టిడించినది.

మొ.పిశాచము : మన రాత్రి సంచారమును కామే పొంది రాత్రించదులైనట్లు
తోచుచున్నాడు.

రెం.పిశాచము : ఇట నెవ్వరును కనపడరు. ఇట కొంతవడి నిలిచి బడలికను తీర్చు
కొని ముందుకు పోదము—చెల్లీ, ఏమి భయంకర మీ కురుక్షేత్ర
సంగ్రామరంగము! పిశాచములకు కూడ పిచ్చిపట్టిండునట్లు ప్రేత
కళను కూర్చుకొన్నది, తొల్లినేపప్పుడును మరియే యుద్ధమునందును
ఇటువంటి భీరమును, ఇటువంటి మారణహోమమును కని ఎఱుం
గను.

మొ.పిశాచము : ఏమి మాత్సర్యమో! ఏమి సమరోన్మారమో! ఈ సీచమానవులకు!
ఈమెనైనను మాట్లాడింతును!

మొ.పిశాచము : (భయముతో) అక్కా, అక్కడ చూడు!

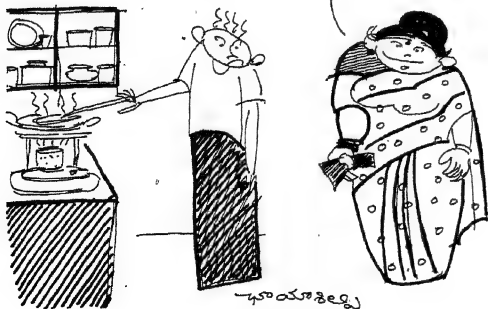
రెం.పిశాచము : పిశాచమో? శ్రీయో?

మొ.పిశాచము : పిశాచము కాదు. పిశాచమిట్లంత భయంకరమై ఎప్పుడును
కనుపించదు. ఎవరో నరప వెండ్లకుల పరమ వృద్ధురాలుకదా!

రెం.పిశాచము : చెల్లీ, విరటోసీకొన్న నరపకురులతో ఎంత రౌద్రముగా నున్నది;
పీనుగుల నడుమ నడుచుచు ఎండుకు వంగి వంగి కనుగొనుచున్నది!

మొ.పిశాచము : తన బుడతని వెదకుచున్నట్లు తోచుచున్నది. అదిగో, పవిత్ర
మైన మాతృపేమ జ్యోతి పరివేషమువలె ఆయమను చుట్టి, పీనుగ
తిండ్లనుకొట్టి, పరుగెత్తింపజేయుచున్నది! ఈ వైపుకే వచ్చుచున్నది
రావక్కా చాటుకు పోదము.

అల్లుడు గాదిగి ఎంటు - నెయి ఎం రావక్కాకట్ట,
ఆయనకి వంట నెవ్వడాకి ఎక్కళ్ళ
పంప మని ఉత్తరం రాసింది అమ్మాయి....

(పిశాచములు మాయమగును. పండు పండు ముసలిదొకతె తన కొడు
కును వెదకుచు ఊతలకోలకొని మెల్లగా వచ్చును. ఆయమ్మ కుమా
రుడు చొరచ పక్షమున చేరి పోరాడి మడిసిన భటులలో ఒకడు.
వచ్చిన ముసలిది నెలిచి, చుట్టునుచూచి; నిట్టూర్చి, నిర్విణ్ణ భావమును
ప్రదర్శించును. ఆమె మాటలాయాసములతో అస్పష్టములు. నడుమ,
నడుమ, అయ్యో, ఉన్నీ' అన్నశబ్దములు చేయుచు విశ్రాంతి
పుచ్చుకొనును)

ముసలిది తిరిగినట్లెల్ల కరము విస్తరిల్లుచున్నదికదా ఈ పాడు పెనుమననము!
ముసలితనము రాసురాసు యౌవనపు బిటురదర విస్తారమై పెద్దదగు
టయే సహజము! అయ్యో, నా కొడుకెచుకు పోయెనో, ఎటనుండెనో,
కనపడదే. తిరిగి తిరిగి తిరిగి, వంగి వంగి, పీనుగులను చూచి చూచి,
నా నడుము బాదతో భగ్గుమగుచున్నది. (నడుముమీద చేయివేసి
బాధను ముఖ భంగిమతో సూచించును) పిలిచి పిలిచి, అరచి, అరచి,
నా కుత్తుక ఎండిపోయినది. (నిట్టూర్చు పుచ్చి, కూర్చొని, శృశాసపు
విస్తారతను చూచి, 'ఉన్నీ' అనును) ఇదేమి మారణరక్షియో ఇలమీది
నాడు బిడ్డలకు నేరధంగను! (తలమీద చేయి పెట్టుకొని దీర్ఘముగా
ఆలోచించును) అయ్యో, తల్లీ! నిత్యమును సందేహాల గుడిసెకు
వచ్చి నేను పెట్టిన కేలిముద్దల తినుచు, నానాటి రణవార్తలను చెప్పు
చుండిన వాడవు నేడేం తడవు చేసితివిరా? నీ కౌసము మంచి తిను
బండములు వండి సేపు వచ్చుదానినే ఎదురు చూచుచు వాటిటనే
కూర్చుండి, వేదియుండిని. ఇప్పుడు వచ్చును, అప్పుడు వచ్చును,
ఇంకేమిదే వచ్చునని ఆశించుచుండగా సూర్యుడు పడమటి నింగిపై
సంజాతాయ వల్లి, మెల్లగ మునిగెను. కారుచీకట్లు భువియందును
నా గుండె గవియందును పుట్టినవి—అయ్యో ఇంకేమిచేతును?
ఇంకెచ్చటికి పోదును? (పిలుచును) ఓ బాబూ, నారాయణా! నీ వెక్క
డున్నావురా! దగ్గరికి రారా! మీ తల్లిని సంతృప్తి పరచరా! నా కింకె
వధున్నారూ? నాకు నీవే కళ్ళు! నీవే నోరు! నీవే హృదయము!
నీవే! నీవే ప్రాణము! (ఏడ్చును) తల్లీ, నారాయణా! నారాయణా!
(కృష్ణుడు తన భక్తశామణీయగు విదురునితో కూడి అప్పటికి

వచ్చును. ఆ రాత్రి అతడు ఎడతెరిపిలేక కురుక్షేత్ర శృశాసమున
సందరించి మరణించువారికి ముక్తిని ప్రసాదించు కార్యమున ఉద్యుక్తు
డైనాడు. ముసలిది మారువేషముతో అచ్చటికి వచ్చిన కృష్ణుని చూచి
అడుగును)

ముసలిది : అప్పా పిల్లలారా, నారాయణుడెక్కడున్నాడో చూపించగలరా?

కృష్ణుడు : (మృదుమధుర స్వరముతో) నీ నారాయణుడెవరవ్యా?

ముసలిది : నా నారాయణు నెరుగనివాడు నీ వెంతటి చిరుతవావురా! మావారి
లోను, వారి వారిలోను నా నారాయణుని బలమును ఎఱుగని
వాడన్నారా?

కృష్ణుడు : (కొంచెమాలోచించినట్లు నడించి) ఎరుగుదును, తల్లీ, ఎరుగుదును.
మన్నించుచుమ్మా నా తప్ప. నీ నారాయణుడు ఆ దిక్కుననే పరుండి
యున్నాడౌ. పోయి చూడుమవ్యా!

ముసలిది : (ఆశ్చర్యముతో) పరుండినాడూ? ఏం పరుండినాడూ?

కృష్ణుడు : ఏలనో, తల్లీ. నేనెరుగను నేను వచ్చుచున్నప్పుడు నిన్నే పిలుచు
చుండెను.

ముసలిది : (కృష్ణునివైపు చేయి చూచి) బిడ్డా, రా యిక్కడ. నన్ను పైకెత్తి నిల
బెట్టు. (కృష్ణుడు ఆదరముతో ఎత్తి నిలబెట్టును). ఏమప్పా! నీ చేతి
గణము! నా బడలిక అంతయును దూరమై ఒడలికె ఎంత బలము
చేకూర్చినది!

ಕೆವಲಂ ಅಸಲೈನೆ
ಜಿಂದಾತಿಲಿಸ್ಕಾತ್
ಮಾತ್ರೇ ಮೆ ತೆನೆ
ಅಲ್ಯಾ ಮಿನಿಯಂ
ಮೂತೆ ಪ್ಲೇಗಲ
ಸೆಲುಪ್ಲೆ ಈಗುರು
ಕೆಲಿವುಂಟುಂದಿ.

**ಸಕಿಲಿ
ಮಂಡುಲು ಮುಕು
ಪಾಣಾಪಾಯಂ
ಕಲ್ಲಂಚವಚ್ಚು**

ಸಕಿಲಿ ಜಿಂದಾತಿಲಿಸ್ಕಾತ್
ಪಯಾರು ವೆಸ್ತುನು
ವಾರಿಗುರಿಂಚೆ ಮೂಕು
ಆಮಾಕೆ ತೆವಿಪೆ
ವಿನಿಯೋಗದಾಯಲನು
ಡಬ್ಬರನು ಮಂಚಿ
ಬಪಪಮತಿ
ಇವ್ವಾ ಬಡುಪುಂದಿ.

ಕಾಠಾನಾ
ಜಿಂದಾತಿಲಿಸ್ಕಾತ್
ಅಂಬರ್‌ಪೆಟ್,
ಹೈದರಾಬಾದ್-500013

కృష్ణుడు : (విరుగగవుతో) జవ్వనపు సొన్నిద్యమే జవ్వనమును ప్రసాదించు,
నవ్యా.

ముసలిది : బాబూ, నీకు మంచిదికానీ! (పోవును)

విదురుడు : వాసుదేవా, ఎమిటిలిం? ఏమిటి నీ మాయ?
ముక్తికి మహాద్వారమైనయది ఈనాడు,
ఈ చురుక్కత్త శృణానమ్ము!

కృష్ణుడు : ఓ విదుర,
నాకు నేడు విరామమే లేదు. ఆలించు
మృత్యుముఖులైన వారందరను ఈ నన్ను
తెలియకయి, తెలిసియో, పిలుచుచున్నారయ్యే.
ఎవరైన, ఏ నెపముచేనైన, నా వైన
గణనలేనట్టి నామములలో నొకటైన
మరణకాలమునందు నుడువ నన్నర్పించు
నేడేను చచ్చువారందరి సమీపాన
నుండి నిష్క్రమింపగా వారి భవబంధ
నముల భేదింది ఇత్తును మోక్షరాజ్యమ్ము

విదురుడు : దీన సంతకా: దుర్జనులు. సజ్జనులు,
అనెడి తరతమ భావములై లేక అందరకు
ఒక్క పదవిని ప్రసాదించి, రక్షించెదవ :

కృష్ణుడు : భక్తచర, విస్స. సన్నివేశమ్ము చేజిక్కి
దుర్మార్గుమందు కాలిడనట్టి సజ్జనులు
ఈ లోకమున లేరు అట్లే సన్మార్గుమను
పడలేని దుర్జనులు నీ సృష్టిలో లేరు.
దేశకాలములచే బంధింపబడు నీతి
రంజికి నతీతమగు ముక్తికి నిమిత్తమా?
అంతరంగపు మూలతత్వమ్ము తెలియని
కుబ్జ దృష్టి గలట్టి నరులు తెగదురు, మరి
త్రోయుదురటంచునే నన్నియును తెలిసినను
అట్టులాసరింప—సత్యమ్మునకే లోపమగు
నాకు ద్వేషులు లేరు; ప్రియతములు సైతమ్ము
లేరు: నా దృష్టి కందరు నొక్కచే రూపు!

విదురుడు పరమకరుణాకరా,
వేదములు, శాస్త్రములు, అగమ పురాణములు—
సజ్జనత, దుర్జనత; ధర్మము, అధర్మమ్ము
నాకమ్ము, సరకమ్ము అను వేదములు చెప్పి
విధినిషేదమ్ములను బోధించినవడెం :

కృష్ణుడు : (గగనమునుచూచి, కొంతసేపురకుండి)
భక్తియోగీ, విదుర, వేదశాస్త్రములెల్ల
నా ఒక్క అంశంపు వాణి; పూర్వము కావు
వేదములకన్న, శాస్త్రముల సంతతికన్న,
యోగిమౌనులకన్న, మిగుల పెద్దది నాడ
హృదయ విస్తారమ్ము వేదమ్ము లెడమిని,
శాస్త్రములు దాపునకు రాసీని, యోగులును
సీద్ధులును గైకొనని పాపులకు నా యెడద
యందు చోటున్నయది; సౌఖ్యమును ఉన్నయది
నాకు ఒల్లనివారలేరు; చోటున్నయది
నా తనువులోన అందరకు—ఈ గుట్టవిన:

నాలో నిషేధమన్నదెలేదు; నీతియును,
సత్యమును ధర్మమును తను విమోచలు నాకు;
నను బిగించెడి శృంఖలలు కావు భక్తచర,
నేకాను ఒట్టి తత్వముల గుంపును, మరియు
వట్టి వ్యక్తినికాను : రసపూర్ణమైయున్న
జగదాది చైతన్య వ్యక్తిత్వ మంచెలుగు!
క్షుద్రమగు నియమములకన్న పెద్దను నేను;
కుష్కమగు తత్వములకన్న రసమయదేను;
ప్రబలమగు నీతికన్నను నేను ప్రథముడను
నాటకపు రంగమున రాజమౌతులటన్న,
సైనికులు, సేనాధిపతులు, ప్రజలంచన్న,
సజ్జనులు, దుర్జనులు, పాపాత్ములంచనక
భేదములు లీలకోసరమునే పలికెదను!
లీల ముగిసిన అందకొక్కచే పోయెదరు!
నాటకపు తస్కరని పట్టి చెఱకంపింప
ఏమాట యగుచెప్ప! (దూరమున! భగవన్ వాసుదేవ అను చప్పు
దగను) అలించు, భక్తచర!

వింతకల పగులగొట్టెదను రా, పోదమ్ము
(కృష్ణుడు గంభీరముగా నడచును. వెనుక విదురుడు, అంతర్ముఖుడై
అనైచ్చికముగా పోవును).

దృశ్య ము-4

కురుక్షేత్రపు వేళాకచోటు సంజయునితోకూడి దృతరాష్ట్రుడును,
గాంధారియు వత్తురు, గదాయుధమున భీమునిచే పరిభవింపబడిన కౌరవుడు
ఎక్కడున్నాడో అని వెదకుచు పోవుచున్నాడు).

సంజయుడు : ఈ సద్దలేని నిజ మృతశశమము వదెనుండె!
అర్జునాదములెల్ల మౌనమునె చెచ్చించె
కనులకును, మనసుకును భయదమై ఉన్నయది
ఈ కాడి దృశ్యమ్ము! గ్రుడ్డివాడగు నీవె
దస్యదపు నేడు, ఓ దృతిరాష్ట్ర సరపాల
బదిండ్రియములచే కలుగు వేదనకన్న
నాల్గిండ్రియములచే కలుగు బాధయె ఇంపు
కంత తక్కువ కాదె:

దృతరాష్ట్రుడు, కల్లలాడకుమయ్య,
సంజయా కనులు తెలియని బాధ వీనులకు
రెట్టింపు కష్టమగు ఓ విధి! అంధునకు
ఏం బధిరత నీక ఇటులు వేధించెదవు :

గాంధారి : (దుఃఖముతో) సంజయా, ఉదయాన నా సుతునితోకూడి
రణభువికి వచ్చితివి. చూపు మాతని నిపుడు
ఏడకలదాతండు? హాపుత్ర! నిన్ను నే
తిట్టుటను మన్నించు ఎవరికీవేమైననేమి?
నాకు సత్పుత్రుడవు! దేవునికి ద్రోహివో?
ధర్మబాహిరుడవో? సత్యావరాధివో?
సజ్జనుల పాపివో? భీమునకు వైరివో?
నాకు మాత్రము, బిడ్డ, ముద్దుల కుమారుడవు!
తండ్రి వీడెనటంచు, తల్లి తిట్టెనటంచు,
మిత్రులు గతింబిరని, గురుసుతుడు మిగిలెనని
కందితివ: కుండితివా? చచ్చి నను చంపితివా?

అక్కటా, కనలకుము నామీద నాహాన! (ఏడ్చును)
 సంజయుడు : (స్వగతము) ఓదార్చగాలేను : ఊరకుందనులేను;
 దుఃఖితుల నోదార్చ దుఃఖమే ఉద్వింకు
 ఏడుపు కన్నీడుగా పార ఏర్పడు శాంతి.
 మనసమున శుష్కత త్రైములు పలుకగదా!
 దుఃఖించువారితో దుఃఖించుచే లెన్న
 కన్నకడుపు విషాద మెప్పురోదార్పదరుః
 (గాంధారి దిక్కుమొగమై బహిరంగముగా)
 దేవి, కురుకుల సార్వభౌము నన్నేషణకు
 కింకరుల పంపితిని—ధృతరాష్ట్రుని వైపు తిరిగి)
 ప్రభు, రండు, వెడలుదము.
 పడిన పుత్రుని మదియుటక మున్నె చూతము

జాగుచేసిన యెడల చెయి మించు కార్యము
 ధృతరాష్ట్రుడు : సంజయా, నీవు నాకంటి వెలుగుపు; నాడు
 చేతికోలపు ముందునడు, వత్తు (గాంధారి)
 రా, రమ్ము;
 కన్నీటియేటిలో తేలిపోదము రమ్ము;
 (అందరును వెళ్ళిపోగురు భానుమతి ఒకతెయే తన చెలికత్తెతో
 వచ్చును. ఆమె దుఃఖము వాగతీతము. పిల్చిదానివలె నున్నది.)
 సఖి : భానుమతి, తల్లి, ఈ దిక్కుగా రండు, అదె సంజయునితో కూడి
 దేవరయు దేవియును చనుచుండిరి. (స్వగతము)
 అశ్రువుల స్రవదాన అందరును
 మునిగియుండగ ఎవరినెవరు దరిచేర్చెదరుః
 (భానుమతి మునుగువేసికొని శోకరసమూర్తివలె పోవును).

దృశ్యము-1

శృణాన కుదుళ్ళేత్రముతో మరియొక తావు. ధర్మరాజు, భీముడు అర్జునుడు, ద్రౌపది మొదలగువారు సత్తురు. పుటోత్కమడు, అభిమున్ముడు మొదలగు బంధువులు: ఇష్టం అన్నేపణకై ధర్మరాజు శృణానమును చూచి దుఃఖముతో నిట్టూర్చును)

ధర్మరాజు : ఇదియే నా ధర్మంపు ప్రతిఫలము! వాయుసేత,
కనుమిదియే నీ ప్రతాపాగ్ని కాహుతియైన
ద్వాపర మహాపురుషు నుపవసము!

భీముడు : ఔనోను,
ధర్మ చూహుతిగన్న అధర్మంపు టుడ్డానము;
పుణ్యాగ్ని కాహుతిగ నైన పాపపు శుంట!

అర్జునుడు : మరణ పీఠిక ఏం ధర్మ సంస్థాపనకు
రణర క్షుణ్ణి పారకయె ధర్మమహనితలి
కాలిదదా:
(ద్రౌపది అర్జునుని చూచి ముసిముసి నవ్వునవ్వును)

భీముడు : చని అడుగుమా కృష్ణ. వచియించు.
వికసనపు దశయందె నాశమ్ము కలిగినది
బోధనాపథమునకు శతమానములు వలయు;
విప్లవ పథము పట్ట రెండె దినములు చాలు
యుగయుగమ్ములు ఎదకు, ఒకరోజు గదకు!
పదియు నెనిమిది నాళ్ళలోనె ముగిసిన దొక్క-
కల్పంపు పని సిద్ధిగాగ వచ్చునె గంగ
పాపమయ సాధనకు!

ద్రౌపది : తెన్న పలికితి, భీమ
వీరులకు కైజ్యమది ఉభితమ్ము కాదయ్యె
హత్య చేసిన పిదప బాధపడి ఫలమేమి :

(రణరంగములో పడి వచ్చుచున్న అనామధేయుడైన సైనికు దొకడు
అయ్యో, నీకు! అనుడు అరచుచుండును)

ధర్మరాజు : (ఆ దిక్కు చూచి) ఎవరిదో పాపమ్ము ఆర్తనాదమ్ము:

భీముడు : (ఉపాసినవూగు) ఎవ్వడో మృతిచెందు సైనికుండర చెడిని!

ధర్మరాజు : మానవుడు బాధపడ మానవుండుడార్చు

మానవుడు దైవమ్ము తానగును. లేకున్న

మానవుడు ధానవుడు

(ధర్మరాజు సైనికుని వద్దకుపోయి మోకాలిపై నిలుచును)

సైనికుడు : (మూలుగుచు) అయ్యో, నీకు!

ధర్మరాజు : అర్జునా, వేగముగ చని నీకు కొని తెమ్ము, (అర్జునుడు పోవును)

భీముడు : అగ్రతా, తొలకగా వాడెవ్వడో అడుగు
మనవాడో లేకున్న కౌరవుల సైనికుడా?

ధర్మరాజు : భీమ, నీ వివుడైన పగను విడుపుము, తండ్రి
మననమున, మరణమున ఎవ్వరెవ్వరి వారు;
అందరు ఇమునివారు ! మనవాడు వారివా
రందరు నతని వారు! ఇట్లుండ నీవేం
దయమాలి పలికెదవు? వైరమ్ము, స్నేహమ్ము
పేరాన, మధ్యరము, పోరాట, మివియెల్ల
స్వర్గపు సునీలంపు బొదార్చమున మునిగి
తన్మయమ్ముయిపోవు తుట్టతుడి!

భీముడు : (ద్రౌపదికి)

కృష్ణ

వింటివా అగ్రజుని మాటలను నిర్దయుడు
నేనంట తామెల్లరును దయావారిధులు!
సమరమున గద విడిచిపెట్టి నేనును దయను
కై దువుగ కొనియున్న వీరికే గతియుండె?

ధర్మరాజు : కష్టకడపటి మనసు దయయే శరణ్యమ్ము!
దయయన్నదా సచ్చిదానందమయమూర్తి
మాదులేజమ్ముకదా? అనుజ, నీ వెరుగవా?
ఆకసమునుండి, మబ్బులనుండి, డివినుండి,
దిగివచ్చు పూలసోనల వాన చందాన
దయ మహోన్నత హృదయములనుండి దిగివచ్చు
నరపాలు కరవాలు కన్న గడ్డిది కరుణ
పగతురను మెప్పించు మిత్రులుగ నొనరించి
భగవంతు హృదయమ్ము కన్న మృదులము కరుణ;
పరమాత్ము హృదయమునె చూరగొన్నది కాదె?
దాతడిడు దీవన: గ్రహితను రక్షించు;
కరుణయను నైశ్వర్యముండినను ఊడినను,
పోయినను, వచ్చినను పొందినతడెల్ల పుడు
శ్రీమంతుడై యుండు! పొంది ఇచ్చెడువారి
కది ముక్తిద్యారమ్ము స్వీకరించెడివారి
స్వర్గసౌపానమ్ము

భీముడు : మున్ను నే పలుమాడ్లు
విని యుంటి దీని!

(అర్జునుడు సిగ్గుతెచ్చును, ధర్మరాజు సైనికునికి నీకు త్రాగించును.
సైనికుడు నిట్టూర్చి, కనులు తెరచి చూచి)

సైనికుడు : ఎవ్వరు వీరు పాండవుల!
కటకటా, కౌరవస్వామి కపరాధమ్ము
చేసినను, తుట్టతుడ పాండవుల జలమాని;
మన్నించు నన్ను, ప్రభు! మన్నించు! మన్నించు!

భీముడు : ఈతడే నా రిప్పుడలిమాన వీరుండు!
బ్రదుకులో ఎట్టులో అట్టులే చావులో.
బాధలో, గురితప్పనట్టి పగసాధించు
నాతడే సహజ వీరచరుండు! తక్కుగల
వారలందరుకూడ కృత్రిమపు సైనికులు!
(దృశ్యము కనుమరుగగును)

దృశ్యము-6

(ద్రౌపదయన సరోవరతీరము. చీకటి కవిసియున్నది. పైనవిశాలముగా
వ్యాపించిన నీలవెతానమట్లు ద్వారపరయుగాకాశము ద్వారపరయుగ
నక్షత్రములచేత ఖచితమైయున్నది. సరోవరము చుట్టును కొన్ని దిక్కులయందు
కుదుళ్ళేత్రశృణానపు కరాశదృశ్యములున్నవి. ఆ సరోవరతీరమున కౌరవేంద్రుడు
జీరుభంగ, కీటభంగములై బాధకును, అవమానమునకును దుఃఖపడుచు పడి
యున్నాడు. అష్టాదశాక్షపాణి పతియును, పక్రవర్తియును అయిన అతడు
అనాధునివలె పుడమిపై పొరలాడుచున్నాడు. అతని ఎదుట ఉండియు లేనట్లు
అశ్వత్థామ గగనమువైపు చూచుచు, నివ్వండుడై కన్నీరు కార్చుచు నిలువబడి
యున్నాడు)

కౌరవుడు : (విషాదముతోను, నిరాశతోను)
పొమ్ము, పద, అశ్వత్థామ! ఎవరున్న ఏమెవర్రు?

తనకు రాగాక ఎవ్వరినైనా మనుజునికీ :
పద, పొమ్ము; ఒంటరిగ వచ్చితిని భువికేను,
ఒంటరిగ ఇటునుండి వెళ్ళెదను పద, పొమ్ము
(అశ్వత్థామ మాటాడక కౌరవునికి కైమోడ్చి నిదానముగా పోయి
మరుగవును. కౌరవుడు మరల ఏమిటో అలోచించి, పిలుచును)

కౌరవుడు : గురుభక్త! (అశ్వత్థామవచ్చి)

అశ్వత్థామ : కౌరవేంద్రా, ఇదో చచ్చితిని
తెలుపు మూగతి ఏమీ నెరవేర్చు సకలము
తృప్తికి ఆశాంక్ష ఏముండినను చెప్పు
గురితప్పరయి చేతు!

కౌరవుడు : ఆశాంక్ష! ఆశాంక్ష!

వల్లకాది ఆశాంక్ష! దీనిదొక్కదైన
పిల్లలను మేకలను పశువులను పడతులను
ఇరులలో పొందవుంటుంటు ఖండించినట్లు
భ్రమపడక సలిపెదవ.

ఋణము తీర నొనర్చు

కౌరవుడు స్వరముతో)
కర్ణ నాతో కూడ చితిమీద కాత్మదహ
మేమిదొక్కరుగ మేదినిని బ్రతికితిమి;
మేమిదొక్కరుగ సామ్రాజ్యమేలితిమి!
చావులో ఇద్దరము ఒకరుగ సుఖించెదము
చితిమీద మేమిదొక్కరుకానెంచెదను!
మా ఇద్దరిది బూడి రెండుకాకుండనీ!
ఇది యొక్కచైన భ్రమపడక నెరవేర్చెదవ.

అశ్వత్థామ : రాజాజ్ఞ, పోయివత్తును నేను (పోవును)

కౌరవుడు : మిమ్మెల్లరను నమ్మి మోసపోతిని నేను!
ఓ పితామహా, భీష్మ! ఓ గురూత్తమ, ద్రోణ!
మీరెల్ల నాడు పక్షము వారలకాదె
తనువు నాకునొసంగి, మనసు వారలకేచ్చి

అన్నంపు ఋణము తీర్చగ—

నామీది అభిమానమున కాదు, నా కెరుక—
వట్టి అన్నంపు ఋణమును తీర్చుటకు గానె
నా పక్షమున నిల్చి పైకి పోరితిరికద :
మీరెల్ల హృన్మనఃపూర్వకముగపోరి
యున్న నాకగుచుండెనేమి ఈ పరిభవము,
ఈ పరాజయము; ఈ కూరు భంగము;
కుంటిసాకులు దొరక వెంటనే జారితిరి!
ధర్మంపు ముసుగు ధరియించి పంపించితిరి
ఓనాడు ప్రియతమభ్రాత! దుశ్శాసనా!
ఓ ప్రియ సేపిహితద! నా కర్ణ—ఎవ్వరిది?
(ద్వాపరుడు ప్రవేశించును)

ద్వాపరుడు : చక్రవర్తి!

కౌరవుడు : (వికటహాస్యముగా) ఎవరువారు 'చక్రవర్తిని' పిలుతురు?

ద్వాపరుడు : మరుకుల సార్వభౌమా: నేనిదియే ద్వాపరుడ!

కౌరవుడు : ద్వాపరమహానభావా, ఆ స్థానము నాకు లేదు. నిన్ను పీతమును
కూర్చుండబెట్టుకు! అందులకు షమింపుము!

ద్వాపరుడు : రాజరాజా, పంగక బ్రదుకు మానవుని హృదయమే మహాస్థానము.
స్వాతంత్ర్యమే సామ్రాజ్యము కదా! స్వతంత్రుని కన్న చక్రవర్తి తిత్
రులు : లరా: నీవు సదా చక్రవర్తివి!

కౌరవుడు : యుగపురుషా, నీవేల ఏతెలియి చెప్పు:

ద్వాపరుడు : నా పాలనము నేడు ముగిసినది. నీ యానతిని పడసి వీడ్కొనగ
వచ్చితిని.

కౌరవుడు : అందులకు నన్నెందు కడుగడలె: పొందవులు కలరుకద! ధర్మజ్ఞం
డున్నాడు! ఆ కృష్ణుడున్నాడు! ఇప్పుడు వారలకదా చక్రవర్తులు:

ద్వాపరుడు : నీవుండవూక నా కితిరులు సార్వభౌములెట్లువుదురు: నాకు నీవే
సార్వభౌముడవు! నాకు నీవే చక్రవర్తివి! నీవు నాకింకను కౌరవేంద్రు
డవు! నిన్ను వీడ్కొనెదను. ఆనతిని దయసేయుము. అప్పుడే
కలికి అధికారము నిచ్చితిని. పోయిరానా:

కౌరవుడు : పోయిరా, ద్వాపరమహాదేవ పోయివత్తును నేనుకూడ

ద్వాపరుడు : అట్లే మనమిర్వురమును ఇంకొక్కపరి కలియుదము. (పోవును)

కౌరవుడు : అట్లుకా రింకెట్లు:

మనమందరము మరలి వచ్చుటకె వసవారు!

(కొంచెముసేపు మౌనముగా ఉండి ఉద్దేశముగా)

ధర్మము! అధర్మము!

ధర్మపరమైవమహా! అధర్మపరమైవమహా:

అబ్బబ్బ, ధర్మసంస్థాపనాచార్యుండు

కాదె ఆ కృష్ణుండు!

ధర్మము వెన్నంటి కాపాడినాడుకద

ఆ కృష్ణుండు:

ఆ పేద గొల్లవాడు!

ఆ పనుల కాపరి!—

ఆ అసంస్కృతుడు, ఆ అనాగరకుడు!—

సరిలెమ్ము

నేనధర్మాధ్యక్షామిని, సరియె

పొందవులో:

అదియెట్టి ధర్మపథ వర్తనలు:

కురువృద్ధుడగు భీష్మ బ్రతిమాలి చంపిరి!

లోలోమపాయములు పన్ని చంపించిరి!

మా ఎల్లరకును అచార్యుడా కుంభజాని

చంపించి. పరలోకమునకు పంపించిరి!

కర్ణ, ఆనాడు ప్రియతమమిత్రు, నా కర్ణ,

సురలు సైతము పూజించు ఆ సూర్య సుతు

చూచుచున్నట్లే కన్నుల ఎట్టిఎదుటనే

మోసమున చంపిరి!

నన్ను సైతము మల్లయుద్ధమున తగనిపగి

దిని తొడలు విరుగంగ గొట్టి పడగొట్టిరి

వీరెల్ల ధర్మ ప్రపరమై:

నేనొక్కడె అధర్మ పథగామి!

ఇదియెల్ల ఆ కృష్ణ కుహళము!

కైతపపు శిఖాగురువు కాదె ఆతండు: (కోపముగా)

ఓరి కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా!

(కృష్ణుడు వెంటనే ప్రత్యక్షమగును)

కృష్ణుడు : రాజేంద్ర, అడుగుదెంచితినిదిగో!

కౌరవుడు :

నీ వెవరు?

కృష్ణుడు : నీ విప్పుడే పిలిచినట్టి ఆ కృష్ణుడను!

(కౌరవుని ముఖము వికట కర్కశమగును. పెదవి విరచును. ఋషుని కొట్టును. సర్పము ఫణమెత్తునట్లు సగము పైకిలేచి చేతిమీద ఒడుగును)

కౌరవుడు : ఎవరు పిలిచిరిరా నిన్ను? నా యీ దుర్దశను కాంచి నవ్వునకైవచ్చితి. వేమి?

కృష్ణుడు : (చిరునవ్వుతో) కౌరవేంద్రా, నీవు నన్ను పేదపెట్టి పిలిచితివికదా?

కౌరవుడు : అరచితినిరా, పిలువలేదు! నీవు చేసిన మోసమును తలచుకొని సిగ్గు చెంది కడుపు మంటతో అరచితినిరా, పిలువలేదు! “కృపాకరా, మురారీ, కరుణాసాగరా, రాచయ్యా, కాపాడవయ్యా అని ఈ మహానుభావుని ఎలుగెత్తి పిలువలేదు!—వచ్చిన దారినేపోరా! తొలగరా ఇక్కడనుండి, నీరుదా! నా ఎదుట నిలువకుమరా! తొలగిపోమురా, రనులు కట్టునురా!

కృష్ణుడు : సావధానము! చక్రవర్తి, సావధానము!

కౌరవుడు : ఓరి దురాత్మా, ‘చక్రవర్తి’యని నన్ను గేలిచేతువా? నా చక్రాది పత్యమును పాడుచేసిన దుష్టుడవు నీవేకదా?

కృష్ణుడు : రాజేంద్ర, పాడుచేసిన దుష్టుడను నేను కాను; నీవే నిన్ను పాడుచేసికొనినావు కద. మత్సరముతో పాండునుతులను జూడ మను వ్యాజమున మోసగించి కాననములకు.

“కవిత”

పద్దెనిమిది పర్వాల భారతం నుంచి
పద్దెనిమిది పంక్తుల వరకు దిగినా
గంగ లాగా భ్రష్టస్థితిని పొందలేదు !
రవణాస్త్రనే ఉంది |
నన్నగిల్లినా మోహాన్ని పుట్టించే
చిన్నదాని లేకాను లాగానే !

“నవలలే”

సంసారం పేరుతోనూ
సాహిత్యం పేరుతోనూ
సమాజంలో
చిత్రవధ గావింప బడుతున్నది
“నవలలే”
ఈనాడు !

శ్రీ కె. కిశోరు బాబు

శ్రీ కె. ఆశోకు బాబు

పంపించినట్టి పాపాత్ముడను నేకాను
ద్రౌపది మానము రాజసభలో కూడి
యున్నట్టి మహానీయుల సమక్షమున తీసి
దర్శమును చెరచివది నేకాదు పాండు తన
యులకు దరణిని ఇమ్మటంచు నేరచ్చి వే
డిన పెదచెవిని పెట్టి, పెద్దలాడినమాట
ప్రక్కలకు నెట్టి, సమరాగ్ని సందించినది
నేకాను. నీవే కారణము! నీ చల్లనే
ఈ కురుక్షేత్ర రణరంగము నేడెట్టి
రుద్రభూమిగనైనదో కనుము! నీ వల్ల
నే కర్ణ భీష్మ ద్రోణాది వీరాగ్రణులు,
ద్వాపరయుగానర్థ రత్నములు—నగ్గునూ
చమ్ముగా కాలేదా?

కౌరవుడు : (ఉబ్బొంగి చచ్చుచున్న కోపముతో)

ఓ మారి! మాయావి!

ఓరోరి హంతకా! రణరంగ రాక్షసా
పేలకుర నా ఎదుట తిర్ర వార్యములను
ఓరి పితృచణచారి, నేను రద చంపిండు
నేనుకద పెద్దసైన్యముల వీరాగ్రణుల
తిన్న పినుగతిండి ఇరుపక్ష సకల భటు
ప్రాణముల వ్రాచి కాయగ మార్చిన నేను
కదా—ఓరి పుట్టునెత్తురుండి, అనాడు
నీవు విదురుని ఇంటినుండి నా ఆస్థాన
మునకు వచ్చిన యప్పుడె అడుగుడుగు నకు నీవు
మంటలను లేపి మనసమును చేయుచు వచ్చి
తివి కాదా? కపటమును దాచి ఇది నాతోడ
ప్రేలేదహా (ఋషుకొట్టును)

కృష్ణుడు : (గంభీరముగా తనలోనే) చాల్సాము: చాలు చాలియాల!

కల పగులగొట్టు సమయమిప్పుడేదెంచె
జగము నెంతటి ప్రతిష్ఠిగ చేయు నామాయ!

(కౌరవుని దుశ్చేతి చురచురచాచి, రెండడుగులు ముందువచ్చెచి,
కత్తిని ప్రసరించు దివ్యవాణితో మాట్లాడును)

ఓ వీర కౌరవా! తల్లజ కౌరవా!

చాలు నీ అభిరయము: పసిదీకల స్రచ్చిలే!

మేల్కాంచి, కనుతెరచి, చూడుమయ్యా! చూడు!

క్రీడ మరచెదవేమి మూఢమానవు రీతి

(సామాన్య గురువుల శక్తిదాయక మంత్రోపదేశములతో మాయా
స్వప్నము పగిలి జ్ఞానోదయమగుచున్నచో, సర్వజగద్గురువైన భగవాన్ శ్రీకృష్ణుని అధికారయుతమైన మంత్రవాణితో ఆసన్న విమోచనుడైన కౌరవుని సువర్ణస్వప్నము జలబుద్ధుడమౌతె తిట్టిపగులును. ఉన్నదున్నట్లే కౌరవుని ముఖమున శాంతి రూపు కట్టును; మొలక నవ్వుతోలుకాడును; కనులు వికసించును. నిట్టూర్పు పుచ్చి ప్రసన్నచిత్తుడై శ్రీకృష్ణుని చూచును. శ్రీకృష్ణుడును మొలకనవ్వు నవ్వును. సూత్రదారుడును, కథానాయకుడును నాటకరంగమునుండి నేపథ్యమందెర మునకు వచ్చివచ్చును)

కృష్ణుడు : స్వర్ణస్వప్నమును పగులగొట్టితివా, కౌరవేంద్రా?

కౌరవుడు : (హాసస్మయంతో) జగద్గురూ! నీ మంత్రరాసు మాతముతో పగిలినదా స్వప్నము (నిట్టూర్చి) కమలాక్షా! స్వర్ణస్వప్నమైనను కూడ ఏమి

భయంకర స్వప్నము!—నూత్రధారా! నేను నా పాత్రను తిన్నగా అభినయించి చూపితివా? లేక అందులో ఏమైనను తప్పితివా?

కృష్ణుడు : నటులలో నడుదన్న సీతెడ కాలవా! సీదోరె ఎవ్వరును అభినయ చతురు లింకలేదు. ఏ మధిరయము! నీ యభినయమునకు నేనే మోహితుడనైతిని!

కౌరవుడు : కర్ణునియమేమందుపు? బలు సొగసుగదా?

కృష్ణుడు : నీకు తరువాలి వాడే ఆరకు! ఆరాడు కడపటి కడనములో తన్ను తానే యించెనతడు. చూచుచుచూచుచునే నేను చాం ముదమందితిని.

కౌరవుడు : నీవు కళాకోవిదుడవు కదా? విశ్వకవివి కదా?

(పై చూచి కొంచెమాశ్చర్యముతో) భగవన్, ఎచ్చటికి పోయినది ఆ తారాపరిశోభిత సీతాకాశము! (మట్టుచూచి) శ్మశానమైయుండిన ఆ కురుక్షేత్ర రణరంగమెక్కడ? (చెయ్యిగిచ్చి) చెవులు చిల్లులుపడు నట్లు పై తెగయుచున్న ఆ ఆరందనధ్వనులెక్కడ?

కృష్ణుడు : (హాసితవదనమున) కలవగిలిన తరువాత అదేముందును, కాలకృష్ణ : అద్వైతమును దీయని మాయతో కెక్కిర మాయపునున్న కదా!— అదిగో!

(తెరలో 'సంజయా, దారి చూపు' అను శబ్దముగను!) అదిగో, గాంధారి ధృతరాష్ట్రులు సంజయసమేతులై వచ్చుచున్నారినో! నాటకమును తిన్నగా ముగించుము! నేను పోయి వత్తును. (నడచుచు) అచ్చట మరల నిన్ను కనుగొందును. (అదృశ్యుడగును) (కౌరవుడు మరల మాయ వ్యాపించి నేలమీదపడి మూలుగును. సంజయుడు, ధృతరాషుడు, గాంధారి, ధానుమతి మొదలగువారు వత్తురు)

కౌరవుడు : (పొరలుచు) హా, ఏమవమానము! అయ్యో, ఏమూరుభంగము! ఏమవమానము!

సంజయుడు : ధృతరాషా, చూడు మీ కావుననే పొరలుచు బాధపడుచున్నాడు కురుకుల సార్వభౌముడు

ధృతరాషుడు : అయ్యో, కుమారా, ఎక్కడున్నావురయ్యా!

గాంధారి : అయ్యో, తండ్రి!

భానుమతి : అయ్యో, అయ్యో!

(అందరును కౌరవుని పైబడి గోడుగోడుమని ఏడ్చురు. ఆ భయంకర మైశ శ్మశానమానమున ఆ కోదన ధ్వని కడలి హోరువలె ప్రసరించును)

దృశ్యము - 7

(శ్మశానమున ఒక స్థలము. కృష్ణుడు, విదురుడు మాట్లాడుకొనుచుందురు.)

కృష్ణుడు : కౌరవేంద్రుని చూచి వచ్చితిని, విదురా. ఏమి పొరుషవంతుడతడు ఖాత్రమున నాతనికి నె చుగు మేటిలేడు.

విదురుడు : మహాధీరుడు! అచలవ్రతిజ్ఞుడు! (దూరముగా చూచి) ఎవరక్కడ ఇక్కడికి వచ్చుచున్నారో?

కృష్ణుడు : (చూచుచు) ఏమి చిత్రమయ మీ శ్మశానము! సహదేవుడతడు!— కుంతిదేవికదా ఆమె?

విదురుడు : అట్లులే కనవచ్చుచున్నది. ఏమో వెదకుచున్నట్లు తోచుచున్నది కదా?

కృష్ణుడు : పసివానిని తొట్టునుండి త్రోసి పారవేసిన తల్లి, శ్మశానమున చూచుటకు వచ్చినది, తన అనుంగు శవయుని.

విదురుడు : (ఆశ్చర్యముతో) నీవు చెప్పునదేమి? ఎవరిని చూచుటకు వచ్చినది?

కృష్ణుడు : ఇంతెవరిని? రణధీరుని, దానకూరుని, కర్ణుని!

విదురుడు : కర్ణుడు! కుంతిపుత్రుడు! ఏమి మాట ఇది కృష్ణా?

కృష్ణుడు : నీకు తెలియదు. ప్రకృత గుండెవో ఎన్ని లోకథలు కదలుచున్నవన్నది నీకు తెలియదు. ఇక్కడికి రమ్మ, అంతయును చెప్పెదను. అలింప వారాడు మాటలు.

విదురుడు : నేడేమిటాశ్చర్యము మీదాశ్చర్యము!

కృష్ణుడు : నేడందరిని వివేకపువేళ. రా, ప్రక్కకు పోదము!

(విదురుడును, కృష్ణుడును మరుగవుదురు. సహదేవుడును కుంతియు పినుగులను పరిక్షించుచు)

సహదేవుడు : ఓటు, ఓటు, తల్లీ.

కుంతి : చిడ్డా, ఎట్టి కడుపు నాదీ? నాడు వేవెలుంగుకు వేకటియైన నా యీ కడుపు నేడు శ్మశాన చహ్నాలో సంతృప్తమగుచున్నది కదా!

సహదేవుడు : (తెలిసియు తెలియనిదానినై) తల్లీ, మీరబరిగిట్లు వెదకుచున్నారు; నాకు ప్రైతము చెప్పనేరలేం? చెప్పినచో అతనిని త్వరితముగా చూపు ప్రయత్నము చేతును. మీరు వెదకుచున్నవాడు వినుతికెక్కిన పీరుదా? సామాన్యమైనదికదా?

కుంతి : (నిట్టూర్చి) వినుతికెక్కిన పీరుడు కుమారా. నేలకన్న పీరులలో నిక్కువంపు వీరుడతడు! క్రితకాలంలో మార్లాండదేవుని మీరిన వాడతడు! రణరంగమున రోషభీషణ పరాక్రమమును చూపినవాడతడు! దానమును విచ్చిన చేతులతో ఇచ్చినవాడతడు!

సహదేవుడు : ఎవరతడు? దానకూరుడు కర్ణుడేమి?

కుంతి : (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చుచు) అవును కుమారా, కర్ణుడు! ఆ నా కౌమార ప్రణయమునుండి ప్రభవించిన నా ప్రేమనిధి కర్ణుడు! పెద్దకొడుకు మీ యందరికన్న పెద్దవాడు!

సహదేవుడు : (ఆశ్చర్యము నటించుచు) తల్లీ, మీరు చెప్పునదేమి? మీకు కర్ణుడెట్లు కుమారుడు?

కుంతి : కుమారా, వ్యధిత హృదయమును వేదించకు!

నా తనువునందు నరకమును రగిలించకు!—

చూపవయ్యా, కర్ణుని, చూపవయ్యా!

(సహదేవుడు కొంత ముందుకుపోయి కర్ణుని శవమునుచూచి, కొంత భయపడి నిలిచి, కేత్తివేలితో చూపును. కుంతి ఏడ్చుచుపోయి కర్ణుని శవము మీద పడును)

సంజయుడు : ఏమి కరాళ లీల ఇది! (తల విదిలించుకొని దీరుడగును)

కుంతి : అయ్యో, కుమారకా, ఏమిటైపోతివిర!

ప్రసవించి ఏటిలో పారవేసిన నిన్ను

పాడు మననమునందు మరల ముద్దొనరించు

పగిదిగా నయ్యెనే?

కన్యాత్వపుంగ్రిడ కను పొడుచునట్లయ్యెనే!

నిన్నిట్టివదనానికి గురియైనర్చిన పాప

మతిని నను మన్నింపుమయ్యే—

ఓనాడు గురుదేవ, గురుదేవ, దుర్గాన,

నీ విచ్చివట్టి వరమది కన్న ఫలమునిదె

కనుమయ్య! కనులార కనుమయ్య, కనుమయ్య!

నీదు మిణుగురు కాల్చి చల్లకాటిగచేసి

నట్టి ఉద్యానమును

భారతము నిటు పల్లకాటిగా మార్చుటకై

నే నిన్ను కంటికదా

ఓ నాదు హృత్ప్రేమవారిధి తరంగమా,

ఓ నాదు హృదయ వాంఛా విస్ఫులింగమా,

నా కడుపుతో తిరిగి పడవేమీ చెప్పరా!—

ఓ బాబు, నీ సబుడు కౌరవేంద్రుడు కాదు

నేనె కారణము కద, ఈ మారి విందునకు,

ఈ కురుక్షేత్రంపు టి మారి విందునకు,

అమ్మ, గంగామాత, నిర్మలాంతఃకరణ,

నాడేను నీచేత నిడినట్టి పసివాని

నేడు రహస్య, కనుమ, ఇవట ఏమైనాడో

నాడీవు కాపాడితివి పాపి నేగన్న

ఈతనిని, నేడు సైతమ్ము కాపాడనే

రవతల్లి, పుణ్యమయి!—నా బాబు, ఓ బాబు,

నేను చేసిన మొదటి అపరాధమునకునై

విధి నిన్ను ఎందుకాహుతిగొనియె నీ ఓతి

నా పాపమునకు నీ బ్రదుకు బలియయ్యెనే

రాజదంశమునందు జన్మమందిన నిన్ను

నే సూతకులమందు తిరుగుటలు చేసితిని;

మన్నింపుమయ్య; అపరాధమ్ము; మన్నింపు!—

ఓ బాబు, నాడీవు హస్తినాపురియందు

పాండవులు కౌరవులు విలవిల్చి మెఱయించు

వేళలో, నీ హస్తలాఘవము చూపగా

రంగమేరే నే చూచుచునె హింగితిని;

నాతప్ప తలచికొని యజ్ఞ యజ్ఞాంతిని!

అటుచేరి నట్టి వీరులు నిన్ను సూతకుల

జుండనుడు తెగడ నీవ్యాసమ్ము దించితివి!

నేనట్టి కనినంత మూర్ఖులో మునిగితిని

అప్పుడైనను నేను సత్యమును పచియించి

తిరిగి నిను పడయగా నైయుంటి అయినను

ప్రజల అపవాదమ్ము వచ్చునని సత్యమ్ము

కానట్టి సిగ్గుతో; ఎడదపొంగిన బిడ్డ

పై ప్రేమ క్రుంగించుకొంటి! నాశముచేసి

తిని, అయ్యో, నాశనము చేసితిని నీ బ్రదుకు!

ఓ కృష్ణ, నీదు పలుకాలించి చెడిపోతి!

నాదు కొమరుని నేను ప్రంపుకొంటినికాదే!

అక్కటా, నీ యాజ్ఞ పాలింప నిర్లప్తది

'తొడిగిన శరమ్ము మరి తొడగకూడదటంచు

ప్రతిద్ర కై కొనునట్లు చేసితిని!

నా సుతుని నేనె మృత్యువు పాతొనర్చితిని!

ఓ విధి! కాల్య నా తల్లితనమును!

కొడుక, ఎరుగని అబలనిటు అందరును మోస

గించిరికదా; నిన్ను చంపివేసిరి కదా;

నీవును నన్నిట్లు పంచింది ఎటపోతి?

ఓ పార్థ, మాతృనేత్రము నిట్లు శ్రువ్వెడర?

ఓ శిశూ, ఓ కర్ణ అక్కటా!

(దృశ్యము మారును)

దృశ్యము - ౮

(ముసులిది కొడుకు నెచ్చటను కానక బడలిపోయి వచ్చును)

ముసులిది : ఇదేమి పిశాచాల ఆట? ఇంతమంది తిరుగుచున్న ఈ పీకటి బయలులో నన్నుడుగు వారే లేరు. అందరును వెదకువారే కాని చూపువారే కన పడరు. ఓ నారాయణా, ఎక్కడున్నావయ్యా పలుకవయ్యా విద్వలులేని ముసులిదాని నడుగు వారెవరు? బాబూ, నీవు నాతో ఉండగా అందరి కిని నేను నచ్చినదానినైయుంటిని. నీవు పరాక్రమశాలిని తెలిసి దొరగారి పై న్యాధిపతులు నా చద్దపు చచ్చి పందలాచి తీయని మాటలలో, మోసపుటాళలలో నా వెన్ను తట్టి, సమాధానపరచి, దోషి మానము, స్వామి భక్తి, ధర్మనిష్ఠ, శాస్త్రధర్మము మొదలగు సమ యోచితములగు ఉపాయ వేదాంతముల వల్లించి నిన్ను కొనిపోయిరి నేను మాటలకు మరులుగంటిని. ఇప్పుడెక్కడా తత్త్వములు ఆ అధికారములు, ఆ భక్తి ధర్మాభిమానము! అన్నియు వట్టి కల్లలు కదా! తెలియని వారికి తెలిసినవారు పన్ను పలల ఉరిచ్రాళ్ళు కదా, ఇంతకును, శ్రీమంతుల కలహాగ్నికి యజ్ఞపకువులు మాచంది దరిద్రులకేదా—

(ముసులిది తలమీద చేయిపెచ్చిచొని చూర్చుచు చింతించుచుచూడు. తల్లియును, పిల్లవాడును ప్రవేశింతురు)

పిల్లవాడు : అమ్మా, నేనింత సడుచురను.

తల్లి : రా; బాబూ, ఎత్తికొందును (ఎత్తికొని నడచి ముసులిదానిని చూచి) ఎవరక్కడ? (దగ్గరకుపోయి చూచి) అవ్వా ఎందుకిచ్చట కూర్చుంటివి?

ముసులిది : (తలయెత్తిచూచి) తల్లి, నా కుమారుడగు నారాయణుని వెదకి వెదకి చచ్చి సున్నమైతిని. అయ్యా; ఎక్కడున్నాడో ఏమో చెప్పువారు లేరు, చేయువారు లేరు; నా కింకేమి గతి? చెప్పవమ్మా మునిగిపోవు చున్నదానికి మునగజెండు దొరకినట్లయినది. (పిల్లవానిని చూచి) తల్లి ఈ పిల్లవాని నెందుకు ఇచ్చటికి ఈడ్చుకొని వచ్చితివి? ఈ దరిద్ర రుద్రభూమికి?

తల్లి : అవ్వా, గుడిసెలో ఎవరును లేరు: వీడు తప్ప నాకింకెవ్వడును గతి లేదు. కదనమునకేతెంచిన నా హృదయనాథుని వెదక వచ్చితిని— ఈపాడు పల్లకాటిలోని పీనుగు పెంటలలో నేమియు కనబడదు!

ముసులిది : నీ నాకుడెవరి పక్షము వాడు?

తల్లి : పాండవుల పక్షమువాడు—నీవుత్రుడు?

ముసులిది : కౌరవులవాడు

తల్లి : నీ కుమారుడు నా పతికి పగవాడై యుండినా?

ముసులిది : ఎవరికెవరు పగవారు? నీకును నాకును నడుమ పగయో?

తల్లి : కదా ?

ముసులిది : మనపంటి నిరుపేదలందరును తెలివిలేని వారమమ్మా పాండవ కౌరవులునెంతై పోరాడగా మన పిల్లలు వారితో వీరిలో మైత్రిచేసి నిలిచి అభిమానమునకై కొట్టుకొని చతురు—నా పుత్రునికి నీ పతిమీద పగయో?—మునమిద్దరమును దుఃఖాద్రిలమమ్మా: రా వెదకి చూతము.

(ఇద్దరును పీనుగుల నడుమ పీకటిలో కొంతకొంతదూరములో తిరు

గును వెదకుదురు. ఒకచోట 'తల్లి' నిలిచి; అరచి: బిడ్డను క్రిందికి దించి, ఏడ్చును. అవట యిద్దరు భటులు ఒకరినొకరు శూలములతో బొడుచుకొని చచ్చియుండిరి. ఒకడు ముసలిదాని కొడుకు మరొకడు 'తల్లి' పతి ముసలిది రోదనము విని వదలగై తివచ్చును)

ముసలిది : ఏమాయెనమ్మా, భల్లీ:

తల్లి : అయ్యో, అయ్యో, చూడమిక్కడ. నా పతిని ఈ పాపాత్ముడు పొడిచి చంపినాడు అయ్యో.

ముసలిది : అయ్యో, అయ్యో, నా కొడుకును నీపతి పొడిచి చంపినాడకదమ్మా అయ్యో పాండవులు పాడుగాను!

తల్లి : అయ్యో, కారవులు పాడుగాను!

(ఇద్దరును పడి ఏడ్చుచు)

దృశ్యము-3

(కురుక్షేత్ర శృగానపు ఒక భాగమున పాండవుల వక్షపు చితి. భీముడు, అర్జునుడు, ధర్మరాజు, ద్రౌపది—ఎల్లరును శోక విహ్వలై నిలిచికొని యుందురు. చితిమీద అభిమన్యుడు, ఘటోత్కచుడు—మున్నగువారి శవము లున్నవి. ఇదివరకును రాతిగుండెతోనున్న భీమునకు నేడు చితిపైనున్న ఘటోత్కచుని శవమును చూచి, దుఃఖము మితిమీరినది. అస్పృహరోదన ద్వని అన్ని దిశల వ్యాపించినది).

ధర్మరాజు : భీమసేనా, మొదటిదిన కార్యమున పూర్తి చేయు, మయినది అయ్యో. చింతతో నేమగునూ చితికగ్గి పెట్టు. (భీముడేడ్చును) నీ పీఠి వీడ్చగా

భీమ, ఇంకెవ్వరి తరులను ఓదార్చెదరా

భీముడు : అన్న, హంతకుడేటన్న దిప్పుడు తెలిసె ఈ నాడు ముద్దుబిడ్డం శవములను కాంచి గాంధారి దృతరాష్ట్ర లేడ్చు రోతునుకండి (అర్జునుడు మున్నగు వారతనితోకూడ ఏడ్చుచు)

ధర్మరాజు : వీరులైననేమీ స్థితప్రజ్ఞులు కానట్టి మానవులు కోపమున పౌరుషముగ క్రమింతు కోపము నశింప వెంటనే పౌరుషము కరగు. కోపమనియెడి మద్యపానమ్ము లేక పీ రెపుడు చంపుటకు దృష్టమింపరు! చితికగ్గి నేనె పెద్దెద—(అగ్గి పెట్టితోయి నిలుచును) ఎవ్వరచట వచ్చెడివారు?

తల్లి కుంతిదేవి! భ్రాత సహదేవుండు! ఎవరినో మోసికొని వచ్చుచున్నార కదా

(కుంతి సహదేవులు కర్ణుని తెత్తురు. అందరును ఆ దిక్కు తిరిగి నిలు తురు. భీముడు దుఃఖమును విసరి పారవేసి నిలిచి, బొమముడివైచి, చురచుర కర్ణుని శవమును చూచును)

ధర్మరాజు : సహదేవ, ఏమి ఇది?

కుంతి : ఓ బాబు, ధర్మరాజా, కర్ణ ఈ చితిమీదె దహనమ్ము చేయుటకు కృపచూపు నా కొఱకు

ధర్మరాజు : తల్లి, కాలెడ్డి అగ్ని కనుకంపలే, దహన యయు లేదు కాని, దీనిని అర్థమేమమ్మా? తెలుపకోరెదనమ్ము

బాబు, నేనేదయును

చెప్పలే; నీవు నా కోర్కె తీర్చగవలెను.

భీముడు : (కోపముతో) ఏమి పని, తల్లి, ఇది. మనకు కులమాతకుని ఈతనిని మనము కాల్యుటయో? కనుకనుమిచట; వీరు చంపిన ఘటోత్కచుడు, అభిమన్యుండు.

(కండ్లు విచ్చి సహదేవునిచూచి) సహదేవ, ఏమిటి చేసెదవు! తొలగించు మిటనుండి ఈ జంతు శవము! (కుంతి ఏడ్చును)

ఓ ధర్మరాజా,

రోదనకు నీవు భయమంద లయమగునేరె!

అర్జునుడు : అన్నయ్య, అభిమన్యు కాల్పు ఈ అగ్నితో కర్ణ కాల్యగరాదు—మనకు కర్ణుండెవరూ?

భీముడు : శత్రుమిత్రుండు! అభిమన్యుని, ఘటోత్కచుని మోసమున చంపిన దురాత్ముడు!—

కుంతి : అర్జున, భీమ, ఓ నాడు సుతులార, కై మోడ్చి వేదెదను, చెలగొడ్డి వేదెదను, నా ఆశ తీర్చండి! నేను మీ తల్లివై యున్నచో—

భీముడు : తల్లియని తెలిసియే ఇట్లు చెప్పెద

కుంతి : నేను మీ తల్లి కాను; మరి వీనిదో తల్లిని తెలిసినా కోర్కె కరుణించండి—వాడిచకండి—ఓ సుతులార (అశ్వత్థామ వచ్చును)

అశ్వత్థామ : ఓ ధర్మపుత్ర, ఓ ధర్మరాజా! ఒక వీరవరు కట్టకడ కోర్కె తీర్చగా ఇబడకేతెంచితిని వీరవరులగు మీరు నాకు సాయము చేసి దాని నెరవేర్చవలె కారవేంద్రుడు చచ్చుటకు ముందు నను పిల్చి కర్ణ తనతోకూడ కాల్యచలెనని చెప్పి పోయె. పోయినవారి కోర్కె బ్రదికినవారు నెరవేర్చుచే ధర్మము.

ధర్మరాజు : అశ్వత్థామ, కర్ణుని కొనిపోమ్ము. నీవతనికగ్ని సంస్కారమ్ము చేయటయే ధర్మమ్ము.

కుంతి ఓ అశ్వత్థామ: కర్ణ ఈ మాడు చితిమీద దహించుచే నా కోర్కె. ఈ కోర్కె కర్ణుడవకము, తండ్రీ.

అశ్వత్థామ : దేవి, కారవు నాన! మరి నాడు బాన! కై మోడ్చి వేదెదను; వీడ్కొనురు కర్ణుని

భీముడు : తడవేల, తీసికొని పోమ్ము, అశ్వత్థామ.

కుంతి : (భీముని దిక్కు తిరిగి చెప్పును)

ఓ భీమ

తల్లికోసరమయిన కరగనెరవు నీవు:

కాలిన శరీరమున కైదువులు క్రుచ్చెదరూ

(అశ్వత్థామ కర్ణుని తీసికొనిపోవును, కుంతి తిరిగిచూచి పడి ఏడ్చును)

కుంతి : ఓ బాబు, ఓ కర్ణ, నిన్నింటికోసమే
కంటినా? ఈరవుండిదేల, సహదేవ?

ధర్మరాజు : ఏమదేమి చెప్ప, సహదేవ, తల్లి క
ర్ణుని కన్నదానని ఏర్పరున్నదికాదే!

సహదేవుడు : అన్న, నను మన్నించు: తల్లిగర్భమునుండి
జనియించినట్టి రాదేయించు మనశ్చెల్ల
పెద్దన్న!

ధర్మరాజు : (పిడుగు పడినట్లయి) ఏమి చెప్పితివీ, సహదేవ?

భీముడు : కల్లలాడకు!

అర్జునుడు : అయ్యో: ఏమయ్యో, కడపదీకే;

సహదేవుడు : విచరములు తరువాత. నే పరిణది నిజము.

కుంతి : ఓ బాబు, ఓ కర్ణ,
ఇప్పుడు వీరెల్లరును సీవారె, నేనే
పాపిష్ఠురాల, పరకీయనైతిని కాదె:
లోకమ్ము వీరినెవరిని నిండసేయదు.
నన్నా, నుతు చంపుకొని తిన్న కడుపాపినని
నిందించు (ఏర్పరు)

ధర్మరాజు : తల్లి, ఏమి పొనర్చితివి నీవు

అర్జునుడు : కృష్ణా, ఆసత్యమును చెప్పి చంపించితివ!

భీముడు : తుదకు కలుషితమయ్యే నీ భారతరణమ్ము;

(దృశ్యమదృశ్యమగున)

దృశ్యము-11

(కురుక్షేత్ర శృణానము. ఎక్కడ చూచినను నీరవత, చీకటి అలుము
కొని యున్నది. కాగదాల వెలుగులేదు; తిరుగాడు మనుష్యాకృతులు లేవు.
అంతయు బట్టబయలు. ఆకాశపు ఉనంతపు నీలవటముమీద చెక్కబడ్డ లక్ష్మీపలంక్ష
నక్షత్ర మండకాంతి కొంత వ్యాపించి ఘోరదృశ్యమును ఘోరతరముగా చేసినది.
శృణానమునకు నడుము ప్రక్కప్రక్కన రెండు భస్మరాసులున్నవి.
ఒకటి పాండవపక్ష వినాశనమునకు ప్రతినంది. మరొకటి కౌరవపక్ష వినాశన
మునకు ప్రతినంది. ఆ ఒక్కొక్క భస్మ పర్యతమమీదను ఒక్కొక్క
కాలుంచి రుద్రలయము రియైన మహాదేవుడు, భీమాకారుడై నిలిచి
యున్నాడు. అతని తల విరజింపకొనియున్నది. 'కురుక్షేత్ర' పాములు భయ
ముతో ముడుచుకొనియున్నవి. పులి తోలు పైన కప్పకొనియున్నాడు. త్రిశూల

మును ధరించినాడు. భస్మరాసులనుండి అప్పుడప్పుడు బూడిదను తీసికొని ఘోష
కొనును—ఒక్కొక్కసారి ఘోషకొనునపుడును మహాభారతపు ఒక్కొక్క పీఠ
పురుషుని నామధేయమును గట్టిగా చెప్పెను. మధ్య మధ్య పిచ్చిగానికలె అట్లు
హాసము చేసి కేకచేసి నవ్వును! అంతటను నిశ్శబ్దము; భీషణముగానున్నది;
భీకరముగా నున్నది; గంభీరముగా నున్నది; రుద్రముగా నున్నది)

రుద్రుడు : దుర్యోధనుడు భీష్ముడు: ద్రోణుడు, కర్ణుడు అభిమన్యుడు, ఘటో
త్కచుడు, భీముడు, అర్జునుడు, ద్రౌపది కృష్ణుడు:

(మునుగువేసికొన్న అస్పష్టాకృతులు ఆ చీకటిలో బాదులు తీరి
వచ్చును. వారిలో మగవారు, ఆడువారు, పిల్లలు, వితంతువులు, పీదలు—అంద
రును ఉన్నారు. వారందరూ మృతిచెందిన పాండవ కౌరవ పక్షాలవారి బంధు
వులు కౌరవపక్షమువారు ఒక వరుసగా ఏర్పడి మహారుద్రుని ఎడమనుండి కుడికి
పోయి అదృశ్యమౌదురు. పాండవపక్షమువారు ఇంకొక్క వరుసగా ఏర్పడి కుడి
నుండి ఎడమకుపోయి అదృశ్యమౌదురు. మహాదేవుడందరిని చురచుర చూచును
నిలిచియుండి మరల ప్రారంభించును. అతని ధ్వని దూరపుటురుమువలె, గంభీర
ముగా మ్రోగుచున్నది; శృణానమునమును ఊచి నిద్రపుచ్చు జీలపాటవలె
నున్నది)

ఎల్లదానములు, ఎల్లధర్మములు
తుదకొక్కడకే—నా కడకే!

ఎల్ల పాపములు, ఎల్ల పుణ్యములు
తుదకొక్క నవ్వుకే—భస్మమ్ము నాకే!
నక్షత్ర ఖచితమీ అంబర విశానమ్ము
సశ్య శోభితమిద్ది పెద్ద భూమి,
హారహారమును పారమేలేని
కడలి ఈ వ్యాప్తి కడకు ఇచ్చిదీతే!

—కడకు ఇచ్చిదీతే—కడకు ఇచ్చిదీతే!

కాలదేశముల ననమరణములు
జీవకోటులును, కాదీ దిక్కుకే!
కాబిదిక్కుకే—కడకు కాదీకే!
నాదు పిచ్చితైచన ఈ సృష్టి
కడకు కడియగను—నాదు పిచ్చితే!
నాదు పిచ్చితే—నాదు పిచ్చితే!
ఇదె జగపు మొట్టమొదట; తిదె జగపు తుట్టతుది,
ఇదె జగపు కట్టకడ నమ్మిక!
కడ నమ్మిక! కడ నమ్మిక!

(రుద్రుడు దృష్టిజ్ఞానను సారించి ధ్యానమగుచున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు
మెల్లగా అడుగులు వేసికొనుచు గంభీరముగా ప్రవేశించును. రుద్రుని తడక
దృష్టితో చూచి పిలుచును)

కృష్ణుడు : మహాదేవా!

రుద్రుడు : (నిదానముగా కనులు తెరచి, కృష్ణుని చూచి) వాసుదేవా, వచ్చితివా?

కృష్ణుడు : వచ్చితి నయ్యా, భగవన్. నీవేమి రుద్రనాటకపు టంతిమ దృశ్యాభి
నయమున తన్నయందైయున్నట్లున్నాడవే!

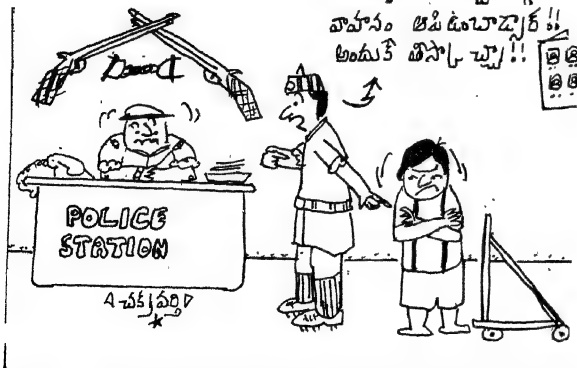
రుద్రుడు : అవునవును, సూత్రధారా! (చిరునవ్వు నవ్వి) నీ నాటకము పూర్తి
అయినదా?

కృష్ణుడు : నీ సాయముండినవో పూర్తికాకేమి!

రుద్రుడు : నీవు రసికులకు గురుడవు. నీదు దృశ్యకావ్యపు సౌందర్యమును,
గాంభీర్యమును పర్జనచేయటకు సాధ్యము కానిది—అది పూర్ణము;
నవరసపూర్ణము!

'నా పోలీస్' బోర్డు దగ్గర

వాహనం తిప్పిపోయింది!!
అందుకే పోలీస్ బోర్డు!!

కృష్ణుడు : నీ ఒక్కని ఆవేశమున్నచో దుష్కారము సఫలము!
 దురుడు : వాసుదేవా, ముందికే కావ్యమును కట్టెదవయ్యా
 కృష్ణుడు : కలియుగ మహా కావ్యమును! రేపే పీఠికా దృశ్యారంభము; కలియుగ
 ప్రారంభము!
 దురుడు : రసమూర్తి, దర్శింప నిచ్చగించు నా కథానందితము.
 కృష్ణుడు : ప్రదర్శించును దివ్యదర్శనమును. కనుమదే ముత్రణితము కలియుగ
 మహా లలిత కావ్యము.
 (శ్రీకృష్ణుడు చేయి చూపించును. కాలపు తెరలొకటొకటి విప్పారును.
 దురుడు ప్రసన్నుడై తిలకించును)
 దురుడు : పరించవయ్యా, విశ్వకపి, ఆ మిరుమిట్టగొల్పు దృశ్యములూ.
 కృష్ణుడు : వర్ణించు నతి ముఖ్య దృశ్యములు :
 చూడుమదే భారత వర్ణము, ఉపనిషదామము...
 గౌతమ బుద్ధుడు, మౌఢ్యనిరాసకుడు!...
 అశోకుడు, చక్రవర్తి శ్రేష్ఠుడు!...
 ఆసియా ఖండము!...క్రీస్తు! దీన రక్షకుడు—
 యవనదేశము!...జ్ఞానులు వారు!...
 రోమను చక్రాధిపత్యము...ఐరోపాఖండము...
 ఆంగ్లేదేశము!...యూరప్ కేశలము! ఇదిగో!...
 ఆరబ్బిస్థానము...మహమ్మదు...కేరళము...
 ఆదార్య శంకరుడు...మేఘాది, సిద్ధుడు!...
 మొగలు సామ్రాజ్యము...మహారాష్ట్రము...
 బ్రిటింగ్ దేశము!...తిక్కన మహాకవి...విజయనగరము...
 పాశ్చాత్య హైరయద్ధము!...రష్యాదేశము...
 విప్లవము...ప్రజాధిపత్యము...చక్రవర్తి వినాశనము...
 విప్లవ మత ప్రచారము...చీనాదేశము...

రక్షప్రవాహము...బాంబులకీడ...రౌద్రము!...
 పితౄహత్యకాండ భారతవర్ణము...దారిద్ర్యము...
 దౌర్బల్యము...శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస!...
 (దురుడును కృష్ణుడును నమస్కరించుదురు)
 సర్వధర్మ సమన్వయాచార్యుడు...వివేకానందుడు...
 స్వాతంత్ర్య సంగ్రామము...అహింసాచరణము...
 మహాత్ముడు...నత్యాగ్రహము! అత్యాచారము!...!
 దౌరాత్మ్యము!!
 (దురుడు కూలమెత్తును)
 తాలిమి, తాలిమి, హే దురద చెదవకుము కావ్యము...
 ముందు కనుమయ్యా...సార్వభౌమత్వభంగము...
 స్వతంత్ర భారతరంగము...సర్వ ప్రజాధిపత్యము...
 సర్వసమత్వము...జగత్కల్యాణము...
 భూవైకుంఠము...కనుమదే...
 దూరమున, బహుదూరమున, కాలగర్భమున...

గమనిక : మూలమున 1. కన్నడదేశం 2. కవిరన్నన్ అని ఉన్నవి.
 సామాన్య మానవ సంసారము...నతిపతుల శృంగారము
 శిశువుల భేల, లీల, కావ్యము
 సుమధురము...దివ్యము...సుప్రాకావ్యము!

(ఉన్నదున్నట్లే దృశ్యము మాయమై, అంతుకొన్న పీకటి మరింత
 దట్టమై, హఠాత్తుగా అత్యంత కాంతి యుక్తమగును. మాయమైన కృష్ణదురుల
 సమ్మిళితాబ్దహాసము గగన సునీల శూన్యమునుండి తరంగతరంగములుగా విన
 వచ్చును. కాంతి మరింత ఎక్కువగును. అయ్యమూర్తియైన దురుని నవ్వుతో
 సృష్టిమూర్తియైన కృష్ణుని నవ్వు లగ్నమై ఆ మహాజగద్వక్తల సుమధుర
 వికటాబ్దహాసము శృంగారగర్భమునుండి వెలికి వెదలివచ్చి విశ్వవ్యాప్తియగును)

ఓమ్ కాంతి: కాంతి: కాంతి:

నిన్నే శ్రీ కావూరు పాపయ్యకావ్యం

నున్నేమిటి
 ఇలా
 అంకు లోయలో
 పరమకున్న వెన్నెల్లా !
 నీ కన్నుల్లో
 ఆ తియ్యటి పాటలేమిటి
 నాకు రాగయోగాన్ని నేర్చి
 మూగవాణ్ణి చేయడానికి !
 నీ చిరునవ్వుకు
 అంతగా
 నా అంతరంగాన్ని వింతగా
 ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసే
 ఆ పరిమళం ఎక్కడిది !
 అటు కూడా

స్వర్గం కాబోలు
 రంగు వెలసిన కాగితం పువ్వులా
 నీ అందం ముందు !
 నిన్నే
 ఒక్కసారి మాట్లాడవూ !
 నా హృదయంలోకి
 వంద బృందావనాలను
 ఒక్కసారిగా ఉదేలాల!
 నేయరాలా
 ఒక్క అడుగు ఈ గడ్డిపూవువైపు!
 నీ మృదువద స్వర్ణనే
 అలా అలా
 నృతీస్తూ తరిస్తా !
 నా జన్మానేక వేదనా భారం తీరేలా!

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యములో “ఇమేజిస్టు” కవిత- శ్రీరంగం నారాయణబాబు

యిరవయ్య శతాబ్దం రెండవ దశాబ్దం మొదటి సంవత్సరాలలో అంగ్ల దేశంలో వ్యావహారిక భాషను కవితలో జోషించి, కొత్త నడకలతో నిర్దిష్ట పద చిత్రణలతో కవితవ్రాసి “ఇమేజిస్టు కవితోద్యమం ప్రారంభించాడు ఎ.జా.పౌండ్. అంగ్లదేశంలో ప్రారంభమైన “ఇమేజిస్టు కవిత్వాదోరణి ప్రభావం. ఈ శతాబ్దం మూడో దశాబ్దంలో తెలుగు కవులను కూడ ఉత్తేజపరిచింది. శ్రీరంగం నారాయణ బాబు కూడా ఉత్తేజితమైన సామాజిక వికృతులను వర్ణించడం “రుద్ధిరజ్యోతి” చదివిన వారిలో స్పందన కలుగజేస్తుంది.

“మచ్చుకి “దేశమాత”

ఎందాకాలం

ఎందాకాలం

పగళ్ళు నెగళ్ళు

మండేకోడ్లు

కాలం కాలిన

గుడ్డపీలికై

ధూళి రేగినది

అడవి ప్రాంతాలలో చలికాలంలో రాత్రిపూట దుంగలు పేర్చి మంట పెడతారు. దీనిని నెగడు అంటారు. ఈ నెగడు చుట్టూ చేరి చలికాగుతారు. గ్రీష్మ ఋతువులో పగళ్ళు ఈ నెగళ్ళలా తీక్షణంగా వున్నాయి.

విలయ వేళం

విహాయసాలు

విస్ఫులింగములు

వర్షించాయి.

కణకణలాడే ఎండల్లో కళ్ళు జిగేలుమని ఆకాశంనించి నిష్కరవ్వలు రాలు తున్నట్లు గోచరమవుతుంది. ఈ విస్ఫులింగముల వర్షంలో కాలం కాలిన గుడ్డ పీలికై ధూళి రేగింది. ఈ తాపమెక్కిస్తున్న సమయంలో కవికి నెలక ఒకరై విశాప్రాతికతో దర్శనమిచ్చింది. ఎలాగో

అంటి అంటిని

అమె కరీరపు

చాలీచాలని చీరను

తొంగిచూచే మానం”తో

గుక్కుడు అన్నం

గ్రుక్కెడు నీళ్ళు

స్వాతి వానకే

ముత్యపు చిప్రై

కథవే రూపం చాలి

కథవే చెరువై ఏడ్చి.

నెలక అంతర్యాతావరణం జరగాగ్నితో మండుతుంది. బాహ్యవాతావరణం సూర్యాగ్నితో మండుతుంది. మానం అంటి అంటిని చాలీచాలని చీరను తొంగి

చూస్తుంది. ఈ వాతావరణంలో

చచ్చిన బాలింతలు

వెచ్చని చనుబాలతీపి

మచ్చరించు కంఠముతో

ఆకలి! దాహం!

అన్నం! అన్నం! అంటూ

అటమడిచింది.

బాలింత చనుబాలు వెచ్చగా తియ్యగా వుంటాయి. అయితే చచ్చిన బాలింతకి చేపులుండవు. వెచ్చని చనుబాలు చేపవు. చచ్చిన బాలింత కొమ్ముపై పడి ఆకలి, దాహంతో పాలకోసం కింక పెట్టి అటమడిస్తున్న పురిటిపిల్లలా బిచ్చ కత్తె ఆకలి! దాహం! అన్నం! అన్నం అని అడుస్తుంది. అటమడిస్తుంది. పురిటి పిల్లకి చచ్చిన బాలింతనుండి పాలురానట్లే బిచ్చకత్తెకు అన్నం రాలేదు. దాహోప శమనం కలగడంలేదు. ఎంత హృదయవితారకమైన వాతావరణం! జీవి మనిషైతే ఈ దృశ్యానికి మానవత్వానికి పెల్లుబికి ప్రవహించాలి. కాని కాలిన గుడ్డపీలికలైన ఈ కాలంలో సమాజ శక్తులు

బలి ప్రముఖుల

పాతర మా భూమి

అతిథి పూజలకు

మొదటి వారము

కర్ణుడు మాచాడంటూ

గంతులు వేసే

దేశనాయకులు.

అన్నపూర్ణను

ఆరాధించే ముగదలు

జాలకములపై

తడిపిన వట్టివేళ్ళు

తట్టి కట్టిన ఇండ్ల

ద్వారముఖమ్ములు

బంధించేరు

కన్నులుమూసి

న్నిదించారు.

విప్రుమూర్తి బ్రాహ్మణ పడుగులా వచ్చి దానమడిగితే బలిచక్రవర్తి తన్ను తానే అర్పించుకుని పాతాళానికి పాతరగా పోయేడు. శిలి చక్రవర్తి దేవత బారి నుండి పావురాన్ని రక్షించడానికి తన తొడమాంసము కోసియిచ్చినా సరిపోక తన్నుతానే దేవతకు ఆహారంగా అర్పించుకున్నాడు. భారత ప్రముఖుడు కర్ణుడు తనకు రక్ష అయిన కవచకుండలాల్నే దానమిచ్చేడు. ఇల్లు కట్టుకుందుకు పుల్ల లడిగితే తన నివాస గృహాన్ని కూలదోయింది బీద బ్రాహ్మణికి కలప దాన మిచ్చాడు. అన్నపూర్ణ నిత్యం అన్నార్తులకు అన్నం వడ్డిస్తుందని హైందవుల

సమృతం. ఇందుకే అన్నపూర్ణ చేతిలో వడ్డించే గరిట వున్నట్లు అన్నపూర్ణ ప్రతి మనుషులసారు. ఈ అన్నపూర్ణను ఆరాధించే స్త్రీలు, బలిపత్రవర్తి, కర్ణుడు మొదలగు ప్రముఖులంతా మా వాళ్ళని గొప్పలు చెప్పుకుని గంతులు వేసే దేశ నాయకులు నెలక అకలి, దాహం అని అలమటిస్తూ అరుస్తుంటే ఇళ్ళ కిటికీలకు తడి పిన వట్టివేళ్ళ తడికలు కట్టకొని చల్లని వాతావరణం కల్పించుకొని సుష్టుగా కడుపు నిండా తిని, తలుపులు బిగించుకొని, హాయిగా నిద్రపోతున్నారు. బిచ్చకతై ఆర్త నాదం వారికి వినిపించదు. ఈ దోపిడి వ్యవస్థను చచ్చిన బాలింతతో పోల్చి వర్ణించడం ఎంత హృదయవిదారకమైనది. ఏ ఆధునికవి చేయనివ్వడం. బహుశా ఏ పాశ్చాత్యకవి వర్ణించని కవనం. నారాయణబాబు ఈ కవితను 1987లో అప్పటి వేసం కాలంలో ధనవంతులు కిటికీలకు వట్టివేళ్ళ తడకలు కట్టకోడం తరచు కనబడే వాస్తవవృత్తం. మనకు స్వరాజ్యం చేకూరింది 1947లో. ఇప్పటికీ ముప్పైఏడున్న వత్సరాలైంది. అప్పటి ధనవంతులు కిటికీలకు వట్టివేళ్ళ తట్టిల కట్టు కుంటే ఈనాడు ధనవంతుల ఇళ్ళకు ఎయిర్ కండిషనర్లు అమర్చి వుండడం వాస్తవం. కాని అప్పటి బిచ్చకతైకు ఇప్పటి బిచ్చగతైకు తేడా ఏమీ లేకపోవడమూ వాస్తవమే.

దేశం అంటూ
దేవుళ్ళంటూ
కొలిచే కళ్ళకు
బానిసత్వమే
ప్రబలింది.

ఈ పీడితవర్గ సమాజం విజ్ఞానభజకు శినుకచెంది జలరాగ్ని తాపంతో ఎండవేడిలో ఆమె కన్నులు కాలిన బండి కమ్ములులా ఎర్రనై చూపులు పడ గాల్చులా తీక్షణం అయ్యాయి.

రెండు కన్నులు
కాలిన బండి కమ్ములు

కాలిన మారుని చూపులు
కలికి చూపులు
అగ్నిపీఠమై
అలాపించింది
ఖజేలుమన్నవి.
కకుప్పాకెలు:

కకుప్ప అంటే దిక్కు. కకుప్పాకెలు దిగంతాలు. బిచ్చగతై అగ్నిపీఠా లావనకి దిక్కులు పిక్కటిల్లాయి; దిగంతాలు దద్దరిల్లాయి. అయినా దేశం అంటూ దేవుళ్ళంటూ కొలిచే దోపిడివర్గ సమాజం కళ్ళకి బానిసత్వపు బలం వుంది. డబ్బుకీ, స్వార్థానికీ బానిసై చల్లని గదులతో కడుపారతని హాయిగా నిద్రపో తున్నార, వారికి బిచ్చకతై అలావన వినబడదు.

దీన్నాదా చిన్ని కృష్ణుడు;
అనసూయేదని
అరుండలేదని
ప్రశ్నించింది.

ఇక్కడ పతితర హైందవపురాణాశయ జ్ఞప్తికి వస్తాయి. కృష్ణుడు భగ వంతుడని, హైందవుల సమృతం. భారత కథనంలో ఏకపత్రద్రావది, హస్తాపహ రణం జరుగుతున్నప్పుడు కృష్ణుడు ఆమె మాన సంరక్షణ చేశాడు. అత్రిమహా ముని భార్య అనసూయని పరిక్షించడానికి త్రిమూర్తులు అతిథ్యాతికి వచ్చి ఆమెను దిగంబరంగా అతిథ్యమివ్వమని కోరితే ఆమె తన శక్తిచేత త్రిమూర్తులను చంపి పిల్లలుగా మార్చి అతిథ్యమిస్తుంది. అంతటి పాతికత్వం ఆమెది. ఇంక అరుంధతి హరిజనకన్య. పశ్చిమహాముని వివాహమాడకొరి శిలవతులకొరకు పరిష్క పెడ

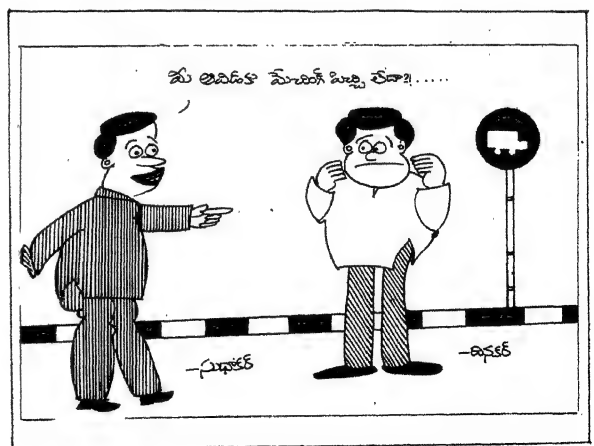
తాడు. ఇసుక అన్నంగా పండిపెట్టే యువతిని వివాహమాడ కొరుతాడు. ఎవరూ దైర్యంగా ముందుకు రాలేకపోతే అరుంధతి తాను దైర్యంగా ముందుకువచ్చి, తన శక్తివల్ల ఇసుక రేణువుల్ని బియ్యపు గింజలుగా మార్చి అన్నం పండిపెడుతుంది. ఆమె శిలానికేమిచ్చి అరుంధతిని వివాహమాడతాడు. ఇంతటి శక్తిమంతురాలు కను కనే ఈమె నక్షత్రమండలంలో తారయిందని ఈ పత్రికామతల్లిని చూచి తరించా లని కొత్తగాపెట్టిన దంపతునికి అరుంధతినక్షత్ర తాన్ని చూపిస్తారు. అరుంధతి కన పడలేదు కాని అరువేల అప్పు కనిపిస్తోందని తెలుగువారి నానుడి. భగవంతుడైన చిన్ని కృష్ణుడు, పత్రికా మతల్లులు, అనసూయ, అరుంధతి, తన మానం బజారున పడుతుంటే వున్నారా వుంటే ఎక్కడికి పోయేదు; అని బిచ్చకతై ప్రశ్నిస్తుంది. కాని వీరి భక్తలమని చెప్పుకుంటూ ధనికవర్గ సమాజం స్త్రీలు, దేశ నాయకులు చల్లని గదులలో సుష్టుగా తిని నిద్రపోతున్నారు. ఇది మన హైందవ సమాజ సౌభాగ్యం కాదు - దౌర్భాగ్యం.

తమ జాతికి చెందిన బిచ్చకతైను చూసి మానవులకే జాతి కలగని సాంఘిక వాతావరణంలో మనుషులచే నీరసంగా చూడబడే కొన్ని జీవులు సృందించాయ్.

వీడి కాలువను
బురదనీటిలో
విశమించిన
శ్వనాధుడొక్కడు
నిశ్చయించాడు.

ఎండవేడికి తట్టుకోలేక కుక్కలు వీడి కాలువలో బురదనీళ్ళలో పడుకో వడం మనందరికీ కనిపించే సామాన్యదృశ్యమే! అలా పడుకున్న కుక్క బిచ్చ కతై దయనీయ స్థితికి జాలిపడి నిట్టూర్చిందట. శ్వనాధుడంటే కాల్వై రవుడు శివుడు. ఈ శ్వనాధుని నిట్టూర్పు తాండవమాడే ముందు నిట్టూర్పు. కుక్కకు గౌరవప్రదంగా శ్వనాధుడంటూనే శివతాండవాన్ని సూచిస్తున్నాడు. దిగంబరుడు తాండవమాడితే మిగిలేది దక్షవాటికే.

మరొక నాలుగుకాళ్ళజీవి
ముందర కాళ్ళకు
బండంతో
కాకితమ్మలే
కనువని మేనూ
చక్రమణం చేసే
చక్రీవంతపు చతులు
చిలుప చిలుపగా
తొలకరించినవి

పు క్షేపితం అంటే గాడిద. బట్టలముడులు మోయడానికి రజకులు గాడిదల్ని పెంచుతారు. ఈ కష్టజీవులకు ప్రత్యేకంగా మేకపెట్టరు. పూరిమీద తిరిగి మేయవలసిందే. పట్టణంలో రోడ్లమీద పచ్చిక దొరకడు. పాలేసిన చిత్తుకాగితాలు తప్ప, చిత్తుకాగితాలే కనుమని మేస్తూ తిరుగుతున్న గాడిద బిచ్చకత్తెను చూసి కోళ్ళనిట్లు పెట్టుకుంది. ఈ కన్నీటిబొట్లని తొలకరి చినుకులతో పోల్చడం విశిష్టం. భవ్యత. తొలకరించడం తెలుగు నుడికారం. ఎంత రమణీయచిత్రణో గమనించండి..

యింకొక జీవి,
రోడులేని
నీడలేని
అడుదాని
చూడజాలక
తరువాతల్లో
తల్లికిందై
తపిందిపోయి
ఋషి పక్షికడి
నేలకు వారింది.

మండుబెండలో చెట్లకొమ్మలలో ఋషిపక్షులు తల్లికిందగా వేళ్ళాడుతూ ఎండవేడికి తట్టుకోలేక చచ్చి రాలిపడడం గ్రీష్మఋతువులో తరచు కనిపించే దృశ్యం. అయితే ఋషిపక్షి రోడులేని నీడలేని బిచ్చకత్తె దారుణావుతిని చూచి తపిందిపోయి నేలకు వారింది. ఎంగెల్స్ ప్రసాదించిన కాస్తంత నీడలో బ్రతుకుతూ, బడుగువర్గాల జీవనసరళికి తపిందిపోయి "దనకేపీటలో" ప్రాణి కర్తవ్యం ప్రబోధించిన కారణమార్పున పరితక్కు జైప్రితి వస్తాడు.

బిచ్చకత్తె అగ్నివీణయై ఆలాపిస్తూ
ఉసురుసురైంది
ఉమ్మరించింది.
అనువులువీడి
చచ్చిన దేశమాతయై
చాప చుట్టగ
నేలకు వారింది.

ఆకలి, దాహంతో కొట్టుమిట్టాడి చలవలు కమ్మి ప్రాణం విడిచి చాప చుట్టలా నేలకు వారింది. చాపచుట్టలా నేలకు వాండం తెలుగు నుడికారం. గురజాడ, దేశం అంటే మనుషులన్నాడు. బిచ్చకత్తెను అందుకే దేశమాత అంటున్నారు నారాయణబాబు. హిందూదేశం దౌర్భాగ్యం అంతా యీ ఒక్కమాటలో యిమిడి వుంది. యిదే నారాయణబాబు కవన విశేషం.

భూపతి అజ్ఞను
భూమి పుట్టువు
చిచ్చున తొరబడ్డాది
కిలం కోసం అనాడు

తన కిలం నిరూపించుకోడానికి రాముడి అజ్ఞను సీతమ్మ అగ్నిప్రవేశం చేసింది అనాడు. కాని

మట్టిపమిదలో
వత్తె కాలింది
మానిని యీనాడు.

అగ్నివీణయై ఆలాపిస్తూ కర్తవ్య ప్రబోధిస్తూ ఎందుకూ

ఆకలి దీర్చుని
మా నంగప్పని
దేశం కోసం

భారతి

ఫిబ్రవరి, '86

కవి, బిచ్చకత్తెను దేశమాతగా దర్శిస్తూ "ఆకలి దీర్చుని, మానం గప్పని దేశం కోసం మట్టిపమిదలో వత్తె కాలిందీమానిని అనాడు" అని సాదారణజీవుని కావించడంలో కవితోపాటు మనం స్పందించి నిట్టూరుస్తాం. కర్తవ్యోన్ముఖుల మవుతాం. ప్రకృతి సహజ దృశ్యాంశులు చూస్తూ వాటితో హైందవ సంప్రదాయాన్ని, ఆచారాలను నారాయణబాబు వ్యక్తం చేస్తాడు. పురాణ హైందవ గాథలను సంస్కృతులను జైప్రితియై జీర్ణమైన ఈ సంస్కృతులను పట్టుకుని వేళాడుతూ సమాజంలో మార్పును కాంక్షించి ఆహ్వానించకపోయాన్ని నిరసిస్తాడు. తన కవితలో పురాణాధంశు కృత్యంగా ఉటంకిస్తూ ప్రస్తుత సమాజంలో వాటి నిస్సారతను ఎత్తిచూపుతారు. ఈ పద్ధతి యివని కవితలకొని ప్రత్యేకత అనితరసాధ్యం.

"చస్తువుని సామాజిక విమర్శనాదృష్టితో తరచి తరచి చూడవలసి వుంటుంది. సమాజాన్ని ఎక్కడకక్కడ విమర్శించడం భావవికవాద లక్షణం. వస్తు వ్యాకరణాలతో ఆగక విప్లవ పథాలను పడుతుంది. రీతిలోను, వస్తువులోను సరికొత్తదనం కనిపిస్తుంది. ఈ లక్షణం నారాయణబాబు కవితలో ప్రస్ఫుటం. నోటికి వట్టే చందస్సులతో శ్రీశ్రీ పరుగులు తీస్తాడు. తన లక్ష్యాన్ని ప్రత్యక్ష పద్ధతిని వ్యక్తం చేస్తాడు. నారాయణబాబు పరుగులో ఉద్యోగం లేదు. 'ఆతనిది పరోక్ష పద్ధతి, కాని భారత సాంప్రదాయం నారాయణబాబు కవితలో చక్కగా జాణవారుతూ వుంటుంది. ఎవరూ చెప్పని పద్ధతిని చెప్పడం ఆతనిని సరదా, శబ్దాలతో కుదింది సొగసైన విగ్రహాలను నిర్మించే శిల్పి. కృత్యత యితని పద్ధతి. పది మాటలలో చెప్పవలసినది ఒకమాటలో చెప్తాడు. ఈ శిల్పం సాధారణం అలవడేది కాదు. పరిపూర్ణకృతితో అతని ధృష్టమాన పస్తువులు కనుల ఎదుట మసలుతాయి. శ్రీశ్రీ స్థూలదృష్టికి దొరుకుతారు. నారాయణబాబు కొన్ని తావులలో సూక్ష్మదృష్టికి విన్నపం కాదు. "ఇమేజిస్టు" కవితకు యితను ప్రాణం పోస్తాడు." దుదిగజ్జోతి ప్రస్తావనలో ఆచార్య రోణం వారి యీ మాటలు గమనార్హం. "దేశమాత" ఈ విమర్శకు దర్శనం.

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో బిచ్చకత్తెను చర్చించిన నాళం కృష్ణారావు గారు పేదరికమింత యోధ్య నేర్చినదే తల్లీ! అని జాలిపడ్డారు. బిక్షువడియేని ని వర్ణించిన శ్రీరంగంశ్రీనివాసరావుగారి వెల్లగాలిః ఆవేమరణిస్తే ఆ పాపం ఎవరి దని ప్రశ్నిస్తూ వెళ్ళిపోయింది. ఎముకముక్క కొరుక్కుంటున్న కుక్క ఏమీ అనలేదు. తొంద ఒక ఈగను పడేసుకొని తొందరగా తొలిగింది. ఎగిరాల్సిన ఎంగిలాకు పాపం నాడితాదంది. కాని నారాయణబాబు 'దేశమాత'ను చూచికోసాడు నిశ్శయించాడు. చక్రీవంతపు చక్రపులు చిలువ చిలువగా తొలకరించాయి. ఋషి పక్షి తపిందిపోయి నేలకు వారింది. దేశమాత తప్పుతా ఈ పెట్టుబడిదారీ సమాజందేనని అగ్నివీణయై ఆలాపించింది. నారాయణబాబు ఈ గీతం సద్యో ఫలితం. విద్యుద్దీపం వెలుగులో గడిలో ప్రేయసి కంఠమీయాలని వ్రాసిన ఖ్యాతి గడించే భావగీతం కాదు. విప్లవభావగీతం. ఈ పశ్చిమాదీపపాదే గడ్డి పరకకి - కాకాసురుడి కథ జైప్రితి తెచ్చి, మన్నునత్తువ తెలిపి, గర్జించ చేసింది. యిందుకే నారాయణబాబు జ్వలనాలనా ప్రయత్నం. విప్లవఋషి. విప్లవకవి. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో "ఇమేజిస్టు" కవితకు ప్రాణం పోస్తాడు. దేశంలో పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ బ్రతికున్నంత కాలం "దేశమాత" దర్శనమిస్తూనే వుంటుంది.

ఈ వ్యాసరచనకు ప్రోత్సహించిన నా ఆచార్యులు రోణం అప్పలస్వామి గారికి అభ్యుదయవాది, నా ప్రിയమిత్రుడు, డెక్కలి జూనియర్ కాలేజీ అంగ్ల సాహిత్యోపాసకుడు నిష్ఠల వేంకట రమణమూర్తికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక ధన్య దాయి.

మేష్ట్రోగారు మంటరి ఇచ్చుటరంపు రెమదంతం

ఇదిగో...యిలాటప్పడే...జీవిత స్వరూపం - అందకుండా పొందకుండా...ఎదుట నిలిచి వెక్కిరించేది. వేనోళ్ళతో నవ్వేది, నీకేం "తెలుసోయ్" పెరిమెహమా అని ఎకనక్కమాడేది.

కాకపోకే ఏమిటిది?

ఈ వోట మేమిటి?

*
తోజనంచేసి కూర్చున్నాను-ఇంగ్లీషు నవల పట్టుకొని కల్పనలో పటిష్టత నన్ను మిగిలిన వన్నిటిని మరపించి-పుస్తకంలో లీనం చేసింది. పది జాతుందేమో...వొచ్చాడు విశ్వం.

ఎలాగో

చిన్న తూలుడు...మందహాసం...మసాలావాసన...మల్లెపూలదో మరలాటి సెయిందో మరో చానన. చాతి పది గంటలకి అతను రావడమే ఒక ఆశ్చర్యమయితే-అతని మాటలు మరి ఆశ్చర్యం గొలిపాయి.

"నేను-చావడానికి వెళ్తున్నాను. చివరిసారిగా నిన్ను చూసి-చెప్పి పోదామని వొచ్చాను. గుడ్ బై ఫరవో"

వొళ్ళ మండింది నాకు...నవలా భంగం కలిగించినందుకుకాదు. అతని మాటలకి. అతనికి బాక్సర్యమింది. అందమయిన బాక్సర్య ఉంది. అనుభవించే వయసుంది. మరేమిటి పిచ్చి మాటలు?

"మందెక్కువయిందా?" మందలిస్తున్నట్లుడిగాను.

"నిజంగా మందెక్కువయింది. విందెక్కువయింది. పొందా

ఎక్కువే అయింది. ఎక్కువ మాటలెందుకూ...జీవితమే ఎక్కువయింది."

"అంటే? తెల్లమొహంవేసి చూశాను."

"అంటేనా అర్థంకాలేదుగా నువ్వేం రవయితమో ఇంక నా జీవితంలో అనుభవించడానికేమీ కనిపించక అత్యవశ్యచేసుకోబుద్ధిస్తూందని. అన్ని రుచులూ చూసేశాను. ఇంక బతికినా చూసినా ఒకటే. విసుగేస్తూంది. నేనుండి లాభమూ లేదు. లేక నష్టమూ లేదు ప్రపంచానికి. ఎందుకీ వ్యర్థ జీవితం జీవించాలి?"

గుడ్ బై...వరదర..."

నామాట వినిపించుకోకుండా...నన్నునలు వట్టిండుకోకుండా...అలాగ మొండిగా...గుడ్ బై చెప్పేసి అతనయితే వెళ్ళిపోయాడు కానీ...నేను ఆలోచనలో పడ్డాను పుస్తకం వాడిలి.

అన్ని అంది అతనికి వైరాగ్యం వస్తే—

ఏదీ అందక నాకు వైరాగ్యం రావాలి. కానీ—రావడంలేదు!

భార్య ఉంది—సుఖపెట్టకుండా ... సుఖపడనివ్యక్తుండా. దబ్బులేదు. వయస్సు లేదు. నేనుండి ప్రయోజనమూలేదు, లేక నష్టమూ లేదెవరికీ. ప్రపంచం నాకు కాని నేను ప్రపంచానికి కానీ యివ్వవలసింది యివ్వగలిగింది ఏమీ కనిపించదు. మరి—నేనెందుకు బ్రతుకుతున్నాను?

ఎలా బ్రతుకుతున్నాను?

ఏం చూసుకుని?

ఈ ప్రపంచానికి నా వల్ల చిన్నమెత్తు ఉపయోగంలేదు. నిజంగా నాది వ్యర్థ జీవితమే. మూసినా తెరచినా ఒకటే అయిన గ్రుడ్డి కంటి తీదు.

న్యాయంకామాఅన్నీ ఉన్న అతను లేక—

ఏమీలేని నేనే యీ ప్రపంచంనుంచి...పెరవారికి బోటానంగుదూ...

తొందరగా నిష్క్రమించాలేమో.

రాత్రి గడుస్తూంది.

ఆలోచనలు తెగడం లేదు.

నీడీ నాడు తెగులు...మాటికీ మాట తెగులు లాగా ఆలోచనకి ఆలోచన తెగులేమో.

నవల వాడిలి—అలోచనం అంతం చూస్తున్నాను.

అర్థరాత్రి గడిచిందనే గమనించలేదు.

అలాగే...వరదరాలో... విద్యుద్దీపంకింద...వాలు కుప్పిలో...అంగ్ల నవలని గుండెలమీద పెట్టుకొని ఆలోచనం ఆకాశంలో...

త్రుళ్ళి పడ్డాను.

నీళ్ళబలం—చిన్న శబ్దాన్ని పెద్దది చేస్తుంది.

ఆలోచనలు—భంగపడతే—మనిషికి త్రుళ్ళిపాటు కలిగిస్తాయి.

కళ్ళ విప్పి చూశాను.

గోడకు కొట్టిన బంటిలా వచ్చేసిన విశ్వాన్ని చూసి—నవ్వాను.

"భయమేసిందా తీరా ఆ ఊరికి వచ్చేసరికి?"

"భయమా! నాకా! హా... చావటాయేవాడికి నమ్మద్రం మోకాటి

లోకు."

మరెందుకు చచ్చిపోలేదు నువ్వు?"

"జీవితాని కర్తం తెలిసింది."

అతంగా అడిగాను. "ఏమిటి? జీవితమంటే ఏమిటి?"

"అర్థం చేసుకో..." అని ఉపక్రమించాడు.

"అందంగా...హాయిగా చచ్చిపోదామని...వెన్నెలలో...ఈరి చివరకు...ఏదీ అవతలకు బయలు దేరాను. (ప్రకృతి...వెన్నెల...పరిసరాలూ మహా భాగున్నయ్. ఆ యిళ్ళ వరుస చాటానో ఊరు దాటినట్లే. వంతెన దాటే సరికి..."

"మాష్టారూ?"

"ఈ..."

"చిన్న సహాయం చేసి పెట్టారా?"

"ఏమిటి?" పోస్తే మానవుడనుకుని అనుగ్రహించాను.

"మా పాపకి సీరియస్గా ఉంది. ఇంట్లో ఎవరూ లేరు. నేను ఊళ్ళోక వెళ్ళి డాక్టర్ని తీసుకు వచ్చే వరకూ...ఆ అరగంట...పాపకి సాయంగా ఉండరూ కనిపెట్టుకొని: ప్లీజ్—"

"దానికేముంది? అలాగే పదండి"

బ్రిడ్జి పక్కన—దెనులో—ఆ యింట్లోకి నడిచానతనితో.

"ఆ గదిలో ఉంది పాప—వేగంగా డాక్టర్ని తీసుకు వచ్చేస్తాను పాపకనలే భయం. నేను వచ్చేలోగా వెళ్ళిపోకందేం పాపని వంటిరిగా వాడిలి: థాంక్స్—" అతను హడావిడిగా వెళ్ళిపోయాడు.

నేనా గదిలోకి నడిచాను.

దీపం వెలుగులో—మంచంమీద—

తెప్పుమని కేకవేయకుండా ఎలా ఉండగలిగానో ఆ దృశ్యం చూసి.

నైతికంగా—అతని కిచ్చిన వాక్కుకి కట్టుబడబడ్డ అక్కడ అతను డాక్టర్ని వెంటబెట్టుకు వచ్చేవరకూ ఉన్నాను కానీ...లేకపోతే ఆ పాపని చూసిన తక్షణం అక్కడనుంచి పరుగెత్తి పారిపోయేవాడినే.

డాక్టరు...ఆ పాపకి యింజక్షన్చిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

నాకు...జాలేస్తుందా మానవుడిమీద.

ఎందుకా పాపమీద అతని కా మమకారం?

ఆ పాపలో...ఏముందని? పదిహేనేళ్ళ వయసుకు కానీ...పదివెలల పాపాయి సైజులోకూడా లేదు శరీరం. కాళ్ళూ చేతులూ అవి చీపురు పుల్లలన వొచ్చియితేవాడినీ అనవచ్చు. కేక తప్ప మాట రాకాలదానోట. కదలలేని—మెదలలేని—మాంసపు ముద్ద. అదీ ఆ పాప. దిప్తిబొమ్మకంటే వికృతంగా—పిశాచపు పిల్లలా భయంకరంగా—

ఉండబట్టలేక అడిగేశాను. "ఎందుకింకా ఆమెకోసం మీరు తాపత్రయ పడతారు? జీవించి లాభమేమిటి? మీరు డాక్టర్ని తీసుకురాకపోతే—పాప. కచ్చితంగా చచ్చిపోయేదికదా. బతికి బాముకునేదేమీలేదు. చచ్చి పోవడమే మేలూ సుఖమూ కదా అటువంటి జీవుంకి..."

లోపలనుంచి...తెప్పున...యిల్లెగిరి పోయేలా కేక. ఆ పోలియో పాప కింత కంతముందా ఆశ్చర్యపోయాను.

"ప్లీజ్—దయచేసి—చావు-మృత్యువు-మరణం...అనే మాటలు అనకండి. పాప చాలా భయపడి...గోల చేస్తుంది. ఈ...లేదమ్మా...లేదు...నీ గురించి కాదు—నువ్వు చిరజీవివి. నీకేమమ్మా...హాయిగా కలకాలం బతుకుతావు." అంటూ పాప దగ్గరికి పరిగెత్తాడా మానవుడు.

నా ఆశ్చర్యానికి అవధి లేక పోయింది.

కన్నతల్లి వదిలేసిపోయినా...ఆ పాపని సొక్కుతున్న యీ మానవుడే విచిత్రమనుకుంటే... కదలలేక—మంచంలో పడుంటూ—ప్రతిపనికి అతనిమీద ఆధార పడుతూ—పరాధిసంగా— శాపగ్రస్తలా—బతుకుతున్న ఆ పాప-చావుకి భయపడడం

జీ వి తం

శ్రీ సర్వవల్లె చిదంబరరెడ్డి

పాశాలకు
అధ్యాయాలకు
చిత్రాలకు
విచిత్రాలకు
పుటలకు
రసాలకు
పొందు లేని పుస్తకం !
ప్రతి మనిషికి ఒక భూషణం !!
చదువు దామంతే
కనిపించని అక్షరాలు
కనిపించినా —
కొరుకుడు పడని పదాలు
నానార్థాలు
అనర్థాలు
ప్రశ్నార్థకాలు
సంశయ పరంపరలు !!
మూసేదామంటే
మూలతోనేదామంటే
చుట్టూరూ వెక్కిరింతలు
అవహేళనలు
పదం పదంలో నమస్కలు
నోరు పెకలని పరిస్థితులు !!
రాత్రి పగలు తిరగేసినా
ముగిసినట్టే కనిపిస్తూ
దానుగెద్దు బాటలాగ
భూగోళం కక్షలాగ
చుక్కల లెక్కింపు లాగ

ఎడారి దారి లాగ
అక్షయమైన పేజీలు
అవతరిస్తూనే ఉంటాయి
అందరి దేతుల్లోనూ
వశేషం గానే
తొంగిచూస్తూంటాయి
తమ పుస్తకం వరకూ
అందరూ విద్యార్థులే !
ఎదుర్కొనారీ తెరిగించడంలో
అందరూ ఉపాధ్యాయులే !
ప్రతి వాడూ కాపీ మాస్టరు
ప్రతి లైనులో కొట్టి వేతలు
నవరణలు
ఉదాహరణలు
వాఖ్యానాలు
తన దానికి దీటు మరోటి లేదు
అన్నింటికి తనదే ఆదర్శం
అన్నదే అందరి భావం !!
ఎన్నో జవాబులు
ఒకే నమస్కకు
ఒక్క నమస్కకూ
దొరకని సమాధానాలు - ఆ సంపూర్ణాలు
ఆ పుస్తకం నిండా !!
అందుకే ఆ పుస్తకాన్ని "జీవితం" అన్నారు

మరో మహా విచిత్రం.

ఈ జీవితంలో ఏం కనపడుతుందామెకు?

ఆ పోలియో పాప-మంచానికంటే పెట్టుకున్న మాంసపు ముద్దకి-
జీవితంలో ఆవిష్కర్తులో ఏం కనిపిస్తూంది? ఇవాల్సినంటి- రేపటివేపుకి ఏది
ఆకర్షిస్తూంది.

ఆ. రోగిష్టి పాపే చూడగలుగుతున్న జీవితాన్ని - జీవితంలోని
ఆకర్షణని-అన్నివిధాలా నమర్చుడి నయిన నేనెందుకు చూడలేక పోతున్నాను?
ఆమె-జీవించాలని అంత తీవ్రంగా ఆరాటపడుతుంటే నేనెందుకు
జీవితాన్ని చారించాలనే విసుగుకి లోనయ్యాను?

గుడ్డివాడు చూడగలుగుతూ - కళ్లన్నవాడు చూడలేకపోతున్నట్లు-
విచిత్రంగా లేదా?

నాకు పొరుషం వచ్చింది.

ఈ జీవితంలోని ఆకర్షణ ఏమిదో తేల్చుకోవానిపించింది

తేల్చుకుందామన్న పట్టుదంతో.."

తీరిగి వచ్చేవాడు-చచ్చిపోకుండా

అదీ సంగతి

నాకు పత్తిరాని ఆనందం కలిగింది

విశ్వాన్ని కౌగలించుకున్నాను అస్పాయంగా.

సంతోషం ఉక్కిరిబిక్కిరి చేస్తూంటే- "నీకు చాలా కృతజ్ఞతలోదు"

అన్నాననని చేతులు పట్టుకుని

ఈసారి తెల్లబోచడం అతనివంతయింది

"దేనికీ?"

నవ్వాను. నువ్వు బ్రతికి-నన్ను బ్రతికించావు"

ఇంకా మైరి మొహం వేసుకునే ఉన్నాడతను.

అతనికి నేనిక ఎమీ చెప్పదలచుకోలేదు. నా ఆలోచనయీ అవి నన్ను

తీసుకువెళ్ళిన దూరమూ - విశ్వలాంబివాడే జీవితంమీద విసుగుపుట్టి చనిపోతే
నేనెందుకు చెప్పడం?

అతనే అర్థం చేసుకుంటాడు చేసుకోగలిగితే

“యెందుకలా నవ్వులావో ముప్పు అయిదేళ్ళ అమ్మాయి రిటైర్డ్ ఉద్యోగిని పెళ్ళి చేసుకోవడం తమాషాగా కనిపిస్తోందా నీకు?”

“ఆవిడగారి కంఠకంపే మంచి సంబంధమెక్కడ దొరుకుతుంది? సుకుమారిగారిని చూసి మన మీనా, యెలా అనూయ పడుతోందో తెలుసా?”

“మారం...” మానస భరించలేక పోయింది. “అయినా అన్నీ ఇలాంటి ఏడుపుగొట్టు కబుర్లే చెబుతామేమిటి నాకు?” భీదరించుకొంది.

“నువ్వడిగిన విశేషాతో గదా చెబుతున్నాను...” జలజ బిక్రమింగు పెట్టింది.

“నేనిక వెళ్తాను...” అంటూ మానస పైకి లేచింది.

“యెక్కడికి?” అంది జలజ.

“యెక్కడికేమిటి? ఇంటికి...”

“వచ్చిన పని అయిపోయిందా అప్పుడే!”

మానస సమాధానం చెప్పలేదు.

క్యాంటీనులోనుంచి బయటపడి, కాలేజీ మైన్ బిల్డింగు దాటి, ముఖద్వారం దగ్గరికొచ్చి నిల్చింది.

స్టాండు దగ్గర బస్సు కోసం నిల్చున్న అమ్మాయిలు అడ్డీసీసెన జోకు లేసుకుంటున్నాడు.

సూర్యుడు నడినెత్తిపైకి రావటంతో రోడ్దపైన పాదచారుల సంఖ్య పలచబడిపోయింది.

తన కోసం ఆగిన స్కూటరు వెనక సీట్లోకెక్కి కూచున్న విద్యార్థిని వయ్యారంగా టాటా చెబుతోంది.

“జూలియట్ ఫోజు పెడుతోంది చూడు...” వాక అమ్మాయి చెవి కొరుకుతోంది.

‘అలా అనూయ పడొద్దు - నీకు సైతం ఒక తోడు దొరక్కపోదు’ అంటూ మందలింపాలని అనుకొంది మానస. ‘తోడు దొరికినప్పుడు ఎవరికయినా ప్రపంచం స్వర్గంగానే కనిపిస్తుంది. తొలి ప్రణయం యెంత మజాగా వుంటుందో! తన పెళ్ళి నిర్ణయమైన కొత్తలో ఒకరోజు చిరంజీవి గూడా ఇలాగే కాలేజీ దగ్గరి కొద్దాడు. స్కూటర్ని ఆపి కూచోమంటూ ఆహ్వానించాడు. బిడియపడుతూనే వెళ్ళి కూర్చుంది తాను. పట్టుకోకపోతే పడిపోతావ్ - అయినా యెన్నాళ్ళలా దూరంగా కూర్చోగలవో చూస్తాన్నేనుగూడా - అతడి కవ్వంత తన మానసంలో యెన్ని తరంగాల్ని సృష్టించిందో! - ఇప్పుడిప్పుడే పెళ్ళి చేసుకోనయ్యున్నావట! నేనంటే ఇష్టం లేదా - సమాధానం చెప్పడం కోసం ప్రయత్నం చేసింది తాను. నోరు పెగిలితేనా! హోటలుకెళ్ళి కూర్చున్న తరువాత మళ్ళీ అదే ప్రశ్న అడిగాడు. చదువుకోవాలని అంటూ సాగదీసింది - చదువెందుకు? ఉద్యోగాలు చేయాలా? ఫ్యాక్టరీలా? యెందుకు చేయకూడదు? రోషమెచ్చింది. చదివిన చదువు చాలు నీకు నేనే ఉద్యోగం ఇస్తాను. పూళ్ళేలాల్సిన పని లేదుగానీ మా ఇంటిని పరిపాలిస్తే చాలు. నువ్వూ కోరినంత జీతం. యేమంటావో... తానేమని జవాబు చెప్పగలదు? చిరంజీవి పెళ్ళయ్యాక గూడా తమ మొదటి వికారను గురించి గుర్తు చేస్తూనే వుండేవాడు. నీకప్పుడు వాళ్ళో నాలుకే లేదనుకున్నాను సుమా - అంటూ యెగతాళి చేశాడు. యెన్ని కబుర్లు! యెన్ని విశేషాలు! రోజుకో ప్రోగ్రాం! ఆరు నెలలు - యెంత తొందరగా గడచిపోయాయి! సిద్ధలో కం గన్నట్టు - ఫుల్ టైం పడి మేలుకున్న తరువాత యేం మిగిలిందో - స్వప్న భ్రమ - తనవైపు అప్రాయంగా చావిన చేయి - తనవైపు ప్రేమగా చూసిన కళ్ళు - తన హృదయంతో పెనవేసుకు పోయిన హృదయం - యేడి - యేడి చిరంజీవి...”

క్లిక్కిరిసిన జనంతో వచ్చిన బోను బస్సు స్టాండులోని సగం మందిని వదలి పెట్టిసి వెళ్ళిపోయింది.

మానస ఆటో స్టాండుకేసి నడచింది.

ఆడ్రస్సు చెప్పి, ఆటోలో కూచోంది.

ఆటో పరిగెత్తసాగింది.

‘పెళ్ళిగాకముందు నిన్ను చూసినప్పుడల్లా పెళ్ళంటూ చేసుకుంటే యీ అమ్మాయినే చేసుకోవాలి అనుకునేవాడిని, అనేవాడు చిరంజీవి. యిప్పుడు మౌనం నిన్ను గురించి ఆలోచించడమే లేదు - అంటూ వుడికించేవాడు. తాను బుంగమూలి పెడితే - నువ్వు నాలో ఒక భాగమైపోయావు. అంటే నిన్ను తలచుకోవడమంటే నన్ను గురించి ఆలోచించడమనే అర్థం. అందుకే అలా గన్నాను - అంటూ నవ్వేసేవాడు. యేదో బిజినెస్ డీల్ కోసం బొంబాయి వెళ్ళి నప్పుడు తాను కళ్ళనిండా నీళ్ళు పెట్టుకుందని అతనెంతగా కదలిపోయాడని! -

వారం రోజులా! అయినా నువ్వు నన్నెక్కడ వదలిపెడుతున్నావోయ్! - చూడు, యెక్కడున్నావో - అతడి పర్పుల్ తన ఫోటో - చిరంజీవి - ఆ పేరూ, ఆ వ్యక్తి, అతడి మాట, అతడి సాహచర్యమూ, చివరికి అతడికి సంబంధించిన అనుభూతులూ - ఓహ్, యెంత మధురం! - మానస చేయి ఆమె ఫొటో కిక్కుపు పైకి ప్రాకింది. అవధుల్లేని అగాధం వేరు చేస్తోంది - అంటుంటే దూరం అవలికి వెళుతోంది. గాదాందకారం దుర్గమారణ్యంలోకి వెట్టి పారేసింది - అయినా చిరంజీవి పిలుపు వినిపిస్తున్నానే వుంది - మానస తన్మయంగా కళ్ళ మూసుకుంది -

“మేడమ్ - మీ యిల్లాచ్చింది...” అటోడ్రయవడ కేక సేవరకూ ఆమె యీ తోకంతోకి రాలేదు.

పర్పుల్తోకి చేయిపెట్టి, చేతికందిన నోటును పైకి తీసి ఆటోడ్రయవడు చేతికందించింది.

“చిల్లర లేదండీ...”

మానస యింటిలో కొచ్చేసింది.

“యెక్కడికెళ్ళావితోసేపూ? భోజనం వేళైనా యింటికి రాకపోతే యేమనుకోవాలి? యేమైపోయావోనని హడలిపోయాను...” అన్నపూర్ణ కంగారపడుతోంది.

“ఏమైపోతాను?” మానస ప్రశ్ననే సమాధానంగా సందించింది.

“భోంచేవా?”

“టయమయిందా అప్పుడే...”

“యిప్పుడు రెండు కావస్తోంది...”

“మానస చేయి కడుక్కుని, టైనింగ్ టేబుల్ దగ్గర కూర్చుంది.

“పదకొండు గంటలప్పుడు మీ అన్నయ్య ఫోన్ చేశాడు. నువ్వెంతా యింటికి రాలేదని చెప్పాను. మళ్ళీ పన్నెండింటికి ఫోన్ చేశాడు. రాలేదన్నాను. అప్పుడినుంచి నీకోసమని పూరతా వెదికాడు పాపం! నువ్వెక్కడి క్యాష్ యెవరికి తెలుసు? చెప్పి వెళ్ళానా యేమయినానా? అయినా నీ రోజుజీవితో అర్థం గావడం లేదు. నీ ఉద్దేశమేమిటి...”

మానస తోచేస్తున్నంతసేపూ ఆమె మాట్లాడుతూనే వుంది.

ఆమె ప్రశ్నలకు నివృత్తిమణాన్ని సమాధానంగా చేసి, తన గదిలోకొచ్చి పడుకొంది మానస.

‘మళ్ళీ ఏకాంతం - తాను గీసిన బొమ్మలోని స్త్రీ యింతా నీళ్ళ చేదే ప్రయత్నాన్ని మానలేదు. అసలే వొంటరితనం - పైగా అంటుంటే ప్రయాస - మానవుడెప్పుడూ వొంటరివాడన్నది పచ్చనిజమే కావచ్చు. రెండు పదులు కాలం భయపెట్టని ఒంటరితనం ఇప్పుడిలా దుర్భరంగా తయారయ్యిందెందుక? తోడుగా

65

“బలవంతంగానయినా అబార్షన్ చేయమని అంటున్నావు. అదేగదా నీ

“మీరలా కోప్పడితే ఎలా చెప్పండి? పెద్ద మనసు చేసి అలోచించండి. ఈ గండం గడిస్తే చాలు! పెళ్ళి చేసుకోవాలి మా రాజేష్ సిద్ధంగా వున్నాడు. మళ్ళీ ఓసారి అలోచించండి. మీకు తెలియనిదేముంది? మీకు చెప్పగలిగేవాణ్ణి కాను.” సాగర్ రెండు చేతులూ జోడించి నమస్కరించిన తరువాత, వెనుదిరిగి వెళ్ళిపోయాడు.

చంద్రమోళి హఠాపుడిగా లోపలికివచ్చి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు.

“ఎవరు మీరు? లోపలి కొచ్చేముందు పర్మిషను తీసుకోవాల్సి మర్యాదయినా తెలియదా మీకు?” సుందరవల్లి కన్నుమంది.

“సార్వాలిటీస్ పాడేనే తీరిక లేదమ్మానాకు - మీరు నాతో సహాయం చేయాలి..”

“నేను సహాయం చేయాలా..తొందరగా చెప్పండి - నాకవతలి అర్జంటు పనుంది..”

“నన్ను మీరు నూసే వుంటారు - నేను చిరంజీవి తండ్రిని - అంటే మానస మామూరిని..”

“అయితే?”

“మీరూ ఆడవారే గదా! పైగా డాక్టరు! మీకు అన్ని విషయాలూ వివరించి చెప్పాల్సిన అవసరం వుండదని తెలుసు. మొగుడు పోయిన తరువాత ఆడపిల్ల జీవితం ఏమైపోతుందో మీకూ తెలుసు! అలా జీవించడంకంటే చనిపోవడమే మేల..”

“మీరేమంటున్నారో నాకర్థం గావడం లేదు..”

“తల్లిని దీడ్చి, ఇద్దర్నీ కాపాడం కష్టమందోంది మీ నయ్య. ఎవరినో ఒకరిని బ్రతికించవచ్చునందోంది. మాకు చిరంజీవి ఒక్కడే సంతానం. మా వంశం మాతోనే అంతరించి పోతుందా చూడండి - పితౌతయినా పరవాలేదు..”

సుందరవల్లి కాసేపు మాట్లాడలేకపోయింది.

చివరికెలాగో గొంతు పెగలించుకొని అరుచుకున్న కేకేసింది.

అతడు పరిగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు.

“ఎవరికి వాళ్ళు లోపలి కొచ్చేస్తున్నారు. నువ్వెక్కడున్నావు? ఎక్కడ బలాదుర్లు తిరుగుతున్నావు?” అంటూ అతడిని అడిచింది పారేసింది.

“డాక్టరుగారూ, మీరు..” చంద్రమోళి తడబడిపోతూ పైకి లేచి నిల్చు న్నాడు.

“ముందు మీరు అవతలికెళ్ళండి. వయసులో పెద్దవాళ్ళన్న ఒక్క కారణంలేత మిమ్మల్నియే గౌరవించాల్సి వస్తోంది.” ఆమె కేకలతో గది మార్మోగి పోయింది.

చంద్రమోళి తం వంతుకుని బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

“చేసిన నిర్వాళం చాలాగానీ, ఇక వెళ్లు..” అరుచుకున్న వెళ్ళిపోమ్మని వెలుతు పైకి లేచింది సుందరవల్లి.

పోసు గగ్గోలు పెట్టింది.

రిసీవర్ని విసుగ్గా పైకెత్తి “హాలో! ఎవరూ?” అంటూ ప్రశ్నించింది.

“మీరు డాక్టరు సుందరవల్లిగారేనా?” ఎవరిదో అపరిచిత కంఠం అడుగు తోంది.

“అవును..”

“మీరు నాతో సహాయం చేయాలి..”

“ఎవరు మీరూ?”

“ఒక్క నిమిషం ఓపికగా వినాలి మీరు — నేను రాజేష్ అన్నయ్యని. బ్యాంక్ మేనేజరుగా పనిచేస్తున్నాను. మావాడొట్టి తొందరపాటు మనిషి.. ప్రపంచాన్ని తానొక్కడే ఉద్ధరించేయాలని వాడి ఆలోచన..”

“నాకు అర్జంటు పనుంది..”

“తొందరగా చెప్పేస్తాను — సాగర్ మీకు తెలుసుననుకుంటాను. మా తమ్ముడు అతడికి స్నేహితుడు. సాగర్ చెల్లెలి భర్త ఇటీవలే పోయాడు. మావాడు అవిడగారిని పెళ్ళి చేసుకుంటానని తన స్నేహితుడికి ప్రామిస్ చేశాడట! మేము కేకలేస్తే బెంబేలు పడిపోతున్నాడు - వాడో అర్చకుడు. మంచి చెడూ వాడికేం తెలుసుంది? స్నేహితుడని మొహమాట పడుతున్నాడు. తనంతట తానుగా తెలిసి తెలిసి కొంపిలోకి దిగిపోతున్నాడు. మీరే కాపాడాలి..”

“నేనేం చేయాలి?”

“ఆ అమ్మాయి ఆత్మహత్య చేసుకోబోయిందట గదా! మీ హాస్పిటల్ కే తీసుకోవచ్చారని విన్నాను. చనిపోవాల్సనుకుంటున్న అమ్మాయిని బ్రతికించడ మెందుకు చెప్పండి? మీరే సహాయం చెస్తే నన్నూ, మా అమ్మానాన్నల్నీ, మొత్తం మా వంశాన్నీ కాపాడిన వాళ్ళవుతారు. మీరెంత పీడితగానూ పర్యాలేదు..”

డాక్టర్ సుందరవల్లి రిసీవర్ని క్రెడిట్ పైన వదలి “డెవిల్” అంటూ గొణుక్కుంది.

గబగబా ఎదురన్నీ గదిలోకి నడచింది.

మంచంపైన పడుకున్న మానసకు గొంతువరకూ తెల్లటిదుప్పటి కప్పొచ్చు. తల మృత్యం బయటికి కనిపిస్తోంది. చిక్క - శల్యమైపోయిన ఆమె శరీరం మందా నికి అతుక్కుపోయింది, ఇనుప వక్రాల రిండ్ పడి నలిగిపోయిన పువ్వులా.

సెలైన్ బాటిల్లోంచి బొట్టు క్రిందికి జారుతున్నాయి. మంచాని కిరువైపులా ఇద్దరు నర్సులు కూర్చుని పేషంట్ పరిస్థితిని గమనిస్తున్నారు.

“ఇంజక్షను వచ్చిందా?” అంటూ ప్రశ్నించింది డాక్టరు.

“కాంపౌండరు బజారు కెళ్ళాడు మేడమ్! యింకా రాలేదు...”

నయ్య.

“వెళ్ళి ఔరగంట కావాలి.. ఇంకా తిరిగి రాకుండా యేం చేస్తున్నాడు. అవసరానికి పనికిరాకపోతే మనుషుల్లే ఇద్దరున్నా లాభమేముంది?” ఆమె కంగారు పడుతూ గది బయటికివచ్చి రోడ్డుకేసి పరకాయించి చూడసాగింది.

“జమ్మాయి కెలావుందమ్మా?”

ఆమె పక్కకు తిరిగి చూసింది.

కళ్ళనిండా నీళ్ళు నింపుకుని ప్రశ్నిస్తోంది అన్నపూర్ణ.

ఆమె పక్కనే నిల్చుని వున్నాడు కృష్ణమూర్తి.

డాక్టరు మాటల్ని వినడం కోసం సాగర్ దగ్గరికి-పరిగెత్తుకొచ్చాడు.

చంద్రమోళి దూరంనుంచే చెవులు రిక్కించి వింటున్నాడు.

హాస్పిటల్లో జరుగుతున్న తతంగం తనకు సంబంధించిన విషయం. గాదన్నట్టుగా, కిడికిలోంచి బయటికి చూస్తూ నిల్చుని వున్నాడు రాజేష్.

“ఇంకా ప్రమాదం దాటిపోలేదు... పరిస్థితి క్రిటికల్ గా వుంది...” అంటూ జవాబు చెప్పి, లోపలి కెళ్ళిపోయింది డాక్టరు సుందరవల్లి.

(అ యి పో యి ం ది)

ఊరంత వెలుగు

శ్రీ ఆడబాల వి. వి. సత్యనారాయణ

ఊరంతా పొగలు సెగలుగా ఉంది
మాజీ ముననలు నాంచారయ్య ఒక ప్రక్కా
నర్సంట్ రాంభద్రం ఇంకో ప్రక్కా
మధ్యలో నలిగి పోతున్నార బడుగు జనం
బటలుతికే బవవన్నకు తల పగిలింది
క్షపేరాలు చేసే శాంతయ్యకు చెయ్యి విరిగింది
ఒకరి పాలేరుకు తలె తెగింది
కొన్ని నోరు లేని జీవాలు నోళ్ళు వెళ్ళు
బెట్టి న్యూరానికి వెళ్ళి పోయాయి
అయినా నాంచారయ్య నాంచారయ్యలానే
ఉన్నాడు మీసాలు దువ్వతూ
రాంభద్రం వీరభద్రం అవుతూనే ఉన్నాడు
ఎత్తుకు పై ఎత్తు లేస్తూ
ఆ ఊరి అమ్మారు మేకల నెత్తురు
మాత్రమే తాగుతుంది - అదీ పండుగరోజుల్లో
కానీ వీళ్ళిద్దరూ ఊరోళ్ళ నెత్తురు
తాగు తున్నారు బడుగోళ్ళ బక్కోళ్ళ
బతుకుల్ని కాలిచెప్పులకింద నలిపేస్తున్నారు
“ఒరే నరిసిగే” నాంచారయ్య గారు
ఖంగు ఖంగున పిలుస్తారు
చెంగు చెంగున పరుగెడతారు
నరిసిగాడు
“భద్రగాడి మనుమలేవంటున్నారా”
ఆయన ప్రశ్నిస్తారు
నరిసిగాడు బొడ్డోపెట్టుకొచ్చిన కథల్ని విప్పి
ఆయన చెవిలోకి ప్రవేశపెడతాడు
“ఒరేయ్ నరిసి” అని ఆయన అజ్ఞాపిస్తాడు
అది సుగ్రీవాజ్ఞగా భావిస్తాడు
అజ్ఞను కళ్ళకద్దుకుంటాడు శిరసావహిస్తాడు
వహించి వహించి ఎప్పుడో వివిప్పుల్లోనో -
దూకేస్తాడు
నరిసి గాడి పెచ్చాం తాడు
తెగిపోతుంది
“ఒరే బక్కోడా”
రాం భద్రం విసురుగా పిలుస్తాడు
బక్కోడు గాల్లో తేల్తూవచ్చి
భద్రం గారి పాదాల మీద పడతాడు
తాతలనాటి కర్రను మంత్రించి
ఇచ్చినట్టు ఇస్తాడు*
“వత్తాను బాబయ్యగోరు” —
అంటూ కక్రతో సహా ఎగిరిపోతాడు
ఇకరాడు
ఊరి కాలవలు రక్తాలతో ఎర్ర బద్దున్నా
పంట పొలాల్లో రక్తంపంటలు పండుతున్నా
ఊరి చెరువులో కచాలు కప్పల్లా

ఎగుడుతున్నా —
కథకొక అంతు లేదు
నాంచారయ్య బాగానే ఉంటాడు
రాం భద్రమూ దుక్కలాగే ఉంటాడు
మధ్యలో బాళ్ళు మస్తావోతుంటారు
అపూరి చరిత్ర అలా వుంది ఎప్పుటికి మోక్షమో?
గోడవలు గోడవలుగా రూపుదిద్దు —
కుంఠనాండగానే ఎలక్షన్లు మళ్ళారంగం —
మీది కొస్తున్నాయి — పిచ్చెక్కిన పుటల్లాగా
కోడిపుంజు కే ఓటంటూ
కొందరు — గొర్రెపాట్రెలుకే
మీ ముద్రరీటూ ఇంకొందరూ అరచి గీపెట్టడానికి
నోళ్ళు శుభం చేసుకుంటున్నారు
తెల్లగా గోడలకి రంగేసుకున్నవాళ్ళు
రాత్రికుక్కొందరు కాపలాకూచున్నా
వాళ్ళకళ్ళు కప్పొ — కళ్ళల్లో కారంజల్లో
రాయదలచు కొంది రాసిపారెస్తున్నారు
“మహాజనులారా” అంటూ
ఉపన్యాసాలు ఆరంభమయ్యాయి
మెకుసెట్టు “లే....లే....లేలేలే” అంటూ
చైతన్యగీతాలు పాడుతున్నాయి
అలాంటి సందర్భంలో
ఒకానొక రాత్రిపూట — లేదా అర్ధరాత్రిపూట
ఒక అఘాయిత్యం జరిగిపోయింది
ఒక పతివ్రతను పాడుచేసిన అఘాయిత్యం కాదీది
ఒక హరిశ్చంద్రుణ్ణి ఖానీ చేసిన అఘాయిత్యం కాదీది
ఒక నిర్దోషిని ఉరితీసిందికాదు
ఒక పసిపాపను గొంతుకోసిందికాదు
మరేమిటా అఘా ?
ఇద్దరు మనుమల్నెత్తుకు పోయేరు రాత్రికి....రాత్రి
ఇద్దర్ని మాయంచేసేరు
ఏం చేసేరో? ఏమయ్యారో? ఎందుకు చేసేరో?
ఈ ప్రశ్నలు ఎవరూ అడగటం లేదు
ఆ ఇద్దరూ ఒకరు నాంచారయ్య
ఒకరు రాంభద్రమూగనుక
ఊరంతా ఇప్పుడు పొగలు సెగలుగాలేదు
చలగా మంచులా పువ్వులా నవ్వుతూ హాయిగా
ఆనందంగా నిద్దరోతోంది గుండెలమీద చెయి
లేసుకున్న ఊరు ఊరికళ్ళల్లో కొలవలేనంత తృప్తి....
ఉలికేవాళ్ళు ఉత్తుక్కుంటున్నారు
క్షవరాలు చేసే చేతుల్లోనికత్తెరు స్వేచ్ఛగా తమ
వృత్తిని చేసుకుపోతున్నారు ఎవరికీ బాధలేదు భయం లేదు
“రామిగే రాక్షస బాధ తప్పిందిరా”
“చంద్రిగా మా బలేగాపోయేరా....”
“ఇకరారు ఒస్తే ఊరంతా ఒకటై మళ్ళావెళ్ళగోటాల”
ఓవృద్ధయువకుడు వయసుకి పెద్దయినా ఉత్సాహాన్ని ఉవ్వెత్తు
లేపుతున్నాడు
బడుగోళ్ళు బక్కోళ్ళు చేతుల జోడించారు
“అమ్మా అమ్మారమ్మా అగ్గిద్దర్ని తినయ్ తల్లీ” ఇదీ
వాళ్ళప్రార్థన ఆమె తినేస్తే మిగిలిందంతా దీపావళి పండుగ □

మధుర తెలుగు మాండలికం

మధుర తెలుగు మాండలికం అనగానే అది అరవ తెలుగు అనే అర్థం పొందే వెంటనే కలగడం సహజం. తమిళనాడు నడిబొడ్డు అనడగిన యీ ప్రాంతంలో వ్యవహార మయ్యే తెలుగుమీద తమిళభాషా ప్రభావం కనిపించడం ఒక వింత కాదు. అయినా, పరిశోధన దృష్టితో కనక పరిశీలిస్తే మధుర తెలుగు మాండలికం లేదు తెలుగు మాటలకు నెలవనే నిజం అవగతం కాకపోదు.

విజయనగర సార్వభౌమం కాలంలో ఎందరెందరో తెలుగువారు దక్షిణాపధానికి తరలి వచ్చారు. వారిలో దండనాథులూ మంతులూ వురో పితులూ నట్టువకతెలూ పండితులూ గాయనిగాయకులూ ఉన్నట్లే, వివిధ కులస్థులూ ఉన్నారు. అలా వచ్చినవారు తమిళనాడులోని విభిన్న ప్రాంతాలలో స్థిరనివాసాలు ఏర్పరచుకున్నారు. స్థానికులతో కలిసిమెలిసి పోయారు. కాలం గడవమ గడవమ వారికి తెలుగునాడులోని తెలుగువారికి మధ్య సంబంధ బాంధవ్యాలూ రాకపోకలూ తక్కువవుతూ వచ్చాయి. ఇవి సుమారు నాలుగు శతాబ్దాల నాటి ముద్రలు.

ఈనాడు దక్షిణాంధ్రులుగా వ్యవహరించుచున్నవారు అనాడు తెలుగు దేశంనుంచి తరలివచ్చినవారి సంతతివారే. వీరి సంఖ్య 49 లక్షలని భావించబడుతున్నది. ఇది గణనీయమైన సంఖ్య అనడం నిస్సందేహం.

భాష పరిణామశీలం కలది. కాలగతితోపాటు, ఇతర రంగాలలోనూ మార్పులు ఏర్పడుతున్నట్లే. భాషా రంగంలోనూ మార్పులు ఏర్పడక తప్పదు. తత్ఫలితంగా కొన్ని మాటలు తమ ప్రచారాన్ని కోల్పోయి, కొత్తవాటికి చోటిస్తాయి. ఈనాడు జ్వరం అనేమాట ప్రచుర ప్రచారంలోవున్నా, ఒకానొకప్పుడు వేకి అన్నదే బాగా వాడుకలో ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చు. అందుకు దక్షిణాంధ్రుల భాష ప్రజలం సాక్ష్యం. వారి వ్యవహారంలో వేకి అన్న ప్రాచీనరూపం ఈ వచ్చేదంతో సజీవంగా ఉండడం గమనించదగిన అంశం. ఇలాగే మరికొన్ని కనిపిస్తాయి.

తెలుగుదేశంలోని తెలుగుమీద ప్రాంతీకం, ఉరుదూ, ఇంగ్లీషు మొదలైన భాషల ప్రభావం కానవస్తుంది. అలాగే, దక్షిణాంధ్రుల తెలుగుమీద తమిళ భాషా ప్రభావం ప్రధానంగా కనిపిస్తుంది; అదే సమయంలో భాషా ప్రాచీనత కూడా ప్రముఖంగానే కనిపిస్తుంది. ఈ విషయాదికం మధుర తెలుగు మాండలికానికి వర్తిస్తుంది.

వృత్తిని పురస్కరించుకున్న, శిష్ట శిష్టతర భేదం వల్లనూ సాధారణంగా మాండలిక భేదాలు ఏర్పడుతూ వుంటాయి. మధుర మాండలికానికి సంబంధించినంతవరకూ, ఈ భేదాలు వివిధ వర్ణాలవారి వ్యవహారంవల్ల ఏర్పడినట్లు భావించవచ్చు. ఇక్కడి తెలుగువారు సాధారణంగా తమిళమో ఆంగ్లమో అభ్యసిస్తారు. పాఠశాలల్లో తెలుగు లేదు. కనక, తెలుగు నేర్చుకునే అవకాశాలు చాలా తక్కువ; కాని కొందరు బచ్చికంగా తెలుగు నేర్చుకుంటున్నారు. బయట ఏ భాష వ్యవహరించినా, ఇంట్లో మాత్రం తెలుగువారు తమ మాతృ భాషనే ఉపయోగిస్తున్నారు. అనగా, తెలుగు ఇంటివరకే పరిమితమై పోయింది. అందువల్ల, వారి భాష అనే మార్పులకు లోనుకాక, ప్రాచీనతను నిలబెట్టుకోకలిగింది. ఆ యా కుటుంబాలలో తరతరాలుగా వస్తున్న కొన్ని శబ్ద రూపాలు అలాగే నిలిచి పోయాయి.

ఉదాహరణానికి, కమ్మవారు తమ రై నందిన వ్యవహారంలో ఇద్దెన దుప్ప, సకలపాడి మొదలైన మాటలు తరుచుగా ఉపయోగిస్తారు. ఇద్దెనను కుదుములని ఇతరులు వ్యవహరిస్తారు. పనికిమాలినవాణ్ని దుప్ప అంటారు. అలాగే వారి వ్యవహారంలో సకలపాడి అంటే వడ్డకుడు. మా వారు యింట్లో లేరు' అనడానికి కమ్మవారు 'తన యింట్లో లేదు' అంటారు. తన అనే మాట భర్తను సూచిస్తున్నది. ఇది ఒక విలక్షణమైన ప్రయోగం. తన వచ్చి వుండారు. ఇలా వారి వ్యవహారం. ఆయన వారి వ్యవహారంలో గౌరవ వాచకం కాదు. అలాగే 'ముసలాడు' అన్నదికూడా గౌరవ వాచకం కాదు. బగ్గడు (ముసలివాడు) బగ్గి (ముసలిది) వారికి గౌరవ వాచకాలు. భర్తను మాఝ అనిగాని బావ అనిగాని వ్యవహరిస్తారు. యువకులు తమ యింటిపేర్లు మరచిపోయినా, వృద్ధులు మాత్రం మరిచిపోలేదు. మేడసాని, పెమ్మసాని, వడ్లమూడి, పేరం, చె(సె)రుకూరు. అమ్మని మొదలైనవి వాళ్ళ యింటిపేర్లలో కొన్ని.

బలిజనాయుళ్ళు నేరి (పెరిం), నూగులు (నవ్వులు) అనే తెలుగు మాటలతోపాటు జీని (పంచదార), కేళ్యంగు (రాగులు) మొదలైన శబ్దాలనుకూడా యథేచ్ఛగా వాడుతారు. పెళ్ళిళ్ళల్లో బొట్టు కట్టేముందు 'అగ్నిసాక్షిగా అమ్మి సాక్షిగా అరకాణి సాక్షిగా వేదబ్రాహ్మణుల సాక్షిగా' అని చెప్పడం వారి ఆచారం. ఈ ఆచారం. తమిళ బ్రాహ్మణేతరులలో లేదని విజ్ఞులు చెబుతారు. అమ్మి అంటే నన్నెకట్లు అని అర్థం. పెళ్ళిలో దీనికి ప్రాధాన్యం వుంది. గుండ్రాయి దాస్తే కూతురు పెళ్ళి అగుతుందా? సన్నెకట్లు దాస్తే పెళ్ళి కాదా? అనే సామెతలు తెలుగులో వున్నాయి. రావికొమ్మను అరకాణి అంటారు. దీనికి పెళ్ళిలో ప్రాముఖ్యంలేదనిలేదు. అరకాణిని ఉపయోగించటం తమిళ బ్రాహ్మణేతరులు కొందరిలో ఉన్నది. కాగా అమ్మి అరకాణులు భాదకం బలిజవారి ఆధారాలకు ప్రత్యేకత కలిగిస్తున్నది. బలిజుల్ని గవరలనికూడా వ్యవహరిస్తారు.

బలిజంలో వెంకటస్వామి, అళగరస్వామి, రెం (రం) గస్వామి. నారాయణస్వామి, మొదలైన పేర్లు ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి. రంగమ్మ, అళగమ్మ, తాయమ్మ మొదలైనవి స్త్రీలపేర్లు. తమ పేర్లకు ముందు రాత, తండ్రిల పేర్లు వుండుకోవడం కొన్ని కుటుంబాలలో ఆచారం. ఉదా : పి. వి. రామస్వామి నాయుడు-పి. అనగా పెరుమాళ్ళు, వి. అనగా వెంకటస్వామి.

స్నానం చేశాడు. అనడానికి బలిజులు కొందరు 'ఓంటికి పోసుకున్నాడు' అని అంటారు. కొందరు మేటికి (మేను) పోసుకున్నాడని అంటారు. విశ్వకర్మ కులస్థులు (విశ్వబ్రాహ్మణులు) మునిగియింది లేక మునిగియ్యే అంటారు. మునుగు శబ్దాన్ని స్నానమునే అర్థంలో వాడడం ఒక విశిష్టం. మునిగాడు (వర్తమానం) మునిగియింది (భూత) మునుగుతుడు (భవిష్యత్కాలం)—ఇదీ వారి క్రియాపద ప్రయోగ సరళి; కొన్ని గ్రామాలలో తినేరా

(తంటార), తినేరి (భూతకాలం) తినెను (వర్తమానం) అని వ్యవహరిస్తారు. వారి వ్యవహారంలో అమ్మమ్మ, నాయనమ్మ వంటి రూపాలు లేవు. బెడ్లమ్మ, అవ్వ మొదలైనవి వీటికి బదులుగా వాడబడుతున్నాయి.

బ్రాహ్మణులు పూర్ణానుస్థార సహిత రూపాలు ఎక్కువగా వాడుతారు. సౌకర్య పడలేదు (పీలుకాలేదు): వెంటుపుట్టినవాడు (తోడపుట్టిన), చొప్పుకుం

(చెప్పటం), మంచిదిగా వున్నారా (షేమంగా) అన్య (అనెను)—ఇలా వారి వ్యవహారం నుంచి కొన్ని మాటలు ఉదహరించవచ్చు. చొప్పినారని బలిజలుకూడా వ్యవహరిస్తారు.

రెడ్డు, బలిజలు-ఇలా అనడం మధురాపురాధుల సంప్రదాయంకాదు. రెడ్డివాళ్ళు, కమ్మవాళ్ళు పాండ్యవాల్లు (మధుర, తిరునెల్వేలి జిల్లాలవారు) అని వారి వ్యవహారం. కారం బోంచేయడం (తినడం) వారి వ్యవహారం. అన్నం 'తిను' వంటి ప్రయోగాలు వినిపించవు.

ఇక మధుర తెలుగు మాండలికంలో కానవచ్చే కొన్ని సామాన్య లక్షణాలను ఈ దిగువ ఉదహరిస్తున్నాను.

(1) తేట తెలుగు మాటల వాడుక :

ఉదా : అమ్మ, అయ్య, ఆలు, కూడు, చెక్కు (చెంప), ఎనుము, కుడుములు, కొంగు, అవు (అంగీకార సూచకం), నూగులు (నువ్వులు), అంగడి—

(2) తమిళ శబ్దాల వాడుక :

ఉదా : కూరల్/కూర (జల్లు), వాయిలి (వాళిలి), మేడ (మేడికి), సుడుకాడు (వల్లకాడు), మట్టుం (మాత్రం), తొందరపు (యిబ్బంది) మచ్చం (మచ్చ)

(3) పూర్వాను సార్వ సహిత రూపాలు :

ఉదా : పేంటి (ద), ఆడంవాళ్ళ, కోంటి, కాంచు (కాచు), రాంత (ర్రాత) అంతలి...

(4) మహాప్రాణం అల్పప్రాణంగా మారడం :

ఉదా : బయం (భయం), బావ (భావ), అడికారం (అధికారం), అర్తం, (అర్థ)...

(5) మధ్యాక్షరాన్ని దీర్ఘం చేయడం :

ఉదా : కోడాలు (కోడలు), మిరాలు (మిరియాలు)

(6) పాత మాటలకు కొత్త అర్థాలు :

ఉదా : తీయు (కొను), ఎత్తుకొను (తీసికొను), ఒకటి ఏమీ: బొత్తిగా

(7) రెండు మొదలైన వాటిలోని రీ కారం దకారంగా మారడం ;

ఉదా : చెయ్యండ (డి), రండ (డి), ఏముండ (డి) వినండ (డి), పొండ (డి)

(8) లకారానికి మారుగా నకారం వాడుక :

ఉదా : నేక (లేక) నేక మేక (లేక మేక, మేకపిల్ల) నన (తెన్న); మునక్కాయ (ములక్కాయ)

(9) పర్వతోపం :

ఉదా : అదనూనె (అముదం) అయిదురు (అయిదుగురు).

(10) తమిళ బాషా ప్రభావం :

ఉదా : పండిగ (పండిగై), పచ్చపప్పు (పెనరపప్పు త. పచ్చ పదప్ప), కొండుపోయి (తీసుకుపోయి), ఇంట్లెలేడు (పిల్లలెలేడు) 'లేని' తేల్చి పలకాలి. ఇంట్లెలోని 'లెలేడు' తేల్చి పలుకుతారు., పుస్తకం పట్టిండా [నల్పిండా-తమిళంలో పుస్తకం పిడిత్తదా అని వ్యవహారం. పిడిత్తదా అనేది పట్టిండా అయింది.], చెప్పేదిలేదు [సొల్లు వదిలై.]

[11] అవ్యయాల వాడుక :

ఇల్ల [ఇలా, ఇట్లా]

[12] వింత [వికృత] రూపాలు

ఉదా : అగిలి [అకలి], మరింతపోయి [మరిదిపోయి], చొప్పు [దప్పు], వెక్కి-వేక్కి-జ్వరం, కావరికాయ [కాకర], పట్టం [పట్టం], అన్య [అనెను]

పీనిక [పీనుగు], వెండిక, వెల్లటాకులు [వెల్లటాకులు]

[13] అపూర్వ రూపాలు

ఉదా : దుప్ప [వ్యర్థం], బగ్గుడు [ముసలివాడు], బగ్గి [ముసలిది], పదం [వెన్న], పదును [వెన్న], పెంటి [పేడ], కండ [మాంసపు కూర], పేంటి, తొప్ప [పేడ], మిర్లా [చొక్కా, వ్యర్థం వ్యవహారం]. నుగు [ముగు]

[14] క్రియాపద ప్రయోగ భేదాలు

పడెను/పడిని [వర్తమానం]

పడె [భూతకాలం]

పడు [భవిష్యత్కాలం]

తినేను [వర్త], తినేతి [భూత]

చెప్తు సెప్పేను [వర్త], సెప్పి [భూత]

వచ్చె/వచ్చేను [వర్తమాన]

వచ్చి [భూత]

పోడ్చినారు [పోయారు, భూతకాలం]

[15] బహువచన రూపాలు

లు ప్రత్యయం సర్వస్థానాదరణంగా ప్రయుక్తం. బిడ్డలు, బిడ్డు-అనడం కలదు. ఒక్కొక్కసారి ప్రత్యయరహితంగా వ్యవహరించడమూ కలదు.

ఉదా : నేడు నాలుగు ఉపనయనం [ఉపనయనాలు] ఇది వందాకు వండిగా గ్రహించవచ్చు. కొన్ని నబంధాలు, వాక్యాలు

అది మాదిరి—దానివలె.

కాయా కండా : కాయగూరలు [త. కాయకరి] అనడం లోక వ్యవహారం కాయలా మాంసమూ అని కలిపి వాడటం ఒక విశేషం, 'కరికి తమిళంలో కూరలా మాంసమూ అనే అర్థాలున్నాయి.

వంటానికి : అన్నానికి అనే అర్థంలో యిది ప్రయుక్తం. వట్ట బోం చేయండ— అని కొన్ని పల్లెల్లో వ్యవహారం. వట్టానికి వట్ట వికృతరూపమనవచ్చు. అలాగే వంటానికి అనే వ్యవహారం ఏర్పడి వుండవచ్చు.

సద్దవేశాడు : అరిచాడు అని అర్థం. సద్ద [వచ్చుడు] చేయుట అని వ్యవహారం. నన వుండేనా : కులాసాగా వున్నారా అనడానికి కొందరు బ్రాహ్మణుల వ్యవహార మిది. తెన్నగా [బాగా] అనే మాట వారి వ్యవహారంలో తరుచుగా విని వస్తుంది. తెన్న తెన్నగా మారింది. బాగా చెప్పు అనడానికి నన చెప్పు అనడం కూడా వ్యవహారమే.

పిల్ల వేసింది : పిల్లపెట్టింది. కుక్కు-పిల్లవేసింది అనడం వ్యవహారం. తమిళంలో కుట్టిపోట్టు అంటారు.

పశుపత్యాయం సంతానాన్ని 'పిల్ల' అని, మనుష్య సంతానాన్ని 'బిడ్డ' అనడం మధుర వ్యవహారం. కాని కొన్ని గ్రామాల్లో మీకు ఎన్ని పిల్లలు ఎంతమంది బిడ్డలు అని అడగడం అంటావే. పిల్లలెల్లా అనడానికి తమకుం వ్యవహారం పిల్లై కుట్టె.

ఒకటి తెలియమీ తెలిదు.

దోవలేదు : ఆశ కతను సూచిస్తుంది. వాడికి ఆ చీర తీసే దోవలేదు.

కూడు వండే తావు : వండిల్లు

ఒంటిగా పోవు : ఒంటరిగా వెళ్ళు

ఒంటికి పోసుకొను : స్నానము చేయు. కొన్ని గ్రామాల్లో మేత్రికి పోసేడు అని అంటారు. మేనుకి [ఒకడు] మేత్రికి అయివుండవచ్చు.

వెంట పుట్టినవాడు : తోడబుట్టినవాడు. బ్రాహ్మణుల వ్యవహారంలో ఇది తరచుగా వినిపిస్తుంది.

కులదేవుడు : ఇలువేల్పు.

మి యిల్ల చేసుందావు? [ఎందుకీలా చేశావు]

వాయిలి చల్లదం [వాకిట్లో పేదనీళ్ళు చల్లాలి]

అంజనేయుడికి పదం పెట్టాలి [వెన్న పెట్టాలి]

మంచిదిగా వున్నారా [మేమంగా వున్నారా]

అచళ్యం పొయ్యి కావాలి [తప్తకుండా వెళ్ళాలి లేకవెళ్ళి తీరాలి]

నడిచి వచ్చేవా? [నడుస్తావా?]

ఒంటికి పొయ్యాలి [స్నానం చెయ్యాలి]

కూడు వండేతిరా? [అన్నం వండారా-వండితిరా]

దీన్ని పత్తి నాను సెత్తి [దీన్నిగురించి నేను చెప్పాను]

దానిక్కాను/గ్గాను : [అందువల్ల]

ఎదిన్ను చేసేది లేదు [ఏమీ చేసేందుకు లేదు]

చచ్చి పోయినారు : [చచ్చిపోయారు]

ఎక్కడ పోతారు : [ఎక్కడికి వెళుతున్నారా?]

ఈ పక్కలో వుంది : [ఈ వైపుగా/దగ్గర్లో వుంది.]

వాడు పనికి పోయిందేడు [ఉద్యోగానికి వెళ్ళాడు]

మా పూరు ఈడు ఓ బెద్ద పూరుగా వుండిన.

[మా పూరు యిప్పుడు ఒక పెద్ద పూరుగా వుంది.]

మధుర తత్వ పరిసరాల్లో తరచుగా వినిపించే కొన్ని మాటలు :

అ

అల్లి అయ్య [తండ్రి], అమ్మ, అవ్వ, అవు [అగు, అవును], అక్క, అణ్ణ [అన్న], అల్లడు, అలమారి [అలమర], అవళ్యం [తప్పక], అందు [చి]ల్లు [పక్క యిల్లు], అంచునెల [వచ్చేనెల], అంత [అన్ని-అంత కాయలు], అంటికాయ [అరటి కాయ], అయిదార బుట్టి [అగ్గిపెట్టె]

ఆ

ఆయన [తండ్రి], ఆలు [భార్య], ఆదనూనె [ఆముదం], ఆదమ గింజలు [ఆముదపు గింజలు], ఆగిలి [అకలి], ఆడి [మేకు], ఆడ [అక్కడ] ఆరికలు [వంట చెరకు], ఆవాలు, ఆనక [రక్కారక], అంతరి [అకలి]

ఇ

ఇల్ల [ఇలా. ఇట్లా] ఇల్లు, ఇడ్దెన [ఇడ్డి], ఇడ్డియాన [తండ్రి, ఇండి ఆయన], ఇంగవ [ఇంగువ]

ఉద్దులు [మినుములు], ఉద్దువేల్లు [మినపపప్పు], ఉప్పట్టు [అట్టు, దోసె], ఉల్లిగడ్డ [ఉల్లిపాయ], ఉవ్వకాయ [ఉస్తికాయ].

ఎ, ఏ

ఎనుము [గేదె], ఎర్రగడ్డ [ఉల్లిపాయ], ఎల్లంటి [డి], ఎంజు [అనుకొను], ఏండి [ఏమిటి] ఏంపై [యావై], ఏమండ [ఏమండి]

క

కడుగులు (ఆవాలు), కుట్టు, కోదా (ద) లు, కువ్వడ (శ్రీ శేక ములు), కాయకం, కూడు, కొప్ప (కొంప), కొనువం (కుప్పెళ్ళు), కండ (మాంసపు కూర), కందరగోళం (గండరగోళం), కంసలవాడు (కమసాలి), కుదుములు, కర (అంచు), కొంగు కాచిరికాయ (కాకర) కూర, కూడు, కొత్తమర్రి (ధనియాలు), కొట్టం (వండిల్లు), కూతురు, కాంచు (కాడు), కొనరం (కోసం), కోంటి కోక.

గ

గుడ్డ, గుండు (గుండ్రముగా, పెద్దది) గుంపు

చ

చీర, చెల్లె, చెల్లి (చెల్లెలు), చిన్నమ్మ (పిన్ని), చల్లె, చెక్కు (చెంచు), చెట్టు మొక్క, చొప్పటం (చెప్పటం/దం), చాప

జనాలు (దాంతుండి జనం), జాస్తీ : ఎక్కువ, జోలి (వని), జీని (వందదార), జీనికాయ (చిక్కుడు), జీంగార (జీలకర్ర)

త

తూర, తూరల్ (జల్లు), తొప్ప (పేద), తండు కూరకా (తొట కూర), తెల్లగడ్డ (వెల్లుల్లి), తడవ, తొప్ప (దోపి), తమ్ములు ('జ్జు'ని తేల్చి వల కాళి), తొండరవు (ఇల్లండి), తవిర (తప్ప), తీయ (కొను), తుండు (తుండు గుడ్డ)

ద

దారి (అక తక), దొవ్వ (దురం), దొడ్డ (లావు, గొప్ప), దుడుసు (త్వర), దుప్ప (పనికొనినవాడు), దండిగా (ఎక్కువగా), దోవ, దుప్పటి

న

నల్లమ్మ (పిన్ని), నేలక/నాలక, నాను (తడియ), నన (తెన్న/బాగుగ), నూన (నె), నాను (నేను), నేల (పొలం), నూగులు (నువ్వులు) నేత (లేక), నిండా (ఎక్కువగా), నీళ్ళు (మంచినీళ్ళు), నడదు (జరుగు)

ప

పేంట పెండి, పేంద (పేద), పెయ్య (మాడ), పిన్నమ్మ (పిన్ని), పెద్దమ్మ, పండి (ద) గ, పెరుగు, పంగారం (అల్పహారం) పకోడా (డి), పేనా (కంము), పిన్నాండు (పిల్లవాడు), పనరం (కోడెమాడ, పసల దొడ్డి (పశువుల కొట్టం), పోతు (దుప్పపోతు), పూరా (పూర్తిగా, పళ్ళికూడం (పాత కాలం), పిల్లకాయ (పిల్లవాడు), ప్రళ్ళ (సమస్య), పొడలంగాయి (పొట్లకాయ), పత్తి (గురించి-తమిళం పుట్టి, పెట్టి (పెద్దమ్మ), పసుపు పొడి (పసుపు), పచ్చి బియ్యం (ఉప్పుడు బియ్యానికి వ్యతిరేక పదం), పడం (పటం/సినిమా), పులుసు, పొల్లకాయ (పొట్టి) పడికట్టు (మెట్టు)

బామ్మరిడి, బెండి [ద] కాయ, బిడ్డ [శిశువు/పిల్ల], బెద్ద, బట్టి, బెద్దసూడి [దబ్బలం], బగ్గడు [మనసలవాడు], బగ్గి [ముసలిది], బాపనవాడు [పురోహితుడు], బొట్టు [మంగళ సూత్రం], బంజు [బలిజ], బావ [తండ్రి] బెద్దమ్మ [వృద్ధ స్త్రీ], బాగా, బాది [పెద్ద] బియ్యం

రా నేనం రా

నేనం !
 నేనం !!
 నీ గదిలో వంటరిగా
 గుడ్డి లాంతరు వెలుగులో
 నీ కై నీవే
 వెలి వేసుకుంటున్నావు దేనికి
 కాళ్ళీరు శిఖరాల అందాల్ని
 కన్యా కుమారి దిగంతాల్ని
 బారతీయ అందాల్ని. సోయగాల్ని
 చూడం, చవిచూడం అంటే
 నాకూ ఇష్టమే
 కానీ !!
 కళ్ళుపొడుచుకున్నా
 ఏమీ కనిపించని
 చిమ్మని చీకట్లో
 ఏం చూస్తావు నేనం
 ఆ అందాల్ని ఎలా వరిస్తావు

అటు చూడు నేనం
 చీకట్లను కురుస్తూ
 కారు మేఘాలు క్రమ్ముకొస్తున్నాయి
 శిశువు అన్యలో ఎర్రదనం
 ఎందుకుందని ప్రశ్నిస్తున్నాయి
 “కాంతి కారుణ్ణి కంటున్నావా ?” అని
 ‘తల్లి’ని నిలెస్తున్నాయి చీకట్లు
 ఇటు చూడు నేనం
 కార్మికుడు
 గనిలో పనిచెల్ల
 ఆకలితో నీరినీందటం వల్ల
 రాత్రంతా ‘దొర’ ల ఖజానాకు
 కాపలా ఉండటం వల్ల
 నిద్రలేమి వల్ల ఆకలివల్ల
 కండ్లెర్ర బడితే —
 నీ కండ్లెందుకు ఎర్ర గున్నాయని

కండ్లను నిర్దాక్షిణ్యంగా
 పీకేస్తుంది చీకటి
 ఆకు, ఆకు రాజుకొని
 కొమ్మ, కొమ్మ రాజుకొని
 అడివంతా వేడెక్కి
 వెలుగుని ప్రకాశిస్తుంది
 అందుకే
 అడివంతా బొగ్గులుచేసి
 తనలో ఇముడ్చు కోవాలని
 చిందు లేస్తుంది చీకటి
 నేనం !!
 చీకట్లను చూసి దడిస్తే
 నీ గుడ్డి దీపాన్ని ఆర్పేయి.
 వెలుగుల్ని ప్రేమిస్తే
 రా ! నాతో చేయి కలుపు
 దీపం వల్ల నింగి కంటా పెంచి
 త్యాగాల వెలుగుల్ని చిమ్ముదాం.

మిష్టా [చొక్కా-వృద్ధం వ్యవహారంలో], మొగుడు [భర్త],
 మాగు/మాను [చెట్టు], మీంద [పైన], మునగ, మొట్ట [తోడి], మిరగాయలు
 [మిరపకాయలు], మావ [భర్త], మాడి మేడ [వేడిక] మిరిపికాయ, మాకు
 [పింగు], మట్టుం [మాత్రం]

ర

రేపు, రేపటికి [రేపటికి], రేదు [లేదు], రెడ్డివాళ్లు [రెడ్లు], రాంత
 [వాత]

వ

వెంటిక [వెంటిక], వాయిలి [వాటిలి], వదంతి, వజ్రం, వడ్డు/ఒడ్డు
 [రాన్యం], వంతాయ, వాడికి [అలవాటు], వడ [గ్రాం], విచసాయం [వ్యవ
 సాయం], వాసి [బాగు/నయము]

శ, న

సి (చి) నుకులు, సొరకాయ, శనిగ పప్పు (సెనగ), సకంబాడి
 (వడ్డుకుడు); శనింకాయలు/శనక్కాయలు (వేరుసెనగ), శక్కర (నాటుచక్కర),
 సిన్నయ్య (పింతలెడ్డి), సొకర్యము (వీలు-సొకర్య పడలేదు), సుడుకాడు
 (శ్మశానం), సొత్తు, సద్దు (తప్పుడు), సమ్మంది (వియ్యంకుడు), సారు
 (పులుసు)

ఇక బి. యన్న పట్టభద్రుడైన ఒక యువకుడు తమ పూర్వుల్ని
 గురించి చెప్పిన కొన్ని వాక్యాలను యథాతథంగా ఉదహరిస్తున్నాను. యువ

తరానికి చెందినవారు తెలుగు మాట్లాడే తీరు ఈ వాక్యాలలో ప్రతిబింబిస్తున్నది.

“మంతు దేవుడు విశ్వబ్రహ్మ. ఎందుకంటే విశ్వబ్రహ్మ విని బిడ్డలే
 మాము. అయిదురు బిడ్డలు ఆయనకు. వారు మను, మయ, ద్వంద్వ, శిల్పి.
 విశ్వజ్ఞ, పీర్ల విశ్వజ్ఞ బిడ్డలే మాము. మేము చేసే పని బంగారు పని. ఈ పనిని
 నేర్చేదానికి వేరేజాతివాళ్లు వస్తే ముందరకాలన ఒగ్గురు. అయితే వుండు
 ఎపురాస్తేను పని నేర్చికినేదానికి సమ్మతించేము. నేడికి చూస్తే మంతవిడ ముద్ర
 జాతివారై జాన్తి వుండారు...”

కొద్దిపాటి మార్పులతో పైవాక్యాలను ఈ కిందివిధంగా చదవవచ్చు.

“మాకు దేవుడు విశ్వబ్రహ్మ. ఎందుకంటే విశ్వబ్రహ్మ (యొక్క)
 బిడ్డలం మేము. అయిదుగురు బిడ్డలు ఆయనకు. వారు మను, మయ, ద్వంద్వ,
 శిల్పి, విశ్వజ్ఞులు. పీళ్ళలో విశ్వజ్ఞ బిడ్డలమే మేము. మేము చేసే పని
 బంగారు పని. ఈ పనిని నేర్చుకునేందుకు వేరే జాతివాళ్లు వస్తే ముందర
 కాలన (పూర్వం) ఒగ్గురు. అయితే యిప్పుడు ఎవరాస్తేను పని నేర్చుకునేందుకు సమ్మ
 తించేము. నేడుచూస్తే మారకం మిగిలిన జాతి వాళ్ళే జాన్తి వున్నారు.”

మధుర తెలుగు మాండలికం గురించి పైన పేర్కొన్న విషయాలు
 నేను చేసిన ప్రాథమిక పరిశీలనవల్ల తెలిసవి. పర్యాప్తమైన పరిశీలనవల్ల ఆసక్తి
 కరములైన ఎన్నో విషయాలు తెలియగలవని నా ప్రగాఢ విశ్వాసం. నా దృష్టిలో
 లేట తెలుగు మాటలకు కొటారం మధుర తెలుగు మాండలికం!

(వ్యాస రచనావసరమున చక్కని సూచనలు చేసిన మిత్రుడు శ్రీ కె. గురు
 స్వామికి కృతజ్ఞుడే.) చ రా. శ.

కలగూరగంప

పుణ్య భూమి

(వంద సంవత్సరాల క్రితం ఫ్రాంక్లిన్ పియర్స్ అమెరికా ఆర్యభూమిగా ఉండేవాడు. అమెరికా దేశీయులైన ఎర్ర ఇండియన్లనుండి విస్తృతంగా భూములు కొనానుకొన్నాడు. ఫ్రాంక్లిన్ పియర్స్ తన ఆలోచనను రెడ్ ఇండియన్ల నాయకు డైన సియాటల్ తు జాబుద్వారా తెలియజేశాడు. పాపాణ హృదయమైన అమెరికన్ తెల్లవారి నుండి పరిసరాన్ని పరిరక్షించి కోవాల్సిన అవసరాన్ని వివిధ స్థానిక సియాటల్ వ్రాసిన సమాధానంలో మార్మికంగా వివరించాడు. పట్టు బాణం చేత బట్టి పక్షియాకం శిరోభూషణం సింగారించుకున్న 'అనాగరక' వ్యక్తి యొకడు 'నాగరకుడైన' అమెరికన్ అధిష్టానికి పరిసరాం ప్రభావాన్ని గురించి వ్రాసిన వాక్యాలు విశ్వంభంగా పరిసరాన్ని మార్చివేస్తున్న నేటి భారత దేశానికి అన్యులైపోయాయి. ఆ జాబు యొక్క స్వేచ్ఛాను వాదమిది.)

అకాశాన్ని, ఈ నేలపై మాకున్న మమకారాన్ని మీరెలా బిరుదు కట్టగలరు ? ఎలా కొనగలరు ? విక్రయించగలరు ? ఈ పూపా మాకు విచిత్రంగా వుంది. గాలిలోని నైర్మల్యాన్ని, నీటిలోని స్వచ్ఛదనాన్ని మీరెలా కొనగలరు ? ఈ నేల పైని ప్రతి అణువు మాకో ఎంతో పవిత్రమైనది. సిగనిగిలాడే ఆకులు ఇసుక తిన్నెలతో కూడిన నమద్రదీరం, దట్టమైన అడవుల్లోని మంచ తెలు రూపాన్ని నిండించే కీటకధ్వజులు ఇవన్నీ మా ప్రజలకు విడిదీయని అనుబంధాలు.

తెల్లవారు చచ్చి స్వర్గం చేరి నక్షత్రాల మధ్య మనలుకూ తాము పుట్టిన స్థలాన్ని విస్మరిస్తారు. రెడ్ ఇండియన్ జాతికి ఈ భూమి కన్నతల్లి కాబట్టి చచ్చినా యీ నేలను మరచిపోదు, మేము ఈ నేల పిల్లలం. ఈ మట్టి మాది. సువాసనలు వెదజల్లే ఈ పూవులు మా ఆత్మ చెల్లెళ్లు. ఇక్కడ తిరిగే దున్న, దుప్పి, గుర్రం గ్రద్ద యవన్నీ మా సోదరులు కొండలు, కోనలు, పచ్చికభీమి మా గుర్రాల మంటి పై వెచ్చదనం. యీ మనుష్యులు మే మందరం ఒకే కుటుంబానికి చెందిన వాళ్ళం నదీనదాల్లో, వాగుల్లో గల గల మంటూ ప్రవహించే జలాలు కేవలం నీరుకాదు. అది మా వ్రాచీనుల రక్తిం.

మా నుండి మీరు కొనదలచిన భూమి ఎంతో పవిత్రమైనదని తెలుసుకోండి. సరోవరాల్లో జలాశయాల్లో ప్రతిబింబించే ప్రతియొకటి మా ప్రజల జీవితాల్లోని సంఘటనలను, జ్ఞాపకాలను స్ఫురింపజేస్తుందని మీ పిల్లలకు చెప్పండి. ఈ నీటి గలగలల్లో మా తండ్రి తాతల పలుకులు మార్మిగు తున్నాయని తెలుసుకోండి.

మా దిప్పికను తీర్చే నదులు మా సోదరులు. ఈ నదులు మా పిల్లలకు అన్నం పెడుతున్నాయి. మా పడవలు మా ప్రయాణ సాధనాలు. నదులు మాకే కాదు మీకు కూడా సోదరులు.

ఈ విషయం మీరు గుర్తించుకోవలసివేకాక మీ పిల్లలకు కూడా తెలియ జేయండి, మీరు కూడా నదులను తోబుట్టువులా ప్రేమించండి.

తెల్లవారికి మా ఆచార వ్యవహారాలు అర్థంకావని మాకు తెలుసు. రాత్రి వేళల్లో గుట్టగా వచ్చి తనకు కావలసిన దానిని తీసుకుని వెళ్ళే తెల్లవాడు విదేశీ యుడు. భూమి అతని శత్రువు. సోదరుడు కాదు. కొత్త భూములకోసం ప్రాకులా, దుకూ పాతవాటిని వదలి ముందుకు పోతాడు. తన ప్రాచీనుల సమాధులను వదలి ముందుకు పోతాడు. వాటిని గమనించడు. తన పిల్లల భూములను సైతం కాజే

స్తాడు. అతడు తన తల్లిని, తోబుట్టువులను, భూమిని, అకాశాన్ని కూడా కొన గలడు. దోచుకోవచ్చు, గొర్రెల్లా అమ్ముకోవచ్చు. వాని ఆతిరి, సస్యశ్యామలమైన యీ నేలను నాశనం చేసి ఎదారిగా మిగల్పవచ్చు.

మా ఆచార వ్యవహారాలు మీ వాట్లకు భిన్నమైనవి. మీ నగరాన్ని చూచిన మా వాళ్ళ కళ్ళకు నొప్పిలొస్తాయి. మేము అనాగరకులం కాన యీ విషయాన్ని అర్థం చేసుకోలేక పోవచ్చు. తెల్లవారు కాపురముంటున్న నగరాల్లో ప్రశాంత తకు బోపిలేదు. వసంతంలో చెట్లు చిగుర్చుటాన్ని లేదా తుమ్మెదల రెక్కల చప్పుళ్ళను వినేందుకు వీలే లేదు. అనాగరకుడైన నాకు యివన్నీ అర్థం కాకపోవచ్చు, చిన్నచీకట్లో పక్షికలరవాన్ని వినుపించుకోని, సరస్సుల్లోని కప్పలు రాత్తుల్లో బెకబెకమంటూ సాగిస్తున్న చర్మలను వింటానికి నోచుకోని బ్రతుకూ ఒక బ్రతుకేనా ? నేనొక ఎర్ర ఇండియన్ కాబట్టి నాకేమీ తెలియదు.

జంతువులు, వృక్షాలు, మానవులు, అందరూ పీల్చేది ఒకే ప్రాణవాయువును అందుకల్గి ఎర్రవాడికి ఆ గాలి అమూల్యమైనది. తెల్లవాడు తాను పచ్చగాలినే గమనించడు. కావున అవ్వేపిస్తూ తన చుట్టూవున్న దుర్గండాన్ని కూడా గమనించనంతటి జడప్రాయుడైనాడు. మా భూమిని మీకు అమ్మివేసినపుడు, ఆ గాలి మా కెంత అమూల్యమైనదో మీకెలా తెలుస్తుంది. తన్ను ఆక్రమించిన సమస్త జీవరాశిలో గాని తన చెతన్యాన్ని పంచుకొన్న విషయాన్ని మీరు గుర్తించాలి. మా లాతకు మొదటి శ్వాసనిచ్చిన గాలియే అతని కొనపూపిరిని కూడా స్వీకరిస్తుంది. గాలిలోని పాచికాన్ని కాపాడు కుంటూరావాలి. అప్పుడు మాత్రమే ఈ నేలపై వికసింపిన పూవుల పరిమళంతో కూడిన సుర్యులమైన గాలిని అనుభవింపి అనందింపవచ్చు.

నేనొక అనాగరికుణ్ణికాన నాకు మరేమీ తెలియదు. పడగులుతీసే రైలు బండిలో కూర్చున్న తెల్లవాడు పేల్చిన తూటాలకు గురియై చచ్చి కుళ్ళుతున్న వేలాది దున్నులను చూచాను. మా ఆచారం కోసం మాత్రమే చంపేదన్నకంటే పొగలు క్రక్కుతూ పడుగులు తీసే ఇనుప గుర్రం ఎలా గొప్పదో నాకు తెలియదు. అందుకు కారణం నేనొక అనాగరికుణ్ణి. ప్రాణులు లేని శ్రుతికోక బ్రతుకా పలువక్ష్యాదులన్నీ నామరూపాలు లేక పోయినపుడు మానవజాతి చైతన్యపు ఒంటికి తనంతో వినాశమవుతుంది. ప్రాణులకు పట్టిన దుర్గతి అవీరకాలంలోనే మానవులకూ పడుతుంది. జీవరాసులన్నీ అన్యోన్య అనబందం కలిగినవే.

మీరు మీ పిల్లలు నడయాడే నేలపై వున్నది మన ముత్రాలనాటి బూడిద అన్న విషయం తెలియజేయాలి. ఈ నేల మా కులము వారి బ్రతుకుతో సమృద్ధ మైందన్నాస్త్ర వాన్ని మీ పిల్లలకు చెప్పండి. ఈ నేలను వారు గౌరవించేటట్లు తీర్చి దిద్దండి. ఈ మట్టి మా తల్లి అని మా పిల్లలకు నేర్పినట్లే మీరు మీ పిల్లలకు బోధించండి. మట్టికేమవుతుందో అదే మట్టిలో పుట్టిన మనసూ ప్రాప్తిస్తుంది. ఈ నేలను జిరస్కరిస్తే మనలను మనమే తిరస్కరించుకొన్నట్లు.

మాకు తెలిసిందిలే. ఈ నేల మానవుడే కాదు. మానవుడు ఈ నేలకు చెందినవాడు. ఈ సంగతి మీకు తెలుసు. ఒక కుటుంబానికి చెందిన వారిలో రక్తసంబంధం వున్నట్లే భూమిపైవున్న జీవజాలం పర్యే సంబంధం ఉంటుంది.

మానవుడు జీవితాన్ని నిర్మించలేడు. జీవితంలో మానవుడొక అంశం మాత్రమే. అతడు తన బ్రతుకుదెరువుకోసం చేసేదంతా తనకు మాత్రమే.

దేవుడితో మాట్లాడుతాను. అతనితో స్నేహ సంబంధాలు కల్గి ఉంటాను అనుకుంటున్న తెల్లవాడు కూడా అందరితో కలసి మెలసి వుండాలి. అతనికేవిధమైన ప్రత్యేకత లేదు. మన మందరమూ సోదరులమే. అందరి దేవుడూ ఒక్కడే అన్నది మనకు తెలుసు. ఈ సత్యాన్ని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తెలుసుకుంటాడు. దేవుడు మీవాడని మీరు భావించి ఉండవచ్చు. కాని అది నిజంకాదు. దేవుడు అందరివాడు. మాపట్ల తెల్లవాళ్ళపట్ల సమాన కారుణ్యాన్ని ప్రదర్శిస్తాడు. భగవంతునికి నేల అమూల్యమైనది. ఈ నేలకు అవమానం జరిగితే — ఆ భగవంతునికి అవమానం జరిగినట్లే. ఇతర జాతులకాం చెల్లిపోయేందుకు ముందే తెల్లవాడికాం పూర్తికావచ్చు. మీరు పశువునే పడకనే అపరిశుభ్రం చేసేట్లయితే ఏదో ఒకనాడు ఆ అశుభినినే పూపిరాడక చచ్చిపోవచ్చు.

ఏదో వ్యదేశంలో భగవంతుడు మీకినేల నేలమీద మనుష్యులపైన యాజమాన్యాన్ని యిచ్చాడు. ఈ విధి విలాసం మాకు రహస్యంగా తోస్తున్నది. మీరు అడవి దున్నలను కార్చివేయటం అడవి గుర్రాలకు కళ్ళెలు బిగించటం, సురభిశ్చమయిన, అందమున్న ఆడవులపట్ల మాట్లాడే టీగలనులాగి అరణ్యాని నిగూఢత్యానికి అడ్డు తగలడం మాకు అర్థం కాకున్నది.

ఇంకెక్కడి పొదలు? ఇంకెక్కడి మనుషులవి జీవించేకాలం చెల్లిపోయింది. ఉనికి తోనం పొరాడవలసిన కాలం ఆసన్నమయింది.

జానపద్ధి హనుమచ్ఛాస్త్రి శ్రీరామ అప్రమేయ తత్త్వం

వేదము విశ్వ సాహిత్యమున నాది కాద్యమయితే 'వేదసంజ్ఞ' రామాయణ స్వరూపంతో లౌకిక సాహిత్యమునకు 'ఆదికావ్య' మయినది. మహర్షి వాల్మీకి 'నారాయణ అప్రమేయ తత్త్వాన్ని' చరిత్రగ రూపొందించి లోకమునకు అందిస్తాడు. రామాయణం ఆధిదైవికం. మహర్షులు దానిమీద ఆధిభౌతిక తత్త్వాన్ని అచ్చాదన చేశారు. శ్రీరామ 'అప్రమేయ తత్త్వం', రామాచారాహేతువైన 'నిశాచర వివాహకరం' మనకు కావ్యారంభములోనే ద్యోతకమౌతుంది.

'రామ' పదానికి విశ్వమునకు శాసనాన్నిచ్చు పరబ్రహ్మ స్వరూపమని అర్థం. 'రామో విరాయో' గర్భజ అని ఆ పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని ఆరాధించే విధానం భారతదేశంలో ఆదికాలంనుండి ఉంది. 'రమయతి యోగినా మనాసి ఇతి రామః'; 'రమంతే యోగినః అస్మిన్ ఇతి రామః'; 'రమయతి ఇతి రామః' లాంటి సూక్తులు బహుళ ప్రచారం పొందాయి. 'రామ' శబ్దము ఋగ్వేదంలో విభిన్న సందర్భాలలో సాక్షాత్కరిస్తుంది.

రామాయణ మహాదర్శాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని ప్రపంచంలో అనేక రామకావ్యాలు వెలిశాయి. బౌద్ధ, జైన ధర్మాల్లో రామాచార వైశిష్ట్యం ప్రాబల్యం. బౌద్ధమతంలో 'దశరథ జాతకము', 'అనామకం జాతకం', 'దశరథ కథానకం' ప్రచారంలోకి వచ్చాయి. జైన ధర్మంలో 'పా ఉమ చరియ', 'జైన రామాయణం', 'రామ పురాణము', 'రామ చరితము' ఉద్భవించాయి. తంజ్రాలోకములో శివతత్త్వమే సిరారాములుగ ప్యవహరింపబడినది.

ఏషరామో వ్యాపతి

అత్ర శివః పరమ కారణమ్!

చైనా, టిబెట్టు, టర్కీ, జావా; కంబోడియా, ఇండోచైనా, బర్మా, నయాం మున్నగు దేశాలలో 'రామకథ' బహుళ ప్రచారం చెందింది. మహాకవి కాళిదాసు రచించిన 'రఘువంశము' విశ్వవిఖ్యాతి గాంచింది. ఆ తర్వాత

సంస్కృత, ప్రాకృత, అపభ్రంశ భాషలలో 'రామగాథ' ఆధారంగా అనేక కావ్యాలు, నాటకాలు వచ్చాయి. భాసుని 'ప్రతిమ', 'అభిషేకము'; భవభూతి 'ఉత్తరరామ చరిత' నాటకాలు బహుళ ప్రసిద్ధిచెందాయి. 'అభ్యాత్య రామాయణం', 'రామచరిత మనస్' రామభక్తిని చాటి చెప్పాయి. ద్రావిడ భాషలకు సంబంధించి—తమిళంలో 'కంబ రామాయణము'; తెలుగులో 'రంగనాథ రామాయణము', 'భాస్కర రామాయణము', మొల్ల రామాయణము', 'గోపీనాథ రామాయణము', 'వాసుదాస రామాయణము', 'రామాయణ కల్పవృక్షము'; మలయాళములో 'రామ చరితము', కన్నడ భాషలో 'తొరవే రామాయణం' ప్రసిద్ధి గాంచినవి.

అదినుండి 'శ్రీరామ కథ' భారతావనికే కాక, విశ్వమంతా కడు పూజ్యంగా భావించబడుతుంది. 'పందే విష్ణు శివాది సేవ్యమనిశం భక్తేష్వసిద్ధి ప్రదమ్' అని 'రామ తత్త్వాన్ని' ఆస్తికులు సదా ధ్యానిస్తున్నారు.

ధర్మం రెండు విధాలు— (1) అత్య ధర్మం, (2) శరీర ధర్మం 'అత్య ధర్మ' స్వరూపమే శ్రీరాముడు. ధర్మబోధ ఆయన ఉద్దేశ్యం కాదు. ధర్మానుష్ఠానమే ఆయన తత్త్వం. అందుకే రామాచారాన్ని అనుష్ఠానాచారమన్నారు. 'రామో విగహవాన్ ధర్మః' అనే సూక్తి బహుళ ప్రచారమైంది. రాముని ధర్మ సంరక్షకత్వం కావ్యారంభంలోనే స్ఫురింపజేస్తాడు కవి—

రక్షితా జీవతోకస్య, ధర్మస్య పరిరక్షితా!

రక్షితా స్యస్య ధర్మస్య, స్యజనస్య చ రక్షితా॥

కావ్య గమనంతోపాటు శ్రీరామ తత్త్వాన్ని వాల్మీకి మహర్షి వివిధ పితృలద్వారా సూచిస్తాడు. యాగ సంరక్షణార్థం పచ్చిన విశ్వామిత్రుడు దశరథునితో అంటాడు—

అహంవేద్మి మహాత్మానం,

రామం సత్య పర్యాకమమ్॥

అంతేకాదు, సరయునది తీరమున నిద్రించుచున్న శ్రీరాముని మేల్కొల్పి విశ్వామిత్రుడు ధర్మనిర్వహణకు నాంది పలుకుతాడు—

కౌసల్యా సుప్రజారామ, పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే!

ఉత్తిష్ట పరశార్థాల, కర్తవ్యమ్ దైవమాప్నోకమ్॥

విశ్వామిత్ర మహర్షినుండి 'బల', 'అతిబల', జ్యంభకాది అస్త్రములు బిడిసినప్పుడు ఆయా అస్త్రముల ఆధిదేవతలు ప్రత్యక్షమై, రాముడు నమస్కరించగా, ప్రతిసమస్కారము చేసివెళ్ళారు. శ్రీ సీతారామ కల్యాణ మహోత్సవాన్ని మహర్షులనేకులు సందర్శించుకుంటారు. అంతేకాదు, వనవాస సమయమున మహర్షులలా రామదర్శనార్థము దారి చూస్తుంటారు.

దశరథుడు శ్రీరామ పట్టాభిషేక ప్రస్తావన తెచ్చినప్పుడు ప్రజలంతా ఏకకంఠంతో రాముని వాత్సల్య భావమును ప్రకాశిస్తారు—

హృసనేషు మనహృదాం, భుజం భవతి దుఃఖితః

ఉత్సవేషుచ సర్వేషు, పితేవ పరితుష్యతి

పట్టాభిషేకవార్త, వనవాసవార్త రెండూ శ్రీరాముడు సమానభావంతో తీసుకుంటాడు—

ఖరదూషణ వధానంతరం అకంపనుడు రావణునికి రామతత్త్వం తెలియజేస్తాడు—

సచారగ్రహ నక్షత్రం నక్షత్రా పృథసాదయేత్!

అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీ మానభృద్ధరేన్యహిం॥

భిత్వా వేలాం సముద్రదస్య లోకా నాస్థావయేద్విభుః॥

వేగం వాపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః॥

నతం వద్య మహం మన్యే సర్వే రేవా సురైరపి!
అయం తస్య వధో పాయ స్తం మమైకమనా శృణు||

కూర్పుణ రామలక్ష్మణుల అప్రతిమానమైన సౌందర్య తత్వాన్ని
రావణునకుపదేశిస్తుంది.

తరుణో రూపసంపన్నో, సుకుమారో మహాబలః!
పుండరీక విశాలాక్షో, వీరకృష్ణాజినాంబరః||
ఫల మూలా శనౌ దాంబో తాపసౌ దర్శచారిణః||
పుత్రా దశరథస్యాస్త్రాం బ్రాతరో రామలక్ష్మణే||
గంధర్వరాజ ప్రతిమా పారివ వ్యంజనాన్వితౌ
దేవోవా మానుషౌ వాతౌ సేతర్కయిత ముత్తమే|| అంటుంది.
ఇంకా 'రామేణ విదిరాత్మనా' అంటూ శ్లాఘిస్తుంది.
మాల్యవంతుడు రావణునికి హితవు చెప్తూ—
విష్టుం మన్యామహేదేవం మానుషం రూపమాస్థితం!
సహ మానుష మాత్రోసౌ రాఘవో దృఢవిక్రమః||

అంటాడు. రావణుడు మాచీమని మాయలేగి మారమని కోరినప్పుడు—శ్రీరాముని
అప్రమేయ తేజస్సును విశదపరుస్తాడు మాచీమరు. "నాను ఈ అరణ్యమెల్ల
రాముమయముగానే కర్పిట్టడున్నది. 'ర' కారముతో కూడుతున్న శబ్దములకు
ఒకటి జలదలించుచున్నది" అంటాడు.

రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః, సాధుస్సత్వ పరాక్రమః!

* * *
అప్రమేయం హి తత్రేణో, యస్యసా జనకాత్మకా||

* * *
రకారా దీని నామాని, రామప్రసన్న రావణ!
రచ్చానిచ రథాన్వైప, సర్వధానం జనయంతి మే||

ఇంకా ప్రహస్త, కుంభకర్ణాది రాక్షసులుకూడ శ్రీరామ అప్రమేయ తత్వాన్ని
ఉపాసినాడు.

రామణాః ఘాతముచేసేంతానిన వాలి రామతత్వాన్ని ధ్యానిస్తాడు—
"రామ! సీవు సర్వ విషయములను ఎరిగిన వాడవు. ప్రజా హితరతుడవు.
కార్యకారణ చిత్తయమునందు నీబుద్ధి నితాంతము నిర్మలమైనది—

ర్వంహి దృష్టార్థ తత్త్వజ్ఞః, ప్రజానాం హితేరతః!

కార్యకారణ సిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధి రవ్యయా||

నీ కేలిలో మరణము కోరాను. అందుకే 'తార' హితమునుకూడ పెడ
చెవిని పెట్టాను"—

త్వతోహి వదమా కాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా!

సుగ్రీవేణ సహజ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధ ముపాగతః||

భర్త మరణానంతరం తార 'రాము'ని అప్రమేయ సుందరాకారం
చూచి అంటుంది—

త్వం ప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ

జితేంద్రియశ్చైత్రమ ధార్మికశ్చ!

అక్షయ్య క్త్రిశ్చ వివక్షణశ్చ

షితి ష్మవాన్ క్షతజోపమాక్షః||

సుందరకాండలో అంజనేయుడు రావణునికి రామతత్వాన్ని విశద
పరుస్తాడు—

రై వాశ్చ రై త్యాశ్చ నిశాచరేంద్ర

గంధర్వ విద్యాధర నాగయతాః!

రామస్య లోకత్రయ నాయకస్య

స్థాతుం నశక్తా సమరేషు సర్వే||

అంతేకాదు—

బ్రహ్మ స్వయంభూ శృతురాననో వా

ర్షద్రక్రిణేత్ర త్రిపురాంతకో వా!

ఇంద్రో మహేంద్ర స్ఫురనాయకో వా

బ్రాతుం నశక్తా యుధి రామవద్యమ్||

అంటాడు.

విభీషణుడు రామశరణాగతిని వేదినప్పుడు—

సర్వలోక శరణ్యాయ, రాఘవాయ మహాత్మనే!

నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణ ముపస్థితమ్||

అని విన్నవించుకుంటాడు.

యుద్ధభూమిలో రాముని జాణా ఘాతముచే పరాభవించబడిన

రావణుడు దీనపదస్పదై అంటాడు—

తం మన్యే రాఘవం వీరం, నారాయణ మనామయమ్||

రాముని అప్రమేయతత్వ సౌందర్యాన్ని ఆస్వాదిస్తూ రావణుడు
యుద్ధం చేయుట మర్చిపోగా, సారథి రథాన్ని వేరే దిక్కుకు మరల్చుతాడు.
అప్పుడు రావణుడు క్రోధోద్ధీప్తుడయి సారథిని

త్వయా దృపి మమానార్యః

చిరకాల సమారితం!

యశో వీర్యంవ తేజశ్చ

ప్రయ్యశ్చ వినాశితః||

శక్త్రోః ప్రఖ్యాత వీరస్య

రంజనియస్య విక్రమైః

పశ్యతో యద్ధ బుద్ధోహం

కృతః కాష్ఠదంష్ట్రయా

అని దూషిస్తాడు.—

ఇంద్రజిత్తు మరణార్థము లక్ష్యణుడు— "రాముడు ధర్మాత్ముడు,
సత్యసంధుడు, మౌరుషమున అప్రతిద్యుంధ్యుడు అగునని; ఓ శరమా! ఈ రావ
ణాత్మజుని సంహరింపు" మంటూ ఇంద్రాస్త్రము ప్రయోగిస్తాడు--

ఽర్కార్కా సత్యసంధశ్చ, రామో దాశరథిర్భృంభ!

పౌరుషేణ ప్రతిద్యుంధ్యుః, శక్తే సం జహి రావణమ్||

రావణ పదాసంతరము బ్రహ్మ సమస్తదేవతలతో శ్రీరాముని
దర్శించుకొని స్తుతిస్తాడు—

భవాన్నారాయణో దేవః, శ్రీమాన్ చక్రాయధో విభుః

సీతాపహరణము తర్వాత రాముడు స్యయంగ తన అప్రమేయ నారా
యణ తల్పాన్ని మనకు స్ఫురింప చేస్తాడు. రావణునిచే నిహతుడై పడియున్న
జటాయువుని ఉత్తమలోకాంకు వెళ్ళమంటాడు. అవసరమైతే నా ఆజ్ఞా చెప్ప
మంటాడు—

మదాజ్ఞా సమనుజ్ఞాతః, గచ్ఛలోకా సనుత్రమాన్!

ఇచ్చట నారాయణుని మోక్షప్రదత్వం స్ఫురిస్తుంది. విభీషణ శరణాగతి
సమయంలో రాముడు తన ఆభయ తత్వం చాటి చెప్తాడు—

అభయం సర్వభూతేభ్యః, దదామి ఏతద్ద్యుతం మమ

సీతా మహాసాధ్వీ రామాయణమునకు కేంద్రశక్తి, హృదయము,
ప్రాణము 'సీతాయాశృరితం మహత్' అని వాల్మీకి మహర్షి కావ్యారంభంలోనే
పలుకుతాడు. ఇంకా 'ద్వపం విశిష్టా గుణతోహి సీతా' అంటాడు.

సీత స్వయంగా సుందరకాండలో రావణునితో అంటుంది—
“రామాజ్ఞ లేనందువలనను, నా నియమానుసార నీరతిచేతను, నిన్ను భస్మము చేయక విడచుచున్నాను”—

అనందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చాను పాలనాత్ |
న త్యాం, కుర్మి దశగ్రీవ భస్మ భస్మార్థ తేజసా ||

రక్కసులు హనుమంతుని వాలమునకు నిప్పంటించినపుడు సర్వశ్రేయస్కరమైన తన అతిలోక రహస్యాన్ని ప్రకటిస్తూ అగ్నిహోత్రుడ్ని చల్లబడమంటుంది—

యద్యస్మి పతి శుశూపా, యద్యస్మి చరితం తవః |
యది చాస్మేక పత్నీత్వం, శీతోశ్వ హనుమాతః ||

అగ్ని ప్రవేశానంతరం సీతాదేవిని వాల్మీకి శక్తి స్వరూపిణిగా వర్ణిస్తాడు—

తరుణాదిత్య సంతానం త ప్రకాంచన భూషణామ్,
రక్తాంబరధరాం బాలాం నీలకుంచిత మూర్తజామ్ |
అశ్లష్టమాల్పభరణాం తథారూపాం మనస్వినీమ్,
దదౌ రామాయ వై దేహీమంకేకృత్యా విభావసుః ||

రాముడు కూడ ‘సీత’ను విశాలాక్షిగా సంబోధిస్తాడు—

జమామపి విశాలాక్షిం, రక్షితాం స్వేన తేజసా
రావణో నాతివరేత, వేలామివ, మహాదధిః ||

అవ్యాత్య రామాయణంలో ‘అనందద్రవ్య’ను రామునిగాను, ‘అదిశక్తి’ని సీతగాను అభివర్ణించటం జరిగింది.

భక్తకవీర్ ‘రాముని’ నిర్గుణతత్వాన్ని ఉపాశిస్తాడు—
నిరుగుణ రామ్ నిరుగుణ రామ్ జపహారే భాయా’

హిందూ ముస్లిములు ఏకమై రాముని జపించమంటాడు—

కహేకవీర్ ఏక్ రామ్ జపహారే
హిందు తురక నకోయీ |

చివరకు తాను రాముని బంటుగా, కుక్కుగా విన్నవించుకుంటాడు—

కవీర్ కూతా రామ్ కా,
ముతీయా మేరా నామ్ |
గలే రామ్ కి జేవడి, జిత వీంజై తిత జాఁ |

మహాకవి తులసీదాసు ‘శ్రీ రామచరిత మానస్’లో శ్రీరాముని

పరబ్రహ్మ తత్వాన్ని—

యన్మాయా చశవర్తి విశ్వమఖిలం బ్రహ్మాది దేవాసురా
యత్సత్త్వాదమృతైస్థాతి సకలం రజ్జో యథా హేః భ్రమః |
యత్పాద స్థవసేక మేవ హి భవాంభోదే స్తితీర్థావతాం
చందేహం తమ శేషకారణవరం రామాఖ్య మీశం హరిమ్ ||

అని స్తుతిస్తాడు. ఇంకా అవతార హేతువు వివరిస్తాడు—

ఏక్ అనీహ అరూప అనామా | అజ సచ్చిదానంద పరధామా |
వ్యాపక విశ్వరూప భగవానాతేహి దరి దేహచరిత కృతనానా ||

అరణ్యకాండలో రావణుడు అంటాడు— “నాతో సమాన బలవంతులైన ఖరదూషణులను, ఒక్క పరబ్రహ్మ తక్క మరెవ్వరు పదివలేరు. కనుక వైరభావంతో ప్రభువును గొల్చి, వాని బాణముద్వారా మోక్షప్రాప్తి పొందుతాను”

ఖరదూషణ మోహి సమబలంతా,
త్విన్య హి కో మరయి బిను భగవంరా

*

*

*

త ఉ మైఁ జాయి బయరు హతి కరహు |
ప్రభుసర్ ప్రాన్ తజే భవ తరహు ||

సీతను ‘తులసీ’ ప్రకృతికి ప్రతీకగ, జగన్మాతగ వర్ణిస్తాడు—

ఉర్భవస్థితి సంహారకారిణిమ్ శ్లోక హారిణిమ్!

సర్వ శ్రేయస్కరీం సీతాం నతో అహం రామ వల్లభామ్

ఆ తర్వాత—

సీయ రామ మయ సబజగ జానీ
కరక ప్రనామ జోర జగపాణి |

అంటూ విన్నముడొత్తాడు. అందుకే శ్రీ తులసీదాసు తన రామ కావ్యాన్ని—

‘నానా పురాణ నిగమాగమ సమ్మతం
యద్రామాయణే నిగదితమ్’ అంటూ ప్రారంభిస్తాడు.
సహజ పాండిత్యము పోతన—
అది దేవుడైన యా రామచంద్రుని
కర్ణికట్టు లెంత? యసురకోటి జంపులెంత?
కపుల సహాయ మది యెంత?
సురం కొరకు గ్రీడ సూహెగా!

అని శ్రీరామ మహాత్మాన్ని వివరిస్తాడు.

శ్రీరామ చరిత్ర ఎంత ఉదాత్తమైనదో, శ్రీరామనామము అంత దీవ్యమైనది. హనుమంతుడు రామచంద్రునితో అంటాడు—

రామ త్వత్తోధికం నామ
జతి మన్యామహే వయమ్ |
త్వయైకా తారితా అయోధ్యా!
నామ్నాతు భువనశ్రయమ్ ||

‘హర్యాయత్రాఙ్క పరం మంత్రం’ అని సాధకులు చెప్తారు. అట్టే గాయత్రీయే రామాయణ తత్వం. వాల్మీకి కావ్యారంభంలోనే వివరిస్తాడు—

చరితం రఘునాథస్య, శతకోటి ప్రవిస్తరమ్ |
ఏతైకం అక్షరం ప్రోక్తం, మహాపాతక నాశనమ్ ||

‘రామ’ నామ మహిమలో ‘తులసీ’ చక్కని వివరణ ఇస్తాడు. ‘రా’ అనగానే కొండంత పాపము బహిర్గతమై, ‘మ’ అనగానే కవాటము మూత పడుతుంది—

తులసీ రా కహేతెహి
బాహర్ జాత్ పాపే వహార్ |

‘రామ’ నామము మణిదీపము లాంటిది. దానిని ‘ముఖ’ మనెడి ద్వారముతో ‘నాయిక’ అనే కడవమీద ఉంచితే అంతః బాహ్య లోకాల్లో ‘వెలుగు’

తెల్ల మచ్చలు

మా వైద్యం ప్రారంభించిన తరువాత తెల్ల మచ్చలు క్రమేపి రంగు మారుతాయి. మందు వాడి పరీక్షించండి. మీకు ఒక ప్యాకెట్ మందు ఉ చి తం. విచారణ పొందడానికి నేడే వివరాలకు వ్రాయండి.

Gautam Chikatsalaya (D.P.)

P.O. Katrisarai (Gaya)

వస్తువంటాడు నది చులసి.

రామనామ మని దీపదర్శ

పీఠ దేహానీ ద్వాన్.

తులసి భీతర దాహిలా

నో చాహసి ఓ జి ఆన్.

రామ రామస్వపనిషత్తు రాముని పరతత్వాన్ని—

“యవైవ ము వీజస్య ప్రాచ్యతశ్చ మహాన్ ద్రుమః

తదైవ రామ వీజస్య జగదేత చ్చరాచరం.

అని కీర్తిస్తుంది.

ఉచా సంహతయందు=

‘రా’ శక్తోద్ధారణే జాతే చక్రాత్ పాపం విగచ్ఛతి.

మకార శ్రవణే జాతే భస్మ భావం గమిష్యతి॥

అని రామనామ రహస్యం వివరింపబడింది.

‘రా’ కలుషబుద్ధిర్ధృతియం బుద్ధిరోచిన ‘మా’ కవాటమై

దీక్షాని ద్రోహ నిరస్మిని వీయుతుల్లస్య తదీయ వర్ణనలో

గైకొని భక్తిచే నుడువ గానదుగాని వివర్ణరంపరలో

దాకొనునే జగజ్జనుల దాశరథీ కరుణాపయోనిధి॥

అని భక్త రామనామ రామతత్వాన్ని ఉపాశీస్తాడు.

‘తపోధనాపా తపశ్శరీరమ్’ అని ఆర్య వాక్కు. తపస్సుకు మూలం భగవద్వాచకమైన ప్రణవం. ‘తస్య వాచకః ప్రణవః’ అని పతంజలి మహర్షి తన యోగశాస్త్రంలో పేర్కొన్నాడు. కనుకనే వనవాస సమయమున ముందుగ నవచుతున్న రాముని, తర్వాత సీతను, ఆ తర్వాత లక్ష్మణుని దర్శించుకున్న మహర్షులకు రాము నిరంతరము ధ్యానించు ప్రణవతత్వము ప్రకటితమైనది. అందు ‘అ’కారము రామనికి (విష్ణు), ‘ఉ’ కారము సీతకు (ప్రకృతి), ‘మ’ కారము లక్ష్మణునకు (జీవుడు) సంకేతములుగా ‘స్రోతాబ్జవము’ విశద పరుస్తున్నది.

యద్దకాండలో రావణవధానంతరము మందోదరి, సీతామహాసాధ్వి

వసుధాయాశ్చ వసుధాం

శ్రీయశ్రీం భర్తృవత్సలాం.

అని కీర్తిస్తుంది. వెంటనే రాముని అప్రమేయ తత్వాన్ని—

వ్యక్తమేష మహాయోగి

పరమార్థా సనాతనః.

అనాది మర్య నిధనః

మహతః పరమో మహాన్॥

తమనః పరమో దాత

శంఖచక్ర గదాధరః॥

శ్రీవత్స వజ్రా నిత్యశ్రీః

అజైయః శాశ్వతో ధృవః॥

అని స్తుతిస్తుంది.

వాల్మీకిమహర్షి శ్రీమద్రామాయణంలో ఆద్యంతములు “శ్రీరాముని— సర్వలోక హితేరతః, సర్వజీవహితేరతః సర్వభూత హితేరతః, రామాయ విదితాత్మనే, రామవాయ మహాత్మనే, రామాయం విజితేంద్రియః—అనినీ; సీతను— ధర్మచారిణీమ్, తపస్వినీమ్, మహాభాగాం, వై దేహిం, ఉపాసనాం, అయోనిజాం” అంటూ అనేక విశిష్ట విశేషణాలతో సీతారాముల అప్రమేయ తత్వాన్ని

వివరిస్తాడు. అయితే సీతామహాసాధ్వి నిరంతరము రామనామస్మరణలోనే లీనమై ఉండేవి. శంకరుడుచూడ హర్షితులతో—

శ్రీరామ రామ రామేతి

రమే రామే మనోరమే.

సహస్రనామ తర్జుల్యం

రామనామ పరాసనే॥

అని రామనామ మహిమను వివరిస్తాడు.

‘రామ’ శబ్దము గాయత్రీ స్థితము, వేదసంజ్ఞ యుక్తము, బీజాక్షర సంయుతమైర్పడి. ‘ర’కారము ‘అగ్ని’కి బీజాక్షరం, తేజస్సుకు వ్యక్తకస్యరూపము. ‘శంభు’ దీని అధిష్ఠానదేవత, ‘సుషుమ్న’ నాది దీని నివాసము. ‘అ’ సూర్యునికి బీజాక్షరం, ఉష్ణస్వభావం కలది; ‘విష్ణు’ దీని అధిష్ఠాన దేవత. ‘పింగళ’ లేక ‘యమున’ నాది దీని నివాసము. ‘మ’ చంద్రునికి బీజాక్షరం; శీతల స్వభావం కలది. బ్రహ్మ దీని అధిష్ఠాన దేవత. ‘ఇథా’ లేక ‘గంగ’ దీని నివాసము. ఈ విధంగ ‘అగ్ని’ అనగా శివుడు; ‘సూర్యుడు’ అనగా విష్ణువు; ‘చంద్రుడు’ అనగా విష్ణువు; ‘చంద్రుడు’ అనగా బ్రహ్మయొక్క సమన్వయ రూపమే త్రివిణిగా, సరస్వతిగా. కారదగా ఖ్యాతి గాంచినది. అందుకే ‘రామ’ మంత్రము భక్తులకు, సిద్ధులకు, యోగులకు, మహర్షులకు, జ్ఞానులకు—‘తారకమంత్ర’ మైనది సర్వలోకాలు—

‘రామ ఏవ పరం బ్రహ్మ,

రామ ఏవ పరం తపః’

అని సర్వదా ధ్యానిస్తున్నాయి.

కేప్టెన్ షేక్ మౌలాళి

తెల్ల మచ్చలు

ప్రసేధి గాంచిన మా ఆయుర్వేద ఔషధములు, పైపూతకు, కడుపు లోనికి కూడా వాడిన యెదల మచ్చరంగులో 3 రోజులలోనూ మార్పురాగలదు. ఒక కోర్పు మందు తీసుకొన్న వారికి వెయిల్ ఉచితంగా యివ్వబడును. మీ మచ్చల వివరముతో ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

తెల్ల వెంట్రుకలు

ఆయుర్వేద మూలికల ద్వారా కయారుచేసిన Ayurvedic Oil తెల్లవెంట్రుకలు పెరుగుటకు ఆవును. వెంట్రుకలు రాంపు. సహజములగు వెంట్రుకలుగా మారును. మెదడుకు, కళ్ళకు చల్లదనం యిచ్చును. 3 సిపాలు రు. 35/- పోస్టేజి 15/-

చెవి వ్యాధులు

చెవుడు, చెవిసొప్పి, చీముకారడం, మొదలగు వానికి మా Ayurvedic Medicine ‘BAHKAPAN’ వాడండి. మీ రోగం వివరములు వ్రాయండి. పూర్తి కోర్పుకు రు. 60/-లు పోస్టేజి రు. 5/-

PABITRA AYURVEDA BHAYAN (P)

P. O. LALBIGHA (Nawada)

Pin : 805 108

గంధ విమర్శలు

నన్నయ భారతములో ఉపమ

[రచన : డాక్టర్ శ్రీమతి బి. రుక్మిణి. డెమ్మి 158 పుటలు వెల రూ. 15-00 ప్రతులకు డాక్టర్ బి. రుక్మిణి, తెలుగుశాఖ, కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం, విద్యారణ్యపురి, వరంగల్లు-లెక-1-8-117/2 చీకటిపల్లి, హైదరాబాదు-20.]

నన్నయ భట్టారకుని ప్రసన్న కవిత్యంగురించి, అర్థ గాంభీర్య, ప్రయోగ విశేష, వదప్రయోగాదులను గురించి, ఇతర విషయాలను గురించి ఎందరో పరిశోధనలు జరిపి చాలా విమర్శగ్రంథాలను రచించి ప్రకటించారు. డాక్టర్ రుక్మిణమ్మ డాక్టర్ పట్టంకోసం సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని రచింపదలచి, సుప్రసిద్ధ విద్వత్కవి విమర్శకులు డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డిగారికి తన సంతకాన్ని తెలుపగా, ఆయన, భట్టారకుని ఉపమాంకారాన్ని గురించి పరిశోధించ వలెనని సంతా ఇచ్చారు. ఆయన ఆదేశానుసారం ఆమె యీ సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని రచించి డాక్టర్ పట్టా సంపాదించి కృతార్థుడను పొందినది.

అంకారాలన్నింటికి ఉపమయే మూలం. అప్పుయ దీక్షితులవారు తమ చిత్రమీమాంసలో "ఉపమైకా శైల్యానీ సంప్రాప్తా చిత్రభూమిశా భేదాన్, రంజయతి కావ్యరంగే..." అని ఒక్క సర్ర్తయే వేర్వేరు వేషాలు ధరించి రంగస్థలంపయి నడిచి ప్రేక్షకులను రంజింపజేసియు, ఒక్క ఉపమాంకారమే వేర్వేరు అంకార రూపాలు ధరించి కావ్య శ్రోతలను, పాఠకులను రంజింప జేస్తుందని తెలియజేశారు. అందువల్ల ఉపమనుగురించి పరిశీలిస్తే అంకారతత్వం అవగాహన కాగలదు. అందువల్ల పరిశీలనకు ఉపమనే తీసికొనుట సముచితం గానే ఉన్నది.

ఈ సిద్ధాంత వ్యాసంలో నాల్గు పేజీల ప్రవేశికకు తర్వాత 'అంకార ప్రకాశనం' అనే శీర్షికలో అంకార స్వరూప ప్రయోజనాల పరిశీలన జరిగింది. తర్వాతి శీర్షికలో ఉపమాంకార వివేచన ఉన్నది. తర్వాత ప్రధానాంశాన్ని గురించిన అవతారిక కావచ్చును. ఆ పిదప ప్రధానమైన "ప్రధానకథ" అనే శీర్షికలో నన్నయ భారత కాగంలోని రచాసంవిధానంలో ఉపమకు వివిధంగా సముచిత స్థానం ఇయ్యబడినది విశదీకరించబడినది.

అనుబంధంలో వ్యాసరచనకు ఉపయోగపడి సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల గ్రంథాల పట్టిక ఇవ్వబడినది. సంస్కృత గ్రంథాలలో పుంలింగాంబాలయిన గ్రంథనామాలు సుప్రసరలింగంలో ఇవ్వబడడం వింతగానే కానవస్తుంది. తర్వాత నన్నయ భారతంలో ఎన్నో ఉపమలు ఉన్నదీ ఆకాశాది క్రమంలో ఈయబడినవి. ఆ త్వాన, పద్య సంఖ్యలలోకూడా ఈ పట్టిక పాఠకులకు చాలా ఉపయోగకర మైనది.

నేరెంగిరందరహా-డాక్టరు పట్టానికి ఉద్దేశించబడిన సిద్ధాంత వ్యాసా లలో ఇది చాలా సంగ్రహరూపమైనదని చెప్పవలసియున్నది. అనవసరంగా గ్రంథం పెంచుటచే, కాలసీస విషయాది ఇందు వివరించబడినవి. ఇది వాఙ్మయ పరిశీలనకు ఆదరంచలంపిన రచన.

"అంగీకరం"

సూరవాణీ మణిహారః

[రచయిత : "ఈశ" (శ్రీ. ఈ. శతకోపాధ్యాయులు) డెమ్మి పైట- 12 + 170 పుటలు, డేవనాగరలిపి, ప్రచాళిము-ప్రాప్తిస్థానం - విద్యాన

శ్రీ ఫణింద్ర తల్పకాయ. 4-888 - జి. యస్. కె. గీతాశ్రమ రోడ్డు, ప్రొద్దుటూరు-కడప జిల్లా.]

సంస్కృత భాషలో సమృద్ధిచెన విద్యాంశులూ, ఉత్తమ కవులూ అయిన శ్రీ "ఈశ" రచించిన పద్యరచనలు, గద్యరచనలు, దృశ్యరచనలు ఈ సూరవాణీ మణిహారం'గా సమకూర్చబడినవి. ఇవి చాలాకాలం క్రిందటనే రచించబడి, యువకుడు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంచారూ. మరికొందరు సహృదయవదాన్యులు చేసిన ఆర్థిక సహాయంవల్ల చక్కగా ముద్రింపబడినవి. సుప్రసిద్ధ విద్యాంశులు-కె. యస్. రామానుజాచార్యులుగారు, అపధాన-చంద్ర శేఖర శర్మగారు, బాండ్ల-వేంకటరమణార్యగారు దీనిపయి సదభిప్రాయాలను ఇచ్చియున్నారు.

ఇందలి కవితలు వివిధ విషయాలకు చెందినవి, ఈ మణిహారంలో మూడు పేటలున్నవి. మొదటి సం పద్యరూపం, రెండవది గద్యాత్మకం, మూడవది దృశ్యరూపం. మొదటి సరంలో హయగ్రీవ లహరి, స్తుతిముక్తావళి, అమరవాణీ ప్రశస్తి మున్నగు పది పద్య ఖండికలున్నవి. రెండవ సరంలో భక్తి మార్గ ప్రాశస్త్యం, గురుశుక్రవాచయవిద్యా, అహింసా పరమో దర్శక, జనని జన్మ భూమిశ్చ...కణ్ణికి, భారతే భాషా సంక్షేపః అనే గద్య రచన లున్నవి. మూడవ దానిలో ద్రువ, కుశేల, ప్రహ్లాద, శ్రీరామ, భారతీ విజయా లనే లఘు దృశ్యాలున్నవి.

సాధారణంగా సంస్కృత విద్యాంశులు కవితలను రచిస్తే తమ పాండితీ ప్రకర్షనకూడా అందులో ప్రతిబింబింపజేయడం పరిపాటి. ప్రజాదర్యాన్ని పొందాలనే సంతకల్పంలో రచయిత యీ లఘుకృతులను సులభశైలిలోనే రచించడం ప్రశంసనీయం. విషయ వైవిధ్యంకూడా విద్వద్వ్రతంశులను ఆకర్షిస్తుందని చెప్పవచ్చును.

శ్రీ లికోక ఉదాహరణ—

అథారో ఒభూ దమర పణిలే

ర్యో ధరాయా ముదారో

ధారాదీశో గుణగణ నిధి

ర్యోజనామా సుదారః,

యస్యాస్థానే కవితల గురుః

కాదాసో వ్యరాజత్

తా ప్రాసూత క్షితిరియ మిహ

కల్పమాస్థాం విజిహ్వాం

పేట 48]

ఇది దేవనాగర లిపిలో ముద్రితం కావడంవల్ల అంధ్రేతరులకు కూడా అందుబాటులో ఉండగలదు: ఇది అమర భాషాభిమానుల ఆదరాన్ని పొంద గలదని విశ్వసిస్తున్నాను.

బులుసు

కుటుంబరావు సాహిత్యం

(నాలుగవ సంపుటం)

[సంపాదకులు : డా. కేమ విశ్వనాథరెడ్డి, ప్రతులకు : విలాంధ్ర పత్రికింగ్ హౌస్, చంద్రం బిల్డింగ్స్, విజయవాడ-4.]

జనవరి, '88

భారతి

77

జీవితకాలాన్ని రచనా వ్యాసంగానికే అంకితం చేసిన రచయితలు తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో చాలా ఆరుదు. అలాంటి అరుదైన రచయితలలో కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు ఒకరు. ఆదునికాంధ్ర సాహిత్య వికాసం కోసం ఆయన కావించిన కృషి మరచిపోలేనిది, మరపుకు రానిది.

కథకోసమే కథ కథ అనే భావనతో చర్లనలు చదిలిపెనుతూ, సందాషణలు చాలివేస్తూ కేవలం ముగింపుకోసం పరుగులుదీసే పాతకుం పాలిటికి కుటుంబరావు సాహిత్యం ముంగింపుపదని కవచం. ఆయన రచనల్లో పెక్కింటికి నాటకీయమైన ముగింపులుండవు. కొన్ని రచనలు హఠాత్తుగా ఆగిపోయినట్లుంటాయి. చెప్పవలసింది యితా బాకీ వుంది కాబోలుననిచూడాలి అనిపించవచ్చు. కానీ యిదంతా భ్రమా ప్రమాదం పూత్రమే. కుటుంబరావుగారు మహాగదగరి రచయిత. చెప్పవలసింది కాస్తా ఎప్పుడో నూన్యంగానో, వ్యగ్యంగానో, ధృనిగానో చెప్పేసి వుంటారు. ఆ చెప్పవలసినదాన్ని దేదై లే వుండే అదే ఆయన రచనకు ప్రాణం. ఆ ప్రాణాన్ని మొదట దొరక వున్నదని దానికి శరీరంలాంటి కథావస్తువును ఎంపిక చేస్తారు. తనకు తెలిసిన మనుషుల్లోచే పాత్రలను, తన ఎడకలోని సంఘటనలనుచే జీవిత సమస్యల్ని, తనకు పరిచితమైన ప్రదేశాలలోనుంచే కథారంగాన్ని సీకరిస్తారు. సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాహిత్యాది విషయాలపట్ల తనకుగల నిర్దిష్టమైన అభిప్రాయాలను సందర్భోచితంగా వివరణగానో, సంభాషణల్లోనో చూపిస్తారు. వాస్తవికత తొణికిసలాడే వస్తువు, నిరాదరణరమైన శైలి, సూటిగా సాగిపోయే కథనం సహజంగా దొర్లిపోయే సంభాషణలు, విసుగు కలిగించని చర్లనలు, నిశితమైన వ్యంగ్యం, హారంలో దారంలా ఒదిగివుండే శిల్పకళలం-అదీ కుటుంబరావుగారి సాహిత్య ప్రపంచం. మనిషిని పేర్కొనించేవారికి, జీవితాన్ని ఆరాధించేవారికి, కొత్త రెక్కలు తొడుక్కుని అందగలిగినంత ఎత్తులకు ఎగిరి జీవిత దృశ్యాలును, సర్వాలును అడలోకించాలని అనుకునేవారికి ఆయన సాహిత్యం ఒక అమూల్యమైన నిధి. అక్షయమైన నిశ్చయం.

ఆదగని వాళ్ళుది పాపంగా వ్రాసి పంపిన రచనలు పాత తెలుగు పత్రికల్లో వుండిపోగా, ఎప్పుడో అచ్చయిన కథా సంపుటాలు, నవలలు గ్రంథాలయాలలోనితం అదృశ్యంకాగా, కుటుంబరావుగారిదంటూ చెప్పవోదానికి ఒక నిండైన పుస్తకంగానూ చేసి పరిస్థితిలో విలాసాంధ్ర ప్రచురణాలయంవారు ఆరు సంపుటాల్లా ప్రచురించాలని తలపెట్టిన 'కుటుంబరావు సాహిత్యం'లో యిది నాలుగవ సంపుటం. అచ్చయిన క్రమంలో మూడో సంపుటం రెండు నవలలు (పంచకళ్యాణి, అనామిక) ఒక నవలక (అదజన్య) ఇరవై పెక్కి కథలు (అక్షులకుతే ముద్రం, ఔద్, ఒంటిపంథం మేడ, రాదమ్మ కూతురు, తిరిని నమస్య, తిండిదొంగ, సజీవ ప్రేతం మొ॥) ఏడుగుల్లికలు, నాలుగు నాటికలతో గూడిన ఈ సంపుటంలోని రచనలన్నీ శ్రీం సమస్యలకే పరిమితం.

ప్రేమకు పెళ్ళికి పొంతన కుదరాలని ఆశించిన అయిదుగురమ్మాయిల కథ 'పంచకళ్యాణి' ఈ ప్రయత్నంలో జానరి ఓడిపోతుంది. సుశీల ఆశాభంగా నికి గురవుతుంది. తాయారు, లక్ష్మి రాజీపడతారు. ఎదొచ్చి లలితమాత్రమే గెలుపు సాధించినట్లు తోస్తుంది. 'అనామిక' ఒక దుఃఖభాగరాలి ఆరనాదం. అది చెవులకు వినిపించదు, మనసుకుమార్తెమే విపిస్తుంది, శ్రీ వ్యక్తిత్వాన్ని పాతాళానికి అణగదొక్కే పురుషాపహంశం యొక్క కర్కశత్వాన్ని యిందులో రచయిత 'అనందరావు' ద్వారా నిరూపిస్తారు. తండ్రి నిరాదరణకు, భర్త ఉదాసీనతకు, ఆదరమడు అహూత్యానికి, మరిది ఆకరాము తనాని గురైన లక్ష్మి బ్రతుకు ముప్పుయ్యేట్లు నిండినందకముందే తుమ్మల్లో తెల్లవారినట్లయి పోతుంది. ఆమె కూతురికి, మనుమరాణిగూడా అంతకంటే పదిలమైన భవిష్యత్తు కనిపించదు. (అదజన్య) కుటుంబరావుగారు సృజించినవాటిలో బాల్య

వివాహాలు, బాల వైద్యాలు, కర్తుల బోనుల్లాంటి నవపి కాపురాలు మొదలైనవి వెనుకముఖంపట్టినా, వరకట్నంతో ముడిపడిన వైవాహిక సమస్యలు, జెడిసిపోయే దాంపత్యాలు, ఉద్యోగంచేసే శ్రీలకెదురయ్యే యక్కట్లు మొదలైనవి మన సమాజంలో బలంగా వేరుసుకొనే వున్నాయి.

నారీ జీవనంలోని విషాదాన్నిగురించి రచయిత కావించిన ఈ రచనం కన్పించికి 'అదజన్య' నవలకలోని మొదటి ప్రకరణం ఒక భూమికగా, విషయ సూచికగా కనవస్తుంది. ఒక యాత్రై సంవత్సరాల కాలపరిమితికి చెందిన తెలుగు వారి కుటుంబ వ్యవస్థ ఈ రచనల్లో మనకు ప్రస్తుతంగా కనిపిస్తుంది. దజన్య కొంది శ్రీ పాత్రలు దేని స్వభావంలో అది, దేని సమస్యతో అది పాత్రుణ్ణి కలపరపెడుతూ ప్రవేశించి, అలజడి రేపుతూ నిష్క్రమిస్తాయి. నిశ్చయమైన దయనియమైన జీవన పరిస్థితులమధ్య నలిగిపోయే అభాగినుల జీవిత వృత్తాంతాలు పెద్ద ప్రశ్నార్థకపు గుర్తుల్లా ఎదురొతాయి. జీవనరంగంలో అనేక విధాలుగా వందించబడిన మహిళాలోకం తరపున సాహిత్య న్యాయస్థానంలో నిలబడి "మనం ఎన్ని కుటనలు చేసినా, ఎన్ని బుర్రులు వేసుకున్నా మనకు మ్రోగున్న వాళ్ళ కోసమే. అందుచేతనే మన యధార్థస్వరూపం బయటపెట్టే శక్తి మన కింది వాళ్ళకుంటుంది. దనికుల సగ్గుసర్వానిరీ సాక్షులు పీడిత ప్రజలు. మగవాళ్ళ సగ్గుసర్వానిరీ సాక్షులు అదవాళ్ళు" అంటూ ఉద్ఘోషిస్తారు కుటుంబరావుగారు.

సాహిత్యం సాంఘిక చరిత్రకు ఒక ప్రస్తావనాయంగా రూపొందాలని కుటుంబరావుగారు ఆశించారు. "కవులు ఎవరికాలపు జీవితాన్ని వాళ్ళ వ్రాసుకున్నట్లుయిలే పదకొండో శతాబ్దంనుంచీ ఈనాటిదాకా ఎంతటి అహూర్గమైన సాంఘిక చరిత్ర తయారయి వుండేది" అనుకుంటూ నిర్దేశానికి రోసయ్యారు. ఈ అభిప్రాయానికి ఆనుగుణ్యంగా ఆయన సమకాలీన సామాజిక జీవితాన్ని ఏ చిన్న అంశంగానూ చేయజూరబోతుండా చెరిగిపోని వాస్తవికతా ముద్రతో సాహిత్యంలో నిశ్చేపించారు.

కుటుంబరావు సాహిత్యం బావికాలపు జిజ్ఞాసువులకు ఒక సాంఘిక చరిత్ర. రచయితలకు అద్యయనకాల, భావుకులకు ఆలోచనామృతం. తన రచనల గురించి వ్రాసుకుంటూ ఆయన ఒకచోట "నాకు ఒకటే ఆశయం. నా రచనలవల్లగానూ మనోవికాసం పొందగలిగినవాళ్ళు తెలుగువాళ్ళల్లో వుండి తీరాలి. వారందరూ నా కథలు చదవాలని నా కోరిక" అన్నాడు. కుటుంబ రావుగారు స్థితప్రజ్ఞులు మూత్రమేగాదు సిద్ధ సంకల్పులుగూడా. అందమైన, అదర్శప్రాయముయిన, సంస్కార శోభితముయిన ఒక నవ సమాజానికి చాదిసే భావ విప్లవం ఒకటితెలుగుదేశంలో వ్యాపించదానికివెనుక ఆయన పాత్ర చాలావుంది.

వీలయినంతవరకు కుటుంబరావుగారి రచనలు సేకరించి, పరిశీలించి, ప్రతి సంపుటానికి ఒక ప్రసిద్ధ సాహితీవేత్తచేత విషయ పరిచయంచేసే ఆ ముఖ్య వ్యాసాలు వ్రాయించి, అరుదైన రాయబ్రితాలుగూడా జోడించి. ఎంతో శ్రద్ధాగరవాలతో ఈ సంపుటాలకు రూపకల్పనగావిస్తున్న డా. కేతు విశ్వనాథ రెడ్డిగారు అభినందనీయులు.

మధురాంతకం రాజారాం

'శ్రీ' అహోబిల నరసింహస్వామి దెంపుల్

శ్రీ అహోబిల నరసింహస్వామి దెంపుల్ (మోన్ గ్రాఫ్)

[రచయిత పితలం సీతావతి, ప్రచురణ: డైరెక్టరు, అగ్నియాలజీ మరియు మ్యూజియమ్స్, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం, హైదరాబాద్.]

అసురసామ్రాట్ట హిరణ్యకశిపుని నరసింహదేవుడు చీల్చివంపిన విషయ శ్రేతం అహోబిలం. అంతేగాదు- "చెట్టులెక్కగలవా నరహరి పుట్టలెక్కగలవా" అంటూ చెందులక్కి స్వామి జూలు పట్టుకొని అలలుంచిన దివ్యప్రణయశ్రేతం కూడా యదే.

శ్రీ కంచికామకోటి పీఠాధిపతి శ్రీ జయేంద్ర సరస్వతీ స్వామి సూచనా దేశాలలో, శ్రీ అహోబిల మఠాధిపతి శ్రీ వేదాంతదేశిక యతీంద్రమహాదేశికుల ఆశీస్సులు, సహకారంతో పురావస్తుశాఖ కమీషనరు శ్రీ పిదతం సీతాపతి యీ పుస్తకంలో అహోబిల శ్రేత్ర వివరాలను, విశేషాలను మనకు అందించారు.

నవనరసింహశ్రేత్రమైన అహోబిలం చాళుక్యరాజులైన జగదేకమల్లుడు, భువనేశ్వరమల్లుడు, త్రిభువనమల్లుడు, కాకతీయ చక్రవర్తి, ప్రతాపరుద్రదేవుడు, గణపతిదేవ చక్రవర్తి, కొండవీడెద్ది రాజ్యస్థాపకుడు ప్రోలయవేమారెడ్డి, విజయ నగర చక్రవర్తి శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు మొదలైన నవారి సేవలను అందుకున్నది. వీరిలో ప్రతాపరుద్రదేవుడు అహోబిలస్వామి ఉత్సవ విగ్రహాలను చేయించి సమర్పించినట్లు కైఫీయత్తు కథనం.

క్రీ.శ. 14 వ శతాబ్దంనుండి యీ శ్రేత్రానికి సంబంధించిన చారిత్రక ఆధారాలు లభిస్తున్నాయి. కొండవీడెద్ది రాజ్యస్థాపకుడు ప్రోలయవేమారెడ్డి శ్రీత్రానికి, అహోబిలానికి సోపానమార్గాలు నిర్మింపజేసినట్లు శ్రీత్రై ల శాసనం తెలుపుతోంది. కాటయవేమారెడ్డి స్వామి "నిర్వాహనరాల"కు ఒక గ్రామాన్ని సమర్పించినట్లు 1410 డిసెంబరు 11 వ తేదీన వేయించిన శాసనం వెల్లడిస్తోంది.

విజయనగర మహారాజులు యీ శ్రేత్రానికి అసాధారణ సేవ చేశారు. క్రీ.శ. 1385-86లో హరిహరరాయలు ముఖమయప నిర్మాణం జరిపినట్లు ఒక శిథిల శాసనం తెలుపుతోందిని కైఫీయత్తు వెల్లడించింది. తరువాత శాతవాహన శకం 1438 యువనంపత్తూరంలో శ్రీ కృష్ణదేవరాయ మహాప్రభువు వేయించిన ముఖ్యమైన శాసనం యీ శ్రేత్రంలో లభించింది. కళింగ దండయాత్రకు వెళు తున్న రాయలు యీ శ్రేత్రాన్ని సందర్శించి స్వామికి ఒక కంఠమాల, పవ్వులు పొదిగిన వజ్రమాణిక్య పతకం, మాణిక్య కడియాల జత, బంగారుపక్కెం, వేయి వరహాలు సమర్పించారు. స్వామి 'అంగరంగ భోగాల' నిమిత్తం చాగలమ్మరి మండలంలోని మద్దూరు గ్రామాన్ని కానుక చేశాడు. ఈ శాసనం శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయల విజయాలను క్రిస్తూ "పూర్వవశ్యము దక్షిణ సముద్రాధిశ్వర, యవన రాజ్య స్థానాచార్య, గణపతిదేశికవిభాద" బిరుదుములను పేర్కొంది. రాయల ఆస్థానంలోని ఆంధ్రకవిలా పితామహుడు అల్లసాని పెద్దన ఆనాటి అహోబిల మఠాధిపతి శకగోపయతి శిష్యుడనే విషయం మనవరిత్ర పాఠకులకు విదితమే.

సదాశివరాయల కాలంలో యీ శ్రేత్రం ప్రాచుర్యాన్ని పొందింది. ఆ కాలానికి చెందిన అనేక దాన శాసనాలు లభిస్తున్నాయి. ఆ తరువాతి కాలంలో యీ శ్రేత్రం ముస్లిం దాడికి గురై, కొన్ని సంవత్సరాలు వారి ఆధీనంలో వున్నట్లు మొదటి శ్రీరంగరాయల శాసనం తెలుపుతోంది. 'మల్క్-భరము'నిగా వ్యవహరింపబడిన ఇబ్రహీం కుతుబ్ షా సైన్యాలు క్రీ.శ. 1500లో శ్రేత్రాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవటం చారిత్రక సత్యం. 1578లో కుతుబ్ షా సైన్యనాయకుల లోని మురహారిరావు అనే మరాఠీ సర్దారు యీ శ్రేత్రంలోని నరసింహ విగ్రహాన్ని కుతుబ్ షా చద్దకు తెచ్చాడని, షా ఆ విగ్రహాన్ని చూసి నెత్తురు క్రక్కుని మరణించాడని పరంపరయూ వివరస్తున్న కథ. దానికి ప్రోద్బలంకగా షా మరణం కూడా విచిత్రంగానే వుంది.

తరువాత నాటి మఠాధిపతి శ్రీ పరాంతుక మహాముని శిష్యుడు శకగోప స్వామి కోరికమేరకు మొదటి శ్రీరంగరాయలు తెలుగుకోడ నాయకులైన కొండ్రాజు వెంకటరాజు, తిరుమలరాజులను పంపి యీ శ్రేత్రాన్ని విముక్తం చేశాడు. ఈ విషయాన్ని 1584 ఏప్రిల్ 18 వ తేదీన శ్రీరంగరాయలు వేయిం చిన శాసనం తెలుపుతోంది. తర్వాత కూడా మున్తర్కఖాన్, మీరా సాహెబ్ మొదలైన నవారు స్వామి స్వర్ణాభరణాలను, సువర్ణ, రజత పాత్రలను దోచు కున్నారు.

1810 ప్రాంతాల్ అలయానినీ సహాయం చేసేవారెవరూ లేరని, ఒక పూజారి, ఇద్దరు శూద్రులు మాత్రం దిగువ అహోబిలంలో నివసిస్తూ, పూజాదికాలు

నిర్వహించేవారని కైఫీయత్తుల కథనం. అప్పటికి గర్భగుడి, ప్రాకారం మాత్రమే ఘిగిలాయి. ఈ విషయాలన్నీ శ్రీ సీతాపతి రూపొందించిన మోనోగ్రాఫ్ లో తెలిపారు.

ఇక యిప్పటి పరిస్థితి చూస్తే యీ శ్రేత్రం అహోబిల మఠాధిపతుల ఆధీనంలోనే వుంది. దేవాలయశాఖ స్వీకరించలేదు. రవాణా సౌకర్యం లేదు. ఒక రోజు బసచేసే అవకాశం లేదు. భోజనాదిక వసతులులేవు. ఇవన్నీ దేవాలయశాఖ దృష్టికి రావలసిన అంశాలని శ్రీసీతాపతి సూచించారు. అంతేకాక ఎగువ అహోబిలం లోని ఉగ్రనరసింహ దేవాలయంలో గిరిజనులు యిప్పటికీ జంతుబలులు సాగిస్తు న్నారు. ఈ కార్యక్రమాన్ని అరికట్టి, సాత్త్విక పూజాదికాలు నెలకొల్పవలసిన బాధ్యత మఠాధిపతులైన ప్రభుత్వం పై నా వుంది. ఈ విషయాన్ని శ్రీ సీతాపతి సూచించటం అభినందనీయం.

బార్గవదేవ

ఎనిమిల్ సిటీజన్ (ఇంగ్లీషు)

[భారత మృగ సంక్షేమమండలి ఆధికారపత్రిక ప్రతులకు-ఎనిమల్ వెర్ ఫేర్ బోర్డ్ ఆఫ్ ఇండియా, గాంధీనగర్, మద్రాస్-800 020: వెల-రు1]

ఇది త్రైమాసిక పత్రిక-ఆధ్యాత్మరాలి లేఖ. మండలి కార్యకలాపాల నివేదిక, రాజకీయరంగంలో మృగాల హక్కులు, మృగశాలలు అంధకూపాలు, మహా వీర ది ఇన్ కారనేషన్ ఆఫ్ అనూసా. అనర్ లెస్సు బ్రదర్స్ ది ఎనిమల్స్ ఇన్ గార్డ్స్ ఆఫ్ ది వీడ్ వర్ నాన్ మెడికల్ ఆల్ టర్నేటివ్స్ అండ్ ప్రివెంటివ్ మెడి సిన్—48 పుటల ఈ సంచికలోని ముఖ్యమైన వ్యాసాలు.

అనాదికాలంనుంచి మృగాలకు మానవునికి సంబంధాలున్నాయి. మర్యా యుగంలో జంతుబలి ఆహారకోసం మృగాలను చంపడంవంటివి వచ్చాయని విజ్ఞులు చెబుతారు.

మృగాలపట్లనే కాదు మానవులపట్లనే కారుణ్యం లభ్యమైపోయి పోతున్నది. ఇందుకు కారణాలెవయినా కావచ్చు. కానీ మృగాలపట్ల రసకు జరిగే మేజను మానవునికి ఆవగాహన లేకపోవడం ప్రధానకారణం. జడభరతుడు మృగాలను ప్రేమించాడు. "తనయందు నఖిల భూతములందు" మక్కువను ప్రవృత్తుడు వ్యవ హరించాడు. ఇటలీలో భారతదేశంలో మృగసంక్షేమ మండలి అలా యీ ప్రత్యే కంగా ఆవసరం కావడం ఎంత దురదృష్టం?

ఎ. ఎస్. అవధాని

ఇస్టాం శిక్షణ

[మూలం : ముహమ్మద్ అబ్దుల్ హై. అనువాదం : ఆబుల్ ఇక్బాన్. క్రవునుసైత 184 పేజీలు. వెల : రు. 7.00 ప్రకాశకులు : తెలుగు ఇస్లామిక్ పబ్లికేషన్స్, లక్నో-డొకోట్, భల్లా బజార్, హైదరాబాద్-500 002.

'ఇస్టాం కి తాలిమ్' అనే ఉర్దూ పుస్తకానికి 'ఇస్టాంశిక్షణ' సరియైన తెలుగు అనువాదం. ఈ చిరుపుస్తకములో ఇస్టాం ధర్మంలోని విశ్వాసాలు, నిత్యజీవితంలో పాటించవలసిన వివిధ నియమాలు క్లుప్తంగా అత్యంతసులభ శైలిలో తెలుపబడినవి. అరబీ, ఉర్దూ లిపిరాలి ముస్లిములకు ఈ పుస్తకము ఎంతగానో ఉపకరిస్తుంది.

ఏకేశ్వరోపాసన ప్రామాఖ్యను; ముస్లిము, కాపిర్ శబ్దముల వివరణ; ప్రవక్తల దివ్యఉపదేశాలు, దివ్యఖుర్ ఆన్ సంశాదేలు, పరలోకం-ఖియాముత్, ఈమాన్, ఇబాదత్ (ఆరాధన), రోజా, జకాత్, హజ్, నమాజ్, కుర్బానీ మున్నగు ధార్మిక విషయాలను విశదపరిచారు రచయిత.

ఆరాధనా విధానములలో నమాజుచేసే పద్ధతి, నమాజు చేయవలసిన సమ యాలు, రకాత్లు, సూరాల వివరణ, తహారత్, ఇస్తింజా, ఉజా, గుసుల్, తయమ్ముం, విల్ నమాజ్, అజా, అఖామర్లను విశదీకరించటం జరిగింది. నమాజ్ చేసే సమయంలో జరిగే పొరపాటలను సరిదిద్దటకు, నమాజ్ ను భంగపరిచే

విషయాలు తెలుపబడినవి. తరా పీఠా సమాజ్ వ్యాధిగ్రస్తులు లేయు సమాజా. ప్రయాణికుని సమాజ్, జూమా సమాజ్, ఈద్ సమాజా, జనాజా సమాజా, ఉప వాస ప్రతం, నసిల్ రోజా మున్నగు విషయాలు వివరింపబడినవి.

దివ్యఖుర్ఆన్ అరబీషావల్ ప్రాయబడినది. కనుక సందేశాలు అరబీలోనే ఉంటాయి. చాలామంది ముసలానులు సూరాకు అర్థం తెలియకుండా వర్తిస్తుంటారు. కొందరుకు సమాజాసూరాలకు అన్వయం కూడా తెలియదు. వాని విశ్లేషణ ఈ పుస్తకములో యివ్వబడినది.

'ఇస్లాం శిక్షణ' ప్రతి మాస్టిము సోదరడు పఠించితగిన పుస్తకము. ప్రతి యిండిలో, ప్రతి మజిల్లో ఉండే అనేకులు అధ్యయనం, చేయటానికి పీఠవు తుంది. పెద్ద పెద్ద గ్రంథాలను చదవలేనివారు సమయం ఈ పుస్తకం సహాయంతో ఇస్లాముకు సంబంధించిన ముఖ్యవిషయాలు తెలుసుకొనవచ్చును.

అయితే ఈ పుస్తకములో కొంత లోపముకూడా ఉంది. రచయిత కొన్ని సందర్భాల్లో అన్యవశాల విశ్వాసాలను అవహేళన చేశారు. రచయితకు కొంత మతసామరస్యం లోపించిందనిపిస్తుంది.

గడ్డిపరకలు కేప్టెన్ షేక్ మౌలావీ

[అంపాటి లక్ష్మీనరసింహారావు. ఉదయభారతి ప్రచురణలు బమ్మం పదిరూపాయలు]

పవిత్రపాఠం అరీదున్న యీ 180 పేజీల పుస్తకంలో మొత్తం ఆరు కథలున్నాయి. గడ్డిపరకలో రంగారావు పాత్ర చదువరికేగాక రచయితకూడ అంతు పట్టదు. అర్థమూ అప్పుడు. అతనివాత్ర స్పష్టంగా వ్యక్తపరచబడలేదు. "నాలుగో కోటి"లో కదాచిస్తున్న లేదు. "కాబిరీ"లో అరబ్బీం చారిత్రాసాహిత్యం వుంది. కాబిరీ

హులోకి విస్తృతంగా రావడం. వాటి అక్కడివారు దిగిబిరుట్టి చేయడం. అంతా ఉపన్యాసాలివ్వడం వంటి అమాత అంశాలున్నాయి. కాబిరీలో దాన్వరను పట్టు కుని నగ్నంగా చేయడంవంటి చర్యలు జరగనవ్వవు. దానికి తగిన మందీ మార్పులమూ వారివద్ద వుంటాయి. మహాబరాటాలో ఓ దంపతులు-వారి బంధు సంతతి-ఆ సంతతికి బహుసంతతి-తరంగం.. ఈ కథ కొంచెం బాగున్నది. ఈ కథలన్నీ లోగడ వివిధ పత్రికల్లో పద్దెండు రచయిత ప్రకటించారు.

పంజరం [పులిపాక శ్రీరామచంద్ర మూర్తి. నవోదయ పబ్లిషర్స్: విజయవాడ పది రూపాయలు]

కథానాయకుడు శ్రీహరి జీవితకథ ఇది. కథలో 22వ పేజీలో వస్తాడతను. చిన్నతనం నుంచి జూలాయ్ తిరుగుళ్ళు తిరిగి ఇల్లువచ్చి పారిపోయి వో హోటలు (వంటిది)లో క్లిన్తరు కులాడూగా జేర్తారు. కథ శ్రీహరి తండ్రి చిన్నతనంనుంచి శ్రీహరి చిన్నతనం వరకూ నడుస్తుంది కథ. సాధారణ కుటుంబ ఆర్థికపరిస్థితి వగైరాలతో కుటుంబ ఒడుదుడుకుల సంఘటనలతో నడుస్తుంది కథ.

కథలో కొత్తదనంలేదు. కథనంలో కొత్తదనం వుంది. రచయిత భావన చాలా పొదుపుగాను, పూర్తి అర్థం వచ్చేట్టు పొందికగానూ వాడారు.

కథకి పంజరం అన్నపేరు పుస్తకానికి అడ్డుపడి బొమ్మ వివరణ ఎంత వరకూ సరిపోతాయో చదువరి తేల్చుకోవాలి.

భూపతిరాజు

ఆడదానికి మరోపేరు

[డా॥ సి. అనందరామం. న్యూ స్టూడెంట్స్ బుక్ సెంటర్: విజయవాడ. వెం : పన్నెండు రూపాయలు]

ఈనవల చిరువుమాంటే చిన్నప్పటి నీతికథలు గుర్తుకు వస్తాయి. ప్రతి సంఘటననూ రచయిత్రి వో విచారంగా మార్చి అంతలో ఆడదంటే ఏమిటో నిర్వచిస్తూ వచ్చారు. ఆడదానికి మరోపేరు పేర్చినది 17, 82, 47, 58, 81, 89 పేజీల్లోనూ, అదికత్తి అని 78వ పేజీలోనూ, చ-అలరేనా అని 80వ పేజీలోనూ వాటి అమ్మ అని 102, 112 పేజీల్లోనూ, అహో వృక్షసంకల్పిని అని 123, 135 వ పేజీల్లోనూ, సుదీర అని 145, 167 పేజీల్లోనూ, బలిపశుపని 178, 184 పేజీల్లోనూ, ప్రణయోన్మాదిని అని 202వ పేజీలోనూ, చివరికి 215వ పేజీలో మాధుర్యమూ, పారవశ్యమూ, స్థయ్యకమూ, లారిశ్యమూ, దారుధ్యమూ, అను రాగమూ, అత్యాధిమానమూ, అన్ని తనలోనే రంగరించుకున్నది ఆడదని నిర్వచించారు. కాని ఇవన్నీ మగవాడు రంగరించుకోకూడదా, రంగరించుకుంటే మగవాడ చూడ అనే ప్రశ్న మగవదువరికుదయస్తే దానికి సమాధానం యీ పుస్తకంలో దొరకదు.

నాయకి కుసుం పిలాస్, వినోద్ అనే ఇద్దరు యువకులలో తనకెవరు అను గుణంగా వుంటారో అని కథ పొడుగునా తూకంవేస్తూనే వుంటుంది. చివరికి విరా న్తే తనను అర్పించుకోవాలన్న నిశ్చయానికి వచ్చి అతనికోసం అమెరికా వగైరాల వగైర అక్కడ 214వ పేజీలో వినోద్ తనపించెనరికి కాస్త మళ్ళి తటమూ యింది, చివరికి వినోద్ అమెను మరొకవారం అగమించే "సోరీ వినోద్" ఉంటుంది.

కుసుం మనోస్థితి ఏమిటో చదువరికి బొత్తిగా కొరుకు వడదు. ఇద్దరు మగ వాళ్ళని 115 పేజీం పొడుగునా తూతుతూ తాను సతమతమయ్యే స్త్రీని చవలమా నీపేరుస్త్రీ అన్నట్టుంది అమె ప్రవర్తన.

కథ తెలి బాగున్నది. చదువరిని కథ తనతో చక్కగా తీసుకు వెళ్తుంది.

ఫాలాక్షుడు

ఉచితం ఉచితం ఉచితం

మచ్చలు

ఏరకం తెల్ల మచ్చలైనాసరే వాని రంగు మరియు

ఎర్రమచ్చల రంగు మా ప్రఖ్యాత డౌవడం

"డాక్ వివాక్"

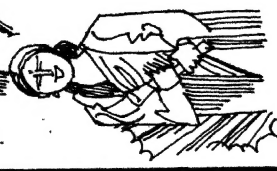
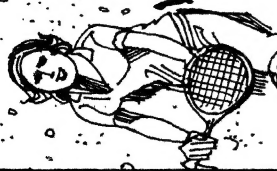
వాడినయెడల మూడు దినములలో మారును. అటుపైన మామూలు చర్మంపలె నుండిపోవును. ప్రచారం కొరకు ఒక సీసా మందు ఉచితంగా పంపెదము. వెంటనే వ్రాయండి.

Address

M/s. SAMAJ KALYAN (R.L.) - 15
O. KATRI SARAI (GAYA). Pin. 805 105

ఆంధ్ర ప్రతిక సంచి మరాఠీ ఆణిముత్యం నవ వనితా సచిత్ర పక్షపత్రిక

CHALAM

అభ్యుదయానికి మనోవికాసానికి, లలితమైన వినోదానికి దర్పణాలైన వ్యాసాలు,

చర్చలు.

- ★ కాలక్షేపానికి రకరకాల హాటీలు, గృహలంకరణలు తెలిపే శీర్షికలు.
- ★ బొమ్మల కథలు, కమ్మని కథలు వాటికి తీరైన బొమ్మలు.
- ★ ఒక పూర్తి నవల + 2 సీరియల్స్.
- ★ సదుపాయానికి అవసరమైన చిట్టాలు, రకరకాల పంటలు;
- ★ పొదుపుకు, గేయాలు, రాశిఫలం కూడా ... పంటలకి ఉత్తరాలకి

అల్పికలు, డిజైనులు, కవితలు, గేయాలు, రాశిఫలం కూడా ... పంటలకి ఉత్తరాలకి
బహుమతులు అన్నీ రంగులు హంగులు కలబోసిన అందమైన హరివిల్లు!

- ★ ఆధునిక మహిళల ఏకైక వక్షపత్రిక. అందరూ చదువతగిన సచ్చిత్ర పత్రిక వెల : 2-50

వివరాలకు :

‘కలువబాల్వ’ కోర్సెడ్ ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగరం, విజయవాడ - 3.

చందా వివరాలు
విజయవాడ - 3.

చందా వివరాలు	విజయవాడ - 3.
3 నెలలకు	రూ. 15-00
6 నెలలకు	రూ. 30-00
9 నెలలకు	రూ. 45-00
12 నెలలకు	రూ. 60-00

